Büyülü Marksizm

yıkıcı siyaset ve hayal gücü

Andy Merrifield

Marksizm ve Kültür

doruk

BÜYÜLÜ MARKSİZM

Yıkıcı Siyaset ve Hayal Gücü

Andy Merrifield

DORUK YAYIMCILIK / Marksizm ve Kültür
Büyülü Marksizm / Yıkıcı Siyaset ve Hayal Gücü

Özgün Adı:
Magical Marxism / Subversive Politics and the Imagination

Yazarı:
Andy Merrifield

Çeviren:
Murat Sabri Şaşzade

Editör:
Haluk Yurtsever

Yayına Hazırlayan:
Anıl Ceren Altunkanat

Kapak ve Sayfa Tasarımı:
Cafer Çakmak

Plato Press © Doruk Yayımcılık 2013
Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

ISBN: 978-975-553-589-0

Baskı: Nisan 2013

Baskı Cilt
Barış Matbaa-Mücellit
Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi
C. Blok. No: 291 Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 674 85 28

doruk

Himaye-i Etfal Sokak No: 6/2 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 514 61 57 - (0212) 514 61 58
e-posta: izdusumyay@gmail.com
www.dorukyayinlari.com
Yayınevi sertifika no: 13086

BÜYÜLÜ MARKSİZM

Yıkıcı Siyaset ve Hayal Gücü

Andy Merrifield

Çeviren:
Murat Sabri Şaşzade

doruk

İÇİNDEKİLER

Dizi Önsözü 9
Önsöz 13

Giriş: Ayaklanmanın Cereyanı -
Gerçek ve Hayali Marksizm 25
1 Bir Yanılsamayı Yaşamak:
Gerçekçiliğin Gerçekliğinin Ötesinde 55
2 İmgesel Partiye Kaydolmak:
Neo-Komünizm Politikası Üzerine Notlar 89
3 Kendiliğinden Taşan Güçlü Duygu:
Eylemcilik ve Maddesizcilik 121
4 Militan İyimserlik
ve Kapitalizmden Büyük Kaçış 161
5 Zihnin Macondo'su:
Hayal Gücü Yönetime El Koyar 197
6 Kelebekler, Baykuşlar ve Küçük Japon Balıkları:
Devrimci Büyüyü Canlandırmak 231

Corrina ile Lili-Rose'ya ve onların büyüsüne

Bize gücünü geri ver hayret etmenin / yoksa büyücü çağıracağım.

Aime Cesaire

Hayal etme eylemi, büyülü bir eylemdir.

Jean-Paul Sartre

DİZİ ÖNSÖZÜ

Ya tüm yapı göründüğü kadar hegemonik değilse? Ekonomik krizin, neo-liberal paradigmaya ait olan politik sınıfın çoğunun meşruiyetinin gerçek çöküşü ile birleştiği günümüz için ya tek ihtiyacımız olan, belki de biraz daha fazla hayal gücü ise? Ya kapitalizmin Marksist eleştirisi zaten yoğun biçimde var olan topluma alternatif modeller geliştiren birçok eylemcinin sağduyusu ise? Ya bu pratik siyasi tasarılar Marksizme eleştiriden pratiğe geçmeyi öneriyorsa, araçlar ile bazı amaçları yeniden mi düşünmek gerekir? Yeni bir direniş dilini ve Andy Merrifield'ın *Marksizm ve Kültür* dizisindeki en son kitabını doğuran 1990'lı yıllar, Marksizmin geleneksel diline ve bazı kavramlara tahammülsüzlüğün yanı sıra, eleştiriden pratiğe geçiş yollarını engelleyen kavramları da yansıtıyordu.

Geminin su aldığını ve kaptanın yalan söylediğini (bir zamanlar Leonard Cohen'in şarkısında söylediği gibi) herkes biliyordu. Bu dikkate alındığında, görev, hemen hemen aynı şeyi söylemenin (akademik Marksizm'in yaygın kaderi) ve müdahale ile adanmaya uygun bir dili biçimlendirme işine uyum sağlamanın her zamankinden daha çok anlaşılmaz biçimlerini yeniden değerlendirmenin ötesine geçmek olabilir. Ancak müdahale ve adanma kimlerle olacak? *Büyülü Marksizm*'in küçük ve elbette en önemli bölümü, okuyucuya zaten alternatif yaşamın pratik modellerini yaratan birçok kişi

ile ilgili gözlem sunar. Bu alternatif modellerde, yalnız kapitalizmin mantığına değil, aynı zamanda iyi toplumun yanında oraya nasıl ulaşılacağına ilişkin geleneksel bir Marksist düşünceye meydan okuyan (challenge) gelecek vizyonunun tohumları yatar. Uzun dönemde başarılı olan Marksizm'in geleneksel paradoksu, başlangıçta ve kısa dönemde başarılı olan araçları, uzun vadede yok eden koşulları yaratmak zorunda olmasıdır. Parti, devlet ve emek kendi başlarına amaçsızdır. En iyi olasılıkla, gerçekten *yeni* bir şey ortaya çıkıyorsa, sadece belli bir noktada değişimin itici güçlerini azaltması gereken bir yolculuğa çıkma araçları olabilirler. Belki bu kitapta tartışıldığı gibi, bu itici güçlerle yolculuk hiç başlamayabilir. Gerçekten yeninin işareti olan bir sürü şey, aslında solun geleneksel alanı dışında bulunmalıdır.

1960'ların ve 1970'lerin kargaşasından sonra, bütünleşme ve gözdağı Marksizmin geleneksel siyasi temsilcisini (örgütlü işçileri) susturmuştur – ama direniş devingendir ve basitçe farklı biçimlerde yer değiştirip harekete geçer. Kurtuluşun (liberation) dili giderek artan biçimde *farklı yaşamanın* oldukça geniş dilidir ve birçokları Marksizm'in geleneksel siyasi imgelemin işçi yanlısı dar odaklanmasına göre daha radikal bir görüşü savunur. Farklı biçimde yaşamak, eski toplumun kemikleşmiş kabuğunu kırmayı ve hayal gücünü gerçek değişimin çıktığı yaratıcı kaynak olarak canlandırmayı gerektirir. Geleneksel Marksist imgesellemde, işçilerin üretim araçlarının –genellikle fabrikanın– kontrolünü ele geçirmesi, farklı bir toplumun neye benzeyeceğine ilişkin bir sıçrama tahtası olarak hizmet eden geleceğin güçlü ön temsilciydi. Ancak farklı bir toplumun gelişmemiş taslakları, geleneksel modelin dışında çok farklı biçimde çizilseydi, ne olurdu? Bu girişimlere açık olan Marksizm gerçekten "büyülü" olurdu.

Bu nedenle, kültürün geleceği bugünden temsil eden dinamiği, 1990'lardan beri neo-liberal kapitalizme karşı direnişin merkez üssü olan, büyük ölçüde Latin Amerika'nın kültür ve

siyasetinden esinlenen yeni bir politik imgelemin kaynağı olarak burada büyük önem taşır. Açıkça şirket kapitalizmine, devlet erkine ve daha geniş biçimde bürokrasisi ve hiyerarşisi ile kurumsal yaşama aykırı çok sayıda değer, bakış açısı ve alışkanlık vardır. Batı'da beliren bu yeni yaşam biçimlerinin katılımcıları büyük bir çoğunlukla beyaz ve orta sınıf ise, özellikle siyasi temsilin kahverengi, siyahî ve yoksul olduğu Güney'de genel olarak benzer politik temalar ortaya çıktığı için bu, politikaların geçerliliğini torpillemez.

Yeni bir kurtuluş (liberation) dili risklidir ve yeni olan her şeyde olduğu gibi, arada sırada hatalar yapacak, açmazlara girecek ve başarısız olacaktır. Bu yeni dilde, "Ortodoks" Marksizm, devletin tüm bu oldu olacak dönüşüm tartışmasında, nerede olduğunu haklı olarak merak edebilir. Çünkü belki yapı göründüğü kadar zayıf değildir? Kereste ağaç kurdu tarafından mutlulukla sömürgeleştirildiği halde, beton ve demir içten aşındırılamayacak kadar güçlü ve dayanıklı kalır? Belki asla bir araya gelmeyecek, daha geniş sosyal dönüşüm aramayan bu alternatif projeler, alternatif yaşam biçimleri "özerk alanlar" olarak devam eder?

Böyle zor siyasi sorulara cevaplar bulmanın tüm güçlüğüne rağmen, Ortodoks Marksizm kendisine eylemlerin hareketinden akan ütopik enerji, özlem, politika ve pratik fikirlerin aşılanmasına fırsat vermelidir. Kendisine olduğu kadar şirketler ile devletin gözetim ve gücünden bağımsız (şimdi bağımsız, ama ya gelecekte?) olarak gelişen birden çok alternatife zor sorular sormalıdır. Marksizm yıkmaya çalıştığı rejimi benzemek istemezse, bu böyle olur.

Günümüzün birden çok politik öznesi ile Marksizmin geleneksel hayal gücünün politik öznesi arasındaki boşluk, yine de günün birinde beklenmedik biçimlerde kapanabilir. Ve kişi böylesine bir olasılığın yöneticilerimizi gerçekten çok korkutacağından kuşkulanır. Ekonomik kriz geliştiği için Avrupa çapında genel grev dalga dalga yayılırken, böyle bir birleşme-

nin yok edilemeyeceği ortadadır. Şimdilik Marksizm ve sosyalizmin yeninden canlandırılması bu boşlukta bulunacaktır. Bu boşluğu kapatmak ve eşitliğin her iki tarafı olan eski politik özneyi ve yeni politik özneleri yeniden şekillendirmek, bu kitabın projesi değildir. Ama muhtemelen yaklaşan devrimlerin başarmak zorunda olduğu budur ve bu, sadece Andy Merrifield'in *Büyülü Marksizm*'i gibi akıllıca iyimser, imgesel ve şiirsel eserlerin yardımıyla gerçekleşecektir.

Esther Leslie (Londra Üniversitesi, Bircbeck'te Politik-Estetik Profesörü) ve Mike Wayne (Brunel Üniveristesi, Sinema-Televizyon Bölümü'nde okutman)

ÖNSÖZ

Bu kitap Marksizm'de sorun çıkarmaya, alt üst edip yenilemeye ve içten köklü değişiklikler yapmaya çalışır. Fantastik, rüya gibi Marksizmi, Marksizmin bilimsel ve ciddi biçimleriyle sevimli bir rekabete sokar; bunu burjuva toplumunun suçluluğunu ilan ederken yapar. Kitap aşırı Marksist kaldığı için, kesinlikle dolambaçlı revizyonistleri korkutma, başkalarını Marksist özentileriyle birlikte reddetme yollarından hangisini izleyeceğini kestiremeyen bir kitaptır. Yine de burada önerilen, bu iki yoldan hangisini izleyeceğini kestiremeyen daha derin, hatta daha geniş, daha çok yönlü ve daha esnek bir Marksizm değildir. Çünkü Marksizm hemen tekrar toparlanır ve ayrıca aşağıda iki yolun arasındaki boşlukta, hepsi de iki yoldan hangisini izleyeceğini bilmeyen diğer bozguncuların, genç radikal insanların ve belki birkaç yaşlının büyük belirsiz dünyasında saklanır. Bu kitap, aslında onların düşünebildiklerinden daha fazla Marksist olduklarını ve içimizden kendilerini Marksist olarak adlandıranlarımızın, hâlâ iyi komünistler olmaya devam etmelerine, kızıl bayrağı dalgalandırmalarına rağmen düşündüğümüzden daha az Marksist olduklarını iddia ederek bu gölgeler dünyasında dinleyicilerini bulmayı umut eder. Birlikte, tehlikeli, yıkıcı, zarar verici şeyler yapabiliriz. Bu kitabı okuyucuların önüne getiren, John Hutnynk'un iddia edebil-

diği[1] gibi belki "kötü bir Marksizm" değil, ama büyücü istey çılgın dönemlerimizin yarattığı kaosun intikamı olarak büyülü bir çılgınlığa başvuran "çılgın ve *büyülü*" bir Marksizm'dir.

Bu kitap çifte doyumsuzluktan, dünya ile ilgili açık bir doyumsuzluk ve aslında var olan Marksizm ile ilgili daha ayrıntılı bir doyumsuzluktan ortaya çıkmıştır. Bu doyumsuzluk, ikisinin birbiriyle çok yakından ilişkili olduğu, çağın anlaşılabilir kötümserliğinin eşdeğer ölçüde Marksizme bulaştığı, onu içe döndürüp savunmaya yönelttiği, haklı olarak kendini tehdit altında hissettiği, Berlin Duvarı gibi paramparça olmaktan korktuğu için kendisini güvenli ve tedbirli hale getirdiği düşüncesinden kaynaklanmıştır. Burada, yine de Marksizmin seri halindeki kötümserliğine, yıllarca süren içtensizliğine bir düzeltici (corrective) önermek isterim. İşte, benim hoşnutsuzluğum da, uzun zamandır okunamaz, içindekileri çok kuru, öngörülebilir ve abonelerine özel bulduğum belirli Marksist dergiler ve bilimsel yayınları kapsıyor. Belki de bunu düşünen bir tek ben değilimdir? Krizler ile felaketler ve kapitalist yıkımlarla ilgili çok uzun, ayrıntılı makaleler ve analizler, neredeyse her zaman doğru olsalar bile beni asla heyecanlandırmaz ya da esinlendirmez. Marx'ın burjuvaziyle ilgili söylediği gibi, tümü kendi etraflarında oluşturdukları tanımlamalarıyla kutsallaştırdıkları tek yönlü çıkmaz sokaklardan zevk alarak, yabancılaşmalarından ya da en azından kapitalist yabancılaşmayla ilgili değerlendirmelerden mutlu görünür.

Yıllar yılı, bazen uygunsuz olsa da, kaydolacağım bir Marksist parti ve örgüte, kendimi gerçekten ilişkilendirebileceğimi ya da yürekten destekleyebileceğimi hissettiğim herhangi bir sözcüye asla rastlamadığım halde, ABD'de bile başkalarının

(1) John Huntynk, *Bad Marxism: Capitalism and Cultural Studies*, Pluto Press, London, 2004. Mevcut kitabı Pluto'ya ilk önerdiğimde, Huntyk cömertçe, okuyucuya duyuruda, kitabın "unutmadığımız, aynı zamanda yoldaşların sığınağı da olabilecek mantık ve politikanın ütopik sınırında gezindiğini" belirtti.

arasında kendimi Marksist olarak adlandırmaktan memnundum.[2] Sartre'ın *Age of Reason* adlı eserindeki Brunet'in sürekli yaptığı baskılara rağmen, asla kendisini davaya "geleneksel" olarak adayamayan, asla herhangi bir Marksist örgüte "resmi olarak" kaydolamayan –herhangi birisi şimdiye kadar resmi olarak kaydolmamı istemiş değildir– Mathieu karakteri gibi, kendimi her zaman üye olmadığım bir partinin destekçisi olarak gördüm. Bu özgürlüğümden vazgeçmekten korktuğum için değildi, daha çok geleneksel olarak katılmayı reddettiğimden dolayı, dışarıda bir yerde var olduğunu, *var olması gerektiğini* bildiğim ve safların sıklaştığı Düşsel Parti'nin üyelik kartına bağlanabilirdim. Mevcut kitap, aslında gerçekten var olduğunu bildiğim bu hayali seçmenler, o kart sahipleri için yazılmıştır. O derecede ki, *Büyülü Marksizm*'in radikal bir şey yapmak isteyen, bu dünyanın berbat olduğunu bildikleri için başka bir dünya keşfetmek isteyen tüm o başıboş, tarafsız bozgunculara çekici geleceğini umut ediyorum. İçimde, bizden birçok insanın izlenecek iki yol, yeryüzünde olacaklarla ilgili haberleri planlamak ve beklemek arasında sinsice dolaştığını dair bir his –aslında bir sezgi– var.

* * *

(2) "Başkalarının arasında" deyimi John Berges'in "Ten Dispatches About Place", *Le Monde diplomatique*, 2005, Ağustos, makalesinden alıntıdır. "Birisi Merak Ediyor: Hâlâ Marksist misiniz?" Berger, "Yaz ortasında parlak bir günde, bir tarlada otlayan dört eşeğe bakarken, onları yerde sırt üstü yuvarlandıklarını ve hareketsiz durduklarını görmek, zamanı yavaşlatır," diyordu. Eşekler-bir elma ağacına dayanan İngiliz yazara tekrar gözlerini diker, hiçbir şeyi kaçırmayan kulaklarıyla onun nasıl biri olduğunu anlar ve uzaklaşır. Berger, başını eğerek, "Onları gözümü dört açarak izledim. Onların yaptığı gibi, gün ortası şirkette aramızdaki değiş tokuşlarda, sadece minnettarlık olarak tanımlayabileceğim bir esas vardır. 2005 yılı Temmuz ayında bir tarlada dört eşek vardı. Evet, hâlâ başkalarının arasında bir Marksistim," diyordu. Berger'in makalesi başka bir eşek-severin bu sessiz bilgeliğin de bir şekilde Marksist olabileceğine ikna olmasına yardım etti. (Karş. Andy Merrifield, *The Wisdom of Donkey*, Walker Books, New York, 2008.)

Önsözler, çoğunlukla yazarların kitapları için kaleme aldığı son şeydir ve bu okuduğunuz satırlar da istisna değil. Bir yazar bunu yaparken, kitabının başından sonuna kadar adımlarının izini sürebilir, neye benzeyebileceğini, neden ortaya çıktığını, başından sonuna eserin nasıl gerçekleştirildiğini gösterebilir. Kişi belli bir iç huzuruyla düşünüp sonra metni sanki başından beri öncül bir yapı olmuşçasına yeniden sunabilir. Bu önsözü yazarken, kitabın oluşmasında beni geriye dönük olarak etkileyen üç faktör vardı. Birincisi 2003'te akademik yaşamımı bırakıp, Fransa'nın kırsal bölgesinde yaşamaya gittim, başlangıçta Haute-Savoire'deki dağlarda, birkaç yıl sonra Fransa'nın en yoksul bölgelerinden birisi olan Auvergne'deki Massif Central'da bir yayla evinde saklandım. Kent yaşamının yanı sıra ücretli işin düzenli dünyasından uzaklaşırken, engellenen Marksist ruhumu onaylayıp onaylamadığımdan ya da ondan kaçıp kaçmadığımdan emin değildim. Şimdiye dek radikal Marksizmin büyük şehirler gibi güç merkezlerinin içinde, işi bırakıp dışarıya kent yaşamından uzak belirsiz bir marjinal dünyaya kaçma sözleşmesi olduğunu düşünmüştüm. İronik olarak, sığınak seçimimde büyük ölçüde, 1970'lerdeki –kendi tabiriyle iğrenç yetmişler– gösteriden kaçan ve Auvergne'de aynı yerde, büyük bir taş duvarın ardındaki bir çiftlik evinde kamp kuran, başka bir Marksist ve büyük şehirde yaşayan bir insan olan Guy Debord'dan esinlenmiştim. Ev, sevdiği deyimle, "doğrudan Samanyolu'na açılıyordu.[3]"

Bu evin, Clausewitz'den sonra, Debord'un 68 sonrası bir tür kalesi, şiddetli akıntısı ya insanları bir kenara atan ya da akıntısıyla birlikte gitmeye zorlayan nehir rotasındaki bir buz kalıbı olduğu ortaya çıktı. Clausewitz bu savunma etkililiğinin –herhangi bir kalenin etkililiğinin– biri pasif, diğeri aktif olan iki farklı unsura bağlı olduğunu söylemiştir. Pasifin aktif olma-

(3) Guy Debord, *Panegyric Volume One*, Verso, London, 1991, s. 48.

dan hayal edilemeyeceğini belirtmiştir. Pasif kaleler, barikatlar gibi "gerçek engeller" işlevini görür: yolları tıkar, eylemleri felce uğratır ve nehirlere set çeker. Bundan dolayı, "çölde vaha", "düşman saldırısına karşı kalkan", "tüm sistemin savunması için destek" olurlar.[4] Pasif kaleler, düşman ilerleyişini hem zorlaştırıp hem de tehlikeli hale getirerek engellemeye çalışır: oradan etkili bir saldırı başlatıp düşmanı durdurmak ya da aramak için birlikleri gönderebilirsiniz.

Auvergne'ye varmamın üzerinden çok geçmeden Debort'un hayaletinin sadece fiziksel yakınlığıyla değil, aynı zamanda siyasi reenkarnasyonuyla da yaşadığını fark ettim. Çoğunlukla küçük köylere ve topluluklara saklanan çevremdekilerin tümü, kendileri için aktif ve pasif kaleler inşa eden ve gösteri toplumu ile tüketim kültürüne karşı yepyeni bir toplu savunma sistemleri kuran insan gruplarıydı. Ve bu ileri karakollardan, bu "yeni direniş örgütlerinden", bu "yeni yedek kuvvetlerden" ötürü, bazen bu yozlaşmış sisteme cephe saldırıları başlatıyorlardı. Bu, "yeni bir direniş örgütü," ya da "yeni yedek kuvvet", Louis Malle'nin *André ile Akşam Yemeği* filmindeki mistik gerçeküstücü André Gregory karakterine aitti: Gregory, öngörülü bir biçimde, insanların yeni Karanlık Çağımızda yaşamak ve çalışmak hakkında yeni pratik kavramlar yaratmak için bir araya geldiklerini söylüyordu. "Tarihin hatırlanabileceği ve insanın düş görüp çalışmayı sürdürebileceği yeni güvenlik adalarını görür gibi oluruz," diyordu.[5] Ve bu adalar,

(4) Carl von Clausewitz, *On War*, Everyman Library, New York, 1993, s.474-79.

(5) 1981 yılından bu parlak ve zekice sinematik manzara, New York'ta bir restorandaki akşam yemeğinde romantik bir hayalperest ve gerçekçi bir septiğin arasında geçen bir diyaloğu kapsıyordu. Wallace Shawn ve André Gregory tarafından yazılan senaryo, kitap haline getirilmiştir ve iyice incelenmesi gerekir. Gregory, "Görüyorsunuz, yeni bir dile, bir gönül diline, dilin gerekli olmadığı bir yerdeki dile – insanlar arasında yeni bir tür şiir, bize balın nerede olduğunu söyleyen dans eden arının şiiri olan bir dil türü olan bir dil türü- ihtiyacımız olduğunu düşünmeye devam ediyorum. Ve bu dili yaratmak için, bir aynada başka bir tür algıyı, her şeyle birleşip aniden her şeyi anladığınız duygusunu nasıl hissedebileceğinizi öğrenmek zorunda kalacağımızı düşünüyorum," diyordu. (Wallace Shawn ve André Gregory, *My Dinner with André*, Grove Press, New York, 1981, s. 95.)

sadece benimsediğim Haute-Loire'de değil, insanların yeni Karanlık Çağımızda daha özerk bir şey, daha anlamlı bir şey yapmak için düşten, örnek oluşturan arzudan esinlenen hayal gücünün yeni dünyalarını ve yeni büyülü coğrafyalarını, yeni güvenlik adalarını ilan etme mücadelesi verdiği, Lozere, Aveyron ve Correze gibi yakın bölgelerde de ortaya çıkıyor.

Tüm engellere rağmen, insanlar ayaküstü yemek zincirleri ve süpermarketleri, emek piyasaları ve dünya pazarıyla çağdaş kapitalizmin sunabileceğinden daha sahici bir yaşam arıyorlar. Geçmişte iş yerinde ruhun körelmesine ve evde zihnin körelmesine karşı, bu insanlar yeni komünlerinde, türlü yöntemler, farklı zincirler ve hayatta kalma sistemleriyle, şimdi organik tarım yapıyor, bal üretiyor, ekmek yapıyor, keçi yetiştiriyor, peynir imal ediyorlar. Yani, daha büyük bir şey, üretimde sosyal bir hareket olarak birbirine bağlanan küçük çaplı, görünüşte önemsiz şeyler yapıyorlar. Bu, siyasi farkındalığının yanı sıra pratik anlayış ve teknik bilgiye sahip; kendisini mutlaka sınıf temelli olarak düşünmese de, küresel sermaye birikimi sisteminde nerede durduğunu çok iyi bilen bir sosyal harekettir. Bu insanlar, totaliter dev mekanizmaya karşı toplu mikro-hareketler ve çoğunlukla dünya çapındaki mücadeleler, *Confédaration Paysanne** ile *Via Campesina***, küresel topraksız köylü mücadelesi, adil ticaret konuları ve neo-liberal ortodoksluğa rağmen gıda bağımsızlığı ile birleşen farklı gruplar oluşturuyor. Listenin neredeyse sonu yok. Sanki genç Marx'ın *Ekonomik ve Felsefi Elyazmaları* eserinde yazdıklarını okumuş, yabancılaştıran faktörleri umursamıyormuş, sadece kendileri gibi olmaya çalışıyormuş, aynı zamanda kendilerini içsel, öznel dünyalarından kurtarırken, dışsal, nesnel dünyalarından kurtarmaya çalışıyormuş gibiler. Onların otantikliği, Subcomandante Marcos'un deyimini –onay alanlarını– kullanmak gerekirse,

(*) Confédaration Paysanne: Avrupa Köylü Federasyonu (ç.n.)
(**) Via Campesina: Çiftçi Yolu (ç.n.)

aydınlık alanlar –"direniş alanları"– yaratan olumlu bir enerji, hem gerçek hem de ideal bir şey olan, bir eylem ve bilinç otantikliğidir. Marcos, "Direniş alanları artıyor. Her birisinin kendi tarihi, kendi özgünlükleri, benzerlikleri, talepleri ve mücadeleleri ve başarıları vardır. İnsanlık hayatta kalıp ilerlemek isterse, tek umudu dışlanmış, ölüme terk edilmiş, atılmışlardan oluşan bu alanlarda yatmaktadır," diyor.[6]

Ve böylece, başlangıçta bana politikadan bir kaçış var gibi gelen şeyle, politikayı yeni bir açıdan değerlendirmeye başladım ve politikanın deneme alanı tam önümde, günlük yaşamımın içindeydi. Ortaya çıktığını gördüğüm ve hâlâ ortaya çıkan, son derece düzenli şekilde biçimlenen ve bu kitapta daha çok açacağım şey, özünde neo-komünist bir dürtüsü olan yeni Marksizm türüdür: Şimdi giderek daha çok insan, dışarıya kaçma ile ilgilenmek yerine, toplumun sınırları ölçüsünde kendilerini göreve atayan, yeni bir Düşsel Parti'ye kaydoluyor. Bu etkinlik, kendisini yönünü tekrar toplumun içine yaklaştıran yeterince büyük önemli insan kitlesine dönüştürdü. Ve bu, alt sınıfları güçlendirirken, topluma saldırmaktadır. En azından, böyle düşünüyorum, böyle olduğunu umut ediyorum, böyle olduğunu umut etmek zorundayım...

Kitaba özellikle *büyülü* Marksizm adını vermek fikri, garip, beklenmedik bir yerde, aniden ve biraz alışılmadık koşullarda doğdu: Brezilya'nın "Yeşil Kıyı Şeridi" boyunca Sao Paulo ile Rio de Jenario arasındaki, Portekiz sömürgesi olan, sahil kasabası Paraty'de bir hamakta. Orada, tropikal bir sağanak yağışın ortasında, yağan yağmurun palmiye yapraklarından çıkardığı sesi dinleyerek, yaklaşık bir hafta boyunca, devamlı *Yüzyıllık Yalnızlığı* okudum ve muhtemelen başka bir dünyadaki, büyülü dünyadaki başka bir gerçekliğe inanmaya başladım. Elbette, bu daha önce inanmadığım bir gerçeklik değildi; sadece kendi-

(6) Subcomandante Marcos, "The Fourth World War has Begun," *Nepantla: Views from the South*, Vol.2, No.3, 2001, s. 570

mi bir şekilde günlük hayatın bir başka boyutuna, fantastik olanına bakarken bulduğum *gerçeküstüydü*. Birkaç yıl boyunca Gabriel Garcia Marquez'in Buenidas, Ursula ve Jose Arcadio ve Macondo köyündeki çok sayıda çocuklarının destanıyla boşuna uğraştığımdan ve batık bir İspanyol kalyonundan çok uzakta olmayan balta girmemiş rutubetli ormanın ortasından ağaçları keserek geçtiğimden, *Yüzyıllık Yalnızlığı* tekrar okuduğumu söylemeliyim. Ancak, yol boyunca hepsi neredeyse aynı adı taşıyan karakterler düzeni karşısında hep dikkatim dağıtıldı, engellendim ve şaşkınlığa uğradım. Aslında Çingene büyücü Melquidas'ın çılgın icatlarının yer aldığı başlangıç bölümlerinin ötesine hiç geçemedim. Yine de, Paraty'de hepsi kabaran bir nehre yakın olan, harika bitkiler, egzotik çiçekler ve küçük sinekkuşları ile çevrili "Caminho do Ouro" *hanında*, Garcia Marquez'in dünya görüşü, ruhunun canlılığı, ölümü telafi etme saplantımız, sevgisiz hayatın boşluğu, bitmek bilmeyen macera, büyü, fantezi –fantastik doğru gerçeklik– arayışı karşısında büyülendim.

Brezilya'da bir yıl geçirme –bu kitabı düşünme, tasarlama ve yazma– fırsatı elde ettikten kısa süre sonra, Gabriel Marquez'in büyülü dünyasına girmek, hepimizin onun büyülü dünyasına, oradaki bozgunculara katılmasını sağlamak, başkahramanlarından birisi olan Albay Aureliano Buendia olmak, zamanı onun gibi, "sürekli yıkımın dar yollarında sessizce dolaşmak" için dayanılmaz bir arzu duyuyordum.[7] Ama sessizce sokulmak için bir giriş noktasına, bir yola ihtiyacım vardı ve çok geçmeden bu giriş noktasını "politikanın" sağladığını ve büyüye acil olarak ihtiyaç duyanın politikanın kendisi olduğunu fark ettim. Buna bağlı olarak, *Büyülü Marksizm* yaşam ve politika üzerine ters yönde bir bakış açısı edinmeyi öğrenmek için bir yolculuk daveti, büyülü bir alana giriş davetidir. Kitap

(7) Gabriel Garcia Márquez, *One Hundred Years of Solitude*, Picador Books, London, 1978, s. 125.

potansiyel okuyucularından bu büyülü dünyada benimle sessizce dolaşmalarını ister. Bu, birçok okuyucunun aslında yazarın kendisinden daha iyi bildiği dünyadır, çünkü zaten sıradan günlük yaşamdan kurtulmuşlar, kendi etkin iradeleriyle her şeyin mümkün olduğu, hayal gücü olan insanlara her şeye izin verildiği bambaşka bir günlük yaşama başlamışlardır. Aslında, bu büyülü dünya gerçektir. Çevremizdeki dünyaya yeterince gayretle bakarsak, sorun, kişinin gerçekliğin ne olduğu, politikanın ne olduğu, nasıl olabileceği, nasıl olması gerektiği ve beyaz tavşanı bir delikten başka bir politik alana nasıl takip edebileceğimiz ve hâlâ katı Marksist olmaya devam ederken bunu nasıl yapabileceğimiz, hakkındaki bakış açısını nasıl değiştireceğimiz sorunudur.

Bu, bizi doğrudan kitabın oluşmasıyla ilgili üçüncü faktöre götürür: Burada gelişen diyalog, aslında gerçekçilik olarak Marksizm ile romantik düş görme olarak Marksizm arasındaki bir diyalogdur; düş görme olarak Marksizm ontolojik temelde gerçekçilik olarak Marksizmden önemli ölçüde farklılaşır. Dünyayı ve Marksizmi dönüştürmeye çalışan her kampın etkisini ayrı ayrı inceleyen bir diyalogdur. Bu bağlamda, *André ile Akşam Yemeği* filmi –ya da daha doğrusu anti-film– ve filmde gelecek ayki kirayı ödeme hakkında kaygıları olan gerçekçi kuşkucu "Wally" ile yaşamın yeni anlamı için yeni felsefi ilkeler araştıran sorumsuz bir romantik hayalperest olan André arasındaki garip karşılaşma son derece etkileyici olmuştur.[8] Herkes André'nin sinir krizi geçirip delirdiğine inanır ve Wally onu huysuz bir çatlak olarak tanıtır. Diyalog düşünmeden, garip bir şekilde başlar, ancak André'nin varoluşsal yolculuğu

(8) Guy Debord, *My Dinner with* André'nin bir başka büyük hayranıydı. 1980'lerin sonlarında Louis Malle'nin filmine duyduğu hayranlığı Fransız yazar Morgan Sportès'e itiraf etti. Christopher Bourseiller'in *Vie et Mort de Guy Debord* (Plon, Paris, 1999) adlı yapıtı, Debord tarafından seçilen çeşitli Parizyen barlarda Debord'un Sportès ile yaptığı sayısız görüşmeyi andırır (s. 525). Debord'un filme duyduğu hayranlığın ilginç biçimde ortaya konması, sadece duyulmayacak bir sırada söylenen birkaç söze neden olur ve Bourseiller bunlardan asla yararlanamaz.

egemen oluncaya kadar, yoğunluğu ve ciddiyeti artar; o gerekirse gece gündüz konuşabilirdi.

André modern dünyanın elektrikli battaniyelerinden, merkezi ısıtma ve soğutma sistemlerinden bunalarak, daha fazla hissetmek için dünyanın yetersiz kaldığından dert yanar. İnsanların artık düşünmeye, düşünmek istemeye zamanları yoktur –artık düşünmelerine izin verilmez. Bir yerde, André bile genç bir Durumcu (Situationist) gibi konuşur: "Sıkılıyoruz, hepimiz sıkılıyoruz; robot haline geldik." İnanmayan arkadaşıyla yüz yüze gelir, dünyada gördüğümüz bu sıkıntıyı yaratan sürecin şimdi paraya dayalı bir totaliter dünya hükümeti tarafından yaratılan, kendi kendini yenileyen bilinçsiz bir beyin yıkama biçimi olabileceği hiç aklına geldi mi?" André, "Kim sıkılıyorsa, uyuyordur ve uyuyan hayır diyemez!"[9] diye sözlerine bitirir. Ona göre, 1960'lar "insanın söndürülmeden önceki son patlamasıydı. Ve bu, geleceğin kalan bölümünün başlangıcıdır... Şu andan itibaren sadece çevrede yürüyen, hiçbir şey hissetmeyen ve hiçbir şey düşünmeyen robotlar olacak. Ve onlara bir zamanlar düşünceleri ve duyguları olan insan adlı canlı türü olduklarını hatırlatacak neredeyse hiçbir şey geriye kalmayacak."[10]

Ancak karanlık çöktükçe, insanlar neo-liberalizmin –"uykunun nöbetçisi"– gösteri toplumunun boyunduruğu altına girdikçe, olayları farklı değerlendiren, gezegen için yeni bir geleceği tekrar inşa etmeye çalışan, André'nin deyimiyle, "yeni aydınlık alanları" bulacak André gibi, dünyadaki milyonlarca insan gibi başkaları var olacaktır. Bu insanlar, "yeni bir tür okul ya da yeni bir tür manastır", yeni bir tür "kaynak" –tarihin hatırlanabileceği ve Karanlık Çağ boyunca canlı türlerini koruyarak, insanın işlev görmeyi sürdürebileceği adalar- yara-

(9) Shawn ve Gregory, *My Dinner with* André, s. 91-2.
(10) Shawn ve Gregory, *My Dinner with* André, s. 93-4.

tarak direnir. Başka bir deyişle, André "Karanlık Çağlar boyunca farklı bir biçimde var olan bir yeraltı örgütünden bahsediyoruz... Ve bu yeraltı örgütünün amacı kültürü nasıl koruyacağımızı, şeyleri nasıl yaşatacağımızı bulmaktır," diyordu.[11]

O zaman belki hepsinin ötesinde, bu kitap bu yeni –Marksist tarzdaki– yeraltı örgütünün gelişimini araştırma girişimidir. Bu, tam varış yerleri görünürde hiçbir yer olsa bile, yürüyerek, gittikleri yere inanarak hayat yolunda olan, geriye dönemeyen ve dürüstçe iki nokta – kapitalizm ile komünizm– arasındaki en kısa yolun tam düz bir çizgi olamayacağına inanan André gibi tüm ilericiler ile diyaloga girmeye ve empati kurmaya çalışan bir kitaptır.

Bu nedenden dolayı, bu kitap sadeçe sevgi dolu eşime ve melek gibi küçük kızıma değil, aynı derecede, büyü yapmayı çok arzulayan, düz ve dar bir dünyada yaşamayan, ileri ve yana yol alan ve kendi özel yöntemleriyle, devrimci büyülerini yapan dünyanın her yerindeki çılgın insanlara adanmıştır. Bu kırılgan küçük gezegenimizin yaşanacak kısmen daha iyi bir yer olmasını sağlayan, hep birlikte, sizlersiniz.

Andy Merrifield
São Paulo, Brezilya
Nisan 2010

(11) Shawn ve Gregory, My Dinner with André, s. 94-5.

GİRİŞ

AYAKLANMANIN CEREYANI - GERÇEK VE HAYALİ MARKSİZM

Tehlikeli inanca hizmet etmeye adanmış bir hayat, dindarca birkaç çuval un beklemekle sınırlı bir hayata göre çok daha ilginçtir.

Alejo Carpenter

İmgeleme

Sadece eleştirel analiz olmayan, sınıf ve devletin rolü, proletaryanın diktatörlüğüyle ile ilgili tartışmalardan kurtulmuş bir Marksizm düşleyin. Artık kendisini "bilimsel" olarak adlandırmayıp biçim ile içerik, görünüm ile öz arasındaki ayrımdan vazgeçmiş bir Marksizm düşleyin. Yeni bir rüya gibi gerçekliğin, materyalist bir fantezinin, fantastik bir materyalizmin sınırlarını belirleyen, şimdiki zamanın yarattığı hayal kırıklığından iç çektiği halde, en değişmez gelecek düşleri nostaljisini doğrulayan bir Marksizm düşleyin. Materyalizmden uzaklaştığı halde ondan çok fazla vazgeçmeyen, daha serbest ve incelikli bir politik vizyonu, daha hayali radikalizmi savunmak için vites değiştiren bir Marksizm düşleyin. Olumlu ufuklar açıp eleştirel olumsuzluğun acımasız gerçekçiliğinin ötesine uzanan bir Marksizm düşleyin.

Tüm bunları düşlerken, birçok insan hiç şüphesiz artık Marksizm'i hayal etmiyor olacaktır. Ancak bu insanların hata

yaptığını düşünüyorum ve bu kitapta neden hata yaptıklarını örnekle anlatmaya çalışacağım. Marksizmin daha büyülü olabileceğini; imgeleme ile birlikte şekilci deli gömleğinden nasıl kurtulabileceğini; başka bir araştırmanın, dünyanın ne kadar karmakarışık, iktidardaki sınıfın ne kadar sömürücü ve yozlaşmış, ekonomik sistemin ne kadar anlamsız olduğunu göstermesine rağmen, basit eleştiri ve analizin kalitesini artıran daha ham, daha olumlu hayat kavramını tasarlayabileceğini göstermek istiyorum. Tüm bunlar elbette günümüze özgü kabul edilebilir, akıllı insanlar tüm bu keder ve baskının toplumumuzun özelliği olduğunu bilir; onlara her gün ne yaşayıp hangi işte çalışacaklarını açıklayan görkemli bir teoriye ihtiyaç duymaz. *Büyülü Marksizm* Marksizmden daha fazla, daha ilginç, hatta daha radikal bir şeyi talep eder.

İki Marksizmin Hikâyesi

Sovyet Bloku'nun olağandışı (spectacular) çöküşünden çok önce, insanlarda bu sistemin Marksist geleneği toptan bırakacağı korkusu uyandı; Berlin Duvarı'nın yıkılmasından kısa bir süre sonra Marksizmin ideolojik inandırıcılığı olabilecek en düşük düzeye geriledi. Moskova Devlet Üniversitesi, Marksist-Leninist felsefeyi hemen ders programından kaldırdı, İngilizce konuşan ülkelerde hâlâ Marx'ı öğreten profesörler maddi sıkıntılar çekti; bu dersi veren az sayıdaki profesör, kolaylıkla yaşlı dinozorlar olarak gözden düştü. Düşünen insanlar –eleştirel düşünen insanlar bile– Marx'ın karmaşık düşüncesini aniden bir dizi karikatüre indirgedi; orak çekiç alınıp satılır oldu ve giderek Marx tarihin çöp tenekesine gönderildi.

Fakat öte yandan, 1990'ların sonlarından başlayarak, Doğu Asya ile Latin Amerika krizlerinin çıktığı zamanlarda, büyük ekonomik durgunluk çözülmeye başladı. Marx ile ilgili haksız suçlama yerini, yeni bir reenkarnasyona, revizyonizme bıraktı. Onun düşüncesi her zamankinden daha doğru kabul edildi:

elbette, daha önce sınıfları zaten hızla kaybolan ve devrim düşleri Lenin'in dev heykelleri ile birlikte yıkılan işçi sınıfının devrimci umutları yanlış çıkmasına rağmen, tam da kapitalizmin tehlikeleri ve krizleri hakkında Marx'ın düşünceleri doğruydu. Conde Nast'ın kuşe kâğıda basılmış *New Yorker* dergisi, "Karl Marx'ın Dönüşü" diye göklere çıkartarak, bu tür mantığı 1997'de tekrar kabullendi. Makale, Marx'ın "kapitalizm araştırmacısı olduğunu ve böyle değerlendirilmesi gereken" bir anlayış ile yaşamını sürdürdüğünü iddia etti.[1]

Günümüzde yürürlükte olan, bu kalıntı Marksizm türüdür, eğer bu zerre kadar yürürlükte ise, burjuvazinin politik ekonomisinin analizini yapmak için oldukça köhne bir sisteme indirgenen –Dünya Bankası'nın ve çeşitli büyük finans çevrelerinin ayakta durmasını sağlayan– Marksizmdir. Bir dereceye kadar, birbirinden farksız kuşkucular ve *inananlar* tarafından yayılmaya devam eden bu Marksizmdir. Marksizme bir sosyal değişim teorisi olarak başvuranlar, çoğunlukla aşırı ekonomik ve teknik olan, takipçileri arasındaki gizemli tartışmalar ile anlamsız kılınan bir eleştiri kavramı, eleştirel analiz ekseninde dönen düşünce biçimini benimserler. Ortaya çıkan kesin sonuç, verimsiz olmasına rağmen sistematik, yapay olmasına rağmen katı bir Marksizmdir. Genç insanlara, Seattle-sonrası radikaller kuşağına –hâlâ dünyayı değiştirmek isteyen Seattle *sonrası* kuşağına bile– cazip gelmeyecek kadar sıkıcı bir Marksizmdir. Bunun yerine, Büyülü Marksizm daha yeni görünümlü, daha sorgulayıcı, belki daha da sade olacaktır; olasılıkları değerlendirip sorular sorarak, aklın yanı sıra içgüdü doğrultusunda da harekete geçerek, kusursuz değil daha geçirgen bir hale gelecektir. Sakalına ak düşmeden ortaya çıkacaktır. Gençlerin çoğu, işçilerin neden aldatıldığını ve sermayenin nasıl zenginlerin elinde biriktiğini anlamakta hiçbir güçlük

(1) John Cassidy, "The Return of Karl Marx," *The New Yorker*, 1997 Ekim, s. 248.

çekmez. Kapitalizmin nadiren verdiği sözleri tuttuğunu potansiyelini yerine getirdiğini bilir. Yine de bunu bilmek, zaten Marksizmden eylemciliklerini teşvik edecek daha çok şey istemek anlamına gelir. Benim Marksist kuşağım –kırk yaş üstü Marksistler– için ilginç olan, bu kadar az sayıda olmamızdır. Günümüzün önde gelen Marksistlerinin, 1960'larda on sekizine basan şimdi çok yaşlı, eski hippiler olduğu anlaşılıyor. Öte yandan Marksizm benden bir, belki iki kuşak sonraki genç insanların, sol eğilimli genç akademisyen ve eylemcilerin çoğunlukla cesaretini kırıyor. Eleştirel teoriyle ilgilenseler, Foucault, Derrica ve diğer "Marksist-sonrası" düşünürlere başvururlar. Etkin olsalar, *yeni* Yeni Sol'dan uzak olabilirler. Birbirine benzemeyen Küresel Değişim, Ruckus Society, Critical Mass ve Sokakları Geri Alalım Hareketi, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu gibi özerk kurumlardan oluşan düzene ve Dünya Ticaret Örgütü'ne karşı genç işsiz güçsüz eylemciler; o zaman Friends of the Earth, Rainforest Action Network ile birlikte çevreciler ve genetiği değiştirilmiş gıdalara karşı daha çok savaş ve yerel organik gıda sistemleri için mücadele, yerel haklar ve köylünün demokrasi hareketlerini koruma savaşı veren ya da bir davası olan siyah maskeli anarşistler ve özgür ruhlu asiler var. Ancak tüm bu insanlar çok büyük olasılıkla Karl Marx'tan çok Che'yi ya da Zapatistaları destekliyor.

Örgütsel düzlemleri ve ideolojik temelleri olarak "eski" Yeni Sol ile *yeni* Yeni Sol arasındaki kuşak uçurumu, belirgindir. Marksizmin Seattle-sonrası bu yeni eylemcilik ekolüyle evlenmesi, özellikle neo-liberalizme ve günlük yaşamdaki özelleştirmeye karşı direnişi sürdürmek açısından çok meydan okuyucu olur. İlginç biçimde, benim kuşağımın Marksizmi, iki Marksizmin hikâyesidir, çünkü her iki tarafı birden idare edecek kadar hem gençtik, hem de yeterince yaşlıydık: biz, kırk küsur kişi, *Kapital*'i okuma ihtiyacının yanı sıra Starbucks'un

camlarına tuğla atma arzusunu da anladık; ciddi eleştirinin ve biraz taşkın yıkıcı eylemlerin politik etkisini de anlıyorduk.

Neye Karşı İsyan Ediyorsun?

1968'de sekiz yaşındaydım. 1970'lerin bir ürünüydüm ve '60 kuşağının başarılarından çok başarısızlıklarının mirasçısıydım. Liverpool'un kasvetli ortamında, emekçi sınıfı içinde büyüyerek, punk rock ile on sekizime bastım ve 1976'da okuldan ayrıldığımda, sahip olduğum özellikler Liverpool rıhtımlarında geleceği olmayan ve insanı körelten bir dizi büro işine girmemi sağlamaya ancak yetiyordu. İşlerin çöktüğü, insanların şehri terk ettiği, şirketlerin kapandığı bir dönemdi. Sanırım bir işim olduğu için şanslıydım. Emek pazarına sanki eğlenceli, güzel çalan, izlenecek doğru yol görünen "İngiltere'de Anarşi" şarkısını yapan yeni bir grupmuş gibi girdiğimi hatırlıyorum. Bunun yanında, grubun solisti Johnny Rotten neredeyse benimle aynı yaştaydı. Ne istediğini bilmediğini, ama ne yaptığını bildiğini söylüyordu: "Yok etmek istiyorum, ne anlamı var ki!" Nakarat beni sadece şarkının bir dizesi olarak değil, siyasi bir marş, onayladığım, hatta belki simgesi olduğum bir şey gibi etkiliyordu. 1970'li yıllar, kayıplar, krizler ve çöküntülerle geçen on yıllık bir dönemdi ve Sex Pistols "GELECEK YOK! SENİN İÇİN GELECEK YOK!" dediğinde onlara oldukça inandım.

Tatminsizliğin, radikalizm belasının anarşik ruhu, gerçekte beni asla terk etmedi; yalnız olmadığıma, kendi kuşağımın da bunu hissettiğine eminim. Beni aslında Marksizme götüren, Marksizm ile katılaştıran, Sex Pistols'un "GELECEK YOK" eylem çağrısını duyduktan on yıl sonra Marksizmle yumuşatılan bir dürtüydü. Ve İngiliz madencilerin grevinde ve Liverpool kent politikası ile ilgili militanlıkta Marx okuyarak bir gelecek olabileceğine, kendiliğinden yıkımın kendi kendini yok etmek olması gerekmediğine, akıllıca yönlendirilebileceğine inanmaya başladım ve duyarlı Marksizm düşüncesini ve

eylemciliğini dramatize etmek için kullandım.[2] Okumaya, başa çıkmaya çalıştığımı hatırladığım ilk Marksist kitaplardan birisi, 1960'ların bir klasiğiydi. Alman göçmeni Herbert Marcuse tarafından yazılan *Tek Boyutlu İnsan* idi. Marcuse, Hegelyan-Freudyan-Marksist anlayışıyla, kötü niyetli bir "Bütünsel Yönetim"in sıradan insanların bedenlerini ve zihinlerini ele geçirdiğini, muhalifleri yatıştırdığını ve onlara sanrısal bir "mutlu bilinç" aşıladığını belirtiyordu.[3] Marcusse 1964'te Bütünsel Yönetim'in tüm gerçekliğe işlediğini iddia etti; aslında öyle olmamıştı. Ancak 1980'lerde Bütünsel Yönetim neredeyse tüm gerçekliğe işledi ve şu anda 2010 civarında hâlâ işlemektedir: Savunma laboratuarlarında, yönetim ofislerinde, hükümetlerde, makinelerde, çalışma saatleri kontrol görevlileri, yöneticiler ve verimlilik uzmanları arasında, kitle iletişiminde, reklam ajanslarında, çok uluslu şirketlerde, uluslar üstü kurumlarda, okul ve üniversitelerde varlığını sürdürmektedir. Bu onaylama araçlarıyla, Marcuse tüm muhalefetin yok edildiğini ya da emildiğini; tüm potansiyeli yüceltmenin, cinsel enerjiyi politik enerjiye dönüştürmenin (ve tam tersi) baskılandığını *ve bayağılaştırıldığını* söyledi. Gerçeklik İlkesi, halkı *tek* ilkenin Gerçeklik olduğuna ikna ederek, Zevk İlkesini bastırdı.

O uzun kayıp günlere ait diğer okuma malzemesi olan Guy Debord'un 1967'deki *Gösteri Toplumu* adlı eserine, yağmurlu, kasvetli bir günde tesadüfen Liverpool'un "News from

(2) Militan grubu, 1983 Mayıs'ındaki çarpıcı seçim zaferinden sonra Liverpool belediye politikasına egemen olan İngiliz İşçi Partisin'deki Troçkist bir gruptu. Margaret Thatcher'in Tory hükümetiyle bütçe yapma ve vergi gelirlerine bir üst sınır getirme konularında çatışırlarken aynı zamanda sendikalar ve Neil Kinnock'un İşçi Partisi'yle anlaşmazlığa düşerek kendi dik başlı, meydan okuyan sosyalizm tarzlarını uygulayan Militan grubunun meclis üyeleri şehirde neredeyse,1987'ye kadar en üst düzeyde hüküm sürdü. Daha fazla ayrıntı için, bkz. Peter Taafee and Tony Mulhearn, *Liverpool: A City that Dared to Fight*, Fortress Books, London, 1988, karş. Michael Parkinson, *Liverpool on the Brink*, Policy Journals, Hermitage, 1985.

(3) Herbert Marcuse, *One Dimensional Man: The Ideology of Industrial Society*, Routledge and Kegan Paul, London, 1964.

Nowhere" adındaki kooperatif kitapçısında rastladım.[4] Ve ilk başta tamamen anlamasam da, kitabı yavaş yavaş, tez tez bir solukta okudum; kitap neden normal hayata uygun olmadığımı hissettiğimi tam olarak öğrenmemi sağlayarak beni tüketti, ben de kitabı bir solukta bitirdim, hiçbir zaman unutamayacağım bir ders almıştım. O zamanlar Debord ile ilgili yine de sevdiğim şey, lirik şiirinin yanı sıra taviz vermez radikalizmiydi.

Marx tutkunu olmamın üstünden birkaç yıl geçmişti, çünkü o zamanlar ikinci fırsat öğrencisi, "olgun öğrenci" olarak üniversitede ünlü Marksist coğrafyacı David Harvey tarafından verilen Marx'ın *Kapital*'i ile ilgili bir kurs alıyordum. Marx'ı keşfetmek, bana hiç sahip olmadığım, okulda teşvik edilmeyen *teoriyi* çalışma, öğrenme ve okuma tutkusunu açığa çıkardı. Harvey usta bir teorisyendi (ve hâlâ öyledir), yoğun sorgulama yöntemini ve karmaşık sunum biçimini, muhtemelen Marx'ın kendisinin açıklayabileceğinden daha özenle anlatarak, Marx'ın büyük kitabının birinci cildini satır satır, bölüm bölüm didik didik etti.[5]

Yine on yıl sonra, tıpkı Dünya Ticaret Örgütü toplantısı aleyhindeki gösteriler esnasında Seattle caddelerinde tüten dumanlar gibi, sadece Starbucks'un birkaç pencere camının paramparça olmadığı 1999'da, ABD'de Clark Üniversitesi'nde benim kuşağımın başarısızlıklarının miras kaldığı küçük bir radikal sabırsız öğrenci grubundan oluşan kendi sınıfıma

(4) "News from Nowhere" bir kadın kooperatifi olarak Bold caddesinde hâlâ başarılı olmaktadır. Ancak o zamanlar, Mersey Tüneli girişi yakınlarında, aslında müşterilerinin dönemsel olarak camlarına taş attığı faşist "Soldier of Fortune" mağazasının yanında, köhne, marjinal bir bölgede bulunuyordu. Zaman zaman kitapevinin müşterileri böyle tepki verirdi. Ne günlerdi o günler!

(5) Yaklaşık art arda 40 yıl Marx'ın *Capital*'i hakkında ders verdikten sonra, Harvey en sonunda verdiği dersleri kaleme aldı, onları herkesin düşünüp taşınması için yararlı bir kitap biçiminde yayımladı. Kitap eski kafalılar ve yeni başlayanlar için aynı şekilde bir rehberdir ve dünyamızın sayısız kriz ve dengesizliklerini anlamakla ilgilenen herhangi bir kimse için çok önemli bir kaynaktır. Bkz. David Harvey, *Introduction to Marx's Capital*, Verso, London, 2009.

Marx'ın *Kapital*'i hakkında ders veriyordum.[6] Ders programının ön sayfasına Marx'ın kartpostalının büyütülmüş bir şeklinin kopyasını yaptım, büyük aslan yelesi gibi sakalını *The Wild One* filminden Marlon Brando'nun canlandırdığı motosikletçi deri ceketi giyen Johnny karakterinin ünlü pozu üstüne fotomontaj yaptım. Karl, neye karşı isyan ediyorsun? Neye sahipsin? Derse katılan çok az öğrenci önceden Marx'ı okumuştu ve yine çok azı 1950'lerin başından itibaren Brando'nun filmini izlemişti. Ancak sınıftaki herkes kısa sürede Marx'ın analizinin parlak bir biçimde anlatıldığı ve kaygı verici derecede bilindiği konusunda hemfikirdi. Katılımcılar, bu kendini beğenmiş küreselleşme peygamberlerinin Marx'ın öngörüsünü yakından izlediğini, iş yerlerinde sürekli işgücü üstünde zorbalık uyguladıklarını, aynı zamanda günlük yaşamda düzensiz piyasaların oluşturduğu anarşiyi savunduklarını biliyordu. Tüm dünya, sermayenin talep ve kaprislerine göre dans ediyor görünürken, "sermaye üretken dürtüleri ve eğilimler dünyasını bastırma yoluyla işçiyi topal bir ucubeye dönüştürüyordu... Bireyin kendisi, bölünmüş ve ayrıntılı bir işin otomatik motoruna dönüştürülmüştür."[7] Sadece, herhangi bir veznedara, fabrika işçisine, büro elemanına, hamburger aşçısına ya da bir ırgata bu ayrıntılı işlemin nasıl bir izlenim verdiğini ve bu zorbalık ile piyasa anarşisinin gerçekte ne anlama geldiğini sormalısınız.

Öğrenciler serbest piyasa aldatmacasına karşı Marx'a hem yepyeni gözlerle hem de sağlıklı bir küçümsemeyle bakıyorlardı. Aynı zamanda, pratikte harekete geçip toplanmanın tekrar

(6) Deneyimi makale biçimine dönüştürerek aktardım: Bkz. Andy Merrifield, Marx@2000.com, *Monthly Review*, Kasım 2000, s.21-35, karş. Jeff Byles, "Dialectical U", *The Village Voice*, 23 Ocak 2001. Benim kuşağın başarısızlıkları ile ilgili gerçektir; bunun bariz hale geldiğinin geç anlaşılmasıdır. Tıpkı 60 kuşağının 1970'lerin başındaki ekonomik krizlerin gelişini hiçbir zaman öngörmemeleri ve öngörseler bile krizlerle ilgili bir şey yapacak güçlerinin olmaması gibi, benim kuşağım 1990'lar boyunca neo-liberal uzun yürüyüşü engellemekte bizi güçsüz bırakan 1980'lerdeki Yeni Sağ tepkisini durduramadı.

(7) Karl Marx, *Capital I*, Penguin Books, Harmondsworth, 1976, s. 481.

güçlendirdiği görünen katılımdan esinlendiler; insanlar yeniden ele ele verdi ve coplar inip kalkarken ve göz yaşartıcı gaz havada fırıl fırıl dönerken doğrudan eylem sadece Seattle'da değil, Washinton, Genoa ve Quebec City'de canlıydı ve görünüşte oldukça iyiydi. Sokaklar politikleşiyor, radikalleşiyor, kurumsal siyaset tarafından bırakılan boşluk dolduruluyordu; daha militan bir tartışma biçimi yerleşiyor, disiplinli yüksek-teknoloji örgütlenmesi, coşkulu karnavala benzer kendiliğindenlik ile birleşiyordu.

İki uçağın Dünya Ticaret Merkezi'ne saldırdığı ve 2800 kişinin olağanüstü bir cinnet eyleminde yaşamını kaybettiği 11 Eylül 2001'de, bu, New York için trajik bir kayıp ve felaket, ama Bush yönetimi için bir hediyeydi. Önce Afganistan'a, ardından Irak'a bombalar yağdı; daha sonra perde arkasındaki "Usame Bin Ladin'i yakalama" karşılığında yeni bir neo-muhafazakâr intikamcı siyaset süreci yerleşti; bu, neredeyse bir gecede Seattle-sonrası politik tutkuları söndürdü. Gerçekte, David Harvey'in deyimiyle "el koymayla biriken sermaye" ile tanımlanan "yeni bir emperyalizm" kökleşiyordu; dev bir yağmalama, sahtekârlık, baskı ve hile ile ele geçirme, Marx'ın ilkel birikim teorisi üzerinde Bush tarzı bir yirmi birinci yüzyıl çarpıtması yaratıyordu.[8]

Harvey'nin tezinde, her biri kendi yerlerine özgü özellikleriyle, kuşku uyandıracak çok şey vardı, buna rağmen her yerde kârlı spekülasyon ve piyasa genişlemesi işareti veriyordu:

(8) David Harvey, *The New Imperialism*, Oxford University Press, Oxford, 2003; bkz. özellikle 4. bölüm. Romanları, çoğunlukla anlaşılması zor ve çok katmanlı olan John Berger, yine de dobra dobra konuşmayı biliyordu. Mevcut sistemimizi "ekonomik faşizm" olarak etiketlerken hiç taviz vermez. Günümüz küreselleşme çağında, "dünyaya endüstriyel sermaye değil finans ve radikal biçimde değişen suçluluğu ve etkileşim mantığını tanımlayan dogmalar egemendir. Cezaevleri her zaman vardı ve elbette giderek daha çok inşa ediliyor. Ancak, bundan böyle cezaevi duvarlarının farklı bir amacı olacaktır. Etkileşim duygusunu oluşturan şey dönüştürülmüştür," diye yazıyordu. (John Berger, *Dans l'entre-temps: réflexionssue le fascisme économique*, Indigène éditions, Montpellier, 2009, s.10)

Dünyayı silip süpüren birleşmeler ve satın almalar yoluyla varlık satışı, kurumsal dolandırıcılık, kredi ve hisse senedi manipülasyonu, emeklilik fonlarını yağmalama, biyolojik korsanlık, "kamu varlıklarının kitlesel özelleştirilmesi, hatta su kaynakları ve kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi."[9] Bu arada,

> emeği ve çevreyi yozlaşmadan korumak için tasarlanan düzenleyici sistemlerin geri çekilmesi, hak kayıplarına neden olmuştu. Özel mülke karşı verilen sert sınıf mücadelesiyle geçen yıllar boyunca kazanılan ortak mülkiyet haklarının geri alınması, neoliberal ortodoksluk uğruna izlenen tüm politikaların en korkunçlarından biriydi.[10]

Eskiden bildiğimiz gibi, sadece harekete geçiriyor gibi göründüğünde, politik özneler hoşnutsuzluklarını halka açık alanlarda gösteri yapıp bağırarak dile getirdiğinde, aynı şekilde "politikanın iflası" resmen ilan edilmiştir. Muhalif ve hoşnutsuz bireylerin, bundan böyle seslerini duyurabilecekleri meydanlar yoktur; meydanlar birtakım adı bilinmeyen şirketlerin emriyle taşeron güvenlik şirketleri tarafından duvarlarla çevrilir, özelleştirilir ve yönetilir. Şimdi, insanların onları ilgilendiren gerçeklikleri tartışabileceği, medyanın ezici varlığından kurtulabilecekleri hiçbir meydan kalmamıştır. Artık, yöneticilerin akıl verdiği akıl hocaları tarafından yönetilen devlet ve ekonomi de ayrıt edilemez biçimde bütünleşmiştir. Teknokratlar, yatıştırıcı uzlaşma ve aracı kurum yoluyla anlaşmazlığı –eğer anlaşmazlığa benzeyen bir şey varsa– sakinleştirir. Artık herkes, uzmanın insafına kalmıştır ve en yararlı uzman efendisine en iyi hizmet verendir.

Yöneten seçkinler olağanüstü becerileriyle, gerçekleştikten hemen sonra anlaşılan şeyin unutulmasıyla ilgili, onaylanan örgütlü cehalet üretmiştir. Tek önemli olan, şimdiki zamandır. Modada, müzikte, her şey tıkanma noktasına gelmiştir: daha

(9) Harvey, *The New Imperialism*, s.148.
(10) Harvey, *The New Imperialism*, s.148.

önce olanı ya unutmanız ya da ürün olarak yeniden tasarlamanız gerekecektir. Bu arada, geleceğe inanmak artık kabul edilemez bir şeydir. Guy Debord'un *Gösteri Toplumu Üzerine Yorumlar*'ında belirttiği gibi, iktidarı zorla ele geçiren tüm kişilerin ortak bir hedefi vardır: "*İktidara henüz geldiklerini* unutmamızı sağlamak."[11] Ve anlaşılan hepsinin ötesinde,

> kusursuz demokrasimiz kendi akıl almaz düşmanını, terörizmi yaratır. Onun isteği, *düşmanlarından çok, sonuçlarıyla* değerlendirilmelidir. Terörizmin tarihçesi devlet tarafından yazıldığı için eğiticidir. İnsanlar elbette terörizm hakkında her şeyi bilmez, ama terörizmle karşılaştırılınca onaylanması ya da her durumda daha gerçekçi ve demokratik olması gereken diğer her şeyin onları her zaman ikna ettiği hakkında yeterince bilgisi vardır.[12]

Arkasında bıraktığı neredeyse yarım yüzyıllık geçmişle, Debord, *Gösteri Toplumu Üzerine Yorumlarda*, "gösteriş" –tüm yanlış gerekçelerinden dolayı gösteriş– toplumunun medya fantezilerini kusursuzlaştırarak, hiçbir şey bilmeyen ve kanunlarıyla kalıba dökülmüş bir kuşak yetiştirerek daha da güçlendiğini söylüyordu. Farklı koşullarda, 1967'den beri bu konuyla ilgili ilk işinden kendisini tamamen memnun olmuş kabul edecekti ve gelecekteki gelişmeleri değerlendirme işini diğerlerine bırakacaktı. Ancak, Debord en karanlık kehanetlerinin geride kaldığı mevcut durumda, başka birisinin bunu yapmasının mümkün olmadığını iddia etti.

Yalnız yeni bir politikaya değil, aynı zamanda sihirli bir dokunuşu olan, önemli kavramlarımızı karıştırmak, bizi gerçekten sarhoş etmek için yeni bir kaçak içki, yeni bir iksir hazırlayan, yeni bir politikaya ihtiyacımız var. Bu, hayal edilemezi düşleyen, sadece olanın, tüm onaylanan kuralların ve mantığın ötesine geçen, akılcılık ya da ekonomik gerekçe ile

(11) Guy Debord, *Comments on the Society of the Spectacle*, Verso, London, 1991, s. 16, özgün metine vurgu. Bu metin, elbette, Debord'un *The Society of Spectacle* adlı yapıtının devamıdır.

(12) Debord, Comments on the Society of the Spectacle, s. 24.

pek ilgisi olmayan kurallara göre oynayan bir politikadır. Garcia Márquez'in *Yüzyıllık Yalnızlık* adlı eserinde, Macondo'nun büyükbabası Jose Arcadio Buendia, kurallarını muhaliflerin kararlaştırdığı bir siyasi rekabetin anlamını anlamadığını söylüyordu.[13] Hemfikir olma eğilimindeyim: Kurallar üzerinde anlaşmak, zorunlulukla *onların* koşulları –ki bunlar tahmin edileceği gibi oybirliği, kurumsallaşma ve yenilgi demektir– üzerinde anlaşmayı da getirir; ılımlı olmak *henüz* yola koyulmadan kaybetmek demektir. *Yaklaşan İsyan* manifestosunun son zamanlarda dile getirdiği gibi: "Siyasi temsil gösterisi sona ermelidir. Soldan sağa, bir imparatorun ya da kurtarıcının tavrını etkileyen aynı anlamsızlıktır... Halk oy vermeye devam ettiği için bunun sadece *oy verme aleyhinde* olduğunu düşünmeye başlıyoruz."[14] Öyleyse neden daha yükseği hedeflemeyeyim, neden yıldızlara ulaşmayayım, neden daha geniş düşünmeyeyim ve daha *çılgınca* bir şey yaratmayayım ki? Politikanın profesyonel dünyası ile "politik" olan arasındaki uçurum, daha çılgın, daha büyülü bir eylemcilik ile kapatılabilir mi? Bu, önümüzde büyüyen anlamsız politik uçuruma düşmemizi engelleyebilir mi? Ya da, biz bozgunculer bu uçurumdan hep birlikte çıkabilir miyiz?

Geleceğin Şiiri

Başka bir Latin Amerikalı yazar, Eduardo Galeno, *The Book of Embraces* adlı kitabında, "sürekli yeniden doğuşu" kutluyordu.[15] Kitap, ilericiler için düşündürücü bir hikâyeydi, çünkü bu yolla Galeno, sayfalarda, kalplerde umutları canlı tutmuştur;

(13) Garcia Márquez, *One Hundred Years of Solitude*, s. 75. Bundan sonra romandan yapılan sayfa alıntıları metinde verilecek.

(14) *The Coming Insurrection*, Semiotex (e) Los Angeles, 2009, s. 23. *L'insurrection qui vient* ilk olarak "Görünmez Komite" yazarlığı altında 2007'de Fransa'da yayımlandı. Onun hatırlatıcı "neo-komünist manifestosu"na 2. Bölüm'de geri döneceğim.

(15) Eduardo Galeno, *The Book of Embraces*, W.W. Norton & Co., New York, 1991, s. 223.

Miguel Mármol anısına, Miguel'in faşist güçler tarafından idamının ellinci yıldönümünde onunla birlikte rom içiyor. Anladığınız gibi, Miguel, savaşçı yaşamı boyunca on bir kez ölüp on bir kez dirildi. Artık, her sabah, şafak sökmeden yataktan kalkar ve gözünü açar açmaz, "aşağıdaki komşuların son derece rahatsız olduğu şarkılar söyleyip, dans edip, etrafta zıplama huyu olduğunu" söyler. Bardakları romla dolarken, her ikisi de yeni bir girişim önerdi. "Neden Büyülü Marksizm, bir yarısı mantık, diğer yarısı tutku ve üçüncü yarısı gizem üstüne kurulmasın?" dediler. Miguel, *"Kötü bir fikir değil,"* dedi.[16]

Gerçekten kötü bir fikir değildi: *Büyülü Marksizm,* tüm mantığı zorlayan bir gerçekliğin tutkulu ve gizemli yarıları vurgulayarak, üç yarıyı bir bütüne dönüştürmeye çalışacaktır. *Büyülü Marksizm*, açıkça ütopiğe, duygusal bir umut politikasına ulaşır, aynı zamanda rüyanın sarhoş edici alt kıtası olan gizli arzuyu irdelerken –ateşli bir tutkuyla, büyülü bir liberal gerekçe ile idamının istendiğini hatırlayan– Albay Aureliano Buendia'nın son günü gibi dövüşmeye ve kaçmaya götürecektir. Marksizm ve Marksistlerin günümüzde, pek fazla olmasa da albayın yaptığını yapacak kadar seçeneği vardır: sürekli yıkıcılığın dar yollarında, kendilerini hem teoride hem de pratikte gösteren yollarda sessizce ilerlemek. Yine de yeniden farklı bir biçimde tasarlayabileceğimiz, hayal gücümüzde canlandırabileceğimiz ve sonra gerçekleştirmek için mücadele edeceğimiz bazı büyülü olasılık ve gizemli yollar vardır.

Marksizm kendi değerlerini ve ahlakını –serbest piyasa bireyselliğinin en kutsal düzeyinde direnen içi boş değerlerden daha yüksek, daha iyi ve daha uzun ömürlü olan bir ahlak– keşfedecek, yaratacak olağanüstü bir büyülü güce sahiptir. Kısacası, Marksizmin hizmetinde mücadele gücü, Marx'ın *Eighteenth Brumaire'de* "geleceğin yeni şiiri" olarak kabul etti-

(16) Galeno, *The Book of Embraces*, s. 223.

ği şey için mücadele etme gücü vardır.[17] Yirmi birinci yüzyılın sosyal devrimini, Marx'ın en canlı politik içgörülerinden biriyle, başka sözcüklerle açıklayacak olursak, "şiiri geçmişten değil, sadece gelecekten yararlanabilir." Marx devrime katılanlar kendilerini .sürekli eleştirmeli, "tüm geriye dönüşleri imkânsız hale getiren durum *yaratılıncaya* kadar, eski yetersiz çabalarının katı titizliğiyle yeniden alay etmek için önceden gerçekleştirilen şeye dönmeli" demiştir.[18]

Büyülü Marksizm'de *şiirin* ikili belirlenimi ve *gelecek* çok sık yer alır. Çünkü özellikle en iyi yandaşları lirik şairler, mutlaka şiir yazmasa da bir şekilde *şiirsel yaşam* süren, kelimenin tam anlamıyla şair olan, yoğunlaşan, Deleuze'un söyleyebildiği gibi, hiçbir kısıtlama olmadan güçlü duyguları, şiirsel kendiliğinden değerleri içselleştiren insanlardır. Burada önemli nokta, Marksistin hayatı şiir haline getirmesi, yaşamaya karşı *yaratıcı* olduğu kadar eleştirel bir tutum benimsemesidir.[19] Walter Benjamin, özellikle, tek yönlü bir yolun çıkışını "seküler aydınlanma", "yeni bir ideal düşünme", kendinden geçmişçesine ayık bir durumda, "diyalektik bir masalı" düşlemek olarak bulmakta çok büyüleyici hiçbir şey görmemiştir. Benjamin diyalektik masalı, "özgürlüğün katılaşmış ideallerini bozan" ve şiirsel yaşamı olasılığın en son sınırına –yani *şiirsel politikaya*– kadar zorlayan bir şey olarak adlandırdı. Meksika, Chiapas'da, balta girmemiş ormanda Subcomandante Marcos, aynı şekilde

(17) Karl Marx, "The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte," Robert Tucker (editör), *The Marx- Engels Reader*, W. W. Norton & Co., New York, 1978, s.57.

(18) Marx, "The Eighteenth Brumaire," s. 597-98, vurgu bana aittir.

(19) Garcia Márquez, çoğunlukla edebiyatın ona göre gerçekliğin şiirsel bir dönüşümü olması gerektiğini söylüyordu, belki de politikacıları aynı ışığın altında görmek mümkün olabilir. Garcia Márquez, anılarının ilk cildinde bununla ilgili bir soru ortaya atar. Friedrich Engels gibi bir düşünür neden esin kaynağı olan lirik bir şair yerine sıkıcı bir politik ekonomist olarak ders vermiştir? Garcia Márquez, Engels'in *The Origin of Familiy, Private Property and the State,"* adlı yapıtından alıntı yapar ve bunun gerçekten "insanın güzel bir serüveninin epik bir şiiri" olduğunu belirtir. (Gabriel Garcia Márquez, *Living to Tell the Tale*, Alfred Knoph, New York, 2003, s. 192).

şiirsel bir politikayı savunuyor; keza 1940'lar boyunca *Tropiques* dergisinin sayfalarında Andre Breton ile Benjamin Peret gibi entelektüellerin dışında, Martinikli Marksist şair Aimé Césaire "gerçek uygarlıkların", "şiirsel şoklar: yıldızların, güneşin, bitkilerin, hayvanların, yerkürenin, yağmurun, ışığın, ölümün şoku" olduğunu iddia ediyordu.[20] Siyaset şiir gibi, yani, *sıcak bir şeyin*, sınırlardan, aşırı yolsuzluktan, bilim karşıtlığından, son zamanlarda *değişen Marksizmden* kaynaklanan sıcaklığın ifadesi olmalıdır.

Bu nedenle, şiir Büyülü Marksistler için ontolojik bir şey, dünyada bir varlık ve oluş hali, yaşamın keşfi ve bu hayatı yönlendiren despot güçleri umursamama haline gelir. Şiirsel yaşamlar, düzen ve saygınlık, mükemmel akılcılık ve kısıtlama kavramlarını bozar. Büyülü Marksizm statükoya karşı pek az kısıtlama gösterir ve Andre Breton ile sürrealistlerin 1920'lerde ilan ettiği şeyi duyurur: Mutlak uyumsuzluğun gücü ve muhteşem gerçek dışılık. Bu, Büyülü Marksizmi geleceğe, kendiliğinden güçlü bir duygu taşırmasıyla, onunla birlikte şimdiki gerçekliğe sürüklenmesiyle, orası ile burası, şimdi ile gelecek zaman arasındaki ontolojik boşluk üzerinden atlamasıyla yaratılan bir geleceğe yardım eden bir amentüdür.

Antik Yunan ideologu Platon, doğal olarak düzeni sağlanmış bir toplumun onurlu uyumunu bozan aramızdaki hayalperest şairlerin tehlikesini ilk fark eden kişi olmuştu. *Cumhuriyet* adlı yapıtının onuncu kitabında, "her bireyin ruhuna şeytani bir yapı aşılayan", kent meydanındaki kitleye ulaşırsa, kitlesel kargaşa ve sivil itaatsizliği körükleyebileceği için kitleyi korkunç bir biçimde güçsüzleştiren şairlerin, ruhun haklı bir gerekçeyi yok eden parçasını nasıl uyandırdığını bize hatırlatıyordu. Bu nedenle, herhangi bir Platonik cumhuriyette Büyülü

(20) Aimé Césaire, "Calling the Magician: A Few Words from a Carribean Civilization," Michael Richardson (editör), *Refusal of the Shadow: Surrealism and the Carribean*, Verso, London, s. 119-20.

Marksistlerin temel unsurlarına –arzu, düş ve zevke– yer yoktu: "Eğer, size şarkı ve destanın zevkiyle zenginleştirilmiş bir ilham perisi gelirse, şehrinizde kral hukuk yerine, zevk ve acı olacaktır."[21]

Düşler Dizisi ve Uykusuzluk Hastalığı

Büyülü Marksizm, Büyülü Gerçekçiliğin fantezi dünyasını taklit edip, direnişin şiirsel bir gerçeklik dönüşümünü gerektirdiği, gücün çok fazla etkisizleştirilmiş olarak kabul edilmediği, toplumun tekrar kurulacak kadar yıkılmadığı bir entelektüel ve siyasi proje önermeye çalışacaktır. İlham perisi olarak asıl gerçekliğe sahip olan Büyülü Gerçekçilik, yine de bu katı gerçekliği fanteziye, nesnel gerçekliğin kendisinden daha gerçek olan fantastik ve gerçek dışı öznel düşlere dönüştürür. Bu düşler, gerçeği garip bir biçimde söyleyen, yeni gerçekler yaratan ya da neredeyse içgüdüsel olarak, onları göremeden, bir şekilde ilişki kurduğumuz çıplak gerçekleri sergileyen küçük beyaz yalanlara benzer. Aslında, az sayıda Büyülü Gerçekçi gerçekler, ölçülebilir ya da sayılabilir durumdadır. *Yüzyıllık Yalnızlık'ın* okuyucularının inanması istendiği halde, insanların kuyruklarla doğduğuna ya da etraflarında zarif sarı kelebeklerin dolaştığına kim inanabilir? Ve kim cennete yükselir ya da yüz yaşından fazla yaşar?

Macondo sakinlerinin canından bezdiren uykusuzluk hastalığı, *Yüzyıllık Yalnızlık' ta* başka bir garip, büyülü gerçekçi kavramdır. Uykusuzluk hastalığı, sadece hiç kimsenin uyuyamaması değil, aynı zamanda zamanı geldiğinde hiç kimsenin uyumaya ihtiyaç duymaması anlamına geliyordu. Başlangıçta, herkes bu jet-lag, halüsinojenik durumundan mutluydu, çünkü her zaman yapılacak çok fazla iş vardı ve iş yapmaya ancak yetecek zaman oluyordu. Jose Arcadio Buendia, "Tekrar

(21) Plato, *The Republic*, Everyman Books, New York, 1935, s. 305-6.

uyumazsak, çok daha iyi olur. Bu şekilde, hayattan daha fazlasını elde edebiliriz," diyor (s.43). Ama insanlar çok geçmeden her türlü aptalca işe dalar, huzursuzlaşıp, zaten eskiden, bazen sadece dakikalar önce anlatılmış aynı fıkraları defalarca anlatarak birbirleriyle bitmek bilmeyen sohbetler eder. Durum, bir süre böyle devam eder, ta ki yavaş yavaş Macondo'da birkaç kişi tekrar uyuma arzusu duymaya başlayıncaya kadar. Bunun nedeni, uykuya ihtiyaç duymaları olmadığı gibi, yorgunluk ta değil: Daha çok, aşırı bir düş nostaljisidir. Ve buna rağmen, uykusuzluk hastalığı nedeniyle, uykusuzluk çekenler, çok yavaş, çok kademeli ve incelikli biçimde düş görmeyi unutup, sonunda hafızalarını tamamen kaybeder. Şu anda devam eden her şey, sonsuz bir şimdidir, mikrop bulaşmış bir şimdi, mükemmel doğal gerçeklik, tek gerçeklik olarak kabul edilen baskıcı bir durumdur.

Macondo'da, uykusuzluk hastalığı ağızla, yiyecekler ve içeceklerin bulaşması yoluyla aktarıldı, herhangi bir şeyin nereye ait olduğunu anımsama yeteneğimizi körelten, bize hazır tuzlu ve şekerli uyarıcı vererek uyku ile uyanıklık arası bir durumda tutan işlenmiş gıdalar, günümüzde aynı şeyi yapıyor izlenimi veriyor. Bu arada, medya dezenformasyonu bizi yaşlanmadan önce çökerterek, artık yakın geçmişi bile hatırlamayan ya da hemen burunlarımızın dibinde, çoğunlukla sıradan, iki boyutlu bir ileri teknoloji ürününün ekranının olanların ötesini anlama kapasitesi olmayan insanlara dönüştürerek, neredeyse geri dönülmez bir unutkanlık bataklığına sağlanmamıza neden olur. Bedenlerimiz, zihinlerimiz devre dışı kalsa bile yorgunluk hissetmez. Bitmek bilmeyen işlerin verdiği baş döndürücü zevklerle, sürekli çevrimiçi olmakla, cep telefonlarında sonu gelmeyen konuşmalar yapmakla, aralıksız çalışan yüzlerce kanallı televizyonla, ardı arkası kesilmeyen haberler ve politikacıların kısa açıklamalarıyla, hiç kapanmayan sonsuz mağazalarla, süpermarket koridorları boyunca sonsuz ürünlerle, orada belli bir bedel karşılığında, atılabilir olduğunu bildiğimiz

"düşler dizisiyle" neşeleniyoruz. Düşlerimiz, başka birisi tarafından maliyeti bize ait olmak üzere yaratılan, soğuk, tamamen bilinçli gerçekliklerdir.

Elbette, her zaman garip Çingenelerden esinlenen, uykusuzluk hastalığını atlatmaya çok eğilimli, düşlerin gücünü, yeni bir geleceğin düşlerini, yeni Macondoluların nemli bataklıktan çıkmalarını destekleyen Albayımız Aurelinao Buendias'a sahiptik. Macondolulara rağmen, uykusuzluk hastalığı, kalıcı ve inatçıydı; belki sadece şu anda, oldukça yakınlarda, krizlerin yoğun olduğu bu çağda, uykusuzluk sorunu yavaş yavaş azalmaya başlıyor, hafıza kaybımıza, geleceği düşleme yetersizliğimize karşı mücadele etmeye hazırlanıyoruz. Belki kirlenmiş şimdiki zamanımız en sonunda boyun eğiyor. Hatta insanların tekrar düş görebileceği ve belki büyülü birisine dönüşebileceği yeni bir çağın doruğundayız?

Gerçek ve Hayali Marksizm

Düşlerin Yorumu'nda, Freud, "üzerine uyunduğunda," her şey daha iyi olur, diyordu.[22] Bu metaforu düşlerin, düş çalışmalarının ve politik arzu-gidermenin gücünü vurgulamak için kullanmak istiyorum. Freud'a göre, "gerçeklik ilkesine" karşı çıkan zihinsel faktörler, bilinçdışında, fantezi ile arzunun yüksek düzeyde bir özgürlüğü sürdürdüğü, baskılayıcı olmayan bir alanda işlev görür. Gerçeklik ilkesinin bu özgür iradeyi kalıba sokmaya çalıştığını söylemeye gerek yok, çünkü tüm egemen güçler gibi, fantezi ile zevkin ikisinin de yarasız ve asılsız olduğunu iddia eder. Gerçeklik, düşün diline değil, sadece mantık kurallarına uyar. Buna rağmen, düşlerin dili tarafından senaryolaştırılmış, özgürlüğün tabulaştırılmış imgelerinin değerini belirleyen bir Marksizm hayal edin. Büyülü bir Marksist zevk ilkesini hayal edin.

---

(22) Sigmund Freud, *The Interpretation of Dreams*, Avon Books, New York, 1965. Bkz. özellikle s. 201-2, 214-15.

Böyle bir şey ne derecede doğru, fiili gerçek olabilir? Evet, bu sizin hayalinizde ne yarattığınıza, düş düşüncenizin ve düş içeriğinizin tamamen bilinçli gerçekliğe ne kazandırdığına, gerçekliği nasıl yeniden sahiplendiğine ve hayal gücünüze –inanmak amacıyla görüp görmediğinize yoksa görmek amacıyla inanıp inanmadığınıza– bağlıdır. Örneğin, egemen olanların gerçekten doğru olduğuna inanması, bu fantezileri gerçekleştirmesi nedeniyle, burjuva düzeninin baskın fantezilerin gerçek olduğu bir düş dünyasına dayanması, inanılmazdır. Burjuvazi ekonomik zevk ilkesini, aktif irade ve bir hayli baskıyla politik bir gerçeklik ilkesine dönüştürür, tam tersi de geçerlidir.

Hepsinin içinden en büyük burjuva fantezisini, bir şekilde hepimizin doğru olduğunu bildiğimiz dünyanın en büyük boş hayalini, borsayı seçelim. Sermayenin tamamen hayali bir ayna âlemini yaratmak için borsanın ne kadarı, fanteziye ve özlem dolu gelecek imgelerine, umuda ve arzuya, yaygın hayal gücüne dayanır? Burada, hissedarlar buna inandıklarından dolayı, *inandıklarını* gördükleri için böyle bir gerçekliği onaylar. Dahası, dilsel farklılıklara ve ulusal sınırlara rağmen bunu yaparlar; herkesin anladığı "standart bir dili" konuşurlar, kendi ana dillerinden, kendilerine özgü para birimlerinden asla vazgeçmeden aynı dilde buluşurlar. Ne kadar şaşırtıcı bir insan ütopyası, ne kadar etkili uluslar ötesi bir yerellik bu! Solun kendi eşdeğer hayali yaşam biçimini hayalinde canlandıramaması ve sonra gerçekleştirememesi ne kadar acıdır.

Kapitalist toplumun işleyişi, sermaye birikimi önündeki geçici ve boyutsal engellerin çökmesi, farklı üretim ile alım satım alanları arasındaki serbest sermaye akışını teşvik, yüksek maliyetli "sabit sermaye" varlıklarının (fabrikalar, depolar, bürolar ve alt yapı gelişmeleri gibi) finansmanı için bu mali sistemin *gerekli* bir gerçeklik olduğu doğrudur. Mali geleceği öngörme ve asıl ticari üründen daha iyi hayali hisse senedi yaratmanın, bu fantezi dünyasında çok riskli olduğu doğru-

dur. Ve sistem kesinlikle dönemsel olarak başarısızlığa uğrar –başarısızlığa uğraması gerekir– ve bir süreliğine krizler etkili olur. Sürekli artan hisse değerleri konusunda iyimserlik, Marx'ın deyimiyle "her türlü delilik biçimlerinin kaynağı" haline gelir.[23] Marx, sermayenin asıl artış süreci ile *tüm* bağlantı "tamamen yitirilir" ise, o zaman, "kendi kendine otomatik biriken mallar olan sermaye kavramının, böylece güçlendiğini" biliyordu. Bu noktada, "borç birikmesinin, bir sermaye birikimi olarak göründüğünü," söylüyordu. "Her şey iki, üç katına çıkartılır ve sadece *hayal gücünün bir hayaline* dönüştürülür,[24] ve "bu çarpıtmanın zirvesinde" ekonomide dolaşan büyük banka kredisi ve fiktif sermaye miktarından başka herhangi bir güvenilirlik olmadan, "*tamamen yanıltıcı*" olarak görünen burjuva yapısı çöker.[25]

Ama kabul etmek gerekir ki, bu hayali sistem olması gerekenden ve eleştirmenlerin beklediğinden ya da umduğundan daha az sıklıkta başarısızlığa uğrar. Ve başarısızlığa uğradığında bile, genellikle ya devlet tarafından ya da işçi sınıfının daha çok sömürülmesi yoluyla yararlı bir kendini toparlama, kendini kurtarma alışkanlığına sahiptir. Göreceli olarak sistemin son derece seyrek çökmesinin nedenleri, belki Marx'ın moda sözcükleri "sadece" ve "tamamen" ile ilişkilidir:

Sistem *sadece* hayali ya da *tamamen* aldatıcı hale gelirse, o zaman tıpkı gerçekçi unsurun her zaman Garcia Márquez gibi birisinin büyülü hayal gücünü koşullandırması gibi, er ya da geç dirençli bir gerçeklikle karşı karşıya kalır.

Ancak, tüm bunları mali sistemimiz güvenilirliğini, saflığımızın sonuna kadar zorlarken söylüyorum: Fiktif sermaye, artık gerçek sermayenin yapısını belirler, gelecekteki olası sermaye birikiminin ütopik sınırlarının öncülüğünü yapar. Şimdi

(23) Karl Marx, *Capital III*, Lawrence & Wishart, London, 1959, s. 465.
(24) Marx, *Capital III*, s. 472, vurgu bana aittir.
(25) Marx, *Capital III*, s. 476, vurgu bana aittir.

sanki hayali alan, gerçek alana sürükleniyor gibidir. Bu Büyülü bir Marksizm için harika bir model değil mi? Marksizmin büyülü yanı, fiktif sermayenin burjuvazi için işlediği gibi hemen hemen aynı şekilde işlev göstermeyecek mi?" Daha gelişmiş, daha önemli bir gerçekçilik için yeni bir temel yaratan "gerçek" materyalizm, "hayali" idealizm isteği (ve umudu) ile sürüklenecektir.

Başkaldırı da neredeyse yanıltıcı olan, sınırları geçen ve küresel alanda, çoğunlukla siber âlemde sürüklenen, kendisini değiş tokuş eden, yere özgü radikalizmin diğer birimlerine dönüşen fiktif para gibi dolaşabilir (ve dolaşır). Böylece başkaldırı maddeselliği, *maddi olmayan* bir özelliğe sahiptir: İnsanları teşvik eden, uyaran, öfkelendiren, bulundukları yerde, ellerinden gelen herhangi bir şekilde örgütleyip harekete geçirmek isteyen bir duygudur; bir duygu yapısıdır, uzaktan bir dayanışmadır, (John Holloway'in belirttiği gibi) bir "çığlıktır", belli belirsiz bir dilektir, zayıf bir umuttur. Bu, Zapatistaların çalılıklardaki mücadelesinin, uzakta şehrin ıssız alanlarındaki eylemlerin ilham kaynağı olduğu söylentisidir: Hayali devrim böyle değer kazanır, bir andan diğerine olan dolaşımı maddi bir gelecek konumuna, belirli anların bütünlüğünün sağlam bir temeline dayanan sentezine böyle dönüşebilir. Burada belirli mücadelelerin, genel küresel başkaldırı sürecinde, sermayenin Marx'a göre dolaştığı biçimde, *Grundrisse* adlı eserinin Giriş bölümünde anlattığı gibi: genel bir süreç birliğindeki benzersiz anlar gibi, sürekli maruz kalınan diyalektik "miktar-kalite" değişimi hareketleri gibi, dolaşımda olması gerekir. Maddesiz başkaldırı dolaşımı, somut yıkıcılıkta bir üretim faktörüdür.

Marx'ın kredi sistemiyle ilgili analizini ya da burjuva basınında günümüzün finansal sistemiyle ilgili herhangi bir tartışmayı yakından incelerseniz, terminolojinin çoğunun en büyük ütopist Marksistimiz Ernst Bloch'unkileri andırdığını görürsünüz. Her yerde "gelecekteki konumlar" kavramlarıyla karşıla-

şırsınız, her şey öngörülür, değerlendirilir, tasarlanır ve garanti edilir, her şey gelecekteki gelir, gelecekteki alım satımdır, her şeyin maddi olmayan nominal bir değeri vardır. Bu sistemde, politik çeşitliliğin diğer tarafından, en yaratıcı ve en kararlı politik dürtümüzü belirleriz: *Umut ilkesini.* 1930'lardan Nazi alevleri kıta Avrupa'sını tamamen sararken, Bloch, Büyülü Marksizm ruhunun ne olabileceğine ilişkin devasa bir çalışmaya başladı. Savaştan yıkıma uğramış dönemlerimizde, bize geleceğe ilişkin "istekli imgeleri" ve Homeros'a ait büyük destansı şiir benzeri, Eldorado ve Edenler ile dolu, gidilecek bir dünya adını verdiğimiz, hiç görmediğimiz uzak bir gezegenden gelen Munchhausen* sendromlu Macondoluların, Marquezvari bir hamakta daldığı hezeyanlı bir siesta benzeri yazdıklarını miras bırakır. (Bloch, ütopik "Henüz-Değil-Bilinci" fikirleri üstünde oynama yapmayı seviyordu.) Bloch'un büyülü gizem turu, büyücü kadının süpürge sapına binerek, yeni kavramları keşfetmek yerine onları tasarlayarak, "beklentisel unsurun" –tıpkı dünya finans piyasaları gibi– nihai gerçekleşmeyi garanti ettiği yeni bir dünya yaratarak, yaratıcılığın önemini vurgular.

Büyü ve Günlük Yaşam

Marksistler umut ilkesinin değerini, bizim dilek-imgelerimizde ve düş-düşüncelerimizde, Henüz-Değil-Bilinci ülkesinde belirleyebilir. Bunların tümü "Gerçeği Kabullenmediğimizi" gösterir. "Gerçeği Kabullenmemek" ile "gerçek dünyanın", dünya üstündeki insanlara dayatılan gerçekliğin reddini, yadsınmasını kastediyorum. Bunun gibi, Büyülü Marksizm, burada yorumladığım gibi, artık Marksist bir "bilim" değildir, sahte görünümün arkasındaki asıl gerçeği ortaya çıkarmak yerine

(*) Munchaussen Sendromu: Fizik Semptomlu Düzmece Bozukluk. Belli bir miktar tıp bilgisi olan hastanın, doktorları yanıltacak kadar belirtiyi kendi kendine yaratarak, hastaneye koşması. (ç.n.)

başka gerçekleri keşfetmekle, olasılık ufuklarını genişletmekle, insanların yaşamın bir projesini nasıl filiz veren bir yaşam projesine dönüştürdüğünü göstermekle ilgilenen bir bilimdir. Özetle, bu kitapta incelemek istediğim tez, keşif değil buluş, akılcılık değil akıl dışılık hakkındadır. Artık fetişizm yoktur, dünyanın sayısız hayal ürünü ve sahte imgesi ardındaki saklı mutlak gerçek yoktur: Büyülü Marksizm, egemen fantezinin ışığı altında başka bir fantezi yaratmak demektir; önemli gücünü eleştiriden değil, ama bozup yeniden yaratma, arzu yaratma ve umudun ilham kaynağı olma yeteneğinden alır. İşte Marksist dünya ruhu bilimin ötesine, devletin ötesine, "emekçi sınıf" hakkındaki tartışmaların ötesine, yapay âleme, sadece kayıp bir cennet olarak hüküm sürebildiğini bildiğimiz bir cennete yolculuk yapar.

Büyülü Marksizm, sosyal değişim içindeki işçi sınıfının rolünü boyar ve göstermeyi umduğum gibi, bunu haklı bir gerekçe için yapar. Yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, Marx kendisine "kapitalizm" adını verdiğimiz ekonomik ve politik sistemi yıkma olasılıklarını araştırma görevini vermiştir. İşçi sınıfının tarihsel görevini küçültmek, Marksizmin tarihsel görevini küçültmek değildir: Hepsinin ötesinde, Marksizmin kapitalizm ötesinde nasıl yaşanılacağı, kapitalizmin nasıl zayıflatılacağı, "işçi sınıfına" ait olduklarına bakmaksızın çeşitli insanlar arasında sosyal dayanışmanın nasıl sağlanacağı hakkında bir teori ve pratik olduğunu belirtmektir. Andre Gorz'un ikna edici biçimde savunduğu gibi, dünya çevresindeki eylemciler artık kendilerini ne "işle" ne de diğer çalışanlarla özdeşleştirmez. Bu insanlar gerek işte kendilerini güçlendirmeyi, gerekse işin kontrolünü ele geçirmeyi istemez. Bunun yerine, kendilerini işten *kurtarmak*, işin yapısını, içeriğini ve (olmayan) anlamını olduğu kadar işçi hareketinin geleneksel stratejilerini ve örgütsel biçimlerini de reddetmek isterler.[26] Bir

(26) André Gorz, *Farewell to the Working Class*, Pluto Press, London, 1982, s. 67.

zamanlar, işçi hareketi üyeleri birbirlerini fabrikada keşfediyordu; günümüzde, dayanışma ve mücadele cepheleri küresel ölçekte, günlük yaşama daha çok karışırken, sosyal hayatın bütününe açılmıştır. Şu anda, verilen mücadele, iş dışı yaşamı geri alıp yeniden tanımlamak, *günlük anti-kapitalizm ve kapitalist-sonrası toplulukla* ilgilidir.

Günlük yaşamın ileri görüşlü Marksisti olan Henry Lefebvre, 1947'de şöyle iddia etti. "Büyü, günlük yaşamda, diğer insanlarla özdeşleşme ve kaynaşmada ya da her birey, her aile, her grup tarafından kullanılan binlerce küçük tören ve harekette çok büyük rol oynar.[27] Lefebvre'ye göre, "günlük yaşam, bir yandan her türlü yabancılaşmadan zarar görmüş, ticari ürünün sömürgeleştirdiği bir âlemken, aynı zamanda anlamlı sosyal değişimin başlıca alanı –tek alanı– akla uygun olanın gerçekleşeceği kaçınılmaz başlangıç noktasıdır." Lefebvre, iki alanı bir araya getirerek, "büyülü" ile "sıradan" arasındaki radikal diyalektik etkiyi açığa çıkartarak, "En sıra dışı şeyler, en sıradan olanlardır," diyordu. Bu nedenle, 2008 Kasım'ında, Fransız gizli servisi DST, Limousin's Millevaches platosunda kurulmuş bir köye baskın yaptı, can çekişen yöreyi canlı bir topluma dönüştüren, komünal yaşama yeniden hayat veren, direnişe festival havası katan, düzen bozucu genç bir gruba karşı sert önlemler aldı. Kişi şöyle sorabilir: Devletin korkusu terörizmden değil de, insanların günlük yaşamı kurumsal kısıtlamaların, bildiğimiz kapitalizmin ötesine dönüştürme, farklı yaşama arzusundan mıdır? Tarnac'ın eylemciliğine avantajını, gözdağı veren mantığını, potansiyel büyüsünü kazandıran, günlük yaşam alanının yeniden ele geçirilmesi, devletin haritacılığının üzerine yerleştirilmesi midir?

Lefebvre, büyülü günlük yaşam hakkında çok şey biliyordu; günlük nesnelerin, günlük karşılaşmaların şiirsel gücünü fark eden gerçeküstücüler de. Yine de, gerçeküstücülere göre,

(27) Henri Lefebvre, *Critique of Everyday Life*, Cilt 1, Verso, London, 1991, s. 21.

"olağanüstüye", halüsinojenik anlarda, çoğunlukla günlük yaşamın dışında şemsiyelerde ve ıstakozlarda, dikiş makinelerinde ve otopsi masasında rastlanır. Doğrusu, öncülük eden bir büyülü gerçekçi ve Küba Komünist Partisi'nin kurucusu olan Alejo Carpentier'in bir keresinde dediği gibi: Böylesi bir "hayal gücü yoksunluğu."[28] Carpentier, daha çok rahatsızlık verici, daha çok hayal ürünü olanın, büyünün uydurulması, kendini bilerek abartılması yerine, kendisindeki, garip bir biçimde klişedeki gerçekliği izlediğinde ortaya çıktığını düşünüyordu. "Olağanüstü, tartışma götürmez biçimde olağanüstü olmakla başlar", "beklenmedik bir gerçeklik değişikliği ortaya çıktığında" diyordu,[29]

> beklenmedik gerçeklik zenginliğinde ya da gerçeklik ölçeğinin ve sınıflarının artırılmasında, bir tür aşırı duruma yol açan ruhu yüceltmenin erdemi nedeniyle algılanan özel yoğunlukta, olağanüstü varsayılan inanç fenomeninde, büyüye rastlarız. Meleklere inanmayanlar, kendilerini meleklerin mucizeleriyle tedavi ede-

(28) Alejo Carpentier, "On the Marvelous Real in America," Louis Parkinson Zamora and Wendy Faris (Editörler), *Magical Realism: Theory, History, Community*, Duke University Press, Durham, 1995, s. 85.

(29) Carpentier, "On the Marvelous Real in America," s. 86. Carpenter şöyle sormuştu. "Latin Amerika'nın tarihi gerçekteki olağanüstülüğün tarihi değilse nedir?" Sonunda "büyülü gerçekçilik" ile eşanlamlı hale gelen, *lo real maravilloso fikri*, bu fikirdi ve Carpentier'in ilk eserleri, şimdi günümüzde Büyülü Gerçekçi tür olarak tanıdığımız şeylerin başlangıcı olarak kabul edilir. Belli ki, Carpentier'in *Explosion in Cathedral*'ini (1962) okuyup son derece etkilendikten sonra, Garcia Márquez *Yüz Yıllık Yalnızlık*'ın eski taslağını çöpe atmaya karar verdi ve tekrar yazmaya başladı. Orijinal adı İspanyolca'da *El Siglo de las Luces (Aydınlık Yüzyılı)* olan *Explosion in a Cathedral*, bizi Fransız Devrimi'nin ardından Guadeloupe ve Haiti sömürgelerine geri götürür. Roman genç bir yetim olan Esteban ve Albay Aurelinao Buendia'nın prototipi olan gizemli yıkıcı korsan Victor Hugues ile olan ilişkisi etrafında gelişir. Esteban cumhuriyetçi fikirlerin deniz aşırı ülkelerdeki köleleştirilmiş insanlara ulaştığı için gerçekleşen 1790 Karayip Devrimi'yle büyülenmişti. Büyülü caddeler, geçit törenleri, söylenti, yeraltındaki hareketlilik, gizli klanlar, dernekler, müzik, kadınlar, bedensel ve politik aşırılıklar ile gözleri kamaşmıştı. Esteban, hepsinin içinde kısa süreliğine zehirleyici bir özgürlüğü, bir zamanlar hasta benliğinin tam bir dönüşümünü fark eder: Herhangi birisi ona "Devrim için çalışmak ister misin?" diye sorar. "Özgürlük için çalışma tutkusunun, arzusunun en ufak bir şüphe kırıntısı içermesine izin vermeyeceğini belirterek, gururla, coşkuyla evet cevabını verir." (Alejo Carpentier, *Le siècle des lumières*, Galimard, Paris, 1962, s. 140.)

> mez, hatta Don Kişot olmayanlar, Gaul'lü Amadis'in ya da Tirant Le Blanc'ın bedenine, ruhuna, sahip olduklarına ve dünyasına giremez.[30]

Carpentier'den alınan bu paragraf Büyülü Marksizmin kuruluşu için önemlidir, çünkü büyülü durumun somutluğunu, aşırı idealizm olmayan bir idealizmi, sadece bir okültizm politikası olmayan dönüştürücü bir politikayı vurgular. Büyülü âlemi, kişinin kendi gözlerinin önünde, orada inananların kabul etmesi için yüksek değişimi bekleyen, ham, gizli ve her yerde, her zaman hazır olan bir gerçekliktir. Örneğin, *Yüzyıllık Yalnızlık'ın* tüm büyülü gerçekliği, Ursula Buendia'nın dört duvarı arasında ne kadar pratik bir biçimde gerçekleşir. Her şey bu binada yapılır: Tüm aşırı eğlenceler ve tehlikeli savaşlar, tüm buluşlar ve aşk ilişkileri, tüm simya ve büyü, tüm Kolombiya tarihi ve coğrafyası. (*Yüzyıllık Yalnızlık'ın* daha önceki taslakları aslında *Ev* adını taşıyordu.) Muhtemelen bu nedenle Garcia Márquez'in her zaman hesaba kattığı fantezi ve büyü arzusu, sadece sıradan günlük yaşam tarafından uyandırılmıştır. Biz Büyülü Marksistler bundan malzeme çıkarabiliriz: Bize göre, Büyülü Marksist politikanın dayanağı ve gösterimi, günlük yaşamdır; günlük yaşam *meta olmaktan çıkarmanın ve yeniden büyütmenin,* yirmi birinci yüzyılın yeni aydınlanma diyalektiğinin alanıdır.

---

(30) Carpentier, "On the Marvelous Real in America," s. 86. *Amadis of Gaul,* 1508'den Kastilyan ortaçağ fantezisiyle ilgili bir başyapıtur, genç bir Don Kişot'un başlıca yorumudur; *Tirant le Blanc,* Don Kişot öncesi Cervantes'i büyüleyen 1490 tarihli Valencia tarzı bir romantik destandır. Carpentier'in kendisi "bağımsız Amerikan duyarlılığı kavramından" ve Avrupa gerçeküstücülüğünü "aşırı cimri takdir etmesinden" dolayı eleştirilmişti. Michael Richardson'a göre, *Refusal of the Shadow: Surrealism and the Carribean* (Verso, London, 1996, özellikle, s. 12-13) ile ilgili yararlı önsözünde, bu Carpentier'in farklı kültürlerle dinamik bir biçimde etkileşime girmeyi, dışarıdan etkilemeyi ve birbirini dönüştürmeyi reddetmesini ortaya koyar. Başka bir deyişle, büyü, gerçekliğin algısal olarak çarpıtıldığı her yerde var olur ve herhangi bir tekil kültürü aşar – elbette tekil kültür diye bir şeyden söz edebilirsek.

Çağdaş kapitalist toplumla ilgili talihsiz şeylerden birisi, iş yaşamının günlük yaşamla çatışmasının, eski ile modernin sürtüşmesinin, kendi içinde bozukluklar yaratırken kurnaz çağı alt üst etmesidir. Dünya nüfusunun çoğunluğu için iş yaşamı durgun hayattır; anlamsız bir zaman kaybıdır; yabancılaşma ve saatleri sayma âlemi, hafta sonlarına, tatile, emekliliğe özlem duymaktır. Çalışmaya devam etmenin maliyetini karşılayabilmek, işin gerektirdiği harcamaları karşılayabilmek, işe yakın (ya da uzak) oturmanın bedelini ödeyebilmek için çalışırsınız. Kendi anlamsızlığını yenilediği için, iş *anti-büyü* âlemidir, aktif beyne çok ağır gelen bir kâbustur. Bu durumda, kişi itaatkâr biçimde görevini soyut işgücü, genellikle işgücü, *somut* insanların içeriğine, doğasına ve kapasitelerine kayıtsız olan ölçülebilir, hesaplanabilir işgücü olarak yerine getirdiğinde, rolünü ayrıntılı iş bölümüyle üstlenir.

Büyü somuttur: Alanı gerçek hayattır. Büyü, bireyin gerçek hayat koşullarının hayali bir simgesidir. Dışarıda, arabaların fren sesinin ve trafik tıkanıklığının, alarmların ve sesli uyarıcıların, sizi öfkelendiren, beyninizin içini kemiren, hayal gücünüzü bastıran ve düş görmenizi engelleyen zil seslerinin ve teknolojik aygıtların kakofonisinin ötesinde kapitalist modernliğin kargaşasını yaratır. Büyü, günlük yaşam özgür yaşam olduğunda, işten arta kalan, çalışma karşıtı zamanda ya da para karşılığı olmayan biçimde çalışmada gelişir. Genç Marx'ın *Ekonomik ve Felsefi El Yazılarında* dile getirdiği gibi:

> [a] işçi kendini işinde onaylamasa da, kendini reddeder, kendini zavallı ve mutsuz hisseder, serbest ruhsal ve fiziksel enerji geliştirmez, ama bedeninin isteklerini köreltir ve zihnini mahveder. Bundan dolayı, işçi kendisini sadece çalışmadığı zaman fark eder, çalıştığı zaman kendisini unutur. Çalışmadığı zaman evdedir, çalıştığı zaman evde değildir.[31]

(31) Karl Marx, "The Economic and Philosophical Manuscripts," *Karl Marx: Early Writings*, Penguin, Harmondsworth, 1974, s. 326.

Durum böyleyken, gerçekten çalışmadıklarında bile işçilerin hiçbiri evde değildir, çünkü ev ile iş, üretim ile yeniden üretim –yaşamın bütünlüğü– mübadele değeri tarafından kapsanır, sömürgeleştirilir ve istila edilir. Boş zamanlarda, işçiler sadece para taşıyan tüketiciler haline gelir; böylece özel yaşam, reklamın, modanın, hazır ve işlenmiş gıdaların, pop yıldızlarının ve pembe dizilerin, bulaşık makinelerinin ve çamaşır kurutma makinelerinin etki alanına dönüşür. Ekonomik, politik ve özel yaşamın arasındaki sınırlar oldukça fazla, neredeyse tamamen kalkmıştır. Tüm tüketilebilir zaman ve mekân, yeni ürünlerin, yeni malların, kapsamlı para ilişkilerinin hammaddesidir.

Buna karşın, büyü ülkesi, *homo ekonomicus ya da homo industrialisin* olmasa da, *homo ludensin,* oyuncu kadın ve erkeğin krallığıdır, bu, Henri Lefebvre'nin günlük yaşamın ne olması gerektiğine ilişkin oyuncu kavramı için çok etkileyici bir fikirdir. Günlük politikanın da, eğlence gerektirmesi, sansasyon yaratmak ve sorun çıkarmak anlamına gelir; tıpkı politikacıların *homo ludens* olması gerektiği gibi, oyun politikayı besler. Fikir, 1938'deki aynı etkiyi taşıyan kitabının insan kültüründeki "oyun unsurunun" canlılığını doğruladığı Johan Huizinga dayanır. Huizinga, oyunla ilgili, ciddiyetiyle tamamen bağdaşmayan ilkel bir özellik olduğunu söylüyordu. Oyun hem "gerçek" hayatın içinde, hem de dışındadır, kendi büyülü karakterine büründüğü ve çoğunlukla özgürlük ve neşeyi ifade ettiği geçici bir etkinlik alanına girer.

Huizinga oyunun, duygusal ve psikolojik ihtiyaçları tatmin ederek, "oyun alanları" ve "oyun toplulukları" geliştirerek, estetik dengeyi ve üreme etkinliğini koruyarak, kültürümüze hizmet ettiğini, aynı zamanda, kültürü bozduğunu, "normal" sınırlarının dışında, günlük yaşamın ciddiliğini ve çalışma yaşamının resmiyetini sarsabilecek sınırlandırılmış bir dünyada, kutsanmış bir âlemde çalıştığını düşünüyordu. "Bu kutsal

oyun alanında, çocuk ve şair, vahşi ile aynı evdedir," diyordu.[32] Tüm bunlara rağmen, Huinzinga yine de, "İçinde yaşadığımız uygarlık ne derecede oyun-biçimleri geliştirir? Oyun ruhu nereye kadar bu uygarlığı paylaşanların yaşamlarına egemen olur? 19. yüzyıl eski çağlara son derece özgü olan birçok oyun unsurunu kaybetmişti. Bu sapma telafi mi edildi yoksa arttı mı?" diye merak ediyordu.[33] Cevabın açık olduğunu biliyordu: Kesinlikle artmıştı. Huizinga, "Üzücü sonuç bize kültürdeki oyun unsurunun, doruğa çıktığı 18. yüzyıldan beri giderek azaldığını kabul ettiriyor. Günümüz uygarlığında, artık oyun oynanmıyor ve hâlâ oynanıyor görünse bile –neredeyse, oyun yanlış oynanıyor, bu yüzden oyunun nerede bittiği ve oyun olmayanın nerede başladığını söylemek giderek zorlaştığını söylemiştim– bu, yanlış oyundur.[34] Ancak, oyun unsurunu kaybetmek, kendimizin bir parçasını yitirmek, kendimizi bir şekilde sınırlandırmak, hayal gücümüzü azaltmak, büyünün hayatımızdan çıkmasını istemek, kapsamını azaltmak demektir," diye yakınıyordu. Huizinga, "Bu oyun unsuru saf, bir başka deyişle, tamamen büyülü olmalıdır," diyordu.[35]

Büyülü Marksizm, ilerleyen bölümlerde göreceğimiz gibi, serbest zaman ve serbest yer aralıkları içinde, serbest zaman hakkı ile serbest yer hakkı, öz olumlama ile öz gelişme alanı, özerk etkinlik, entelektüel, sanatsal yer-zamanı ile pratik girişimi arasında bir yerde barınır. Günümüzde politik riskler farklıdır; ister istemez birçok farklı statüdeki aktörler, el ele veren, arkadaşlıklar kuran ve kendilerini yaşamı değiştirme doğrultusunda örgütleyen insanlar tarafından yeni bir Marksist politika yaratılmalı, yeniden tasarlanmalıdır. Marx'ın

(32) Johan Huizinga, *Homo Ludens: A Study of the Play Element in Culture*, Beacon Press, Boston, 1955, s. 26.
(33) Huizinga, *Homo Ludens*, s. 195.
(34) Huizinga, *Homo Ludens*, s. 206.
(35) Huizinga, *Homo Ludens*, s. 210-11.

nesillerdir saygı duyulan amacı, politik ekonominin yok olması, artık bir işyeri sorunu değildir: Günlük yaşamın bütünlüğü –iş yaşamı ve günlük yaşamı, neşe ve büyü, oyun ve kolektif mücadele, düş ve hayal gücü, şiir ve gelecek ile doldurma– sorunudur.

Marksizm gerçek yaşamda, Macondo'nun her günkü büyülü çılgın ütopyasını hiç yaratabilmiş midir? Yıllar sonra, 1982'de yaptığı Nobel ödül töreni konuşmasında Garcia Márquez, ütopik soruya yeniden dönerek, yalnızlığımızın kaçınılmaz ve sonsuza kadar olduğunu varsayan bizlere şunları söylemişti.

> hikâyelerin her şeye inanan yaratıcısı olan bizler, hiç kimsenin başkalarının nasıl öleceğine karar veremeyeceği ve yüzyıllık yalnızlığa mahkûm edilen insanların en sonunda ve sonsuza kadar dünya üzerinde ikinci bir fırsat bulacağı, yeni ve kapsamlı bir hayat ütopyası yaratmakla ilgilenmek için hâlâ çok geç olmadığına inanmaya hakkımız olduğunu sanıyoruz.[36]

İkinci bin yıllık dönemimizde uykusuzluk sorunu ortadan kalmaya başlarken, bu, her gün mutlu bir şekilde kadeh kaldırdığım ve beşikte sallanır gibi –ılık ve güneşli bir yerde, sarı kelebeklerin, küçük Japon balıklarının ortasında bir hamakta– uyuduğum bir düş halidir...

(36) Gabriel Garcia Márquez, "The Solitude of Latin America, "Edebiyat 1982 Nobel Edebiyat Dalı Konuşması; http://nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1982/marquez.lecture.html

1. BÖLÜM

BİR YANILSAMAYI YAŞAMAK: GERÇEKÇİLİĞİN GERÇEKLİĞİNİN ÖTESİNDE

Hayatımız –kışta ve gecede süren– bir yolculuk. Bir geçit arıyoruz. Çözmek zorunda olduğumuz bir bilmece gibi baştan aşağı dolaşılan bu labirentte yorgunluk ve sabahın soğukluğu çöküyor. Yanılsamaların gerçekliğinin yardımıyla, gerçekliğin olası zenginliğini keşfetmek zorundayız.

Guy Debord

Gerçek doğa kaybolur, her şey doğa halini alır.

Pascal

Yöntem Üzerine Konuşma'da, hiçbir etobur bitki yetişmediği, hiçbir tukan kuşu uçmadığı gibi, fırtınalara da rastlamazsınız.

Alejo Carpenter

Rabelais'in çılgınlığına Descartes'in disiplininden çok daha yakınım.

Gabriel Garcia Márquez

Gösteri ve Yalnızlık Arasında

Görünüşe bakılırsa, 1967 yılı, ardından gelen –herkesin on yılın en olağanüstü yılı olarak hatırladığı 1968'in– heyecan verici 365 günün yanında kısmen önemsizliğe karışan kayıp bir yıldı. Yine de 1967'de epey dikkate değer bazı şeyler gerçekleşti: San Fransisco Golden Gate Parkı'ndaki Hippilerin

"Be-in"* buluşması ve halüsinojenik "Aşk Yazı" etkinliği yapıldı. Che, Bolivya'da yakalanıp idam edildi ve Detroit'te, Amerika'nın en kötü ırkçı ayaklanmalarından birisi patlak verdi. The Doors grubundan Jim Morrison şarkısında "Dünyayı istiyoruz ve hemen ŞİMDİ istiyoruz!" diyordu ve Jimi Hendrix "Deneyimli misin?" diye merak ediyordu. Beatles da birçoklarının en iyi albümleri olduğuna inandığı, *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band* albümünü çıkardı ve Allen Ginsberg Vietnam Savaşı'nı protesto eden dev bir ortaçağ karnavalında Pentagon'u ayağa kaldırdı.

Ama belki *1967'nin en önemli olayı*, açıkçası daha önemsiz bir şeydi: Bir tanesi görünürde gerçek, diğeri bir tür büyülü kurgu olan iki kitabın yayımlanması. İnsanlar hâlâ bu kitaplardan bahsetmektedir ve bu kitaplar büyüleyici ihtişamlarıyla ilham vermeye devam etmektedir (birisi hâlâ binlerce satmaktadır). Her ikisi de radikal ve birbirinden kökten farklı olmasına rağmen –farklı kıtalarda ve farklı dillerde– ortak bir özellikleri vardı ve belki *Sgt. Pepper* albümüyle ve Jimi Hendrix ile eşzamanlı ortaya çıkmaları tesadüf değildi. Aslında, her birisi gerçeklik ve kendimiz hakkındaki algılarımızı değiştirmekte başarılı oldu; her biri baş aşağı olduğu kadar ters yüz olduğunu da bildiğimizi sandığımız dünyayı döndürdü ve sırasıyla bu dünyayı birlikte eski haline getirip ayağa kaldırdı. Bu iki kitap, Guy Debord'un *Gösteri Toplumu* ve Gabriel Garcia Márquez'in *Yüzyıllık Yalnızlık*'tır.

Az sayıda insanın Garcia Márquez'i gösteri toplumunun bir teorisyeni olarak büyülü gerçekçiliğin peygamberi kabul etmesi gibi, herhalde birkaç kişi Debord'un, sihirli bir gerçekçi olarak gösterişli kapitalizmin peygamberi olduğunu düşünecekti. Ve yine de, her iki insanı zihinde bu maske altında canlandırmak ve ilgili başyapıtlarını gerçekliği gerçekçiliğin ötesine

(*) Be-in: 1967'de yılında hippi gruplarının San Fransisco Golden Gate Parkı'nda bir araya gelişleri (ç.n.).

geçiren sanat eserleri olarak varsaymak mümkündü.[1] Aşağıda belirtilen kısımda, bu iki metni bir diyalogda –başlangıçta Büyülü Marksizmin ontolojik sınırlarını ayrıntılarıyla planlamayı sağlayacak garip bir diyalogda– birleştirmek istiyorum. Belki bu iki kitap yayımlandığından beri, kırk yıla hem yalnızlık hem de gösterinin, gösterişli bir gösterinin damgasını vurduğunu söyleyebiliriz ve bunu söylerken *Gösteri Toplumu* ve *Yüzyıllık Yalnızlık*'ın iki kasvetli kötümser metin olduğunu belirtmek yerinde olur. Bir şekilde, bu kitaplar 68 kuşağının ütopik arzularına yer verdiği kadar eksikliklerini de saptar. Burada, 60'lar tarzı bir anarşist, henüz adının konmadığı dönemde bir küreselleşme karşıtı olan Albay Aureliano Buendia, iç karartıcı bir hava yaratır: Radikal bir liberal dava uğruna örgütlediği 32 silahlı ayaklanmanın her birinde yenilgiye uğrar.

Öte yandan, neredeyse olağanüstü anlaşılırlıkları, göz kamaştırıcı bilgileri, düşsel ve mistik fikirleri ile birlikte, *Gösteri Toplumu* ve *Yüzyıllık Yalnızlık*, aynı zamanda garip bir tür iyimserlik, gizli bir umut duygusu aktarır ve hayatlarımızın ne

(1) *The Society of Spectacle* ve *One Hundred Years of Solitude* 1960'ların örnek niteliğinde kitapları olsa bile, yazarları 1950'lerde kendilerini kanıtladıklarını kabul ediyordu. *Considérations sur l'assasinat de Gérard Lebovici*'de, Debord 1968 Mayıs'ındaki sokak çatışmalarıyla dönüşüm geçirmediğini söylüyordu; "Ben burdara göre daha eski bir haydutum, 1968 bana çok daha sonradan gelen bir tarihti," diyordu. (Bkz. Guy Debord, *Euvres*, Gallimard-Quarto, Paris, 1006, s. 1564.) Debord'u 1950'li yıllarda birçok politik skandalı ortaya çıkarmasını Letrist ve erken Durumcu isyan uyandırma, deneysel filmler ve radikal şehircilik teşvik etmiştir. Tersine, Debord'un eğilimi daha klasik ve daha gösterişliydi: Onun Marksizmi geleceğe on yedinci yüzyıldan geliyordu. Garcia Márquez'de olduğu gibi, Debord'un politik uyanışı benzer şekilde 1950'lerde, özellikle bir genç gazeteci olarak Batista rejimini devirmeye çalışan "aklını kaçırmış bir adam hakkında" yazı dizisi hazırlamak için Küba'ya gittiği 1959 ilkbaharında gerçekleşti. Birkaç ay sonra, Castro'nun çabaları sonuç verdi ve 1970'lerde eski avukat artı devrimci ile geleceğin Nobel ödülü sahibi arasındaki dostluk derinleşti. Garcia Márquez, aynı zamanda 1950'lerde Doğu Bloku'nu dolaştı ve orada olanları onaylamadığını dile getiren "Demir Perde" adlı bir makale yazdı. Sovyet modeli sosyalizmin dogmatizmi ve sadeliğiyle, Marksist düşüncelerin antitezi olduğunu ve Latin Amerika'nın yapısıyla uyuşmadığını belirtiyordu. Bu nedenle, Debord ile Márquez, Sovyet-tarzı sosyalizme karşı kuşkuculukları konusunda ortak zemin buldu.

olabileceğine ilişkin başka bir görüş sunar. Sonuç olarak, kitaplardan her biri bize gerçekliğin farklı biçimde temsil edilebileceğini, daha keskin (ve) incelikli öznellik biçimlerinin daha gelişmiş bir gerçeklik duygusu, daha radikal ve aktif olan, daha farklı bir nesnellik yaratabileceğini gösterir. Her metin, özetle, ilericileri kalıcı yıkıcılığın yeni, elbette dar olan yollarını belirleyecek için imgesel araçlarla donatır...

Saptırılan Gerçeklik

Debord'un ne zaman şiirsel düz yazı yazmaya, eşyanın modern biçimini ortaya koymaya başladığı tam olarak belli değildir. 13 Ocak 1964 tarihli, Danimarkalı sanatçı Asger Jorn'a yazdığı bir mektupta, "Umut ediyorum ki, halen hazırlamakta olduğum kitapta kişi, Durumcu Enternasyonal'in modern toplum kurumlarının sorunlarının merkezinde çalıştığını diğer eski kitaplara göre daha açıkça görecektir," dedi.[2] 1964'ün sonunda Debord başka bir arkadaşına, kitabının "bir sonraki yıldan önce çıkmayacağını," söyledi.[3] Gerçekten *Gösteri Toplumu* sonunda işçi sınıfının yakınmalarının şiddetlendiği ve savaş-sonrası kapitalizmin ekonomik olarak daha büyük ve ideolojik olarak dolambaçlı bir yeni aşamaya geçtiği 1967 Kasım'ında, Paris'in kitapçılarına ulaştı. 221 kısa, etkileyici teziyle, özlü söze benzer tarzı ve ironiyle çeşnilendirilmesiyle, solcu Hegel'i materyalist Feuerbach, mücadeleci Machiavelli'yi ütopik bir Karl Rosch, askeri Clausewitz'i romantik Georg Lukács ile birleştiren *Gösteri Toplumu* beklenmedik biçimde Marksvaridir. Debord, böyle yaparak bize edebi etkinin artan yoğunluğunu, birliğin bölünme ve gerçeğin yalan anlamına geldiği bir dünyanın yaptığı inandırıcı çağrışımları sunar. Onun deyişiyle, bu,

(2) Guy Debord, *Correspondance volume 2: septembre 1969- décembre 1964*, Librairie Artheme Fayard, Paris, 2001, s. 279.
(3) Debord, *Correspondance volume* 2, s. 307

her şeyin ve herkesin zıt bir paradoksta yer aldığı, "doğrunun" *aslında* "yanlışın bir anı" olduğu allak bullak bir dünyadır.[4]

Debord, bu gerçek olmayan gerçekliği, çirkinliğin güzellik, sahtekârlığın dürüstlük ve aptallığın zekâ anlamına geldiği bu dünyayı *saptırmak [détourn]* istiyordu. Tersine çevirmeyi tersine çevirerek, kendi olumsuzlama ruhu ile çevirerek, bunu kendi diyalektik tersine çevrilmesine maruz bırakmak istedi ve süreçte, geçmişte örneği olmayan benzersiz bir politik sanat eseri yazdı. *Détournement** Debord'un politik edebi deposunun temel motifidir: Var olan gerçekliği daha yüksek bir gerçeklik, gerçeklik-icadı uğruna rezil edip olumsuzlar. İnsanları uyuklamanın verdiği sersemlikten, modern edilgenliklerinden sarsarak çıkartan yeniden yaratılan yeni bir bilinç durumudur, burjuva gerçekliğinde anlam kazanan *saptırmadır*, bazen aşırı derecede kaba ve kötüye kullanılan, diğer zamanlarda zarif bir biçimde incelikli ve cesur, toplu direniş becerileri ve yergi eylemlerinden zevk almaktır. Binalarda ve sokaklarda izinsiz oturup buraları işgal etmek, duvarlara yazı yazmak ve serbest çağrışımlı sanatta olduğu gibi, klasik *saptırma* eylemleridir. *Saptırma* çevredeki her şeyi çarpıtır, anlamsızlıktan anlam ve anlamdan anlamsızlığı yeniden çıkartır, farklı bir epik anlamsızlık türü yaratma yoluyla anlamsızlığı vurgular.

Gösteri Toplumu'nun her bir tezinin kendisi patlayıcı yüklüdür, muhtemelen gece çakırkeyifken tasarlanan ve gündüz ayıkken geliştirilen bir *saptırma* dizisidir. Burada, sadece gece

(4) Bu, *The Society of the Spectacle* (Black & Red Books, Detroit, 1970)'in 9. Tezinden çok iyi bilinen bir paragraftır: Debord Fransızca orijinalinde "Dans le monde *réllement renversé*, le vrai est un *moment* du faux," diyordu. Debord'un kullandığı italik harfler çok önemlidir, çünkü bize günümüzde sahteliğin *aslında* gerçek olduğunu, bu sahteliğin hiçbir şekilde sahte gerçeklik olmadığını, asıl gerçeklik olduğunu söylüyordu: böyle bir gösteri anlayışı, böyle bir algılayışımız artık bu alt üst olmuş dünyayı sıradan, sonsuza kadar yaşam koşulumuz olarak normalleştirdiğimiz gerçekliğini benimser.

(*) Déteournement: Fransızcada, yönünü değiştirme, saptırma, güzergâh değiştirme, tahrif etme, kötüye kullanma, kaçırıp götürme, bir şeyi normal yolundan ve amacından saptırma anlamına gelen bir sözcük. (ç.n.)

gündüz şizofrenin neden olabileceği bir akli denge ve delilik vardır: "Gösteri, 'görünen şey iyidir ve iyi olan şey görünür' dışında bir şey söylemez" (12. Tez). "Gösteri, bu yeni dünyanın haritasıdır, yani dünya alanını tamı tamına kaplayan bir haritadır" (31. Tez). "Gösteri, öyle bir birikim aşamasındaki bir sermayedir ki, imge haline gelir" (34. Tez, özgün vurgu). "Gerçek tüketici, yanılsamaların tüketicisi haline gelir. Meta, fiilen bu gerçek yanılsamadır ve gösteri ise onun genel belirimidir" (47. Tez). *Gösteri Toplumu*'nun gerçeküstücü eğilimi, düş âlemini yaratır, bilinç dışı arzuları serbest bırakır ve yoğun politik arzuyu yüceltir. *Maldoror'un Şarkıları*'nda (1869) benzer göz kamaştırıcı nakaratları, benzer ruhsal dengesizliği ifade ettiği *saptırmanın* gerçek yaratıcısı olan Compte de Lautréamont'da bu hava ara sıra yeniden hayat bulur. Tanrı'ya lanet okuyan ve "yaşlı okyanusu" öven Maldoror, bir hayduttur; Lautréamont "bu karadan otuz beş mil uzakta" ya da "belki senden sadece birkaç adım ötede," diyordu.[5] Sadece gece, her zaman gece yazdı, bir piyanonun başına geçerek, apsent içti, aynı zamanda notalara basarken sözcüklere şekil verdi. Sürrealizmin ölçütleri olan kasıtlı anlaşılmaz benzetmelerden dolayı *Maldoror*'un adı kötüye çıkmıştır: "Bir dikiş makinesi ve bir şemsiyenin kadavra masasında rastlantı eseri buluşması"; "büyüme eğilimi, organizmalarının özümsediği molekül miktarı ile bağdaşmayan yetişkinlerin göğsünde engellenen gelişim ilkesi gibi güzel."[6]

Lautréamont'un ardından, birbirine hiç benzemeyen unsurların rastgele bir araya gelmeleri ve diyalektik tersine çevrilmeleri, korkunç güzelliklere ve akıldan çıkmayan büyülü gerçeklere neden olur. Bu durumda, gösteri bu mücadelenin epik şiiridir. Bunlar, Truva'nın düşmesiyle asla sonuçlanamayacak

(5) Lautrémont,"Les Chants de Maldoror," (*Euvres Complètes*, Éditions Charlot, Paris, 1946, s. 289.
(6) Lautrémont,"Les Chants de Maldoror," s. 292, s. 251.

destanıdır. Gösteri, insanları ve silahları değil, metaları ve tutkularını över. Bu kör dövüşte her meta kendi tutkusunun peşinden giderek, bilinçsizce daha yüce bir şeyi gerçekleştirir: "Metanın dünya haline gelmesini ki, bu aynı zamanda dünyanın meta haline gelmesi demektir" (66. Tez). Bir oğlanın tesadüfen dondurulmuş bir mürekkepbalığı kasası ile karşılaşması ve sevgili büyükbabası ile keşfettiği buz; bu imge ile başlayan *Yüzyıllık Yalnızlığı*'nın tümü, bir şaşkınlık imgesi ve göz kamaştırıcı buluştan *saptırılmıştır*. Bu nedenle, Beatles'ın Sgt. Pepper albümünün dünyanın her yerinde plakçı dükkânlarında boy göstermesinden bir ay önce, *Yüzyıllık Yalnızlık* 1967 Mayıs'ında, Buenos Aires'te satışa çıktı. Kitap, Garcia Márquez'in yeninden canlanan çocukluk anısıyla başlar: "Yıllar sonra, idam mangası ile karşılaştığında, Albay Aurelinao Buendia babasının onu buzu keşfetmeye götürdüğü soğuk akşamüstünü hatırladı." (s.9)

Fantezi Olarak Gerçeklik

Efsaneye göre, Garcia Márquez ve karısı Mercedes iki çocuklarını Acapulco'ya tatile götürürken, büyükbabasının onu buzu keşfetmeye götürdüğü soğuk akşamüstü yaşanan karşılaşmayla başlayan –Latin Amerika'nın Don Kişot'u sayılan– romanı Gabriel'in aklında şimşek gibi çaktı. Arabasını gerisin geriye döndüren Garcia Márquez, Meksiko City'te döndü ve gelecek 18 ayı, 18 yıldır aklında olan hikâyeyi Olivetti marka elektronik bir daktiloyla yazarak geçirdi. Yıllar sonra, "Tek yapmak istediğim, obur bir kız kardeş, gelecek hakkında kehanette bulunan bir büyükanne ve mutluluk ile berrak rüya arasında pek ayrım yapmayan aynı isimdeki sayısız akrabalarla birlikte büyük, hüzünlü bir evde harcanan çocukluk dünyamın edebi resmini bırakmaktı."[7]

(7) Gabriel Garcia Márquez, *The Fragrence of Guava: Plinio Apuleyo Mendoze in Conversation with* Gabriel Garcia Márquez, Verso, London, 1983, s.72.

Buna rağmen, rutubetli Kolombiya ormanının ortasından kesip çıkarılan, üzeri midye kaplı bir İspanyol kalyonundan uzak olmayan Macondo köyünde Buendia ailesinin garip destanı, ilginç bir aile romantizminin dışında bir gerçeklik yolunu benimser. Bu, bulunup kaybedilen bir cennettir; muhteşem ve sefil bir insanlığın her günkü hikâyesidir, yaşamdaki tek amacı sonuna kadar harika bir insani macera yaşamak olan bir sürü bozuk karakterin çılgınca rüyasıdır. Ve gerçeklerin kendi hikâyelerinin, kendi tutkularıyla ilgili acil durumların yoluna çıkmasına nadiren izin verirler. Garcia Márquez, her zaman Karayipler'in büyü ve drama, mitolojik toplumlar ve muhteşem bitkiler, Kolombiya-öncesi kültler ve kölelik, dağılan sömürge imparatorlukları dünyasının, fazlaca abartılmamış tarihsel gerçeklik olan fantezi için bir beğeni; büyükannesinin ve büyükbabasının gevşek zeminli gerçekliği yoluyla aktarılmış sözlü hafıza sunduğunu iddia ediyordu.

Kötü Latin Amerika şiiri ve Marksist metinlere duyduğu (tarih öğretmeni tarafından ona sezdirmeden verilen) gençlik eğilimi, *Binbir Gece* ve Kafka'nın *Dönüşümü* –romanın karakteri Gregor Samsa'nın bir sabah dev bir böceğe dönüşerek uyandığında– Garcia Márquez'i bir yazar olmak istediğine, bir yazar olabileceğine ikna etti. "Sanki *[Binbir Geceyi]* açıp, bir şişeyi açıp dumanı tüterken cini dışarı çıkartan bir adam olduğunu okuyup 'Vay canına, bu hayret verici bir şey!' demiştim. Bu, benim için hayatımda o ana kadar olan diğer her şeyden daha büyüleyiciydi." Tüm bunlar Garcia Márquez'i yazmanın gerçekliğin şiirsel bir dönüşümü olması gerektiğine, yaratma kaynağının her zaman, bir şekilde imgelemenin gerçekliğin üretim ve yeniden yaratılmasında bir araç olduğu gerçeklikte saklı olduğuna inandırdı. Keşif "bekâret kemerini koparmaya" benziyordu, diyordu Garcia Márquez; "o zaman tam bir kaosa ve akıl dışılığa girmezseniz", "gerçekçiliğin üstünden incir yapra-

ğını atabilirsiniz."[8] Bu açıdan, imgeleme, gerçeklik üretiminde bir andır, gerçekliğin sözel olarak yeniden tanımlanmasıdır, sosyal yaratma yapısının gizli marangozluk yönüdür. Kendi içinde Marksist-dışı olmayan bir şey: Marx imgelemenin herhangi bir emek sürecinde bir üretim faktörü, dinamik bir öğe olduğunu fark etmiştir: "Bir örümcek dokumacınınkilere benzer işler yapar ve bir arı petek gözü yapımıyla birçok mimarı utandırır. Ama mimarların en kötüsünü arıların en iyisinden ayıran, mimarın balmumundan gözü yapmadan önce zihninde petek gözünü inşa etmesidir. Her emek sürecinin sonunda, işçi tarafından zaten başlangıçta canlandırılan, bu yüzden ideal olarak var olan bir sonuç çıkar."[9]

Çocukluk anılarını şiirsel bir biçimde canlandıran, gerçekliği fanteziden ve fanteziyi gerçeklikten ayıran çok incecik bir çizginin rehberliğinde "Büyülü Gerçekçilik" adını taşıyan yeni bir edebiyat türünü başlatan *Yüzyıllık Yalnızlık*, bu yöntembilimsel zemin karşısında kaleme alındı. Büyülü Gerçekçilik, gerçeklikten sanatsal destek sağladığı halde, bu gerçekliği *saptırılmış* bir gerçekliğe, bir yanılsamalar gerçekliğine dönüştürür. Ve bir şekilde, okuyucular, hikâyeye sahiplenenler olarak bizler, bu yanıltıcı gerçekliği sonuna kadar yaşarız; gerçeklik labirentinde ilerleriz, ona inanır ve iman ederiz, bir şekilde ilişki kurarız ve gerçekliğin saçmalığında, çılgın buluşlarında ve simyasında, korkunç girişimlerinde ve doymak bilmez eğlence âlemlerinde, şefkat ve merhametinde, hiddetinde yer almak isteyerek sonuçta ona katılırız. Orada, tüm güç imgelemeye ayrılır; Çingene büyücü Melquidas, Macondo'nun büyükbabası José Arcadio Buendia'ya "Eşyanın da bir canı var. Bütün iş, ruhlarını uyandırabilmekte" (s.9) diye hatırlatır. Jose Arcadio'nun hatırlatmaya hemen hemen hiç ihtiyacı yoktur: büyükbabanın

(8) Garcia Márquez, *The Fragrence of Guava*, s. 30-1.
(9) Marx, *Capital I*, s. 284.

"ölçüsüz imgelemi, her zaman doğanın kapasitesinin ve mucizeler ile büyünün bile dışına çıkıyordu." İki dikbaşlı oğlu, José Arcadio ile Aurelinao'ya, sonunda Çingenelerle çekip giden çılgın adam ile ülkenin en efsanevi savaşçılarından birine dönüşen çekingen çocuğa, okuma yazmayı ve hesap yapmayı öğretti "ve onlara sadece bilgisinin artmakla kalmayıp hayal gücünün sınırlarını en uç noktasına kadar zorlayan dünyanın büyülü harikalarını anlattı." (s.20)

Unutulan Gerçeklik, Ayrılık (-sız) Olarak Gerçeklik

Yüzyıllık Yalnızlık'ta en garip Büyülü Gerçekçi bölümlerden birisi, Macondo'nun uykusuzluk hastalığı salgınıdır. Hastalık yayılırken, uykusuzluk hastası sürekli bir uyanıklık halindedir. Kısa süre içinde "kişi bir tür geçmişi olmama rahatsızlığına yakalanıncaya kadar çocukluk anıları, sonra nesne adları ve kavramları ve en sonunda insanların kimliği ve hatta kendi varlığına dair farkındalığı bile hafızasından siliniyordu" (s. 43). Deneyimli uykusuzluk hastası en sonunda düşleri ve düş görme eylemini tamamen unutur. Ve hiç kimsenin gözüne uyku girmediği halde, ertesi gün insanlar geçirdikleri berbat geceyi unutacak kadar kendilerini dinlenmiş hisseder.

Garcia Márquez'in uykusuzluk hastalığı salgını kavramında çok ilginç olan, kırk yıldır yaşamakta olduğumuz eşdeğer bir garip gerçeği, Debord'un etiketlediği bir "gösteri toplumu" gerçeğini "üzerinde güneşin asla batmadığı modern edilgenlik imparatorluğu" (13. Tez) gerçeğini kavramasıdır. Debord, gösteri toplumunun "tecrit üretimine" (28. Tez), insanların bir yandan ortak bir ekonomik ve politik sisteme bağlı olduğu, diğer yandan yanılsamasız bir yalnızlar yığınında (70. Tez) kaybolmuş seyirciler gibi bir "ayrılık birliğinde" bir araya getirildiği, yalnız bir kalabalık fikrini pekiştiren bir koşula dayandığını söylüyordu." Gösteri medyası ve teknolojisi, insanın güçlerinin ötede bir yerlere sürgün edilmesinin teknik olarak gerçekleştirilmesidir, insanın içinde tamamlanan bir bölünme-

dir." (20. Tez) Gösteri "en sonunda sadece uyuma arzusundan başka bir şey ifade etmeyen zincire vurulmuş modern toplumun gördüğü kötü düştür." (21. Tez) Ancak, artık uyuyamayız, çünkü uykusuzluk hastalığı salgınımız vardır, gösteri "uykunun bekçisidir" ve yöneticilerimiz bizi eşzamanlı olarak uyuşuk ve uyanık tutan, "sürekli afyon savaşı" yoluyla hayal gücümüzü körelten bir hastalıktan çıkar sağlar (44. Tez).

Bu gösterişli uykusuzluk "sefalet birliğini" besler. Sanrılı berrak düş görme heyecanın gerisinde, dışında, *yoğun* ve *kapsamlı* egemenlik biçimlerinde bir araya toplanan, "yadsıyan ve destekleyen belli sefalet aşamasının gerekliliklerine bağlı" iki gösteri biçimini bir araya getiren farklı tür yabancılaşma belirtileri vardır (64. Tez). İlki olan yoğun çeşitliliğe, Debord "yoğunlaşmış gösteri," ikincisine "yaygın gösteri" adını verdi. İkisi birlikte, gösteriş gücünün iki rakip ve ardışık biçimi anlamına gelir. Yoğunlaşmış gösteri, kişilik kültü, diktatörlük ve totaliterlik, acımasız askeri baskı yoluyla işler, dağınık gösteri daha ideolojiktir ve "dünyanın Amerikalaştırılmasını", burjuva demokrasisinin geleneksel biçimlerinin bir zamanlar egemen olduğu ülkeleri eşzamanlı olarak ürkütüp baştan çıkartan bir süreci temsil eder. Dağınık gösteri, özgürlük ile refahı, bulaşık makineleri ile Big Mac'leri garanti eder. Gösteri yoğunlaştığında, toplumun büyük bölümü ondan kaçar, yaygınlaştığından sadece küçük bir bölümü uzaklaşır.

Debord, yoğunlaşmış gösterinin, "daha geri kalmış karma ekonomilerde ya da gelişmiş kapitalizmin bazı bunalım dönemlerinde bir devlet iktidarı tekniği gibi ithal edilse bile, aslında bürokratik kapitalizme ait olduğunu," söylüyor (64. Tez). Bürokratik ekonomi diktatörlüğü, sömürülen kitlelere kayda değer hiçbir seçim payı bırakamaz, çünkü bürokrasi her şeyi kendi seçmek zorundadır." Bu diktatörlüğe, sürekli bir şiddet eşlik etmelidir. "Dayatılan mal imgesi, resmi var olan her şeyin bütünlüğünü içselleştirir ve genellikle kendisini totaliter bütünlüğün garantisi olan tek bir insan üzerinde yoğunlaşır"

(64. Tez).[10] Bir zamanlar tüm Çinliler Mao'yu öğrenmek ve Mao'ya uymak zorundaydı, her Sovyet vatandaşı Lenin ile Stalin'i öğrenmek ve onlara uymak zorundaydı. Diğer kanatta farklı Tanrılar ortaya çıktı: Yaygın gösteri "meta bolluğuna, modern kapitalizmin engellenmemiş gelişimine eşlik eder" (65. Tez). Kitle tüketimi ve önemli metalar sistemi doldurur ve zihni kirletir, sahneye farklı ürünler sürülür ve reklamlarda parlar. Yaygın gösteri aygıt ve reklam amaçlı kullanılan özel cihazlar geliştirir ve biriktirme yararına biriktirme, üretim yararına üretim için metaya, Blackberry ile cep telefonlarına, iPod'lar ile ciplere düşkünlük gösterir. Yaygın gösteriyle birlikte, meta lojistiği, boyun eğmenin tek amaç olduğu "tutkulu heyecan anlarına" (67. Tez) ulaşır.

Uykusuzluk hastalığı salgını, usta hikâye anlatıcısı Garcia Márquez'in zihninde yaratılan fantastik bir kurgudur. Buna karşın, tarihsel gerçekliğe, çoğunlukla "büyük dramların ileride unutulmaya mahkûm olduğu bir gerçekliğe sıkı sıkıya bağlı

(10) Garcia Márquez diktatörlükler hakkında pek çok şey biliyordu: Anayurdu Kolombiya'daki Rojas Pinilla gibi hatırı sayılı miktarda Latin Amerikan despotu arasında yaşamıştı ve ilki İspanya'da başka bir patolojik faşist General Franco'nun sonbaharında yayımlanan *The Autumn of the Patriarch*'taki korkunç Karayip diktatörü gibi, onlar hakkında da yazmıştı. *The Autumn of the Patriarch*, Debord'un yoğun gösteri kavramına şiirsel anlam kazandırır: Garcia Márquez, şöyle yazıyordu. "Hiçbirimiz onu görmemiştik, onun profili bozuk paraların her iki yüzünde, posta pullarında, prezervatif markalarında, duvarlarda, pelerinlerin üstünde yer alsa ve göğsünün üstünde bayrağa işlenmiş fotoğrafı ve vatan ejderi resmi her yerde her zaman gösterilse bile, zaten aldatıcı kabul edilen resimlerin kopyalarının kopyaları olduğunu biliyorduk...buna rağmen orada olduğunu biliyorduk, çünkü dünya dönüyordu, hayat devam ediyordu, posta gönderiliyordu, belediye bandosu, Cumartesi kuru palmiye yaprakları altında onun saçma zaferlerinden geri dönüşü şerefine marş çalıyordu." (Gabriel Garcia Márquez, *The Autumn of Patriarch*, Avon Books, New York, 1976, s.10.) Bazıları Garcia Márquez'in gerçek hayattan başka bir diktatör Fidel Castro ile biraz samimi olduğunu düşünebilirdi. Çoğunlukla Castro rejimini eleştiren Garcia Márquez, buna rağmen ABD hegemonyasına karşı bir köprübaşı olarak kıta açısından önemini vurgulayarak Küba'nın iyimser bir avukatı olmaya devam ediyordu. Garcia Márquez 1997'de şöyle yorum yapıyordu. "Latin Amerika devrimine ve somut olarak şu anki Latin Amerika devrimciliğinin en temel yükümlülüklerinden birisi olan Küba Devrimi'ni savunmaya hizmet etmek görevimdir." (A. Esteban and S. Panichelli, *Fidel and Gabo: A Portrait of the Legendary Friendship Between Fidel Castro and Gabriel Garcia Márquez*, Pegasus Books, New York, 2009, s. 69.)

olan bir buluştur. Hafıza kaybı derdini çekeriz. Zamanının geçmesiyle birlikte, hiç kimse muz şirketi işçilerinin başına gelen katliamı hatırlamaz."[11] 1928 Aralık'ında gerçekleşen bu olağanüstü katliam, gerçek ve kurguyu, nesnellik ile öznelliği belirsizleştirir ve bugün bile hiç kimse gerçekten öldürülen insanların tam sayısını bilmez. Birleşik Meyve Şirketi'nin büyük çiftliğinde işçiler haftada altı gün, sekiz saatlik çalışma koşullarını yazılı sözleşme olarak talep edince, grev patlak verir. Bir aylık çözümsüzlüğün ardından, grevi bitirmek niyetiyle, Bogota'dan bir askeri birlik gönderilir; kısa sürede sokaklara ve bina çatılarına makineli tüfek yuvaları yerleştirilir. Sonra, 6 Aralık Pazar günü, sabah geç saatlerde, görünene göre, ayinden sonra valinin konuşmasını dinlemek için kent meydanında toplanan işçilerden, eşlerinden ve çocuklarından oluşan geniş bir kalabalığın üzerine ateş açılır. Silah takırtıları ve şiddetli kaosun ortasında insanlar yaylım ateş altında katledilir. Garcia Márquez şöyle yazıyordu: "Kalabalık iki ateş arasında sıkışmıştı. Kitle devasa bir girdap gibi dönmeye başladı. Hiç kesilmeyen makinelilerin ateşiyle kat kat soyulan soğan gibi kesiliyor, ortaya doğru azalıyorlardı." (s.249)

Belki yerde 3000 ölü, belki sadece iki-üç ölü yatıyordu. Belki hiç ölü yoktu. Belki katliam sadece bir düştü, halkın kâbusuydu, tarihin oyunuydu? José Arcadio Buendia'nın büyük torunu, ailenin başka bir anarşisti olan José Arcadio Segundo oradaydı. Sokakta küçük bir çocuğu kurtarmaya çalışırken, düşüp bilincini kaybetmişti – kurşunlar yağarken; saatler sonra, kurumuş kanla kaplı ve yerde ölüm kokan bir karanlığa bakarak, yığılı cesetlerle dolu, "sonsuz ve sessiz bir trende," görünüşte tek hayatta kalan olarak, kendine gelir; tren, suyun unutturuculuğuna yönelmiştir. Hafıza kaybına mı uğramıştı? Bir şekilde, José Arcadio Segundo trenden atlayıp, Macondo'ya geri döner. Bir kadına daha sonra, "onlardan üç bin olmalıydı,"

(11) Garcia Márquez, *The Fragrence of Guava*, s. 73.

der. Kadın sorar. "Ne?" José Arcadio Segura söylediğine "ölüler" diye açıklık getirir. Kadın onu acıyan bakışlarla süzer. "Burada hiç ölü yoktu" (s. 251). José Arcadio Segundo eve varınca, aynı şaşırtıcı cevapla karşılaşır: "Hiç ölü yoktu."[12]

Daha sonra, José Arcadio Segundo, korkmuş bir halde, kendi gözleri ile gördüğü dramı doğrulayacak ipuçlarını, kanıtları ararken Macondo'nun sırılsıklam olmuş sokaklarında ayaklarını sürüyerek yürürken tökezler. José Arcadio Segundo'nun erkek kardeşi Aureliano Segundo, ne Jose Arcadio'nun katliam anlatımına ne de ölüm treninde hayali yolculuğuna inanır. Ve birkaç gün sonra, hafiflemeyecekmiş gibi görünen şiddetli bir tropik sağanak yağışın ortasında, José Arcadio Segundo sonunda resmi bir duyuruyu okur. Askeri yetkililer ile grevdeki işçiler bir anlaşmaya varmıştı; protestonun pazar gününde herkes olaysız bir şekilde evine dönmüştü; işçiler yeni koşulları kabul etmişti ve üç gün genel bayram ilan edilmişti. "Ülkenin her yerinde hükümetin elindeki her türlü iletişim araçlarıyla binlerce kez tekrarlanan ve bozulan" bu hikâye, olayı baskıya hazır hale getirip nesnel onay mührünü aldı. "Ölü yoktu, tatmin olmuş işçiler ailelerine geri döndü ve Muz Şirketi yağmur duruncaya kadar tüm işlerini erteledi." "Düş görmüş olmalısın. Macondo'da hiçbir şey olmadı," bir

(12) Karş. Eduardo Posada-Carbo'nun makalesi "Fiction as History: *The Banneras and Gabriel Márquez'in One Hundred Years of Solitude*," *Journal of Latin American Studies*, No. 2, Mayıs 1998 s. 395-414. Posado- Carbo, Garcia Márquez'in muz işçileri katliamı betimlemesinin titizliği ve "asıl" tarihsel gerçekliğe bağlılığı konusunda endişelerini dile getirdi. Posada- Carbo, kanıtların Garcia Márquez'in yararlandığı 3000 kişur ölümü desteklemediğini iddia ederek *One Hundred Years of Solitude*'un "tarihsel kaynak" olarak kullanılabileceği fikrine "karşı" çıktı. Dahası, Garcia Márquez'in "efsanevi" uyarlamasının "herhangi bir sessizlik anlaşması yerine", şimdi genellikle "resmi tarih" olarak kabul edildiğini söyledi. Yine de, Posada-Carbo'nun makalesi kurgusal temsil ışığı altında kanıtlanabilir bir gerçekçiliği teşvik etse bile, yazarının kaçınmak istediği türde şeyi, yani mutlak "gerçekleri" asla bilemeyeceğimizi vurgulayarak sonlanıyordu. Garcia Márquez'in büyük kitabı üzerine monografi yazarı Michael Wood, bunu iyi açıklıyordu: "Romanın yapısı, gerçekler – çünkü onlara inananlar için gerçektirler- olarak kabul edilen efsanelerden ayrıca hiç kimsenin inanmadığı asıl gerçeklerden oluşmuştur." (Michael Wood, *Garcia Márquez: One Hundred Years of Solitude*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990, s. 58.)

subay hâlâ aklı karışık olan José Arcadio Segundo'yu sakinleştirmeye çalışarak "ve hiçbir şey olmayacak. Burası mutlu bir kasaba," (s. 252) diye ısrar etti.

* * *

Garcia Márquez'in uykusuzluk hastalığı salgını betimlemesi ve muz işçilerinin katliamını anlatım biçimi, özellikle büyüleyici ve etkilidir, çünkü tarihsel hakikatin gerçekliğinin ve (olası) öznel yanılsamanın *tıpatıp aynı* olduğunu vurgular. İkisini birbirinden ayırmanın *gerçek* yolu yoktur. José Arcadio Segundo'nun hikâyesinin bir düş olup olmadığını, kendi ateşli hayal gücünün bir uydurmasına dayanıp dayanmadığını bilmediğimiz gibi, ne hafızasını yitirmiş birisi haline gelen bir uykusuzluk hastası olup olmadığını ne de resmi hikâye olan, herkesin "Macondo'da hiçbir şey olmadı," "ölü yok" ısrarında emin olup olmadığımızı biliriz. Bu yüzden gerçek ve kurgu karşılıklı olarak birleşip birbirini çürütür; yaşanan bir temsile, temsil yaşanana dönüşür. Bir hikâyenin diğeri karşısında özgünlüğünü nasıl kabul edebiliriz? Artık "özgün" diye bir şey var mıdır? Her iki hikâye özgün olmadığı kadar gerçek midir? Birinin diğeriyle, gerçeğin kurguyla, aslın tasarlanan imgeyle karışması da, Debord'un gösteri toplumunun boyutlarını, beden ve zihni nasıl ele geçirdiğini, artık Marksist politika için nasıl farklı bir gündem oluşturduğunu anlatır.

Fetiş Gerçeklik, Fetişizmin Gerçekliği

Gösteri Toplumu'nda, Debord yeni bir kapitalist evreyi tanımlayıp analiz etmek için maddesiz kalmış, kendisini maddi nesne-bazından koparmış ve bir imge, bir gösteri olarak yeniden somutlaştırmış görünen eskiden kalma Marksist araçları kullanır. Debord'un deneysel olan kitabı bir *saptırma* eseridir, bu nedenle belki Marx'ı harekete geçirirken aynı zamanda Marx'ı *saptırması* neredeyse hiç şaşırtıcı değildir. Debord, gösterinin "gerçek toplumun gerçek dışılığı temelinde yattığı" (6. Tez)

konusunda kararlıdır. Bu, Marksistlerin anlamakta zorlanacağı bir kavramdır. Görünüm ve öz arasındaki (Marx'ın güvenilir bilim tanımı) ayrılık, bir elastik parça gibi o derecede uzatılmıştır ki, gerçekliğin iki zıt ucunun artık sertçe kapanıp bir bütün olarak yeninden biçimlendiğini belirtir. Bir epistemolojik ikilik, ontolojik bir birlik içinde geri tepmiştir: Öz aslında görünen ve görünen aslında özdür. Toplumun kendi imgesi, aslında toplumun asıl gerçekliğidir, gerçekliği bir imgedir; toplumun biçimi toplumun içeriğidir, içeriği onun biçimidir. Bundan daha fazlasını söylemez. Bir şekilde, artık fetişizmin kaldığına inanmayacak kadar fetişisttir. Aşırı ayrılmış bir toplum, ayrılmamış bir toplumdur, "tamamlanmış bir ayrılık " toplumudur.

Yıllar geçtikçe, Marksistler Marx'ın ünlü fetişizm kavramını, "metanın fiziksel yapısı ve bundan doğan maddi ilişkiler ile hiçbir bağlantı olmadığı" düşüncesiyle ilgili katı anlayışlarını korumaya uğraşmıştır.[13] Bunun, bizi (ve yukarıdaki) burjuva karşıtlarımızdan uzak tuttuğu söylenir: Fetişizm analizimizle biz Marksistler –Marx'ın kendisiyle başlayan, tamamen Lukacs ile devam eden ve son zamanlarda John Halloway tarafından pekiştirilen– *asıl* gerçekliğe üstünlük taslayan bir bakış atmayı isteyebiliriz. Aslında, toplumun yanılsamalarının, nesneler arasındaki ilişkilerin ardını görebilir, bu yanılsamalardan kurtarabilir, gizemli kabukları içinde gizlenen akılcı özleri ortaya çıkarmak için maskelerini düşürebiliriz. Ama Marksizmin gerçekten bu şekilde işlev göstermeye artık ihtiyacı var mıdır? Neden hâlâ kavramsal olarak bayağı olana savunucu bir biçimde bağlanır? Başka şekilde provokatif bir kitap olan *İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek*'te, Holloway Marx'ın fetişizm kavramı hakkında büyük ölçüde ilgisiz tartışmayla doldurul-

(13) Marx, *Capital I*, s. 165.

muş sayfaları "trajik ikileme" (neden "trajik"?) ayırarak eski katı fetişizm koltuk değneğine başvuruyordu.[14] Holloway'ın tezi iyi ve uygun bir büyülü tezdi: İktidar olmadan dünyayı değiştirme mücadelesi, "iktidarı özgürleştirme mücadelesi bir karşı iktidar oluşturmaktan çok, bir iktidar-karşıtı, aşırı-iktidardan kökten farklı bir şey oluşturma mücadelesi."[15] Yine de, politikasını belirsiz bir ontolojik alanda, "karşımıza çıkan fetişe dönüştürülmüş bir dünya, eylem ile yapılan arasında ayrılığın olduğu bir gerçeklik" fikrine dayandırıyordu.

Holloway'a göre, Marx, insanlara boyun eğdirilip egemen olunmasının "temel" nedenini gösteren kapitalist yabancılaşmanın gizli dünyasını gösteren burjuva el çabukluğunu ortaya çıkarabilen birisi olur. Holloway gerçekten buna mı inanıyordu? Dünyadaki insanlar, sefaletlerinin kökenini ortaya çıkarmak, gündelik gerçeklik görüntüleriyle ilgili yanılsamaları ve boşlukları düzeltmek için Marx'a gereksinim duyuyorlar mıydı? Bunu hepsi de çok iyi bilmiyor muydu? Onlar için son derece apaçık olan, kaba, çıplak ve *son derece görünür* bir iktidara, herhangi birisi tarafından maskesini düşürmeye gerek olmayan acımasız bir iktidara dayandığı için kesinlikle herhangi bir şey gizleme arzusu olmayan bir sistem tarafından baskı görmüyorlar mıydı? Muhalefetinin iktidarına karşı koyamayacağı kadar zayıf ve cılız olduğunu bildiği için bu, daha çok egemen gücün açık bir şekilde hilekârlıkları içinde yüzmesi olgusu değil miydi? Bu bakış açısından ötürü, radikal teori ve radikal mücadeleler, Holloway gibi gerçekçi Marksistlerin bize söylediği, kopan şeyin onarılmasıyla ilgilenmemelidir. Eylem ile yapılan arasındaki ontolojik ayrılığı ele alma "çığlık atma" konusu olmadığı gibi, gerçekdışı ve sapkın bir dünyada asıl

(14) John Holloway, *How to Change the World Without Taking Power: The Meaning of Revolution Todayi*, Pluto Press, London, 2002; bkz. özellikle bölüm 4, 5 ve 6. Holloway üç bölümün tümünü fetişizme adamıştır.

(15) Holloway, *How to Change the World Without Taking Power*, s. 36.

gerçek ve gerçekliği *bulmak* değildir; bu sistemi onun ötesine, dışına taşımak, *başka bir şey yaratarak*, yeni bir şey önererek kesinlikle onu eleştirmekle ilgilidir.

Marx'ın fetişizm kavramıyla ilgili sorunlardan birisi, radikal politikadan tam olarak ters yönde ilerlemesidir: *Geçmişi kapsayan*, kaynağına inmeye ve nesnelerle maddileştirildiğinden beri *geçmiş* eylem ve süreçleri, sosyal ilişkileri ortaya çıkarmaya çalışan bir teori olmasıdır. Yine de, radikal politikalar farklı bir süreçte işlemelidir: İleriye kaydırılmalı, hiç değilse mimarların en kötüsü olmakla, onu gerçekleştirmek için gelecek beklentisi içinde mücadele ederken, şimdiki zamanda bir şeyi hayal etmekle ilgilenmelidir. Dünyanın her yerinde insanların yaşayıp katlandığı kayıtsızlık ve yabancılaşma nadiren teorik bilgisizliğe dayanır; bunun temeli umutsuzluk ve güç yoksunluğu, kendi modern uykusuzluk biçimimizdir: Bizi duygusuz *düşüncelere dalan* varlıklar haline getiren, bu uykusuzluk biçimimizdir.[16]

Düşüncelere dalmak bazen, vazgeçmeyi bilme ve kabullenme, bir direniş biçimi, insanların hayatta kalmasına, her günle başa çıkmasına yardım eden kararlı bir anlayış olabilir. Ancak aynı zamanda, uykusuzluk hastalığı salgını patlak verdiğinde Macondo sakinlerinin yaşamaya mahkûm edildiği tarzda yaşamaya zorlayabilir: Sadece tarihsel geçmişi değil, daha da önemlisi bir gelecek, alternatif bir yarın ya da yarından sonraki gün düşü de olmayan sonsuz bir şimdiki zamanda yaşamaya.

(16) Uykusuzluk hastalığının klasik bir Marksist biçimli "yanlış bilinçliliği" temsil etmediğini vurgulamak önemlidir. Daha kesin ve incelikli bir anlayış belki Louis Althusser'in ideoloji kavramını uyandıracaktı: uykusuzluk hastalığı, "bireylerin gerçek varlık koşullarıyla kurdukları hayali ilişkilerinin bir temsilidir." (Louis Althusser, *Lenin and Philosophy and Other Essays*, New Left Books, London, 1971, s. 152-65.) Althusser ideolojinin tarihten yoksun, sonsuz bir şey olduğunu söylüyordu. Aynı zamanda hiçbiri gerçeklikle doğrudan uyumlu olmasa da, ideoloji ya da uykusuzluk hastalığı ile ilgili gerçek dışı olan hiçbir şey yoktur. Buna rağmen, uykusuzluk hastalığı ideoloji gibi bir şekilde gerçekliği ima eder ve sosyal özneler olarak somut bireyler oluşturur.

Günümüzde yaşadığımız gösteri toplumu, o zaman, açıkça reklamı yapılan, her yerde ve her zaman yayımlanan bir imgeler toplumu olarak, o kadar fetişize edilmiş, anlaşılmaz bir sosyal ilişkiler dünyası değildir. Dev bir televizyon ekranının önünde yaşamlarımızı yönlendiren, hepimizin devamlı seyirci haline geldiği dümdüz edilmiş bir gerçeklik olarak, o kadar bayağı bir dünya, maskeli bir dünya değildir.

Şu anda kendi indirdiğimiz bir bilgisayar oyunundaki edilgen katılımcılara benziyoruz. Arkasında başka hiçbir şey olmayan iki boyutlu ileri teknolojili ekranlara, devamlı, aptalca bakıyoruz. Onlar sadece göründükleri gibidir; düz, iki boyutlu ve içerikten yoksun. Çocuklar öteki çocukları görünce, toplu etkinlik yoluyla oyun oynayıp kendilerini eğlendirir, oyunlar icat eder ve hayal güçlerini kullanarak rol yapar; eğer bir kimse televizyonu açıp çocukları karşısına geçirirse, tüm dinamik etkinlik durur; çocuklar artık başka çocuklarla ilişki kurmaz, çevreleriyle yaratıcı biçimde etkileşime geçmez. Ve –başka çocuklarla neşe içinde oynarken sahip oldukları– gözlerindeki pırıltıyı yitirirler. İster birahanelerde, kafelerde, hava alanı bekleme salonlarında, oturma odalarında, isterse beyinlerimizde, televizyon ekranlarıyla, gösteri imgeleriyle karşılaştığımızda, imgelere odaklansak bile, ilgimizi kaybederiz. Bu toplumsal bir bulaşıcı hastalıktır: Televizyon ekranı, toplumsal gerçekliğimizdir.

Buna karşılık, Büyülü Marksizm, yitik bir ayrılmamış dünya için, romantik bir Rousseauvari talep olarak yorumlanmamalıdır: Yaşamdaki bu televizyon ekranlarından kurtulma, dijital ve soğuk görüntüler izlemeden, ama *bir şeyle anında aktif biçimde ilgilenerek* yaşam sürme çağrısıdır; bu kişinin kendisini *şeyleştirmemek* için görüntülerin yapımcılarına karşı bir direniş çağrısıdır. Aslında, Büyülü Marksistler için bu, bir ikiliğin onarımının oldukça tersidir: Yine bir ayrılık, şekil ile içerik, görünüşteki görüntü ile altta yatan asıl doku arasında bir

ayrılık yaratmaktır. Bu, hayata yeni bir içerik sunma, yıkıma uğrayan bir şeye derin bir özellik kazandırma çağrısıdır. Gerçekliğin üçüncü, dördüncü ve hatta belki beşinci boyutu için düş görüp mücadele etmektir.

Jacques Ranciere, son zamanlarda Debord'u kesinlikle aynı doğrultuda –inanıyorum ki haksız yere– eleştirdi; öne sürdüğü, Debord'un genç Marx'a bağlılığının onun doğuştan gelen romantizminin, "ayrılmamaya" dayanan gerçekle ilgili görüşünün kanıtı olduğuydu.[17] Ama Ranciere, Debord'un gösterisi hakkındaki eleştiriyi gerçekten karmaşasına girmeden karikatürize etti. Ve Debord'un radikal *eylem* modeliyle, proletaryan savaşçılar tarafından yapılan süvari ve süpürme saldırılarıyla alay etti. 1968'in ardından, Debord *Gösteri Toplumu'nun* film versiyonunu piyasaya sürdü; hızla geçen alt yazılar, yatıştırıcı klasik müzik, kasvetli Paris manzarası çekimi, eski Amerikan kovboy filmlerinin savaş sahneleri ve süvari saldırılarının abartılı parodileri, filmi görsel olarak çarpıcı ve sarsıcı hale getirdi. Debord derin düşünceye dalarak uzaklaşma yerine eyleme başvurmakta haklı değil miydi? Eyleme başvurması, üstesinden gelinen ayrılığa ya da geçmişteki basit bir romantik hümanizme dayanmıyordu; bizim bildiğimiz gibi Debord, artık ayrılık olmadığını, görüntü ile "asıl gerçekliğin" esasen tıpatıp aynı olduğunu biliyordu. Ancak, biz duyumsal varlıklara, büyülü hümanistlere göre, düşünceye dalmanın üstesinden gelmek, yaşadığımızı hissetmemizi sağlamak için eylem ve aktif pratiğe başvurulmaz; dünya hakkında yeni gerçekleri keşfetmek, her şeye rağmen bize umut vermesi ve aktif olarak duygunun hâlâ hissedebileceği bir ayrılığı yaratmak için yaratıcı yöntemler olarak harekete geçirilir.

(17) Bkz. Jacques Rancière, *le spectateur emancipé*, Éditions la fabrique, Paris, 2009.

Yıkıcı Gerçeklik

Neyse ki gösteri çağımız, 40 yıllık yalnızlığımız boyunca, her zaman uykusuzluk hastalığı salgınımızı engellemeye, bu imge gerçekliğine ve imgelerinin gerçekliğine direnmeye kararlı insanlar bulduk. Tuhaf Çingenelerden esinlenen, düşlerin gücünü, yeni bir geleceğin düşlerini, büyük bataklıktan ortaya çıkan Macondoluları savunmaya çalışan Albay Aureliano Buendia'mız vardı. Aslında Albay Aureliano Buendia, gerçekliğin sessizce uzaklaşmasına, onun sömürülmesine karşı verdiğimiz mücadelede bizi destekleyebilecek yirmi birinci yüzyılın radikal bir rol modeli, bir karakteridir, çünkü albay kendi yıkıcı iradesi dışında, başka bir gerçeklik yaratan birisidir. Bu nedenle, teori yoluyla herhangi bir şey ortaya koymaz ya da keşfetmez; yeniden canlandırılan, daha az savunucu tür politika pratiği için yeni bir yol yaratıp öncülük eder. Uykusuzluk hastalığı salgınında bile, genç Aureliano herhangi bir hafıza kaybına karşı *direnmek,* korunmayı sağlamak için bir formül düşündü: Nesneleri kendi adlarıyla etiketleme, her nesneye yapıştırılan küçük kâğıt parçaları kullanma sistemi. Genç bir yetişkin olarak, birçok ilerici insan gibi, bilgiçlik derecesinde akıllı ve içe kapanıktı. Atölyesinde kendini küçük gümüş balıklar yapma ve çoğunlukla şiir yazma işine veriyordu. Ancak insani duygularından dolayı, Aureliano "insanların elle tutulamayan şeyler üstünden savaşacak aşırılığa nasıl ulaştıklarını anlayamasa" bile sol-eğilimli Liberal Parti'yi destekliyordu. (s. 85)

Aureliano muhafazakâr kayınpederini kasaba seçimlerinden sonra oy sandıklarıyla gördüğünde, parti demokrasinin birinci elden, çok açık olarak düzmeceliğine tanık olduğunu biliyordu. Buna rağmen, yine birçok solcu gibi, bir eylem adamı olarak hiç kimseyi etkilemedi; edilgen karakterli ve inzivaya çekilme eğilimli duygusal bir insan gibi görünüyordu. (s. 88). Ama sonra, pazar sabahı, her zamanki gibi sade kahvesini içerken, tıpkı muhafazakâr yönetime karşı liberal muhalefetin tırmanması ve tıpkı Macondo'nun devamlı olarak bir muhafa-

zakâr garnizonu haline gelmesi gibi, Aureliano arkadaşı Gerineldo Mârquez'e, daha önce onun hiç duymadığı bir ses tonuyla: "Çocukları hazırla. Savaşa gidiyoruz" dedi. Gerinoldo, inanmadan "Hangi silahlarla" diye merak etti. Aureliano, "Onların silahlarıyla," diye karşılık verdi. (s. 89)

Bu andan itibaren, mahmuzlu siyah uzun çizmeler, üzerinde rütbe olmayan sıradan bir kaba pamuklu kumaştan üniforma giymiş bir halde, omuzunda asılı bir tüfekle, devrimci kuvvetlerin başkomutanı, anarşist savaşçı ve hükümetin en korktuğu adam, Albay Aureliano Buendia doğdu; kendi radikal benliğini yeniden keşfetti. Yıllar sonra,

> Belinde kapağı açık duran bir tabanca kılıfı asılıydı. Tabancanın kabzasından hiç ayrılmayan eli, hep bakışları gibi tetikte ve gergindi. Alnı artık iyice açılmış olan kafası, fırında harsız ateşte pişmiş gibiydi. Karayip denizinin tuzuyla kavrulmuş yüzüne, madensi bir katılık gelmişti. İçinin soğukluğuyla bağlantılı bir şey, onu yaşlanıp çökmekten korumuştu. (s. 132-3)

Annesi Ursula onu görünce, içinden, "Aman Tanrım, artık her şeyi yapabilecek bir adam gibi görünüyor," dedi. Sen nasıl uygun gördüysen, o olsun, Aureliano," diye içini çekti. "Senin bir hain olduğunu hep düşünmüşümdür ve bu şimdi iyice kanıtlandı." (s. 133-4)

Kişi Albay Aureliano Buendia ile *Gösteri Toplumu*'nun 30 küsur yaşındaki yazarı genç Durumcu Guy Debord arasındaki garip benzerliğin etkisi altında kalır. Her ikisi arasındaki garip benzerlik, militan eylem ve skandalları ortaya çıkarma, ölçülü sadelik ve coşkulu kendiliğindenlik konusunda ortak eğilimlerinden; melankolik eğilimlerinden ve dost ve düşmana karşı benzer acımasızlıklarından oluşmaktadır. Ayrıca, anlaşılmazlıkları ve karizmatik varlıkları; politikanın iyi öğrenilmesinin yanı sıra uygulanması gereken başka bir savaş biçimi, politik bir faaliyet, bir direniş sanatı, bir strateji oyunu, saldırı ve savunma biçimi olduğuna dair ateşli inançları da kapsamaktadır. Nüfuzu altında olan on sekizinci yüzyılın başında İngiliz

generali Marlborough Dükü ile çatışan Albay Buendia, tıpkı kendisinden önceki Debord, Lenin, Mao ve Trotsky gibi Alman savaş stratejist ve taktisyeni –*Savaş Üzerine* (1832-37) adlı eseri Durumcu devrimcilik tarafından çok irdelenen– Carl von Clausewitz'e başvurmuştu.[18] Debord aynı fikirde olsa da, Clausewitz'in sıkça başvurulan "savaş sadece politikanın diğer araçlarla sürdürülmesidir" deyimini tersine çevirdi. Albay Buendia'ya gelince, İspanya Veraset Savaşı'nda (1701-14) ünlü olan, çatışma çıkartmaya çalışarak, sürpriz saldırılar ve yıldırım baskınlar planlayarak daha saldırgan, daha hareketli savaşan; "Sonuçta politikacıların koşullara göre sağa sola çarpıtabileceği soyut fikirler, sloganlar yerine kendi özgürlüğü için savaşmasıyla" albaya ilham veren Marlborough Dükü (1650-1722), savaş sanatında onun büyük yol göstericisiydi. "Tutkulu bir istekle onu harekete geçiren bu ilkeydi." (s. 143)

Savaşta, savunma çoğunlukla en güvenli ve en güçlü taktiktir; Clausewitz şöyle der; "Dört bir taraftan sıkıştırılan bir ordu, zaman kazanmak ve olayların beklenmedik yönde gelişmesini beklemek için kalelerine kaçar. Kazdıkları siperlerle... savaşın kara bulutlarını savuşturmaya çalışırlar."[19] Yine de, genellikle savaşı kazanıp düşmanı yok edebilecek saldırı ya da karşı saldırı, savunma kadar önemlidir. Bu nedenle, "savaş oyunu", her şeyden önce, bir *hareket* oyunudur: Bir taktik ve fırsat, öngörü ve hile yapma, savunma ve saldırı oyunudur,

(18) Clausewitz Napolyon çağında savaş deneyimi kazanmıştı. Prusyalı bir piyade askeri olarak hapis yattı, 1806'da Fransızlara esir düştü, 38 yaşında tümgeneral rütbesine yükseldi ve Prusya'nın yeniden canlanmasında ve Napolyon'un Waterloo'da son yenilgisinde büyük bir rol oynadı. Clausewitz Berlin'in entelektüel çevrelerinde aynı derecede işlev gösterdi. Savaşa yaklaşımı farklı biçimde diyalektikti, insan doğasının zayıflığı, fiziksel ve psikolojik dünyasının karmaşıklığı açıklamasını getirdi. 1970'lerde, Debord "bir değeri olduğunu söylenebilecek, buna cesaret edilebilecek tek eserim olabilir," diye espri yaptığı *Kriegspeil* adlı bir savaş oyunu icat etti. (Guy Debord, *Panegryic*, Versoi London, 1991, s. 64). Oyunun stratejik ve taktik ilişkileri, iki ordunun, piyade, süvari ve atlı birliklerle, birbirleriyle satranç tahtasında siyah ve beyazlar gibi çarpıştığı Clausewitz'in klasik savaş teorisine izlerdi. Ancak, amacı ciddidir: "ötekinin askeri potansiyelini tamamen imha etmektir."

(19) Carl von Clausewitz, *On War*, Everyman Library, New York, 1993, s. 471.

tıpkı politik eylemcilik ve pratik militanlık gibi. Debord, "İnsan bazen savaşsız ya da kısmi çatışmalar olmaksızın, hatta tek bir manevrayla, aynı zamanda manevralar olmaksızın cepheden tek bir saldırıyla da kazanabilir. Ama bu iki uç örnek dışında, kişi normal olarak biri dizi manevra, yeni manevraların ardından gelen çatışmalar ve asıl savaştan yararlanır," diye değerlendirme yapar. "Askerlerden ya da manevralardan vazgeçmemesi gerektiği gibi, onları boşa da kullanmamalıdır. Ancak, hepsini saklayan, hepsini kaybedecektir. Ancak düşmandan daha çok kaybetmelerine fırsat verenler, artık düşmanı durduramayacaktır," der.[20]

Debord'un ve Albay Buendia'nın savaş eğilimi, seçilmiş politikacılar ve onların toplumsal değişim hakkında yaptıkları etkisiz konuşmaya karşı duydukları belirgin nefretten kaynaklanıyordu. Albay, takım elbiseleri ve kravatlarıyla ikiyüzlü memurlarla müzakere yapmaya çalışırken, "Partideki alçaklar mecliste koltuk için avuç açarken, biz burada boşuna zaman kaybediyoruz," der (s. 115). Albay, her sabah başkanlık makamından çıkarak, parti başkanının evet derken ne demek istediği, hayır derken ne demek istediği konusunda tartışmak, hatta başka bir şey derken ne düşündüğünü tahmin etmeye çalışmak için iç karartıcı kahvelerine kapanan bu yumuşak politikacılardan ve avukatlardan nefret eder. Debord'a göre de, temsili demokrasinin iflası, düşüncenin felci, seyircinin yabancılaşmasının tek geçerli alternatifi aktif katılımdır: "Ne kadar çok düşünürsek, o kadar az yaşarız," der (30. Tez). Eylem, bize hayat verir, yaşamlarımıza anlam kazandırır, bu hayatın yaratılmasının özneleri; kendi etkinliğimizin ve bedenimizin sahipleri olmamıza yardım eder. Debord, Marx'ın Feurbach üstüne Beşinci Tez'ini izler: Marx, kendi vurgusuyla "Soyut düşünceden tatmin olmayan Feurbach, *duyumsal düşünce* isti-

(20) Guy Debord and Alice Becker-*Ho, Le jeu de la guerre*, Gallimard, Paris, 2006, s. 148.

yor; ama duyumsallığı, pratik, insana özgü duyumsal etkinlik olarak değerlendirmiyor," der.[21]

Debord ve albayın iş yapma yöntemi, böyle insana özgü duyumsal etkinlik, daha aşırı politik bir radikalizm, günlük yaşam düzeyinde daha yoğun militanlık yoluyla kendini belli eder: Bu, müzakere edilemez, sürekli romantik ve yapısı gereği şiirsel bir mücadele ve direniştir. Şiirsel duyarlılıkları, radikal eylemleri, mücadele ve savaş konusunda kararlı tutumları, onaylanan saygınlık ve kısıtlama kavramlarını sarsar; her iki adam bunu, bireysel yöntemleri sayesinde, gerçekliği ayrı ayrı *saptırmaları* ve fantastik dönüştürmeleri, mutlak uyumsuzlukları, gizli devrimci uygulamaları yoluyla ilan eder. Günümüzde, bugünkü toplumun bizi gizlice, sinsice, özenle ve fark ettirmeden yakaladığı, tuzak kurduğu, baştan çıkardığı bir şekilde rüşvet verip bizi zayıflattığı tuzaklara, sayısız yönteme devamlı dikkat ederek, militan işimize, militan politikamıza koyulmalıyız. Hepsinden önemlisi, kendimize karşı dürüst olacaksak, bir tür gizli savaş konumunu gevşemeden sürdüreceksek, devamlı gizlice dolaşmalıyız. Kendi radikal yaşamımız, yaşam projemizi yaratma yoluyla sınırlarını belirlememiz gereken bu yollar, bu geçitler, gösterinin kısa fırsat anlarının, radikal eylem ve özgürlük olasılığının kırılgan üst yapısındaki küçük yarıkları, ince çatlakları gibi muhtemelen her zaman dar olacaktır.

Burada, sürekli yıkıcılığın dar yolları üstünde gizlice dolaşmaktan, kendi yollarının sınırını belirlemekten asla vazgeçmeyen ne kadar insanın olduğu esin kaynağıdır; bunlar kendi aralarında yeni alternatif ortak bir dil yaratan "sıradan" erkek ve kadınlardır. Reklamcıların onlara vaat ettiği işe yaramaz şeylerden *yeterince* usanmış insanlardır, dünya çevresindeki ıssız, terk edilmiş kırsal alanların yanı sıra, kalabalık, aşırı pahalı kentsel alanlarda, gecekondu bölgelerinde, soğuk ve rutubetli

(21) Marx, *Early Writings*, s. 422.

ormanlarda, banliyölerde, kent merkezlerinde, adı sanı olmayan yerlerde verdikleri mücadelelerle inanılmaz şeyler başarırlar. Eskimiş mülkleri tekrar alıp yeniden inşa ederler, günlük hayatın azalıp atılan briketinden ve yükünden, zenginlerin çöpe attığı, artık modern pazar yaşamı kültürünün çöp kutusundaki kullanılamayan nesnelerinden hayatı yeniden yaratırlar. Dahası, burada pratik seferberlik sürekli olarak, düşten; farklı, daha özerk, egemen eğilimin ötesinde, kanun, düzen ve kapitalist tüketiciliğin baskıcı alanı dışındaki bir şeye duyulan normal arzudan esinlenir.

Daha da önemlisi, sürekli yıkıcılığı dramatikleştiren olumsuzluk ruhu değildir. Bu insanlar dünyamızı nasıl alt üst olduğunu bilir; sadece eleştirmekten, yakınmaktan ya da zaten belli olan şeyi irdeleyerek enerji harcamaktan başka, yapacak daha iyi işleri vardır. Onların arzusu suçlamaktan uzaklaşıp *olumlu* bir şeyi onaylamak, nasıl düşünüleceği, eyleme geçilip düş görüleceği hakkında yapıcı bir şey, olumlu bir ideal planlamaktır. Ve kuralcı arzuyu düşlenen bir gerçekliğe, dönüştürülmüş bir gerçekliğe dönüştürürler. Tıpkı albay gibi, uzak bir küresel düzlemde soyut idealler için mücadele etmezler, ama kendileri pratik olarak, aşağıdan yukarıya yeni hayat yaratmayı üstlenirler. Auvergne gibi yerlerde, bu insanlar eski kulübe ve çiftlikleri onarmakla, kendi gıdalarını üretmekle, eski bar ve restoranları yeniden açmakla uğraşır ve tüm köyleri, boş slogan atan seçilmiş politikacıların ötesinde, anlamlı ve canlı politik etkinliklerle dönüştürürler. Bu insanlar diğer ülkelerdeki, uzak ülkelerdeki benzerleri gibi, sadece dünyayı yorumlamaktan bıkmıştır ve genel kapitalist egemenlik sistemine ne kadar uyduklarını (ya da uymadıklarını) bilirler. Artık, yerelciliğiyle küresel, dünya piyasasına muhalefetiyle pratik ve geleceğe özlemiyle şiirsel bir ideali dile getirirler.

Böyle insanlar, düşleriyle, toprağa geri dönmek isteme, geçimini topraktan sağlama, bir organik etiketi olmadan organik tarım yapma, ekmek yapma, keçi yetiştirme ya da düşük

maliyetli işletmeler kurma, ev yapma ve yeni bir hayata başlama düşleriyle harekete geçerler. Ve bu insanlar gerçekten düşleriyle uğraşırken, aynı şekilde pratik olarak eylem yapan, benzer düşleri olan, aynı yoldaki diğer insanları keşfeder; ne kadar ortak değer ve çoğunlukla ortak bir düşman paylaştıklarını ortaya çıkarırken, yeni radikal politikaları birlikte tasarlar, eylem çevresine dayanan yeni bir sosyal hareket türünü desteklerler. Bu sosyal hareket, tepeden gelen değersiz bildiriler yerine tabandan tepeye iletilen istek biçimindedir. Bu insanlar, içgüdüleriyle olduğu kadar zekâlarıyla da hareket ederler; tıpkı albayın söylediği gibi "kendi elleriyle tutabilecekleri nesneler" doğrultunda savaş sürdüren yeni askerlerdir. Ve ellerinin kirlenmesinden de korkmazlar. Süreç içinde, dillere destan vahşi ormandan ayrılan, gösterinin, gösterişli durumun ötesinde olan zihinlerinin yarattığı Macondolular, gerçek-hayat rüya-hallerine dönüşür. Ve bu fantastik demokrasilerde hiç kimse kâğıt parçalarıyla emir vermez.

Yaşanan Gerçeklik, Temsil Edilen Gerçeklik

Gösteri Toplumu'nun en ilgi çeken mesajlarında birisi en başta ortaya çıkar: "Dolaysız olarak yaşanmış her şey, yerini bir temsile bırakarak uzaklaşmıştır" (1. Tez). Bu, anlaşılması hem kolay hem de zor bir fikirdir: İmgelerin "gerçek toplumun gerçek dışılığının temelinde olduğu" düşüncesi (6. Tez), yaşanan gerçeklik –kişinin dokunduğu, kokladığı, hissettiği, eyleme vurduğu gerçeklik– imgenin gerçeklik kadar gerçek olduğu derecede, bir görüntü tarafından maddi olarak kaplanmıştır. Şirket logolarının, Big Mac'lerin ve Coca Cola'nın, Disneylandların ve Times Meydanlarının, küresel tekel medyanın, Ayetullahların ve Üsame Bin Ladin'in çeşitli imgelerinin, şimdi bir şekilde her yerdeki herkesin beyinlerine yoğun olarak, neredeyse içgüdüsel biçimde kazınan imgelerin karşı konulmaz gücünü bilen bizler için bu, yeterince kolay anlaşılabilen bir kavramdır. Diğer taraftan, Debord'un bize söylediği

gibi, gösterişli dünyanın aynı anda gerçek ve düzmece oluşuyla, kavram daha aldatıcı ve daha anlaşılması zor hale gelir. Düzmece gerçek olsa da, yine de *yaşanmış gerçeklik* olarak *doğrudan* yaşanan bir gerçeklik karşısında aşağı düzeydedir. Özünde var olan totolojiyi* kırmak zor olduğundan, ve Debord'un dediği gibi kişi gösteriyi soyut olarak sosyal etkinlikle karşılaştıramadığı için, bunu anlamak zordur. Aslında, "böyle bir bölünmenin kendisi de bölünmüştür" (8. Tez).

Debord, gerçek yaşam gibi yaşanan sahte bir gerçekliği aşmak, bir tür pratik gücü eyleme, sürekli kalıcı yıkıcılığa dönüştürmeyi gerektirir diyordu. Bu, belki şimdi her şeyden daha fazla, duyumsal ilişkiyi yeniden kurmaya, daha içgüdüsel, daha sağlıklı bir yaşam biçimi için mücadele etmeye çalışmak demektir; olumsuz bir uygulamayı olumlu bir yaşam idealine dönüştürmek anlamına gelir. Gösteri hem gerçek hem de sahteyse ve ikisi (görüntü-gerçeklik ve temsil-yaşanan) arasındaki herhangi bir teorik farklılığı gösteremeyecek kadar amaçsızsa, kişi kendisi için sahte bir gerçekliğin, farklı bir tür gerçek sahteliğin, kişinin kendisine karşı dürüst olduğu bir fantezi yaşamının pratik gerekliliğini yaratmalıdır.[22] *Yüzyıllık Yalnızlık*'ın sonuna yakın, yaşlı Katalan kitapçının belirleyici özelliği "olağanüstü gerçeklik duygusu" olduğu için, burada yol göstericiydi (s. 235). Buna rağmen, bu yaşlı bilge adam, kayıp bir cennet için aşırı ciddileşip analitik düşününce ve ona nostalji duyunca, muhteşem ruh durumu çöktü, *kuşkucu* ve *sert* bir hale geldi, anti-büyünün bu ikiz kaynaklarıyla kirlendi.

Albay Aureliano Buendia'nın büyük ağabeyi Jose Arcadio'yu başka sözcüklerle açıklayan, "Akılcılığa iki kere lanet olsun" cümlesini söyleyebiliriz. Akılcılığın artık biz radikallere verecek pek bir şeyi olmadığı için iki kere lanet olsun ona. Egemen sınıfın tek nesnel gerçek olarak adlandırdığı kısmi gerçeklerle

(*) Totoloji: Mantıki biçimi nedeniyle her zaman doğru olan bir ifade (ç.n.)

(22) Bu, Jacques Ranciére'ye verilen büyülü Debordvari cevaptır ve herhangi bir izleyicinin özgürleşmeye doğru alabileceği en iyi yoldur.

ilgili kurguları ve stratejik başvuruları nedeniyle, bilimin akılcılığı ve akılcılık bilimi onların gücüyle karşılaştığında zayıf kalır. Ve bilim sadece bu egemen gerçeklerin, egemen sınıfın gerçeğinin kanıtını aktardığı kadar iyidir. Buna bağlı olarak, günümüzde bir kimse, egemen sınıfın gösterişli gerçek dışılığının üzerimizdeki "akılcı" algısından yararlanırsa, Büyülü Marksistler yaşlı Katalan kitapçı gibi daha muhteşem bir gerçek dışılık türüyle karşılık verir. Birisi bize boya kaplarının kitlesel yıkım silahları olduğunu söylerse, kendi savaş boyamızı üretip kendi gerçekliğimizin her tarafına tabakalar halinde yaymalıyız ve Garcia Márquez'in beğendiği sanatçılardan birisi olan Wilfredo Lam'a ait çılgınca büyülü bir tuval gibi, canlı içten gelen enerjiyle gerçekliğimizi doldurmalıyız. Bu tuval üstünde, kendi yapay dünyamızın özgün bir görüntüsü, tamamen uyanıkken kendi ilksel düş halimiz bir aynadaki gibi gözümüze ilişebilir.[23]

---

(23) Çin kökenli, Küba doğumlu sanatçı, aynı zamanda bir İspanyol İç Savaşı gazisi olan Lam (1902-82), Avrupa sürrealist ve kübist motiflerini, Afrokarayip efsane ve totemleriyle karıştırmıştı. En ünlü resmi, 2 metreye 2 metre boyutlarında olan *The Jungle* (1943), 1945'den beri New York Modern Sanat Müzesi'nin girişindeki lobide duruyor. Lam'in canlı betimlemesi, tropik kültürün büyüsünden – egzotik bitki örtüsü, kuşları ve havasıyla, temel dans ritmleri ve ilkel ritülleriyle- esinlenmişti. Picasso'nun ve sürrealistler André Breton ile André Masson'un yanı sıra Aime Césaire ile Durumcu sanatçı Asger Jorn'un da eski arkadaşı olan Lam, Alejo Carpentier tarafından Latin Amerika'nın "olağanüstü gerçeğini" gerçekten anlayan bir sanatçı olarak onurlandırıldı. Yaşamda sonra, Lam aynı zamanda Garcia Márquez'in kısa öyküsü, düzyazı şiiri, "The Last Voyage of the Ghost Ship" (1976)'ten bir dizi taşbaskı da yaptı. Lam'in *Jungle* ve Garcia Márquez'in *One Hundred Years of Solitude* eserlerinin bir ortak noktası, kendiliğinden dürüstlükleridir. Renkler ve sözcükler önümüzde bir görüşün yeniliğiyle canlı biçimde dans eder. Her iki eser sanatının doruklarında, aşağı yukarı aynı yaşta – 40 yaşında- hâlâ sınırsız enerji ve biraz saflıkla dolu olduğu halde, ne yaptıklarının bilincinde olmayan iki erkek tarafından yaratılmıştır. Çalışma tarzları içgüdüsel, doğaçlamadır: devam ettikçe eserlerini yaratırlar, kontrolsüz dürtüyü, saf yaratıcılığı serbest bırakırlar. Bundan çıkarılacak politik dersler vardır. Kendi tuvalleri, geniş, karmaşık, erotik, zevk uyandırıcı, çılgınca, kaotik, korkutucu ve belli belirsiz hiddetlidir, metaforlarla, hatta politik metaforlarla doludur. André Breton bir keresinde, Lam'ın sanatı "yıldızlar sağanağına tutulan oluşun insanın iyilik hali olmalıdır," diyordu. Louis Althusser bile Lam hakkında lirik hale geliyordu: "Onu keşfettim. Lam'i hep tanıyordum, sonsuzdan beri. Bizden önce doğmuştu, dünyanın en yaşlı ve en genç ressamıydı." Büyülü Marksizm'in kendisi eylem halindeyken bir portre ressamı olsaydı, bu ressam kesinlikle Lam olurdu.

Eskiden, muz şirketi yağmalamadan ve sömürgeci enkaz haline getirmeden önce Macondo, bize gösteri-öncesi ve gösteri-sonrası dünya; gösteri ve gösterişli durumun dışında nasıl yaşanılacağı hakkında ipuçları veriyordu. Macondo, sıradan, gözüpek insanlar tarafından kurulan bir köydü; toprağı komünal biçimde dağıttılar; mütevazı kerpiç evler yaptılar, yollar açtılar "ve hükümetin başını ağrıtmadan ve kendilerini kimsenin rahatsız etmesine izin vermeden zorunluluğun gerektirdiği gelişmeleri başlattılar" (s. 53). Hükümet yardım etmediği için hiç kimse üzülmemişti. Tam tersi, huzur içinde gelişmelerine izin verdiği için mutluydular. Hükümetin onlara bu şekilde karışmamaya devam edeceğini umuyorlardı; çünkü insanlar "kasabayı, ortaya çıkan ilk sonradan görme onlara ne yapacaklarını söylesin diye kurmamıştı" (s. 53). İlk sonradan görme olan Sulh Yargıcı Don Apolinar Moscote bir gün, kuruluşundan yıllar sonra, Macondo'ya çıkagelip Jose Arcadio'ya "resmi temsilci" olduğunu söyler ve dahası Bogota'nın verdiği bunu kanıtlayacak atama mektubunu gösterir. Jose Arcadio soğukkanlılığını kaybetmeden "bu kasabada kâğıt parçalarıyla emir vermeyiz" der. "Şunu da kafana iyice sok, bize yargıç gerekli değil, çünkü hiç yargıçlık işimiz olmaz bizim" diye sözlerine devam eder.[24] (s. 53) "Burada bizden biri gibi oturmaya niyetin varsa, başımızın üstünde yerin var. Yoksa pılını pırtını top-

(24) Macondo başlangıçta, David Harvey'in en iyi kitaplarından birisi olan *Spaces of Hope*'un sonunda, belki gösterinin ötesine yolculuğun gerçekten geleceğe geri dönmek olduğunu vurgulayan onun rüya haliyle olağanüstü benzerlik taşıyordu. Yıl daha çok 2009 gibi gelse de 2020'dir; borsanın çökmesi emeklilik fonlarını ve bankaları krize sokar; yaygın ürün kıtlığı ve çevre felaketinden sonra, ekonomik çöküntü, yönetici sınıfın devrilip yeni radikal toplulukların kendilerini eşitlikçi biyobölgeler etrafında örgütlemesinden doğan bir anarşi dönemi yaratır. Özel mülkiyet kaldırılır ve çok geçmeden yeni sosyal düzene herhangi bir kimsenin önceden hayal edeceğinden çok daha hızlı bir biçimde dönüştürülmüş bir ruh yayılır. Eğlence, estetik, entelektüel ve kişisel tutkular arayışı gelişmeye başlar ve insanlar bastırılmamış "ruh konuşmasına" kalkışır. Hepsinden önemlisi, "yaşamlarımızı yöneten bankalar ve sigorta şirketleri, çok uluslu şirketler, avukatlar, borsacılar, büyük bürokrasiler, herhangi bir bilim dalının profesörü, ordu, ayrıntılı yasa uygulama biçimleri yoktur." (David Harvey, *Spaces of Hope*, California University Press, Berkeley, 2000, s. 280.)

layıp gidersin." Yargıç silahlı olduğunu söylese de, herhangi bir şey yapamadan, Jose Arcadio onu yakasından tutup kasabadan uzaklaştırır.

Kişisizleştirilmiş (depersonalized) kurumlarımız ve aracılık eden güç biçimleriyle, kişi nadiren asıl düşmanıyla yüz yüze gelebilir; yine nadiren düşmanlarımızın yakalarından tutup onları kasabanın dışına atabiliriz. Yirmi birinci yüzyıl bunu yapamayacak kadar korkaktır. Ve yine de, kişinin düşmanına karşı koymakta aktif, aracısız ve bireysel olması, düşmanını bulup uzaklaştırması, belki Henri Lefebvre'nin özyönetim/*autogestion* adını verdiği bir stratejiyi doğrulamanın ve savunmanın en iyi yoludur. *Özyönetim*, işçilerle kalmayıp vatandaşları da kapsayan ve sadece iş yerini değil, hayatı da yeniden düzenleyen, toplumun kendi sakinleri tarafından demokratik olarak üstlenilen bir özyönetim uygulamasıdır. *Özyönetim* her nerede var olursa olsun, sadece bir kavram, bir umut olarak var olsa bile, devlete yönelik kendi antitezini teşvik edip tanıtır, insanların üstünde kısıtlayıcı bir baskı kuran bir güç olarak devlete karşı çıkar.

Özyönetim, bu nedenle devletçilik karşıtıdır ve sivil toplum içindeki birlik bağlarını kuvvetlendirir. Farklı kuralları kabul ettiği için oyunu devletin ve egemen sınıfın belirlediği kurallara göre oynamaz. "Meta dünyası ve paranın gücüne dayalı mevcut bir düzene radikal olarak karşı çıktığı" için yapısı gereği eleştireldir.[25] *Özyönetim*, doğrudan eylem gerektirir, kurulu ticaret birlikleri ya da partilerin ötesinde, sadece tepkisel ve savunucu bir şey dışında militanlığı ifade eder; Marx'ın eleştirdiği "politik" bir devrimin dar sınırlarından, onayladığı daha geniş sosyal devrime büyülü imgesel bir atılım yapar. Tek kelimeyle, (önümüzdeki bölümde göreceğimiz) *yaklaşan isyanın*

(25) Henri Lefebvre, "Theoretical Problems of *Autogestion*," *Selected Essays on State, Space, World*, editörler, Stuart Elden and Neil Brenner, Minnesota University Press, Minneapolis, 2009, s. 148.

yaklaşmasıdır. Başlangıçta Macondo'daki yaşam gibi, *özyönetim* kendiliğinden doğar ve bir "doğa kanununa" göre gelişir; "çocukları vaftiz etmez ya da yortularını kutsamaz" (s. 73). "Hiç kimse onlara önem vermeyeceği için ne din adamlarına ne de imgelerine ihtiyaç duyar. İnsanlar Tanrı ile doğrudan bağ kurar ve ilk günahın kötülüğünden arınırlar" (s. 73-4).

Macondo'da, göz kamaştırıcı biçimde en etkileyici insan olan Güzel Remedios, tüm baskıcı gelenekler ve ahlaki değerlerden arınan, tüm aracılık eden imgelerden kurtulan ve doğrudan gerçeğe erişimle kendi kendini yöneten güzel bir toplumun tüm özelliklerini ilginç bir biçimde kapsamaktadır. Güzel Remedios'un ürküten basitleştirme içgüdüsü, kendiliğindelik kanunundan başka kanuna itaat etmez.[26] Buendia'nın evinde çırılçıplak, tam bir özgürlük içinde dolaşır ve olağan dışı saflığıyla "nesnelerin gerçekliğini herhangi bir şekilciliğin ötesinde görür" (s. 164). Albay bile, "Güzel Remedios'ın aslında hayatında gördüğü en berrak varlık olduğuna inanıp tekrarlamayı sürdürüyordu" (s. 195). Remedios, sade bir aracısız gerçeklikler dünyasında yaşar ve patlak veren muz sorunundan, Birleşik Meyve Şirketi'nin gösterişli güçlerinin baskınından etkilenmez. Orada, belki, en basit biçimiyle, temsil edilenden yaşayanı kurtarmanın gerçek çözümü yatar: Rahat yaşamanın, varlık içinde yaşamanın gösterişli yanılsamasını sürdürmek için basitleştiren içgüdü, ilkel, anarşik içgüdülerin canlandırılması.

Belki, şu an, böyle bir farklı gerçeği kabullenmenin, böyle büyülü ilksel eylemin, böyle Güzel Remedios'un doğaüstü berraklığının, özellikle küresel gücü çirkinliği ile yüzleşmenin uygun bir anıdır. Belki Debord ile Garcia Márquez'in büyük eserlerini yazdığından beri geçen 40 yıl, şimdi insanların hatır-

(26) Lefebvre, "Özyönetimin kendiliğinden ortaya konduğu herhangi bir yer ve anda, kendi içinde genelleştirme ve radikalleştirme olasılığını taşır; ama aynı zamanda önündeki toplumun çelişkilerini gösterip aydınlatır," diyordu. (Lefebvre, "Theoretical Problems of *Autogestion*," s. 147.)

layacağı, yeniden düş göreceği ve düşlerine göre harekete geçeceği yeni bir çağı müjdeliyordur. Bu krizlerle dolu çağda, insanlar en sonunda hafıza kaybına karşı mücadele etmeye, sürekli yıkıcılığın yeni dar yollarının sınırlarını belirlemeye, Albay Aureliano Buendia gibi düşleri için savaşmaya hazırlanıyordur. Belki, bu anlamsız mali sistemimizde hızla yayılan kasırganın molozunun ortasında, öz-olumlamanın olası olduğu yeni bir ütopyanın ve kendi başlarına, huzur içinde yaşayan toplumların yaratımına girişmek için çok geç olmamıştır.

2. BÖLÜM

İMGESEL PARTİYE KAYDOLMAK: NEO-KOMÜNİZM POLİTİKASI ÜZERİNE NOTLAR

Ben buna tenezzül etmem.

Benjamin Peret

Özerk üretim, zamanı kullanma değerinin, değiş tokuş değerinden daha önemli kabul edilebileceği tüm alanlarda gelişecektir.

Andre Gorz

Tarnac: Ağaca bakmaktan ormanı göremiyorsun!

Graffito, Paris, 2009 Haziran

Hayalet ve Hortlaklar

Avrupa'da bir hayalet dolaşıyor: Özerk komünist eylemcilik hayaleti. Zaten Sarkozy hükümetini öfkelendiren ve kendi etkileyici manifestosu *L'insurrection qui vient* [Yaklaşan İsyan] kaleme alan yeni bir partinin "İmgesel Parti'nin" safları genişliyor. Herkes, bugünkü toplumun patlamak üzere olduğunda hemfikir. Fransız günlük gazetesi, *Le Monde* bile "iktidarın bir kitaptan çok uzun süredir bu kadar korkar hale geldiğini görmediğini" kabul etmek zorunda kaldı."[1] Şimdi, İngilizce çevirisi İngilizce konuşulan ülkelerde ses getirdi. Pek çok burjuva paranoyasını açığa çıkardı, zeki insanların önceden bildiği

(1) Bkz "Entretien avec Julien Coupat: La prolongation de ma detention est une petite vengeance," *Le Monder*, 25 Mayıs 2009.

şeyi, yani iktidar sınıfının egemenliğinin ne kadar dayanıksız, politik gerçeklik anlayışlarının ne kadar zayıf olduğunu hepimizin anlamasını sağladı. Bu ilkeli metin, yeni bir Marksizm türünün, sınıf temelli olmayan bir Marksizmin yayılmasının öncüsüydü. Özünde yeni başlamış neo-komünist, hâlihazırda ödün vermez neo-liberalizm ile rekabet eden bir dürtü vardı. Gerçekte böyle bir parti yoktur ve ülke yönetmek için kurulmamıştır, bu hayali parti, yetkilendirilen bir öz yönetim için kurulan bir topluluktur. Parti üyeleri, tabanı iş yeri yerine günlük yaşama dayanan partiyle bağlantılı olmayan insanlarla artar, bu insanlar klasik Marksizme hayat vermek için gereken bir ruh canlılığı ve umut ilkesinin yanı sıra doğrudan-eylem anarşizminden de önemli biçimde yararlanır. Evet, bir anlamda herkes kapitalizmden göçün başladığını kabul eder.

"Herkes Hemfikir; Toplum Patlamak Üzere"

2007'de, Fransa'da radikal yayınevi Éditions la fabrique himayesinde *L'insurrection qui vient* [Yaklaşan İsyan]adında tuhaf, küçük bir kitap yayımladı. Sade-yeşil kapağında görünürde hiçbir isim yoktu; sadece "*Comité invisible*", Görünmez Komite, imzası failin kimliği hakkında ipuçları veriyordu. "Fail", elbette bir tür suç eylemini ima ediyordu, bu anlamda söz konusu Görünmez Komite bir suçlu gibi suçunu itiraf etti: Fransız kurulu düzenini kasıtlı olarak karıştırmış ve başka bir büyük isyanın arifesinde yazılan Guy Debord'un *Gösteri Dünyası*'ndan beri en radikal kitabı kaleme almıştı. Bir adam 2009 Temmuz'unda Union Meydanı'nda, Barnes & Noble'daki Sexiotext yayınevinden İngilizce çevirisinin çıkması üzerine verilen partisinde "*Yaklaşan İsyan* her şeyin neredeyse tamamen iflas ettiğinden bahsettiği için önemlidir. İçerikten yoksun pahalı bir gösteriş içinde yaşıyoruz," diyordu.[2]

(2) Bkz. "Liberating Lipsticks and Lattes," New York Times, 18 Haziran 2009 ve "The Insurrection Style," *The New Yorker*, 16 Haziran 2009.

Akşamüstü saat beşi gösteriyordu ve yaklaşık 100 kişilik bir eylemci grubu önceden izin almadan kitabın ABD'de piyasaya çıkmasını 17. Cadde'deki dev kitapçıda neşeyle kutladı. Bir görevli izdiham yaratan kalabalığa bu gece için kitabın okunmasının programda olmadığını açıklarken, bir adam sahneye çıkıp kitabın önsözünden giriş cümlelerini yüksek sesle okumaya başladı: "Herkes toplumun patlamak üzere olduğunu kabul ediyor."[3] Bir güvenlik görevlisi, kalabalığı dağıtmaya çalıştı ama başaramadı; sonra polis tüm gücüyle olay yerine geldi ve kalabalık alkışlayıp bağırarak dışarı çıktı ve sadece yakındaki Sephora kozmetik dükkânına girerek "Bütün iktidar komünlere" sloganı attı. Siyah tişörtlü güvenlikçiler kutlama yapanlara dışarı çıkmalarını emretti ve birkaç dakika sonra grup Starbucks'a yürüdü. Dizüstü bilgisayarının arkasında oturmuş, lattesini yudumlayan genç bir erkek "Neler olup bittiği hakkında hiçbir fikrim yok. Ama heyecanı severim," diyordu.[4]

Birkaç hafta sonra böylesine bir coşku, Fox News kanalındaki programı *The One Thing*'de muhafazakâr Glenn Beck'in gerçekten köpürmesine neden oldu (1 Temmuz 2009). Görünüşte ılımlı olan, şık bir takım elbise giyip kırmızı kravat takan, *Sağduyu* adlı çok satan bir kitabın yazarı Glenn Beck, neredeyse öfkeden köpürerek, sinirden titreyerek, *Yaklaşan İsyan*'ı "Tehlikeli bir kitap" ilan etti. "Bu kitap yıkıcı bir devrim çağrısı yapıyor. Bu, içerideki düşmanlar tarafından yazılmış *Sağduyu*-karşıtı bir kitaptır," diye bağırdı. Sözlerini şöyle sürdürdü:

> Dünya ekonomisi hızla dibe vurup işsizlik artmaya devam ettiği için, haklarından yoksun kalan insanlar patlamaya hazırdır... Bu, Fransa'da başlayıp insanların işsiz ve parasız olduğu, artık sabrını

(3) *The Coming Insurrection*, Semiotext (e), Los Angeles, 2009, s. 9. Tüm sayfalar Semiotext (e) baskısına atıfta bulunur. Görünmez Komite'nin İngilizce çevirisinin "Giriş"i 2009 Ocak'ında yazıldı ve orijinal Fransızca versiyonuyla çıkmadı.

(4) "Liberating Lipsticks and Lattes."

kaybettiği Yunanistan gibi ülkelere yayıldı. Şimdi, buraya geliyor... Birkaç yıl önce Avrupa'nın çöküşün eşiğinde olduğunu söylemiştim. Bu, çöküşün yaklaştığına dair başka bir işarettir. 1960'larda protestoların tabu olarak kabul edildiği Japonya'da bile, ekonomi yüzünden öfkelenen ve gelecek kaygısı olan gençler sokaklara dökülüp birlik oluyor. Japon Komünist Partisi her ay 1000 yeni üyenin katıldığını duyuruyor.

Beck "Bu kitabı okumanız önemli. Böylece düşmanlarımızın kim olduğunu, neyin geleceğini ve geldiğinde neyle karşılaşacağınızı öğrenirsiniz," diye sonuç çıkardı.[5]

İsyancı Tarz

Yaklaşan İsyan'la ilgili komplo ve burjuva kaygısı, yazarının anonim, girişimin gizli olmasından kaynaklanmaktadır: Kitabın en radikal unsuru, kitabın görünmezliği, üzerindeki esrar perdesi, ürkütme kapasitesidir, muhalefetin – Görünmez Komite'nin – dışarıda bir yerde komplo kurduğunu, iktidarın onun kim ve nerede olduğundan haberi olmadığını açıklamasıdır. Guy Debord hep anlaşılmaz olup yeraltına indikçe, medyanın kendisinden korkup nefret ettiğini söylüyordu; pek anlayamadıkları bir büyü ve gizem karşısında çılgına dönüyorlardı.[6] Aslında, *Yaklaşan İsyan'ın* "İsyancı Tarzı" –*New Yorker'ın* akıllıca ifade ettiği gibi– özbeöz Debordvariydi,[7] *Gösteri Toplumu*'ndan daha kuru ve daha az şiirsel olmasına rağmen, Debord'un son dönemleri gibi, *Gösteri Toplumu Üzerine Yorumları* gibi incelikli ve keskindi. Luc Boltanski'nin Fransız

(5) Harika bir ironiyle, Beck kitabın tanıtımın üç milyon civarında izleyiciye yaptıktan ve "uzun zamandır okuduğum en korkunç kitap" diye ilan ettikten sonra, *The Coming Insurrection* Amazon'un en çok satanlar listesinde 1 numaraya yükseldi. (Bkz. "A Book Attacking Capitalism Gets Sales Help from a Fox Host," *New York Times*, 14 Mart 2010.)

(6) Karş. "Considérations sur l'assassinat de Gérard Lebovici," Debord, *Euvres*, s. 1539.

(7) Debord *The Society of Spectacle* eserinde aslında genç Marx'ın *The Poverty of Philosphy* eserinden "olumsuzlama tarzını" tanımlayan "*isyancı tarzı*" (özgün vurgu) deyimini kullanır. Bkz. Debord, *Euvres*, s. 853.

dergisi *Tigre*'de yazdığı gibi, *Yaklaşan İsyan*'ın yakıcı bir tarzı, Baudeleaire'nin sözcükleriyle, "buz gibi yakıcı" bir tarzı vardı.[8]

Bu nedenle, *Yaklaşan İsyan*'ı Debord'un kendisinin yazdığı, asla intihar etmeyip şu anda, bu kayıp ve ıssız Auvergne'de, volkanlar altındaki bu küçük köyde, Champot Haut'da toplumdan soyutlanmış bir halde yaşadığı, kahramanı Arthur Cravan gibi entrika ve skandala olan düşkün olduğu dedikodusu, akla yatkındı.[9] Bu, dünyayı daha iyi araştırmak, eleştirmek ve nihai yıkımı, gelecek kırk yıl boyunca gizlice yönetmek için, ortadan kaybolma hikâyesini kendisinin uydurduğu anlamına geliyordu. (Son zamanlarda, birisi Debord'u karısı Alice ile birlikte, Haute-Loire'de, her ikisi de Çingeneler gibi giyinmiş halde Chomelix'teki yazın yapılan gece yürüyüşünde dolaşırken görmemiş miydi?) *Gösteri Toplumu*'nun sonuna doğru Debord'un ne dediğini hatırlayın (220. Tez): Gösteriyi alt etmek isteyenler, "beklemesini bilmek zorundadır." Bu nedenle, bu kadar uzun süre bekledikten sonra, işte Debord sonunda "*Yaklaşan İsyan*"ın yaklaştığını duyurmakta.

Gerçeği söylemek gerekirse, *Yaklaşan İsyan*'ın tarzı aslında daha gençtir; fikirleri, yaşlanan 70 küsurluk ölü ya da diri devrimci tarafından yaratılmayacak kadar aşırı ateşli ve sade, saf ve kıvraktır. Sanatında ustalaşmak üzere olan bir kimsenin, şimdilik kaybedecek bir şeyi olmayıp kazanacak çok şeyi olan bir Genç Türk'ün damgasını taşır: Dünya onun ilerisindedir ve *şimdi* çok yaşlanmadan, şüpheci olmadan, geçmişin duygula-

(8) Bkz. Luc Boltanski, "Situationist Inheritors," http://tamac9.wordpress.cpm/2009/05/12/situanist_inheritors

(9) Şair-boksör Dadaist, "on yedi ülkenin asker kaçağı olan" vahşi adam, Cravan, 1918'de bir sabah küçük bir balıkçı teknesiyle Meksika Körfezi'ne doğru yelken açtı; teknesi hızla denize açıldı, ufukta gözden kayboldu ve onu bir daha kimse görmedi. Cravan'ın kısa yaşam öyküsünün ve ölümsüz düşüncesinin ayrıntıları için, bkz. Benim "The Provocations of Arthur Cravan" adlı eserim. *The Brooklyn Rail*, 2004 Haziran; www.brooklynrail.org/2004/06/books/the-provocations-of -arthur-caravan. Büyüleyici bir romanda, *Arthur Cravab n'est pas mort noyé* (Grasset, Paris, 2006), Philippe Dagen, 1960'lı yıllarda onu Cenevre'de hayata yeniden getirerek ve 1918'de boğulmadığını iddia ederek, Cravan'ın karanlık kaçış ve sonsuz nefret dünyasını yeniden yarattı, bu yine becerikli bir baş-şakacını yeni bir numarasıydı.

nıyla hayata küsmeden eyleme geçmenin zamanı gelmiştir. Gerçekte, 33 yaşındaki bağımsız isyancı, Julien Coupat'ın (1974 doğumlu) kesinlikle eylemin arkasında olduğu fikri, çok muhtemel görünüyor ve bu, giderek ilgi toplayan medya tezidir. Birden çok dil bilen, parlak bir felsefe öğrencisi olarak, Paris'in seçkin Ecole Sosyal Bilimler Yüksek Okulu'ndan Debordvari düşünce ve Durumculuk Teorisi üzerine doktorayla mezun olan Coupat, iş için her türlü entelektüel yeterliliğe ve yıkıcı anlayışa sahipti. Eşdeğer ölçüde, Martin Heidegger ile Carl Schmitt, Michel Foucault ile Giorgio Agamben konusunda derinleşen, *Yaklaşan İsyan*'ı yazdığını hararetle reddeden Coupat da büyük bir komplo kurarken ucuz yalanlar söyleyecek kadar, Debord'un anlaşılmazlık ve komplo yeteneğine sahipti.

2005 yılından beri, Coupat ve birkaç yoldaşı, Le Goutailloux'da bir çiftliğin mülkiyetini üstüne aldı, burası Corrége bölgesinde 350 sakiniyle tutucu bir köy olan Tarnac'ın birkaç kilometre dışında, Debord'un yaşadığı Champot büyüklüğünde küçük bir köydür. Orada, fark edilebilir kentsel yaşamdan kilometrelerce uzakta Fransa'nın en seyrek nüfuslu kırsal alan köşelerinden birisinde, Coupat ile ekibi kendi ekolojik toplumlarını ve kadife yeraltı gruplarını kurdu, eski bir kulübeyi onardı, harabe bir barı yeniden canlandırdı ve yanındaki marketi bir kooperatife çevirdi, gezici bir kütüphane ile sinema salonunun işletilmesine yardım etti ve geleneksel komünist komünün günlük işlerine katıldı. Komüne özerk bir sol eğilim kazandırıp bir şekilde nesnelerin egemen düzenini değiştirme yoluyla statükolarını tehdit ettikleri için hepsi iktidarları öfkelendiriyordu. Sıradan günlük yaşam üzerinde kontrolünü kaybettiğinde, zar zor anladığı başka bir tür günlük yaşamla karşılaşan iktidar gerginleşir.

Buna bağlı olarak, 11 Kasım 2008'de sabahın erken saatlerinde, 150 ağır silahlı toplum polisi, helikopterler desteğinde, uykuda olan köye baskın düzenledi; havlayan köpeklerin, şaş-

kın keçilerin ve ürken tavukların ortasında 9 kişiyi tutukladı. Sarkozy hükümeti tarafından Almanya sınırı yakınındaki bir hızlı trene sabotaj düzenlemek ve illegal siyasi eylem yapmakla suçlanan "Tarnac Dokuzlusu" olarak adlandırılan grup hemen bir Fransız mahkemesinde terör amaçlı suç örgütü gerekçesiyle 20 yıl hapis istemiyle yargılandı. 2008 Aralığı'nın başlarında hiçbir destekleyici kanıt olmadığından dolayı, Coupat dışında hepsi adli denetimle serbest kaldı. Altı aylık "önleyici tutuklamadan" sonra 2009 Mayısı'nda, Coupat da sonunda serbest bırakıldı. *Le Monde'a* verdiği röportajda (25 Mayıs 2009) söylediği gibi: "Anti-terörizm, terörizme karşı savaşma aracı değil, terimin adından anlaşılanın aksine kişinin terörist olarak, politik düşman yaratma yöntemidir."[10]

Tarnac tutuklamalarından birkaç gün sonra, Merkez Adli Kolluk Kuvvetinin "Anti Terör Bölümü" Paris'te bir suç raporu taslağı hazırladı. Bu, büyüleyici bir etki yarattı, korkutucu olsa bile okundu.[11] Görünüşe bakılırsa, istihbarat teşkilatı "şiddet eylemleriyle devleti istikrarsızlaştırmaya çalışan özerklik yanlısı gizli bir anarşist hücreyi çökertmişti." "Karizmatik ve ideolojik önder Julien Coupat etrafında yapılanan", büyük politik olayların eşiğinde olan bu grup, şimdiye kadar, "ulaşım altyapısına sabotaj düzenlemişti." 2003 Haziranı'nda Evian'daki G-8 zirvesi ve 2004'te (İtalya) Isolo San Giorgio'daki gibi siyasi gösterilere, çeşitli ekolojik forumlara, göçmen karşıtı yasa karşıtı toplantılara, 2008 Eylül'ünde Selanik'te protesto yapan Yunanlı eylemcilere destek festivaline ve 2008 Ekim'inde

(10) Söyleşi İngilizceye çevrilmiş haliyle indirilebilir: http://tarnac9.wordpress.com/2009/05/28/interview-with-julien-coupat. Julien'in babası, Gérard Coupat olayla ilgili şunları söylüyordu: "Oğlumu kapitalizm ve yanlışları hakkında düşünmeye ve hükümete karşı gösteri yapmaya başlayan bir kuşağın günah keçisi haline getiriyorlar...Hükümet oğlumu hapiste tutuyor, çünkü giderek kötüleşen ekonomik durumla şimdi istedikleri son şey gösterecek cesareti olan solcu bir insan. Savaştan beri Fransa'da buna benzer bir şey hiç olmadı. Bu çok ciddi bir durum." (Jason Burke'den alıntı, "France Braced for Rebirth of Violent Left," *Observer*, 4 Ocak 2009.)

(11) Bkz. http://trucadire.com/files/documents/PV-SDAT.pdf

Vich'de 27 Avrupa ülkesinin İç İşleri Bakanlarının toplantısı süresince devam eden bir gösteriye katılmıştı. Rapor, "Bu eylemciler, sadece bir gürültücü gösterici grubu olmanın dışında, kent gerilla savaşı tekniklerinde uzmanlaşmış, planlı ve koordineli hareket eden bir grup kurmuştur," diye eklemede bulunuyor. Dahası, söylemleri "çok radikaldir ve yabancı gruplarla bağlantıları vardır."

Rapora göre, gizli servisin gözetleme faaliyeti, Tarnac Dokuzlusunun Moselle'deki hızlı tren hattına sabotaj yapma tertibini açığa çıkarmıştı. Savcı, jüriye sabotajın kesinlikle *Yaklaşan İsyan*'ın savunduğu şey olduğunu hatırlatır. Buna rağmen, polis Coupat'ın evinde yaptığı aramada hiçbir patlayıcı ya da silah, Molotof kokteyli ya da İngiliz anahtarı bulamadı, sadece "trenlerin varış ve gidiş saatlerini içeren ayrıntılı demiryolu ulaşım bilgilerinin yer aldığı belgelere ulaştı." İtalyan filozofu Giorgio Agamben, Tarnac Dokuzlusunun savunmasında şunu yazıyordu: "Her şey basit bir anlatımla Fransız Ulusal Tren tarifesine indirgenmişti." Polis ayrıca bir merdivene el koymuştu, yine "basit bir anlatımla" Agamben, "insanın herhangi bir köy evinde bulabileceği türde bir merdiven," diyordu.[12] Kısacası, ortada herhangi bir kişiyi terör eyleminden mahkûm edecek kanıt yoktu. Agamben'a göre, "bu esrarengiz işle ilgili varılabilecek tek olası sonuç, günümüzde sosyal ve ekonomik sorunların ele alınma biçimine karşı eyleme kalkışanların fiilen terörist sayılmasıydı. Çok sayıda Avrupa ülkesinin (özellikle Fransa ile İtalya'nın) önceden barbar ve antidemokratik ....olarak değerlendirdiğimiz yasa ve polisiye tedbirleri uygulamaya koyduğunu bugün açıkça söyleyecek cesaretimiz olmalıdır; bunlar, örgütü yasadışı ilan eden ve siyasi eylemlerin terörist 'niyet ve eğilimler' olarak sınıflandırılmasını sağlayan yasalardır."[13]

(12) Giorgio Agamben, "Terrorisme ou tragi-comédie," *Libération*, 19 Kasım 2008; www.liberation.fr/.../0101267186-terrorisme-ou-tragi-comedie

(13) *The Coming Insurrection* ile ilgili başka bir çarpıcı şey, Julien Coupat ile Tarnac

Niteliksiz İsyancılar

Giorgio Agamben'in kendi kitabı *The Coming Community*'nin [Yaklaşan Cemiyet], adından anlaşıldığı gibi Coupat'ın politik imgelemesini biçimlendirmekte gösterdiği etki yadsınamaz.[14] Agamben insanların içinde olduğu ve olması gereken bir şey, yaklaşan cemiyettir diyor. Yine de insanların aralarında yarattığı dayanışma "birleşik işçi sınıfı" gibi bir yapıya dâhil olmaz, aksine, Agamben "gereksiz bir komünaliteyi" onaylar, bu, kişinin varoluşunun artık onun olasılığına ya da potansiyeline, gelecekte ne olabileceğine dayanan bir inançtır. Agamben, Coupat'ın politik düşünce ve analiz dergisi *Tiqqun*'da yer alan "İmgesel bir Parti'nin" resmi üyeleri olacağız sözüyle, bizi onunla ve diğerleriyle mistik ve bulanık bir "ayırt edilemezlik", özgürlük ve dostluk alanına katılmaya çağırıyor.

"İmgesel Parti'nin Bilinç Organı" olan –adını Yahudi Kabalist öğretisindeki *tikkun* kavramından; onarma, dönüştürme ve iyileştirmeden alan– *Tiqqun* dergisinin sadece iki sayısı görüldü:[15] Biri 1999 başında 162 sayfalık, diğer 2001 Ekim'inde 292 sayfalık iki sayı. Buna rağmen, iki kitap uzunluğundaki bu tezler, şaşırtıcı analiz, iğneleyici polemik, yoğun felsefi söylem ve imgesel ütopik arzuyla doludur. Eski Durumcu Enternasyonal ya da 1950'lerin başlarındaki Lettrist grubunun çıkardığı ev

---

dokuzlusunun tutuklanmalarının, günümüz radikal yayıncılığının rolüyle ilişkili olmasıdır: İster bir kitap yazmak (ve yayımlamak), ister sayfada kışkırtıcılık yapmanın bir kişiyi eyleminden suçlamak, aynı şeydir. Günümüzde, varsayılan yazarını kolayca tutuklayabileceğiniz bir kitabı yasaklamak çok iğrenç bir şeydir. Eski solcu Eric Hazan yönetiminde yayıncılar, Éditions le fabrique bile, devletin öfkesiyle yüzleşmek zorunda kaldı. Anti-terör polisi, yazarın kimliğini öğrenmek amacıyla Hazan'ı dört saat sürecek sert bir sorguya çağırdı. Hazan'ın çağrıya uymadığını söylemek gereksiz.

(14) Agamben kısa bir süre Coupat'a Paris'in École des hautes études'te ders verdi ve Coupat'ın kısa süreli Tiqqun dergisinde birlikte çalıştı. *The Coming Community*'nin İngilizce uyarlaması 1993'te Minnesota Üniversitesi Yayınevi tarafından yayımlandı, *Empire*'s ikilisinin bir kısmı, Michael Hardt tarafından tercüme edildi.

(15) Coupat'ın tavizsiz frankofon *Tiqqun* dergisi, Michael Lerne'in Yahudi-Amerikan liberal *Tikkun*'u ile karıştırılmamalıdır.

yapımı *Potlatch* dergisinin sayfalarını andırır. Belki Arthur Cravan'un eşdeğer ölçüde kısa ömürlü *Maintenant* (beş sayı) dergisi de, *Tiqqun*'un özüne yakındır, amacı biraz *Tiqqun*'un ya da İmgesel Parti'ninkine benziyordu: "Kendisini basitçe saf değiştiren bir topluluk, Göç Partisi olarak, kaygan ve paradoksal yıkıcılık gerçekliği gibi gösterme."[16] Her ne olursa olsun, *Tiqqun*'da "İmgesel Parti" burjuva statükosuna savaş açıp birkaç yıl sonra *Yaklaşan İsyan*'da filizlenecek bazı teorik ve politik tohumları yaratır.

Gerçekte, *Tiqqun*'un kısa ömürlü sayfalarında en parlak kalıcı kavramlardan birisi, aldatıcı "*théorie du Bloom*" – "Bloom teorisidir"; bu, *Yaklaşan İsyan*'da isimsiz olarak tekrar görünür. Bloom, bir insanın ya da bir topluluğun, bir yere yerleşerek, kendini göstermeye çalışarak, bu mutsuz dünyadan yükselerek, zenginleşen küllerden, eski dünyanın çürümesinden doğarak, yeniden gelişerek büyümesini önerir. Bundan dolayı, Bloom teorisi, yaklaşan toplumun, açıklanan bir isyanın, öngörülen bir kapitalist ölümün günlük tarihidir. Elbette, Bloom, sokaktaki adam Leopold Bloom, Joyce'un *Ulyssses* eserinden yurttaş Bloom, üstün zekâsından, sevgiyi öğütlemesinden dolayı alay edilen düşmanca muhafazakâr bir ülkedeki yabancı izlenimi uyandırıyordu: Kekeleyerek, "Nefretin zıddını kastediyorum," diyor.[17] Dublin sokaklarını uzlaşma arayışı için neredeyse görünmez biçimde gizlice arşınlarken, Joyce'un Bloom karakteri *Tiqqun* sayfalarında dolaşır. Leopold Bloom'un varlığı, sadece *Ulyssses*'ten yapılan alıntıda, Bloom'un böbrek sote ile yaptığı kahvaltıda miyavlayan kedisini, kürkle kaplı bu dostunu düşünüp süt verdiği *théorie du Bloom*'un giriş bölümünde ima ediliyor, belirtiliyor ve hissetti-

(16) Tiqqun, No: 1, 1999, s. 50. BKz. *"Thèses sur le Parti Imaginarie."*
(17) James Joyce, *Ulysses*, Modern Library edition, New York, 1946, s. 327 ("Cyclops," bölüm 12).

riliyor. "Kedime aptal diyorlar. Onlar ne söylediğimizi, bizim onları anladığımızdan daha iyi anlıyorlar."[18]

Bize aptal diyorlar, ama biz onları, onların bizi anladığından daha iyi anlıyoruz. Bu yüzden bizden korkuyorlar; paranoyalarından, manyaklıklarından dolayı bizi gözetlemeye, içimize sızmaya, bizi suçlu ilan etmeye, sorgulamaya çalışıyorlar. "Bloom teorisinin" mantığı böyle bir şey işte. "Bloom reklam ustalıklarının ötesinde her birimizin içinde yatan ve Gösterinin içinde yaşayan özel insanlara özgü *evrensel* varoluş biçimi oluşturan teori olarak tanımlanabilir. Bu anlamda, her şeyden önce bir hipotez olsa da, *gerçeğe* dönüşen bir hipotezdir."[19] Bloom içsel bir insan potansiyelini, *niteliksiz* bir erkek ve kadına dönüşmeyi, kendi değerlerini belirleyen ve değeri dışsal bir güç, herhangi bir kurum ya da egemen iktidar tarafından tayin edilmeyen bir kişi olmayı işaret ediyor. Bloom, egemen düzene kayıtsız kalan, *bunu tercih eden*, belli bir nitelikte insan olduğu için, niteliksiz bir insandan başka bir şey olmayandır. Elbette, aynı soydan gelen Bloom insanlarının aynı zamanda, Musil'in *Man Without Qualities'da* Ulrich ya da Merville'in hikâyesinde pasif olarak işi ağırdan alan Bartebly adını taşıyabilecekleri açıktı. *Tiqqun* aynı zamanda, "Bloom'un, kendi içinde meta toplumunun, gösteri toplumunun enkazını taşıdığı kesindir, çünkü bu karakterin içinde *başka bir şey yapmak istediğimiz için*, 'Tercih etmiyorum', 'Biraz mantıklı olmayı tercih etmiyorum'a rastlarız," der.[20]

(18) Joyce, *Ulysses*, s.55. 2004'te, Tiqqun'dan bağımsız bir kitap biçiminde *Théorie du Bloom* yayımlandı (*Théorie du Bloom*, Éditions la fabrique, Paris, 2004).

(19) "Théorie du Bloom" *Tiqqun*, No.1, 1999, s. 25. *Tiqqun*'un her yerinde Debordvari gösteri kavramı her zaman büyük harfle Gösteri olarak görüldü.

(20) *Tiqqun*, No.1, s. 35. Karş. Herman Melville, *Bartleby*, Deove Books, New York, 1990, s. 19. 1993'te "Bartleby" ya da "Contingency" adlı bir makalede, Agamben, asi arzuhalci Bartleby hakkında felsefi ve siyasi ışığı parlatan ilk çağdaş teorisyenlerden birisiydi. (bkz. Giorgio Agamben, *Potentialities: Collected Essays in Philosophy*, Standford University Press, Standford, CA, 1999, s. 243-71). Bartleby'nin sessiz bir olumsuzlama ve politik olanak biçimi olarak reddi, daha yakın zamanlarda Empire'de Michael Hardt ve Antonio Negri (Harvard University Press, Cambirdge, MA, 2000) ve *The Parallax View*'da Slavoj Zizek (MIT Press, Cambridge, MA, 2006)

"Tercih etmiyorum" sözünün ruhu yatıp ölmeyi reddeder, çünkü *L'existentialisme est un humanisme* (1946), eseriyle Sartre'ın, "özgür olmaya mahkûm oluruz" ["*L'homme est condamné a etre libre*"] ifadesini izler.[21] Özgürlük tamamen bastırılamaz. Özellikle toplumla, kurumları ve kuralları, okulları ve beklentileriyle olan ilişkimiz yoluyla onu unutabilir, ondan vazgeçebiliriz; ama bireyler olarak ve daha sorunlu biçimde topluluklar olarak aslından başka seçeneğimiz yoktur: Hepimiz özgür doğduk ve özgür olmalıyız: Bu, bizim laneti-mizdir, koşulumuzdur. "Tercih etmiyorum," sadece açık olarak, benliğimiz ile toplumun bizden olmamızı istediği benlik arasındaki mevcut sapmayı, *"örtüşmezliği"* ifade eder. Sartre, bireysel bir özne ile sosyal varlığı arasında fikir ayrılığını miras bırakan bir boşluğun, ihtilaf doğurması gereklidir diyordu. Bu, herhangi bir egemen bütünde sıkıştırılmayacağımız ya da herhangi bir gösterişli imge tarafından yok edilmeyeceğimiz anlamına gelen bir örtüşmezliktir; örtüşmezlik felsefi bir karşıt kavramdır, kalıntının, geriye kalanların, kenarda bırakılanların, tükenmiş ve indirgenemezin gücünün ve radikalliğinin onayıdır.

Bireysel özneleri sosyal varlıklar olarak seçilmiş rolleriyle tam örtüşmeleri için sorgulayan tüm bütünleştirici sistemler, her zaman belli bir kalıntıyı ihraç eder. Her kalıntı kendi diyalektik "diğerini", indirgenmezliği, acımasızlığı, uymayı reddet-

---

tarafından vurgulandı. Onların hepsinden önce gelen Battleby hakkında ilginç bir yorum, Gilles Deleuze'nin, Flammarion'un 1989 tarihli ***Battleby***'nin Fransızca çevirine yazdığı dip nottur. Deleuze'nin yaklaşımı edebi temelli olsa da ilginç biçimde politikti, çünkü Melville'in Battleby'sini, Dostoyevski'nin yeraltı adamını, Musil'in Ulrich'ini ve Kafka'nın Gregor Samsa'sını birbirine bağlayan radikal çizgiyi çiziyordu. Deleuze, her birinin yeni bir mantık aktaran özellikleri olmayan insan olduklarını, daha doğrusu bizi mantıkla pek ilgisi olmayan başka bir mantığa sürüklediklerini söylüyordu. (Gilles Deleuze, "Bartleby, ou la formule" Herman Melville, ***Bartleby***, Flammarion, Paris, 1989, s. 191). Deleuze şöyle yazıyordu. "Battleby hasta değildir; o, bir Amerikan hastalığının doktoru, bir büyücü, yeni mesih ve hepimizin kardeşidir." (s. 203)

(21) Jean-Paul Sartre, ***L'existentialismeest un humanisme***, Gallimard, Paris, 1996, s. 39

mesiyle değerli ve gerekli bir şeyi yaratır: Teknokrasi arzu ve imgelemi söndürür; devlet bürokrasisi "sapma" ve yıkıcılığı yok eder; mantık ve gerçekçilik, akıl-dışılık ve kendiliğindenliği öldürür. İşte böyle devam eder. Örtüşmeme, iktidarın politik bütünü kontrol etme arzusunun, nihai ve boyun eğmez egemenlik arayışının sınırını ortaya koyar. Hiçbir sistem denetimi tam olamaz, olasılık, tesadüf, göze çarpmayan çatlaklar, ağda küçük delikler, ışık zerreleri, hava boşlukları olmadan gerçekleşemez. Kültürde ve toplumda her zaman sızma görülür, kapitalist özneler ile kapitalist toplum arasında bir örtüşmezlik, her günün içinde saklı öngörülmeyen sonuçlar, muhtemel yıkıcılığın doğasında olan anlar vardır. Böylece "Tercih etmiyorum," kaybedilmiş hiçbir şey olmadığı, hiçbir şeyin asla kaybedilmeyeceği anlamındaki temel bir ilerici motif haline gelir. Yeterince özenle bakarsanız örtüşmezliğin hep var olduğunu, satır aralarına yazıldığını, bütünün içinde gizli olduğunu, toplumu rahatsız ettiğini, zamana uymadığını; ele geçirilip yaratılan bir fırsat olduğunu görürsünüz.

Sınıfsız Neo-Komünizm

Yaklaşan İsyan bizi Dantevari bir cehenneme sürükler, buna rağmen acımasız ve korkunç canavarlardan oluşan dokuz çemberli bir cehenneme inmek yerine, yerüstünde birçoğumuzca hemen fark edilebilir olan günlük ve sıradan yedi daireli iğrenç bir cehenneme saplanırız. Artık karşımızda, neo-liberal, antidemokratik bir cehennem vardır. Bu cehennem içinde, politikanın profesyonel dünyası ile "politik" olan arasındaki uçurum öyle bir düzeyde genişlemiştir ki, ikisinin artık birbiriyle hiçbir ilgisi yoktur. Mantığına uysanız, kurallarını kabul etseniz bile, dışarı çıkış yolu olmayan yeni bir dünya düzenini miras bırakmıştır. Bu çıkış yolunu kendimiz için bulmalıyız; tüm yolların yaptığımız, işler hale getirdiğimiz bir yolu kurtar-

mak için kapatıldığını göstermeliyiz. İmgesel Parti bu cehennemde yer almaktan vazgeçmemizi ister, birlikte "tercih etmemizi," sapma noktası olarak, "yeni suç ortaklıkları" için buluşma noktası olarak uyum sağlayamayışımızı doğrulamamızı ister: "Depresyonda falan değiliz, grevdeyiz. Kendi kendilerini yönetmeyi reddedenler için 'depresyon' bir hal değil ama politik bir ayrışmaya doğru giden bir geçit, vazgeçme, dışarı adım atmadır."[22] Bu nedenle, yeni bir düzenin kendisini ifade edebileceği yeni bir topluluk ve dil yaratmak için politik bir mücadele gelişir, doğrulayıcı bir şey aktaran, etkin hale gelen, kendini bulan, kendisini örgütleyen örtüşmez ve rastlantısal olmayan komünallik isyan eder. Bu, gerçekten *Yaklaşan İsyan*'ın en yenilikçi bölümüdür, ütopik öğesidir, çok uzun zamandır dile getirilmiş cennete giden en özgün yoldur.

Yaklaşan İsyan'ın giriş bölümlerinde yıkıcı havaya "*Hiç umurumuzda olmadığı için kusura bakmayın*" ifadesi hâkimdi. Bartleby'in sessiz ayaklanmayla ilgili söylemini güncelleştiriyor, bir parça yüzsüzlük ekliyor ve pasif reddetme baskısını artırıyordu.[23] Bir yandan, hoşgörülü yakınlık çağrısı, "açıkçası çağdaş sosyal ilişkilerden vazgeçen her şey: Tiyatro ya da gösteri olmadan samimiyet, basitlik, gerçek, bir hayat için duyarlı bir çağrı" yapılır. Öte yandan öfkeli, içten içte kaynayan her şeyin tahrip olduğunu görme isteği, "yeni düzenlemeler, yeni bağlılıklarla vahşi, kitlesel bir deney için vahşet çağrısında bulunulur."[24] Burada sunulan, daha deneysel bir komünist idealdir. Bu ideal, özerklik çağrısı, devletten nefret etmesi ve sabotaj gerçekleştirmesiyle açıkça anarşist; ama dolaylı olarak

(22) *The Coming Insurrection*, s. 34.

(23) *The Coming Insurrection*, s. 44. Bu daha çok, Benjamin Péret'in dik başlı Büyük Reddinin ve rastlantı olmayan şiirinin sesini çıkarır: "*Je ne mange pas de ce pain-là* ["Buna tenezzül etmeyeceğim"], 1936'daki ünlü sürrealist militan dizesiydi. Péret bize "Camlarını kırdığım dükkânlardan elimden geldiği kadar çaldım," diyordu.

(24) *The Coming Insurrection*, s. 41-42

da –buna rağmen zararlı bir anlamda, korsanca ve verimli bir anlamda, *Grundrisse* eserinin ütopik sayfalarıyla Marx'ı takip etmek anlamında– Marksist bir idealdir. Orada, Marx'ın arzusu zorunluluk alanını –sonsuz çalışma ve sonsuz yabancılaşmanın acımasız gerçekliğini– özgürlük, daha az çalışma ya da hatta hiç çalışmama düşü ile değiştirmekti. Marx, komünizm "kitlelerin fazla mesaisinin zenginlerin genel gelişme koşulu olmaktan çıkarıldığı" bir durum demektir diyordu. Bireysel özgür gelişim, "artık fazla mesai için gerekeli emek zamanını azaltma değil, daha çok toplumdaki gerekli emek zamanını mutlak minimum değerine düşürme konusudur. Artırılan boş zamanda ve herkesin yararına yaratılan araçlardan dolayı, bu azaltma bireylerin sanatsal, bilimsel vb. gelişimlerini gerektirir."[25]

Yaklaşan İsyan'ın "harekete geçme" çağrısı, yeni bir Marksist örgütlenme biçimine, birbirini bulma, birleşmiş bir "işçi sınıfının" dar sınırlarının ötesine geçen bir dayanışma kavramına dayanıyordu.[26] Aslında, akademik taraftarları ve sadelik yanlıları tarafından benimsenen daha açık, daha tehdit edici, başka bir Marksizm türü sunuyordu. Sadece Marx'ın "sınıftan" ne kadar az bahsettiğini ve kendisinin belirlediği en başta gelen görevin, "kapitalizm" adını verdiğimiz ekonomik ve politik sistemi yıkma olasılıklarını derinlemesine araştırmak olduğunu hatırlamalıyız. Marksist olmak, komünist olmak demektir, "*Yaklaşan İsyan* barların yakınında, matbaalarda, yasalara aykırı olarak oturulan evlerde, çiftliklerde, işgal edilen spor salonlarında geliştirilen" yeni bir komünizm önerir. Komünizm, "bir duyarlılık paylaşımı ve paylaşımın ayrıntılarıyla hazırlanmasıdır, ortak olanın keşfi ve bir gücün yapılandırılmasıdır."[27] Bir zamanlar, der *Yaklaşan İsyan*:

(25) Karl Marx, *Grundrisse, livre 3: chaptire du capital*, Éditions Anthropos 10-18, Paris, 1968, s. 343.
(26) *The Coming Insurrection*, s. 95.
(27) *The Coming Insurrection*, s. 15-16.

> işçi hareketinin öncüleri birbirleriyle önce atölyede, sonraki dönemlerde fabrikada buluşurdu. Grevlerde kaç kişi olduklarını gösterirler ve grev kırıcıların maskesini düşürürlerdi. Sermaye tarafını, emek tarafı karşısında mücadele alanına çekip... dayanışma ve mücadele hatlarını çizmelerini sağlayan bir ücret ilişkisine sahiptiler. Kaç kişi olduğumuzu gösterip korkakların maskesini düşürecek gündelik başkaldırı olanaklarına sahibiz.[28]

Görünmez Komite'nin Andre Gorz'un kitabını okuduğu izlenimi edinirsiniz ve işçi sınıfına veda eden ve bizi çalışmaktan kurtarmak, cennete giden yolu bulmak, sanayi-sonrası yıkıcılığın dar yollarına tünel açmak isteyen adamla hemfikir olursunuz. Gorz *Proletarya'ya Elveda*'da "bu, bir işçi olarak artık güç kazanma değil, artık bir işçi olarak işlev görmemek için güç kazanma sorunudur. Söz konusu güç, önceden olduğu gibi aynı değildir. İşçi sınıfının kendisi bunalıma girmiştir."[29] İlginç biçimde, Gorz'un işçi sınıfı gibi bir şey olmadığı ya da saflarının önemsiz bir rakama gerilediğine dair kışkırtıcı düşüncesine inanırsak, bu durumda "proletarya diktatörlüğünde" devletin rolü konusunda Marksistler ile anarşistler arasındaki eski tartışma büyük ölçüde gereksiz hale gelir. Artık, işçilerin kendilerini özdeşleştirdiği ya da tutku duyduğu tanımlanabilir bir proletarya olmadığı için, o zaman muhtemelen diktatörlük üstlenecek hiç kimse kalmaz. Sonuç olarak, anarşistler ile Marksistler arasında hiçbir gerçek anlaşmazlık yoktur, bu görünüşte Henri Lefebvre'ın bize çok önce söylediğine uyar: Anarşizm ile Marksizm arasında temelde hiçbir ayrım yoktur, en azından birisinin pratikte diğeriyle özdeşleşmesini engelleyen önemli bir farklılık görülmez.[30] Tümü ken-

(28) *The Coming Insurrection*, s. 99

(29) Bkz. André Gorz'un ikna edici makalesi, "A New Historical Subject: The Non-Class of Post-Industrial Proletarians," *Farewell to the Working Class*, Pluto Press, London, 1982, s. 67.

(30) Bir keresinde birisi Henri Lefebvre'ye gerçekten anarşist olup olamadığını sordu: "Hayır" cevabını verdi. "Elbette, bir Marksistim, bu yüzden bir gün hepimiz anarşist olabiliriz." (Ed Soja'dan alıntı, *Thirdspace*, Blackwell, Oxford, 1996, s. 33.)

disini Marksistler için, hem epistemolojik (analiz nesnesi açısından) hem de politik açıdan (bu analiz nesnesindeki etkenler açısından) politik bir fırsat, tarihsel prangaların gevşemesi olarak gösterir. Post-kapitalist yaşamın ölü tarihsel-materyalist kuşakların geleneğiyle tehdit edilmesine gerek yoktur.

Alberto Toscana, geçenlerde *Yaklaşan İsyan*'ın "sınıf dayanışmasının çözülmesi tanısını, sosyal eleştirinin bir dayanağı" olarak suçlamıştır. Bunun, "Marksist bir sınıf mücadelesi söylemine karşı kayıtsızlık" ve "anti-kapitalizmi sınıf politikalarından koparma" anlamına geldiğini belirtmiştir.[31] Ama Gorz'un kendisi, ilkinin mutlaka ikincisini ima etmediğini, işçi sınıfının çözülmesinin ister istemez Marksizmin bir başkaldırı rehberine indirgenmesi demek olmadığına dikkat çekerek Toscano'nun suçlamasına güzel bir karşılık vermiştir. Gorz, "Marx'a göre, işçi sınıfında somutlaşan olumsuzluk hiçbir şekilde yok olmamıştır," diye belirtiyordu.

> Yeri değiştirilmiş ve yeni bir sosyal alanda... daha radikal bir biçim almıştır. Marx'ın kendisi hakkında tam bilinçli olan işçi sınıfı üstünde ek bir avantaja sahiptir; varlığı hemen ayrışmaz bir biçimde öznel ve nesneldir. Bu sınıfsızlık, işin lağvedilmesiyle üretimden uzaklaştırılan ya da kapasiteleri sanayileşmenin (bu durumda, otomasyon ve bilgisayarlı otomasyonun), sonucunda eksik istihdam edilen tüm işçileri kapsar. İster geçici ya da kalıcı, isterse kısmen ya da tamamen, potansiyel ve gerçekten işsiz olan, günümüz sosyal üretiminin tüm fazlalıklarını içerir. Bu, onur, değer, sosyal yarar ve iş istenilirliğine dayanan eski toplumun yozlaşmasından kaynaklanır.[32]

Tartışmalı bir şekilde, sınıf sadece sınıf bilincine ulaşmış egemen seçkinler bağlamında anlamlı bir şey yaratmaya devam eder; diğer taraftan, egemen olmayan çoğunluğu oluşturan bizler, ne sınıf bilinci olan ne de herhangi bir sınıf adına hareket

(31) Bkz. Alberto Toscano, "The War Against Preterrorism: The Tarnac Nine and *The Coming Insurrection*," *Radical Philosophy*, No. 154, Mart/Nisan 2009.
(32) Gorz, *Farewell to the Working Class*, s. 68.

etmeye güdülenen, çeşitli ve parçalı katmanlara ayrılmış bambaşka insanlarız. Yine de, bu insanlar çoğunlukla egemen sınıfa, bu sınıfın apaçık bize dayandığı, sınıfsızın yabancılaştığı ve sömürüldüğü bir sisteme karşı eyleme geçme arzusuyla güdülenir. Bu insanlarda, *ortaklaşa bir düşman farkındalığı bilinci,* yani düşmanla ilgili bir şey yapmak isteme bilinci, düşmanın oyununa karışmama bilinci olarak, o kadar sınıf-bilinci olmadığını söyleyebiliriz. Gorz'un belirttiği gibi, bu sınıfsız toplum, "tek hedef olarak yeni bir dünya kurmak için iktidarı ele geçirmek yerine, piyasanın üretkenlik gerçekçiliğinden koparak kendi yaşamları üstünde güç kazanmak olan sürekli değişen insanlardan oluşan belirsiz bir alandan başka bir şey değildir."[33] "Sınıfsız" bir toplum kavramı, politik alan açar, onu hem potansiyel olarak daha verimli hem de tamamen daha kapsamlı olsa da, daha belirsiz bir hale getirir, çünkü hiçbir şeye kesin gözüyle bakılamaz, Mesihçi dogmatizmin önüne geçer, ortamızdaki tarihin taşıyıcılarına engel olur. Bunun yerine, bir meydan okumayı ima eder ve bir olasılık yaratır: Gorz, "Bu, bireylere kendilerini kurtarma ihtiyacını hatırlatır ve amaçları ile özerk varlıklarıyla uyumlu bir sosyal düzen tanımlar, " der.[34]

Gündelik hayatın içinde gizlenen işbirliğine dönük ilişkiler ve potansiyel dayanışmalar, iş dünyasında dışa vurulanlardan çok daha büyüktür. Günlük yaşamda, güç dengesi çok daha fazla dengededir, çünkü mücadele daha geniş ve daha dinamik bir düzlemde yapılmaktadır. Yıkıcılık herhangi bir yer ve zamanda gerçekleşebilir. İster istemez genel grevler olur ve sadece çok zengin fabrika sahiplerini tehdit etmekle kalmaz, toplumun tüm dokusunu felce uğratabilir. Elbirliği yapıp akıllarını iş yerine yakınlık konusunda birleştiren, kendi geliştirdikleri bir iş bölümüyle işbirliği yapan yedek işgücü ordusu, artık bir ihtiyat emek ordusu haline gelme potansiyeline sahip-

(33) Gorz, *Farewell to the Working Class*, s. 75.
(34) Gorz, *Farewell to the Working Class*, s. 11.

tir. Görünmez Komite *"Arkadaşlığın politik yanından çekinmeyin,"* der.[35] Bu, bir yakınlaşma politikasının yanı sıra, İvan İlyiç'in söylemiş olabileceği gibi *duygusal bir politikaya, eğlencenin verimsizliğine* güç kazandıran alışılmadık bir fikirdir. Yakınlık politikası böyle bir *sosyallik* ilişkisine dayanır ve insanlar sosyal hayatlarını birlikte yaratmaya katıldığında, teknik ve verimliliğe ilişkin değerlerden vazgeçip, onları etik bir değerle değiştirdiğinde, sosyal bir ilişki gerçekleşir.[36]

Görünmez Komite, "Bize arkadaşlığın sevgiden başka hiçbir amacı olmayan bir duygu olduğu öğretildi. Ama her türlü yakınlık ortak bir doğru etrafında kurulmuş bir yakınlıktır. Her karşılaşma, ortak bir yakınlığın, ortak bir olumlamanın etrafında gerçekleşir. Bir şeylere tutunmanın ve bir şeylerin elinden uçup gitmesini engellemeye çalışmanın genellikle işsizliğe yol açtığı, çalışmak için yalan söylemenin gerektiği ve yalanı sürdürmek için çalışmaya devam etmek zorunda kaldığınız bir çağda hiçbir ilişki masum değildir," der.[37] Aynı kafadaki insanlar birbirini bulduğunda, birbirleriyle anlaştığında, arkadaşlıklar kurup izlenecek ortak yolu beraber kararlaştırdığında, böyle bir hareket doğar. Tercih etmedikleri için, başka bir şey tercih ettikleri için, sağlam bir sosyal ilişki kurdukları için bir araya gelirler. Onlara özdeşim kurmalarının kendi yararlarına olduğunu söyleyen çeşitli teorisyenler, liderler ve devlet adamları ile işbirliği yapmalarının gerektiği soyut bir ideal, özel bir bilinçten dolayı birbirlerini bulmazlar. Bunun yerine, Albay Buendia'nın (s. 85) dediği gibi "kendi elleriyle dokunabilecekleri nesneler" etrafında savaş verirler.

Herhangi bir sosyal hareket oluşumunda birleştiren, resmi olmayan duygular alanıdır. Yakınlık, insanları sınırların ve engellerin karşısında birbirlerine bağlayan çimento işlevi

(35) *The Coming Insurrection*, s. 98.
(36) Bkz. Ivan Illiic, *la convivialité*, Éditions du Seuil, Paris, 1973, özellikle Bölüm 2, "La reconstruction conviviale," s.26-49.
(37) *The Coming Insurrection*, s. 98.

görür. İnsanlar başka bir gerçekliği arzularken, yaratırken, tasarlarken, belki yakındaki belki uzaktaki benzer ruhları bulur ve birbirlerini bulurken, birlikte ortak umutlarını gerçekleştirme mücadelesi verirler. Mücadele, yoğun bir arzuyu, dostluğu, toplu bir düşü, belki de toplu bir fanteziyi gerçekleştirmeye çalışan bir insanlık uygulaması halini alır. Böyle yaparken, katılımcılar diğer insanların benzer şekilde arzuları olduğunu ve yol boyunca yuvarlanan bir kartopu gibi, hem büyüdüklerini hem de hızlandıklarını keşfederler. Ve birlikte mücadele ederken, belki iş ilişkilerinin, devletin, işçi sınıfı ilişkisini aşan ortak düşleri gerçekleştirme mücadelesi verirken, politik mücadele gerçek bir fanteziye dönüşür. İnsanlar, çifte bir harekete, bir düş ve nefrete dayalı sorgulanmış bir grup komünalitesini keşfeder. Bu, günümüzün sermaye dolaşımı ve birikimi sisteminde kendilerine yapılanlar, nefret yaratır. Politik baskının dışında kalıp kendilerini kurtarma, içlerinden geldiği gibi davranma, düşe neden olur. Ve birlikte mücadele ederlerken, kendi işlerine odaklanırlarken, güç sık sık somut biçimde çirkin yüzünü gösterir. O derece ki, ortak arzuları gerçekleştirme mücadelesi verme, genellikle kahramanların ortak bir düşmanlar karşılaşması anlamına gelir. Direniş kendi zemini genişletip temelini derinleştirirken, bu iktidarı etkisiz hale getirmeye, onu sabote edip yıkmaya çalışır.

Duvarların İçinde Hareket Etme Yöntemi

Yargılayan bir Sarkozy devleti tarafından suçlama kanıtı olarak *Yaklaşan İsyan*'ın en sık atıfta bulunulan paragraflarından bazıları, *sabotaj* zorunluluğu ve engellerin zorunlu olarak tek tek kaldırılmasıyla ilgili olanlardır.[38] Sabotaj sokaklarımıza egemen olan kabalıklara karşı geçerli misillemedir.

(38) *The Coming Insurrection*, s. 98.

> Polis sokaklarda yenilmez değil, sadece organize olacak araçlara, eğitime ve devamlı yeni silahlar deneme olanağına sahipler. Öte yandan bizim silahlarımız ilkel, derme çatma olup hemen o anda uydurulmuştur. Bizim silahların ateş gücü onlarınkiyle karşılaştırılmaz, ama onları belli bir mesafede tutmak, dikkatlerini başka yöne çekip psikolojik baskı uygulamak ya da polis barikatını yarmak ve şaşırtmacalarla üstünlük sağlamak için kullanılabilir.[39]

Ateş gücü çok üstün bir güce karşı koymanın temel unsuru, şaşırtmaların, gizli örgütlenmenin, başkaldırmanın, gösteri ve gizli plan yapmanın, birden fazla yerde aynı anda fark edilmeden greve gitmenin verdiği güçtür. "GÖRÜNMEZ OLMAYA DEVAM EDİN: SALDIRI DURUMUNDA KİMLİĞİNİZİN AÇIĞA ÇIKMAMASINA ÖZEN GÖSTERİN": *Kendimizi gizleme,* korku yaratmak ve dikkat dağıtma, söylenti yayma, "gece eylemleri ya da yüzlerin görünmediği eylemlerde yaralanma olasılığının olmadığı bir saldırı konumu yaratarak komplolara katılmak için kullanılmalıdır." Ama görünür –bir manevrada, organize olurken– olmak, "ortada olmak ve hepsinden önemlisi savunmasız olmak demektir."[40] İşte siyah kar maskeleri, gerçek hiç kimse olanların, görünmez Bartleby'lerin ve yeraltı erkek ve kadınlarının, iç özelliklerini saklamak isteyen, halkın içinde karışmayan, dünyanın dayattığı insan modelini istemeyen, olmaları gerekende ısrar eden niteliksiz insanların sembolü haline gelir. Görünmez Komite, "Sadece bu toplumdaki birilerinin bazılarının yüzüne şöyle bir bakmak, hiç kimse olmanın neden böylesine keyifli olduğunu anlatacaktır," esprisini yapar.[41]

Burada, Chiapas ormanlarını kontrol altında tutan, Zapatistaların halk isyanının simgesi olan ve egemen bir neo-

(39) *The Coming Insurrection*, s. 116. Vers le cybernanthrope (Denoël, Paris, 1971, s. 211-13) sonunda, Lefebvre isyanın, arzu ve tutkuya değer biçen, tanklara sapanla, zırhlara karşı tuzaklarla, konuşmalara karşı uğultuyla karşı koyan ev yapımı ve evde hazırlanan, örgütlü ve kendiliğinden yeni bir tarzla zafer kazanacağını belirtiyordu.

(40) *The Coming Insurrection*, s. 112-13.

(41) *The Coming Insurrection*, s. 114.

liberal düzene karşı başkaldıran, kendisini göstermek güvenli oluncaya kadar, maskesiz kalmak onu hedef olmaktan çıkarıncaya kadar, maskesini gerektiği kadar uzun süre takan, Kara maskeli Subcommandante* Marcos akla gelir. Zapatistaların 1994 Ocak'ında Meksika'nın en güneyindeki eyaletin önemli kentlerini ele geçirmesinden hemen sonra, bir gazeteci Marcos'a "Neden yüzünü saklıyorsun? Neyi göstermeye korkuyorsun?" diye sormuştu. *El sup*** maskesini çıkarmaya niyetlense de, insanlar aniden "Hayır, hayır, hayır!" diye bağırdı. Böylece, maske kaldı, cazibe devam etti ve bir sembol yaratıldı.[42] Maskenin ardındaki Marcos, kendi kişiliğini yok edip, başka bir kişilik, ayaklanan her erkek ve kadında olan kişiliksizliği yaratmıştır: *Yaklaşan İsyan* bunu şu ifadeyle doğrular: "Toplumsal olarak var olmamak, bir aşağılanma, tanınmama halinden doğan trajik bir durum değildir. (Zaten kimden tanınma bekliyoruz ki?) Tam tersine, bize azami hareket serbestisi sağlayan bir durumdur."[43]

Güç, zenginlik ve iktidar kurumları metropolde toplandığı için, metropol örtülü sabotajın açık bir hedefi haline gelir. Metropolün teknik altyapısı, yıkıcı faaliyetlere, ulaşım araçlarının kaçırılmasına ve rotasının değiştirilmesine, arıza çıkartıp pusu kurulmasına karşı çok korunmasızdır. Bir zamanlar, organize iş yavaşlatma, makineleri kırma ya da kurallara harfiyen uyarak iş ağırlaştırma eylemleri, üretimi aksatmak ve ekonomiyi kilitlemek için geçerli bir hareket tarzıydı. Ama şimdi, yirmi birinci yüzyılın kentlerdeki yığılma alanı, (aralıksız ve çoğunlukla düşüncesizce; mal ve insan, bilgi ve enerji, otomobil ve iletişim), tamamen sabotaj ilkesinin uygulanabileceği

(*) Subcommandante: İspanyolcada komutan yardımcısı anlamına gelen sözcük. (ç.n.)
(**) El sup: Komutan Yardımcısı Marcos'un lakabı. (ç.n.)
(42) Maske olayı, Juana Ponce de León'un "Subcomandante Marcos'un seçme yazılarından, *Our World is Our Weapon*'da, Serpen's Tail Books, London, 2001, p. xxvi. Yazdığı "Editör'den Not'ta" anlatılmaktadır.
(43) *The Coming Insurrection*, s. 113.

toplumsal fabrika haline gelir. Kablosuz ağlar, fiber optik kanallar, enerji şebekelerinin hepsine günümüzde saldırı düzenlenebilir, bu "umutsuz hareketlilikten" daha akılcı bir şey kurmak için çökertilebilir: Bugünlerde, toplumsal makineye gerçek bir sonuç yaratan sabotaj düzenleme, şebekelerini yeniden ele geçirip müdahale etmeyi gerektirir. Bir hızlı tren hattı ya da elektrik şebekesi nasıl kullanılmaz hale getirilir? Bilgisayar ağlarının zayıf noktaları nasıl bulunabilir veya radyo dalgaları nasıl karıştırılıp ekranlar parazitle doldurulabilir?"[44]

Böylece, "her şeyi engellemek", eleştirel olumsuzluğun, radikal yaşama geri getirilen Bartlebyizm'in, mevcut düzene karşı isyan eden herkesin silahının bir parçası haline gelir. İronik bir biçimde, ekonomi adeta kendini canlandırdıkça - dolaşımın yanı sıra üretimin de karşılıklı bağlanabilirliğinden daha çok değer kaynaklandıkça, altyapı temeli daha çok "zamanında" "yerel olmakta"n çıkarılır ve "maddesizleştirilir"- yıkmak, engellemek ve yeniden yönlendirmek kolaylaşır. Fransa'da CPE (*contrat première embauche*)*, gençleri daha güvensiz hale getiren iş sözleşmeleri yapan bir devletin çıkardığı bir dizi yasadan ilkine karşı hareket, "tren istasyonlarını çevre yollarını, fabrikaları, otobanları, süpermarketleri ve hatta hava alanlarını bloke etmekte tereddüt etmedi. Ren'de, şehre giden ana yolları saatlerce kesmek ve 40 kilometre uzunluğunda bir trafik sıkışıklığına neden olmak için üç yüz kişi yetip artmıştı bile."[45] Blanqui'de 1871 Paris Komünü boyunca, kentsel mekân sadece karşı karşıya gelinen alan değil, aynı zamanda bir ayaklanmada araç ve destektir de. Barikatlar ve makineli tüfek yuvaları kurmak, binaları işgal edip duvarların arasında geçme yöntemini kullanan bir ayaklanmada, gerilla savaşının yapıldığı savaş alanında bir araç ve destektir.[46]

(44) *The Coming Insurrection*, s. 112.
(*) Contrat première embauche: İlk iş sözleşmesi. (ç.n.)
(45) *The Coming Insurrection*, s. 125.
(46) Louis- Auguste Blanqui (1805- 85) tehdit edici ütopik komünist idealleri yüzünden hayatının yarısını Fransız hapishanelerinde çürüyerek geçirdi. 1830 ile 1848 dev-

Silahlı Başkaldırı Rehberinde [Instruction pour un eprise d'armes], Blanqui bize yararlı başkaldırı taktikleri verir ve geleceğin barikat kurucularına pratik ipuçları sunar. Kendi taktığı adla "hokka radikallerini" hep eleştiren Blanqui, başkaldırı büyüsünün büyüyle gerçekleşmediğini, disiplin ve özenli bir organizasyonun yanı sıra epey umut ve iradeyle, ayrıca güçle yaratıldığını biliyordu: Blanqui, şöyle yazar;

> düşmanımızın yeni avantajlarından birisi olarak saymamamız gereken bir şey, şimdi tüm yönlerde siper kazılan stratejik caddelerdir. Onlardan boşuna korkulur. Endişelenecek bir şey yoktur. İsyan için bir tehlike yaratmaktan uzaktır; insanların sandığının aksine, her iki tarafın da yararına ve zararına olacak bir karışım oluşturur. Askerler hendekler boyunca daha rahat dolaşsa da, öte yandan son derece korunmasız ve açıkta kalır. Böyle caddeler, ateş altında kullanılmaz hale gelir. Dahası, sıradan pencerelerin yapamadığını yapan balkonlar yan taraflarına ateş hattı sağlayarak minyatür kale işlevi görür. Sonuçta, bu uzun düz caddeler onlara verilen bulvar adını tamamen hak eder. Onlar gerçekten doğru bulvarlardır, çok büyük güçte ulusal cephe oluştururlar. Sokak çatışmalarında en mükemmel silah, tüfektir... İnsanların kötü alışkanlıkla bomba dediği el bombası genellikle ikinci plandadır ve ayrıca bir yığın dezavantaj yaratır. Küçük bir etki yaratmak için epey güç harcatır, elle kullanması çok tehlikelidir, kısa mesafede etkilidir ve sadece pencerelerden atılabilir. Kaldırım taşları neredeyse aynı derecede zarar verse de, çok pahalıdır. İşçilerin boşa harcayacak paraları yoktur. Evlerin iç kısmında, silahlar önce tabanca, sonra süngü, kılıç, pala ve kamadır. Bir barınakta, bir mızrak veya sekiz ayak boyunda baltalı kargı süngüye karşısı zafer kazanacaktır.[47]

---

rimleri arasında rüştünü ispat etti. Marx ile Engels, Blanqui'nin yazılarına ve eylemciliğine hayranlık duyuyordu ve Marx onu "Fransız proletarya partisinin beyni ve kalbi olarak" görüyordu. (bkz. Marx'ın Dr. Watteu'ya yazdığı mektup, 10 Kasım 1861). Blanqui'nin en büyülü metni *L'éternité par les astres* idi. (*Yıldızlar Arasından Sonsuzluk*) (1872). Blanqui'nin parmaklıklar ardında, neredeyse tamamı çalakalem yazılmış çok geniş eserleriyle ilgili büyük bir kaynağı için bkz. www.markxists.org/reference/archieve/blanqui/index.htm

(47) Blanqui, *Textes choisis*, Éditions sociales, Paris, 1955, s. 217-18.

Blanqui, barışçıl bir isyan diye bir şey yoktur, diyordu. Ve Görünmez Komite, "Silahlar gereklidir," diye onaylar. Yine de, eyleme katılanlar, Zapatistalar gibi bilir ki

> mesele silahları gereksiz kılmak için mümkün olan her şeyi yapmaktır. İsyan silahlı bir mücadele olmaktan çok silahlanıp "silahlı mevcudiyeti" devam ettirme halidir. Silahlı olmak ve silah kullanmayı birbirinden iyice ayırt etmeliyiz. Devrim hallerinde silah süreklidir, ama nadiren kullanılır ve kırılma noktalarında seyrek olarak belirleyici bir rol oynar.[48]

İsyan *siyasi bir güç* olarak zaferle sonuçlanabilir: "Bir orduyu siyasi olarak mağlup etmek imkânsız değildir." Başlangıçta, yerel düzeyde gücü alt etmek, buradan ilerleme, bir elmadaki kurt gibi giderek dışa doğru yiyerek yayılmak, dolaşımı engellemek, sabotaj ve yıkıcı eylemler yapmak, örgütlenip felce uğratmak, her eylemi geri dönüşü olmayan hale getirmek önemlidir. Ama herhangi bir savaşta çok hayati olan, devamlı bir kaygı kaynağı olması gereken, "ordudan aşırı nefret ederek, onlarla çok savaşıp hep onları düşünürsen, onlar kadar kötü olabilirsin. Hayatta hiçbir ideal bu kadar alçaklığa değmez."[49]

Vive la Commune!*

Bir hareketin etkisiz hale getirme, makineleri kırma, kaos organize etme kapasitesi, sadece olumlu, düzenli ve organize bir şey yaratma, birlikte barış içinde yaşanılacağını bilirken savaşta yaşama becerisi kadar etkilidir. *Yaklaşan İsyan*'ın temelinde, yeni kurtarılmış bölgeler, yeni komünler ve "çoklu karışıklık bölgeleri" yaratma çağrısı yatar. Kitap, doğru olduğuna inandığınız şeye bağlanmanız için, üzerlerine giydirilmiş deli gömleğini çıkarıp "normal" davranış biçimlerini benimseyen

(48) *The Coming Insurrection*, s. 128.

(49) Sözler *One Hundred Years Solitude*'dan, Albay Aurelinao Buendia'nın despotluktan duyduğu nefretin, onu Macondo'nun en zalim despotuna dönüştüreceği (s. 135) korkusunu ele alan General Moncada'ya aittir.

(*) Vive La Commune: Yaşasın Komün. (ç.n.)

insanlarla karşılaşmanın tadını çıkarmayı teşvik eder. Görünmez Komite, "Tuhaf olan insanların birbirleriyle anlaşıp komün oluşturması değil, ayrı düşmeleridir. Neden her yerde komünler çoğalmasın? Her fabrikada, her sokakta ve her okulda."[50] Yavaş yavaş, komünler toplumun egemen kurumlarının yerini alır, her sefer kendilerine güvenmeye, bir dış düşmana karşı toplu güçlerini tepkisel kuvvet olarak değerlendirmeye karar veren bir halk grubu kurar. Her komün doğrudan doğruya bölgesel ve politik bir varlıktır, bir an olduğu kadar sosyal bir çevredir, bir mekân olduğu kadar bir harekettir; komünün kolektif kuvveti, sadece "ilişkilerinin yoğunluğu" kadar güçlüdür. Bir komünü diğerine bağlayan, tutku ve hayal güçleriyle onları birleştiren, üyeleri değil, onlara hayat veren ruhtur.[51]

Dahası, komünler insanlar daha fazla çalışmak zorunda kalmasınlar diye örgütlenir. Bu, ünlü Durumcu sloganına *"ne travillez jamais!"–asla çalışma!–* yeni bir soluk verir, çünkü çok çalışmak ve *geçinememek*, kişinin bedensel-zihinsel kapasitesini başka birisine satmaması, nefret ettiğiniz, bunaltıcı, yabancılaştırıcı bir şey yaparak günlük yaşamın büyük bir bölümünü boşa harcamamak arasındaki farkı belirtir. Şimdiye kadar devam eden *bir ücret ilişkisi* içinde kişi kendisini değiş tokuş ederken, yirmi birinci yüzyıl komün üyesi bunu tercih etmez. Bunun yerine, kendilerini işe yaramaz hale getirmek isterler, metaya emek gücü veren olarak yararsız, kendisi ve komün için istekli ve anlamlı, verimli çalışan bir işçi, bir insan olarak yararlı hale gelirler.

Bir komünün paraya, sadece karaborsa olsa bile, bir tür dinamik pazara ihtiyacı vardır; herhangi bir şekilde olabildiği kadar "yağmalar, işler, üretir"; komünün mali destek sağlayacak alavere dalavereli işler yapması gerekir.[52] Bir üretim ve

(50) *The Coming Insurrection*, s. 101.
(51) *The Coming Insurrection*, s. 102.
(52) *The Coming Insurrection*, s. 104.

değiş tokuş planına göre harekete geçmesi gereken somut emek, benzer bir şekilde onaylanır; yine de burada üretim ve değiş tokuş Marx'ın *Kapital'de* belirttiği gibi, "basitliğiyle anlaşılırdır" ve tümü kendi aralarında adil bir biçimde alım satım yapan üretici ile dağıtıcıların birliğiyle var olur. Komünlerin etkileşime girip artan birikime değil basitçe üremeye dayanan bir değiş tokuş sistemine katılabileceğini belirtmek önemlidir. Bu sistem, hırs yerine ihtiyacı temel alır. İşte, ücret emek ilişkisinden kurtulmak, tatile çıkmak, boş boş oturmak, zaman öldürmek anlamına gelmez; komün, hippi toplumu da değildir: "Boş zaman, zaman öldürme, ara verme, boş zamandan duyulan korku – artık çalışma zamanı. Artık doldurulması gereken bir zaman yok, zamanın sınırlamadığı bir enerji özgürleşmesi söz konusudur."[53] Gorz, bir kere daha yol gösterici olur:

> iş bırakma, sadece özerk etkinlik gelişimine izin veriyorsa özgürleştirici olacaktır. İşi bırakma, çaba gösterme ihtiyacından, faaliyet arzusundan, yaratma zevkinden, başkalarıyla işbirliği ve topluluğun işine yarama ihtiyacından vazgeçilmesi anlamına gelmez. Bunun yerine, iş bırakma basitçe, çağımıza ve hayatlarımıza yabancılaşarak yaşama hakkını satın alma ihtiyacının asla tam olmasa da giderek artan biçimde engellenmesi demektir.[54]

Kendi kendini örgütleyen bir toplumun varlığını sürdürmesi için, aralıksız çaba ve faaliyet, sürekli kararlılık gereklidir. Kendi kendine örgütlenme, hem işgal edip hem de bir bölge sahibi olabilecek, sağlam ve dayanıklı bir yaşam biçimi kurabilecek, sürekli bir büyüme ve eylem ihtiyacı içinde olacaktır. Herhangi bir komün yoldaş komünlerinin yoğunluğunu, dolaşım araçlarını ve onlarla dayanışma biçimlerini artırmaya ihtiyaç duyacaktır. Bir komünün kendi bölgesel sınırlarının nerede belirsiz olduğuna ilişkin ideal senaryoyu "tüm yetkililer

(53) *The Coming Insurrection*, s. 104.
(54) Gorz, "Nine Theses for a Future Left," *Farewell to the Working Class*, s.2

anlaşılmaz" bulur. Kural gayet basit, "belirli bir alana toprak eklendikçe, aralarında daha çok dolaşım olur ve iktidarın onlarla başa çıkması zorlaşır."[55] Barlar, lokantalar, spor tesisleri, garajlar, boş araziler, sahaflar, binaların çatıları ve derme çatma sokak pazarları, "yeterince suç ortaklığı yaratıldığı takdirde, resmi amaçları dışında da kullanılabilir". Bu tür yerel örgütlenmeler eninde sonunda, devlet haritasını karmaşıklaştırıp bulandırarak üzerine kendi coğrafyasını ekler. Bu da, "devletten ayrılmaları" sonucunu doğurur.[56]

Kentsel akışın tamamen kesintiye uğradığı bir sırada, enkaz haline gelmiş bölgelerde, terk edilmiş kırsalda, gereğinden fazla inşaat yapılmış kentlerde nasıl yeni komünler kuracağız? Küba'nın hem Amerikan ambargosu hem de SSCB'nin dağılması karşısında dayanabilmek için yaptığı gibi şehir içinde bostanlar yaratarak, yerel gıda üretimini nasıl eski düzeyine getireceğiz?[57] Robinson Crusoe'ların çeşitli küçük adaları büyük bir yeni özgürlük kıtasını nasıl oluşturacaktır? *Yaklaşan İsyan*, komünlerin kendi cevaplarını bulacağını, yoksa acımasızca ezileceklerini söyler. İmgesel Parti ve dünya çapındaki yandaşları, aşırı zayıflık ve göreceli tecritten yola çıkar. Tüm parti üyelerinin hiçbir şeyden haberi olmasa da, bunu bilirler. İsyan sadece, "Hiçbir şey bir isyan kadar olasılık dışı görünmediği ama daha zorunlu da olmadığı," bir yerde, her yönüyle başlayabilir.[58]

---

(55) *The Coming Insurrection*, s. 108.

(56) *The Coming Insurrection*, s.109.

(57) Küba 1990'ların başında nüfusunu besleyen Sovyet petrolü, gübresi ve ihracat pazarına erişme fırsatını yitirince, gerçek bir yıkım ve çok ani bir krizle karşılaştı. Kübalılar, düşük enerji alternatifi yaratarak ve gıda güvenliği sorunlarının çözümlenmesine yardım ettiği için bir organik kentsel tarım sistemi geliştirerek, "Özel bir Dönem" başlattı. Küba'nın şehir bahçeleri şimdi ünlüdür ve radikal biçimde düşük teknoloji ürünü geleceğin sağlıklı gıda sisteminin yaratılması için dersler verir.

(58) *The Coming Insurrection*, s. 96.

Ormanda Dünya Müziği

Bu büyülü düşünceleri hatırlatan, bir şekilde kökleştirip biçimlendiren, geleceğe yönelik özlemler olduğu kadar şimdiki gerçeklikler olan, işaretler, fısıltılar, söylentiler, dedikodular, ipuçları vardır. Tarnac'taki halktan Yunanistan'daki öfkeli öğrencilere, Fransız banliyösündeki otoriteden hoşnutsuz (Sarcozy'nin ayaktakımı olarak itham ettiği) gençlerden ilk iş sözleşmesini protesto eden vatandaşlara, Avrupa'nın kırsal bölgeleri genelinde türeyen ekolojik topluluklardan Latin Amerika şehirlerindeki gecekondu ve topraksız köylü hareketine kadar, *Yaklaşan İsyan*'ın zaten yaklaşmış olan bir isyanı anlattığı anlaşılır. Ve Bush-sonrası Amerika'nın kıyamet gününe benzer yıkımında, *Yaklaşan İsyan*, aynı zamanda alternatif bir gelecek hakkında heyecan uyandırır, coşku yaratır ve bu sadece Starbucks tezgâhlarında yer almaz. Bu arada, Portekizce ve İspanyolca çevirileri de muhtemelen yayımlanmak üzeredir; devrim içinde başka bir devrim yaratarak Brezilya ve Latin Amerika'nın diğer bölümlerini kasıp kavurmaya hazırdır.

Ancak, şimdilik, konu *Yaklaşan İsyan*'ın gerçek ya da hayali isyan tertiplemesi değildir; önemli olan kitabın tartışmasız güdüleme, kışkırtma, uyarma, heyecanlandırma, ilham verme, statükoyu bozma, iktidardakileri öfkelendirme kapasitesidir. Zaten iktidarlarının zayıf olduğunu gösteren küçük tuhaf bir kitabın içeriğiyle gözdağı verilen iktidarda bulunanlar korku içindeydi. Görünmez Komite'nin oluşturup başvurduğu deneysel komünler, sadece gerçeklik ilkelerinden değil aynı zamanda umut ilkelerinden dolayı da radikaldir: İnsanların "bir umut ağında" bir araya gelebileceği, birbirlerini bulabileceği geçidi ön plana çıkarırlar, bu Alman Marksist Ernst Bloch'un mistik kalbinin bir parçasıdır. Üç ciltlik umut için zafer şarkısının başlangıcında, Bloch, "içimizde kabaran", kendisini dışarı yönelten, bizi zorlayan, umut etmemizi sürdüren bir arzu, "bir karşı duygu beklentisi" gibi çıplak çabalama ve

dilekte bulunmayı anlatır. Kısa sürede bu karşı-duygu içimizde yanıp tutuşur, oluşmakta olan bir "özleme", bir isyancı bilincin kaynağı haline gelir, yani "var olan kötü duruma hayır, önümüzde sallanıp duran bir geleceğe evet".[59]

Yaklaşan İsyan, sadece isyanın yapısıyla ilgili değil, aynı zamanda isyancı Marksizmin yapısıyla ilgili ateşli tartışmayı da körüklemiştir. Birçok Marksist, bu kitaptan biçimsel bir deli gömleğini çıkarmayı, daha kaba bir Marksizm kavramını, yani daha dinamik, daha zorlu bir Marksizmi ve topal bir yaşlıyı destekleyen eski güvenilir sloganları, eski koltuk değneklerini atan radikal bir Marksizmi tasarlamayı öğrenebilir. Artık Marksizmin yukarıdan dayatılan, soyut, kendilerini işçi sınıfıyla özdeşleştirebilen ya da özdeşleştiremeyen halk kitlelerine baskı yapan bir devrim modelini önermediğini belirtir. Bunun yerine, Marksizmin, insanların kapitalizm-sonrası nasıl yaşayabileceklerine ilişkin ütopik bir görüş, bir karşıt duygu beklentisi sunduğu kabul edilir. Bu bakış açısına göre, ne evrensel olacak ne de evrensel olabilecek bir pratiktir, herkese –en azından kısa vadede– her yerde uygulanabilir. Farklı biçimde yaşamaya, uygulamalı biçimde gayretli olarak çalışan, aynı düşüncede olan maceraperestlerin kapitalizm-sonrası komünlerini yaratmaya karar veren bazı insanlara bilip hissettikleri şeyler temelinde uygun olur. Kişisel benlikleri gelişir; yaşam projelerini çiçek açan bir yaşam projesi haline getirirler. Marksizm her gün beslenir ve taban seviyesinde kalır. Bu, komünler arkadaşlık kurup ilişkiler geliştirdiğinde, kuram geliştirip uyum içinde hareket ettiklerinde, ağlarını genişlettiklerinde, özlerindeki yoğunluğu güçlendirdiklerinde, giderek daha da güçlenip diğer komünleri benimsemek için dışarıya ilerlediğinde gerçekleşir. Kısa sürede, karşılıklı olarak teknik bilgi ve somut işgücü değiş tokuşu yaparken, bir komün diğeriyle bir-

(59) Ernst Bloch, *The Principle of Hope*, Volume One, MIT Press, Cambridge, MA, 1986, s. 75.

leşebilir; bir süre sonra daha çok insan komünü tercih edip katılırken, tutkularını birleştirir.

Çok geçmeden, eskiden özel, bölümlere ayrılmış olan komünler, daha yaygın yaşam biçimlerine, daha kalabalık komünlere, yeni olasılıklar çiçek dürbünlerine genişletilir: Devrim böyle evrim geçirir, büyülü isyan böyle gerçekleşir, kapitalizmden göç böyle başlar. Gorz, "Kişi bizim ölen ve asla yeniden doğmayan toplumla bağlarını koparmaya kalkışmalıdır. Göçü gerçekleştirmeyi göze almalıdır," der.[60] Göç düşünsel ve pratik olacaktır, yeni fikirlerden ve belirlenmiş eylemden oluşan bir Göç, özgürlüğe cesurca bir sıçrayış, başlangıçta az sayıda sığınmacının baskıdan kurtulmuş olarak toplanabileceği güvenli bir sığınığa yolculuk haline gelecektir. Bu Göç, Portekiz sömürüsü altındaki kölelerin Brezilya'da kaçarken yaptıklarına benzer yeni tür *Quilombos*'lar* yaratabilir. *Quilombos*'lar 17. yüzyılda Brezilya'nın her yerine yayılmıştı ve Brezilya, efendilerine hizmetkârlık yapmaya karşı ayaklanmayı göze alan ve sonunda onları proto-sosyalist cumhuriyetler halinde birleştiren, kendi kendine yeten çiftlik toplulukları kuran kaçak siyah kölelerle (çoğunlukla Angolalı) doluydu.[61]

Bu isyan –kapitalizmden bu göç ve yeni *Quilombos*'ların kurulması– bir orman yangınına benzemez. Gerekli bir tarihsel nedenle ya da Rus Devrimi'ndeki kışlık saraya saldırılmasıyla çıkan kıvılcım sonucunda oradan oraya yayılan doğrusal

(60) André Gorz, *Misères du present, richesse du possible*, Éditions Galilèe, Paris, 1997, s. 11, vurgu bana ait. Gorz, elbette yabancılaşmış "maaşlı toplumuzun" sonunu hızlandırılan ücretli emek toplumundan göç etmekten bahsediyordu. Gorz, arada sırada bu göçün bir somut bir ütopya metaforu, vaat edilmiş, yine keşfedilmesi gereken – ya da daha iyisi, sadece ayrılma süreciyle keşfedilen- bir topraktan ayrılmanın simgesi olduğunu belirtiyordu. "Ütopyanın kenara çekilmemizi sağlama işlevi vardır, yapmamız gerekenin ışığı altında yapuğımız şeyi değerlendirmemize izin verir," diyordu.

(*) Quilombos: Brezilya'da kölelik döneminde Portekizli efendilerinden kaçmayı başaran kölelerin yaşamlarını sürdürdükleri köy tipi yerleşim biçimi. (ç.n.)

(61) Palmaras, Brezilya'nın kuzeydoğusunda Recife yakınında bilinen adıyla *Quilombo* idi; en parlak döneminde yaklaşık 30.000 kaçak eski köleden oluşan bir nüfusa sahipti. Palmares neredeyse 17. yüzyılın tümü boyunca dayandı.

bir süreç değildir. Aksine büyülü isyan "odak noktaları, zamana ve mekâna dağılsa da kendi titreşimlerinin verdiği ritmi kabul ettiren Samba'ya benzer bir müziğe dönüşür... Ta ki normale dönmenin artık istenmediği hatta akıldan bile geçirilmediği bir noktaya kadar."[62] Yine çok geçmeden, insanlar dans etmeye, bu müzikle salınmaya başlar ve harika bir deneyim içgüdüsel hale gelip yayılır. Herhangi bir dili, hatta sözcükleri aşan, fiziksel olduğu kadar zihinsel, özümsendiği kadar anlaşılan bir *dünya müziği* türüne, ormanda yaşayan erkekler ile kadınlar tarafından düzenlenen her türlü çılgınlığın serbest olduğu bir partiye dönüşür. 1940'da, "Fransa'nın ilk direnişçisi" Georges Guingouin, direnişe başladığında emin olduğu tek şey Nazi işgalini kesinkes reddettiğiydi. Komünist Parti için o "ormanda yaşayan çılgın bir adamdan" öte bir şey değildi, ta ki ormanda yaşayan çılgınların sayısı 20.000'i bulup Limoges kentini kurtarıncaya kadar."[63]

(62) *The Coming Insurrection*, s. 12-12.
(63) *The Coming Insurrection*, s. 98.

3. BÖLÜM

KENDİLİĞİNDEN TAŞAN GÜÇLÜ DUYGU: EYLEMCİLİK VE MADDESİZCİLİK

Kendiliğindenliğin olmadığı yerde, hiçbir şey gerçekleşmez.

Henri Lefebvre

Bir hareketin kendiliğindenliğidir, açıkça bir devrim şekli almasını hızla sağlayan.

Andre Gorz

Özyönetim belki büyümek için pek uygun değildir, ancak mutluluğun aracıdır.

Alan Touraine

Radikal Alışkanlık

İsyanların yankılanması, bir "dünya müziği" yayması fikri, Marx'ın eski *Komünist Manifestosu*'ndaki kavramına göre duyusal "bir dünya edebiyatı" tonlamasını kazandırır. Aynı zamanda dikkati toplumsal hareketler arasında birlikler oluştururken temel sorununun mekânsal olduğuna –örn. bir yerdeki hareketin başka bir yerdeki hareketle nasıl ilişki kuracağı sorunu, bu yer ile öteki yer arasındaki uçurumun nasıl kapatılacağı– inanmaktan başka yöne çevirir. Muhtemelen, sorun hiçbir şekilde coğrafi olmadığı gibi –önce yerelden ulusala, sonra uluslararasına yönelip, böylece çok uluslu serbest dola-

şan sermayenin gücüne uyum sağlama gibi– "boyut atlamakla" ilgili bir şey de değildir. Daha çok, söz konusu olan, doğrusal zamanla değil ama örgütün ritmik özelliğiyle, yani bir militan duyarlılık, mücadele ve genel isyan dalgalanmasının yayılmasıyla ilgilidir. İnsanların, dünyada ve çevrelerinde patlak veren isyan yankılarının neşesini hissetmesi, mekânsal bağlantısıyla ya da insanca bağlanmak için harcadıkları zamanla pek ilgili değildir –örneğin, Zapatistalar, Chiapas'ta kazandıklarında, bu mücadeleden ilham alan ittifaklar kuruldu ve çeşitli eylem biçimleri başlatıldı.

Dünya üstündeki ittifaklar, bazı eksik coğrafi ya da mekânsal uçurum nedeniyle değil, duygusal bir bağ, öfke, acı, duygudaşlık, hayranlık vs. aracılığıyla kurulur. Bu ritimler duyusal ve duygusaldır, belli bir anlamda önyargıyla ilgilidir, bedenseldir: Sadece bedenlerin bir yerde alan kaplaması açısından coğrafidirler. Ama aksi durumda nasıl olabilirler? Farklı mücadelelerin kendi frekansları olduğu için radikal ritimler, müzik gibi, dans gibi titreşimsel bir frekansla içimize girer – kesinlikle çoklu ritimlerle, ancak yine de bir arada var olup, belli bir noktada uyum sağlama özlemi duyarlar. Ama bu gelecekteki uyum, tekdüzelik ya da monotonluğa eşit olmak zorunda değildir: İnsanlar aynı müziği duysalar da, nerede olduklarına bağlı olarak biraz farklı bir biçimde salınır ve farklı adımlarla dans eder. Oysa yeterince insan gerçekten müziği duyup dans etmeye başladığında, nerede olursanız olsun kalkıp dans etmeye başlamanız gerekir.

Mistica'nın* Gücü

Bu anlaşılması zor sezgisel dürtünün başka bir adı *mistica* olabilir. Mistica/mistisizm, muhalif insanlar, bireyler ve topluluklar yoluyla, "özveri, tevazu ve cesaret aşılamayla harekete geçirilen bir güç işlevi gören, yetkilendirme, sevgi ve dayanışma

(*) Mistica: İtalyancada mistisizm. (ç.n.)

duygusu" olarak akan soyut, duygusal bir unsurdur.[1] Olacakları önceden bilme pratiğidir, mistik ve derin, akıldan olduğu kadar kalpten kaynaklanan gerçek bir duygu yapısıdır.[2] Kendisini sembolik olarak, folklor ve sözlü dille, tinselcilik ve şiirle, müzik ve dansla, dünyaya öfkelenmeyle ve bununla ilgili bir şey yapmakla gösterir. Toplumun, özellikle kıtanın en büyük ve en etkili toplumsal hareketlerinden birinin ayırt edici özelliği, hatta bir devrim parolası işlevini gördüğü Latin Amerikan toplumunun "halk" katmanlarından yayılır. *Movimento dos Tradalhadores Rura´s Sem Terra,* Brezilya'nın Topraksız Köylü Hareketi (MST), Eric Hobsbawn tarafından "çağdaş Latin Amerika'daki herhalde en iddialı toplumsal hareket" olarak tanımlanıyordu.[3]

1970'lerin sonlarından itibaren, Topraksız Köylü Hareketi dinamik bir radikal güç haline geldi. Brezilya'nın 1964-85 askeri yönetiminin tarımsal modernizasyon hareketi gereğince, İngiltere'de on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılın toprakların çitle çevrilerek özel mülkiyet haline getirilmesiyle ilgili yasaların yeniden yürürlüğe konulmasıyla, 30 milyon aile ve kiracı çiftçi topraklarından atıldı. 1990'lı yıllarda, Topraksız Köylü Hareketi kendisini güçlendirdi ve safları Başkan Cardoso'nun (1995-2002) neo-liberal politikalarına karşılık olarak daha da fazla büyümeye başladı. Aynı zamanda tarım endüstrisi ihracatından dolayı cömert teşvikler alırken, ithalat vergileri yüzde 32,2'den yüzde 14,2'ye indirildi, tüm bunlar

(1) Daniella Issa, "Praxis of Empowerment: Mística and Mobilization in Brazil's Landless Rural Workers' Movement," *Latin American Perspectives*, Vol. 34, 2007, s. 125..

(2) Radikal imgelemede, mística Raymond Williams'ın "duygu yapısı, etkin biçimde yaşanan ve hissedilen bir anlam ve değer olarak aynı anlama gelir. Williams şöyle yazıyordu. "Dürtünün tipik unsurlarından, özellikle bilinçlilik ve ilişkiler ile ilgili duygusal öğelerden bahsediyoruz: 'düşünceye karşı duygudan değil, duygu gibi düşünce ve düşünce gibi duygudan; mevcut bir türün, bir yaşayan ve birbiriyle ilişkili bir süreklilikte pratik bilinçliliği." (Raymond Williams, *Marksizm and Literature*, Oxford University Press, 1978, s. 132.)

(3) Hobsbawm, Jan Rocha ile Sue Brabdford'un *Cutting the Wire: The Story of the Landless Movement in Brazil*, Latin American Bureau, London 2002, kitabının tanıtım yazısını kapsar.

küçük toprak sahiplerini dünya pazarı karşısında savunmasız bıraktı. 1995 ile 1998 arasında, Brezilya'nın "küresel rekabet edebilirlik" hamlesiyle, 400.000 kadar çiftçi geçim kaynakları olan topraklarından ayrıldı. Topraksız Köylü Hareketi, Meksikalı Zapatistalar gibi, başarılı bir şekilde harekete geçti ve farklı bir yoksul çiftçi kitlesini el koyma yoluyla sermaye birikimine karşı koyan, işgallere ve yeniden el koymalara kalkışma, hayatı tehlikeyi atma ve süreçte parçalara ayırma yoluyla araziyi yeniden kazanıp koruyan yoluyla güçlü ve tutkulu bir tarım ordusu olarak örgütledi.[4]

Topraksız Köylü Hareketi, 400.000 milyondan fazla aileyi, 7 milyon hektarlık tarıma elverişli araziye tekrar yerleştirdi. Artık Brezilya'nın inatçı sömürgeci *latifundios** mirasının yanı sıra WTO gibiler tarafından desteklenen küresel neo-liberal tarım endüstrisinin en gürültücü muhaliflerinden birisiydi. Aynı zamanda, tarım zehirleri ve genetiği değiştirilmiş tohumlar çağında gıda bağımsızlığı ve gıda güvenliğinin en tutucu destekçisi haline geldi. 1999'da, Topraksız Köylü Hareketi, Kuzey Yarımküre'de olduğu kadar Güney Yarımküre'de de *Confederation Paysanne* ve *Via Campesina* gibi diğer yerel hareketler ile birlik olarak "Seattle Çatışmasına" katıldı ve Porto Alegre ile Belem'deki –cici çocuk– Dünya Sosyal Forumunun ev sahipliği yapmasına yardım eden düzenli bir ordu oldu. Bu arada, toprağa erişme hakkıyla ve çevreye karşı daha duyarlı, özerk ve sosyal olan alternatif bir tarımsal ekonomi ile alternatif bir dünyayı destekleme yoluyla saldırgan bir güçlendirme programını onaylamak için sürekli olarak ulusal ve savunucu gündeminin dışına –ücretli tarım işçisini savunma fikrinin bile dışına– çıkmıştır.

---

(4) 1996 Nisan'ında Amazon eyaleti Pará'da barışçıl bir protesto olarak başlayan gösterilerde MST üyeleri askeri polis tarafından katledildi, 69'u yaralandı. *One Hundred Years of Solitude*'taki muz işçileri katliamı kadar efsane olan olay, ulusal ve uluslararası protestolar yaratı ve Brezilya'nın Uluslararası Af Örgütü tarafından hâlâ büyük ölçüde çözümlenmemiş olarak grafiklerle belgelenen en büyük ceza davalarından birisini başlattı.

(*) Latifundios: 20 bin hektarın üzerindeki özel toprak mülklerine verilen isim. (ç.n.)

Kendi Paulo Freir tarzı özgürleşme teolojisinden kaynaklanan Topraksız Köylü Hareketi, masallaştırılmış mistisizm katılımını, başkalarıyla ve başkalarından öğrenme, benimsenen fikirlerin kısıtlamasından kurtularak mücadele etme, kendinizi düşünme ve diğer kişiliklerden oluşan bir toplum içinde kendinizi keşfetme yoluyla Marksvari vicdanileştirme, ciddi olarak bilinçli hale gelme sürecinde kullanır. Bir direniş misiticası, öğretim ve kitaplar aracılığıyla gerçekleşir, ama gerçekte bir "okulsuzlaşma" pedagojisidir; hayal gücü ezbere eğitimle ezilemediği gibi, öğretim hizmeti yüceltmek ve boyun eğmeyi teşvik etmek için kullanılmaz; aksine, sorular sorar, yabancılaşmayı önemsemez, hayvansı ve törensel bir tinselliği destekler. Güçlü mistik duyguları Topraksız Köylü Hareketi'nin kendiliğinden olsa da tam örgütlenen ve bir anın olduğu kadar zihnin, infial anının da yaratılışı olarak hissedilen yürüyüşlerini, mitinglerini, isyanlarını ve kargaşalarını canlandırır. Mumlar, tohumlar, palalar ve bayraklar, şarkı söylemeye, şiir okumaya ve teatral gösterilere dâhil edilir. Bir Topraksız Köylü Hareketi eylemcisinin dediği gibi, mistisizm "politik düş görmeyle birleşir. Ama mistisizm, idealizm ve törencilik... olarak görüldüğü için diğer solcular bizi eleştirir. Ama mistisizm olmadan militan olamayız. Biz bundan besleniriz; eğer *lona pretas**, okuldaki çocuklar, Topraksız Köylü Hareketi bayrağı ile o duyguyu hissedemezseniz, o zaman devam etmek niye?"[5]

(*) Lona Preta: Siyah bayrak. (ç.n)

(5) Issa'dan alıntı, "Praxis of Empowerment," s. 129. *Lonas pretas*, derme çatma çadır olarak kullanılan siyah plastik brandalardır; bir toprak işgalinin ilk evresi anlamına gelirler ve MST için derin anlamlar ve güçlü sembollerle yüklüdürler. Bu nedenle, MST'nin üstünde Brezilya haritası ve biri erkek biri kadın iki tarım işçisiyle kırmızı flamasıdır da. Tohumlara gelince, toprağı ve çiftçiliği, geçimi, beklenen şeylerin umudu, gelecekte büyümeyi, verimliliği ve gelecek kuşaklar için gıdayı simgelerler. Tohumlar ütopik çağrışımlar yapar, ama her organik tarım yapan çiftçinin bildiği gibi, aynı zamanda fırtınalı havaya da maruz kalır. MST eylemciliğini yönlendiren şeyin çoğu, kolektif hafıza ve sembolik, büyük ölçüde hayali evrenin yaratmasıdır, hepsi de büyülü bir şekilde Brezilya'da koşullarıyla ilgili ölüm kalım gerçekçiliğine dönüşür.

Hareketin başka bir üyesi, "Mistisizm sizi içten etkiler, mücadelenin, düş kurmanın, umutlu olmanın, dışarıdaki dünyanın gizemini bize gösterdiği için yaşamlarımızı etkiler. Böylece, mistik olan aracılığıyla hayatımızı, gerçekliğimizi, düşlerimizi ve tarihimizi alırız. Ve mistisizm bize coşku ve cesaret verir," der.[6] Başka birisi, mistisizm "bize ivme kazandırır," der:

> Bu, açıklayamayacağınız ancak hissedeceğiniz bir şeydir. Teoriden çok fazla miras aldık, ama Topraksız Köylü Hareketi'nde bu, topluluk içinde zenginleştirilir. *Lona preta* altında yaşayan bu insanlar neden gülmeye, şarkı söylemeye ve mutlu olmaya devam ediyorlar? Mistisizmden dolayı. Okulda, mistik olanı, daha çok çalışma zorunluluğunu, bir mücadele gerçekleştirme yöntemini yaratıyoruz. Şehitleri marşlarla ya da yürüyüşlerde andığımız –ve günlük... yaşadığımız mistisizm vardır– yerde mistik eylemi dışa vurmanın mistisizmi vardır. Genel anlamda mistisizmin özgünlüğü, kurumsallaştırılmamış olması gerçeğinden kaynaklanıyor. Mistisizmin resmileşmesine izin verilirse, yok olacağının farkındayız. Hiç kimse duygulanmak için emir almaz, bir şeyin sonucunda motive olduğunuz için duygulanırsınız.[7]

Mistisizm, İspanyol şair Frederico Garci Lorca'nın bir zamanlar *duende** olarak adlandırdığı, imkânsız oldukları, her şeyin kaybedildiğini düşündüğünüz, herkes ölüp gömüldüğü zaman bile koşulları olası hale getiren militan bir şiirsellik ve militanlığın şairleri kadar politik ve kişiseldir. Marksizmin bütün engellere rağmen en vahşi ve en duygusal sesini bulma özlemini duyduğu derin bir şarkıdır. Ancak duendeyi ya da mistisizmi bulmamıza yarayacak bir harita yoktur. Hiçbir burjuva ya da yöneten elit kesim, duendeyi ya da mistik olanı bilemez, çünkü kaybedecekleri çok az şey vardır, yeterince ümit-

(6) Abdurazack Karriem'den alıntı, "The Rise and transformation of the Brazilian Landless Movement into a Counter-Hegomonic Poltical Actor: A Gramscian Analysis," *Geoforum*, Vol. 40, 2009, s. 319.
(7) Issa, "Praxis of Empowerment," s. 130.
(*) Duende: Şiir cini. (ç.n.)

siz değillerdir, Marx'ın dediği gibi yabancılaşmalarıyla mutlu durlar. Hiçbir burjuva sınıfı ya da yöneten elit kesim duende ya da mistisizme sahip olamaz, çünkü Lorca'nın dediği gibi her biri kanı kırık camlar gibi yakar; geometri ve akılcılığı reddeder, insanların acılarından beslenir. Güney İspanya'nın özellikle Endülüs'ün büyük sanatçıları, şarkı söyleyenler, dansçılar ya da matadorların hepsi, tıpkı radikal politika ya da Büyülü Marksizmde olduğu gibi, duende gelmeksizin hiçbir şeyin olmayacağını bilir. Birçok post-endüstriyel kapitalist toplum duendeyi öldürmüş, iğdiş etmiş, alevini söndürmüş, yok etmiş ve duygusunu çalmıştır. Bir varlık ve bolluk hayatı, herkes için sapkın bir biçimde hiçliğe, çok fazla çalışma ya da yeterince çalışmamaktan oluşan bir hayata, gerçek duygusallık ve cesaretten yoksun bir gerçekliğe ve Henry Miller'ın romanındaki gibi aşırı metalaştırılmış klimalı bir kâbusa dönüşür. Yine de, Lorca, mistik olanın gücüne benzer şekilde, "duendenin gelmesi, biçimlerde radikal bir değişiklik gerektirir. Eski bir duruma, mucize gibi yeni yaratılmışlık özelliği ile bilinmeyen tazelik duyguları getirir," der.[8]

Canlı bir Duygu Durumu

On dokuzuncu yüzyıl sonunda kaleme alınan dikkat çekici bir makalede, İngiliz romantik şairi William Wordsworth, *Lyrical Ballads* başlığı altında topladığı bir şiir dizisi hakkında değerlendirme yapıyordu. Wordsworth bu makalede, sözcüklere duygusal bir etki aktaran ifade etme gücünü "nesnel olarak" belirlemek için şiiriyle ilgili elinden geldiği kadar ve dürüstçe "mantıklı" açıklamalar yapmaya çalışıyordu. Elbette, hiçbir zaman politika ve duygularından bahsetmeyen Wordsworth, diğer şiir ve edebiyatseverlere yönelmişti. Her şeye rağmen asla öngörülmeyen ve planlanmayan biçimlerde bize duygu ve

(8) Federico Garcia Lorca, *In Search of Duende*, New Direction Books, New York, 1955, s. 52.

düşünce, duygusallık ve dil, imgeleme ve kompozisyon arasında bağ olduğuna ilişkin özet bilgi verdi ve bunu yaparken insanın ifade kapasitesinin aslında şiirin olduğu kadar politikanın da temel içeriği olduğunu gösterdi. Doğrusu, neredeyse Wordsworth'un "şiirler" ve "şiir" sanatından söz ettiği her yerde, onları kolayca "politikalar" ve "politik" ile değiştirebiliriz. Wordswoth başlangıçta, "bu şiirlerde ileri sürülen ana hedef, sıradan yaşamdan olaylar ve durumlar seçmek, onları olabildiğince gerçekten insanlar tarafından kullanılan dil içinde ilişkilendirip tanımlamak ve aynı zamanda hayal gücüyle renklendirmekti," diyordu.[9]

Tıpkı herhangi bir politikada olması gerektiği gibi, Wordsworth şiirinin çıkış noktası gerçekliktir. Yine de hayal gücü, gerçek ve politik düşünceleri (ve idealleri) renklendirecek özel şeyler yapar ve bu gerçekliği "bir heyecan durumu" içinde hepimizin okuması ve hepimizin hissetmesi için ayrıntılarına inilmemiş temel duyguyu açıkça ayrıntılı şekillerde aktararak, yeni ifade edici ve aydınlatılmış bir biçime dönüştürür. Çünkü hepsinin ötesinde, Wordsworth herhangi bir eyleme ya da duyguya önem kazandıranın duygu olduğunu, eylem ya da durumun duyguya anlam vermediğini kabul eder. Bütün iyi şiirlerin, tüm güzel radikal politikalara benzer şekilde "*kendiliğinden taşan güçlü duygular*" olduğunu söyler.[10]

Gerçek değeri olan şiirlerin genellikle uzun süreli derin düşünce ve bitmek bilmeyen bilinçli düzeltmelerle üretildiği doğrudur; duygular tüm iyi şiirlerde, yine tüm iyi politikalarda olduğu gibi, düşünceler ve zihnin yeniden yapılandırılması ile değiştirilip yönlendirilir. Wordswoth bu düşünceler genellikle geçmiş duyguların temsilcileridir ve şiirin yaptığı "bu

(9) William Wordsworth "*Preface to Lyrical Ballads*" (1800), *The Complete Poetical Works of William Wordsworth*, Houghton Mifflin & Company, New York, 1932, s. 791.

(10) Wordsworth, "Preface to *Lyrical Ballads*," s. 791, vurgu bana ait.

tutku ile bilgiyi bir araya getirmektir"; o tutkuların ruhuyla düşünüp hisseder, der. Tutkular,

> ahlaki duygularımızla, hayvani duyularımızla ve bunları uyaran nedenlerle; öğelerin işlemleriyle, görünür evrenle, fırtına ve güneş ışığıyla, mevsim dönümleriyle, soğuk ve sıcakla, dost ve akraba kayıplarıyla, incinme ve gücenmelerle, minnet ve umutla, korku ve kederle ilişkilidir.[11]

Şiirsel düşünce, bu nedenle gizli insani duyguları biçimlendirir, kendiliğinden taşan güçlü duyguları yönlendirir ve bu duyguları etkileyici empatik duyarlılığa dönüştürür. Başarılı şiir, başarılı politikalar gibi, düşünce-duygu ayrımı arasında kalır, bir şekilde bunu bozar, ikisini birbirine birini diğerine indirgemeksizin bağlar. Bu, "toprak ve iklim, dil ve davranış, yasa ve gelenek farkına, akıldan sessizce çıkan ve şiddetle yok eden şeylere rağmen," erkeklerin diğer erkeklere, kadınların diğer kadınlara hitap ettiği şiirsel ve politik bir dizedir.[12] Wordsworth "şiir bütün dünya üzerine ve tüm zamana yayılırken, tutku ve bilgiyle büyük insan toplumu imparatorluğunu birbirine bağlar," diyordu. Şiir, hiddet politikası oluşturmak ve yönlendiren yardımlar düzenlemek gibi, sözcükleri ve cümleleri biçimlendirecek *kompozisyondan* yararlanır. Kompozisyon güçlü duyguya yeniden değinir, ona renklendirici ve şiirsel biçim verir; kendiliğinden enerji akışını sağlayan donanımı düzenleyerek politik bir sayacı, Marksist bir mistisizmi, yani "canlı bir duygu durumu içindeki insanların gerçek dilini" tasarlar.[13]

Wordsworth duende ve mistica kullanıcıları için bir kılavuz hazırladığını bilmediği gibi, Walter Benjamin'in daha sonra kendi büyülü deneysel Marksizminde keşfettiği *din dışı aydınlanmayı* öngördüğünün de farkında değildi. Yine de, hem

(11) Wordsworth, "Preface to *Lyrical Ballads*," s. 795-6.
(12) Wordsworth, "Preface to *Lyrical Ballads*," s. 795.
(13) Wordsworth, "Preface to *Lyrical Ballads*," s. 790.

Benjamin hem de Wordsworth, insanın tutkuları ile aklının yapay uyarıcı kullanılmaksızın uyarılabileceği konusunda hemfikir oldu. Kendisi yapay cennetler ülkesine hiç yabancı olmayan Benjamin, bir seferinde içtiği esrar ve yüksek radikal bilinç biçimleri arayışı hakkında yazdı. Esrarın verdiği bir sarhoşluk anında, "akıl almaz bir neşeye kapılmasını" anlattı. Benjamin, "Olaylar bu şekilde gerçekleşti, ortaya çıkan nesneler bana sihirli değnekle dokundu ve onlarla ilgili bir rüyaya daldım," diyordu.[14] Ama trans halinin karanlık bir yüzü de vardı. Benjamin, esrarın gerçekten aydınlatıcı olan bir şey uyandırmadığını biliyordu. Trans anında, "gücünün zirvesinde kendinden geçmiş bir düzyazı varlığı" haline geliyordu. Sorun, aksine biraz fazla kendinden geçmiş olmasıydı: Bu sarhoşluk veren durumda, yaratma eylemi bir nebze kolayca ortaya çıkıyordu, bu, sahte bir büyüydü.

Sonunda, esrarın verdiği kendinden geçme hali "ince, prizmatik uçlarıyla onu günlük hayatın gerçekliğinden koparır."[15] Gerçek büyü eve çok daha yakın yerde, esrarın ya da başka bir uyuşturucu maddenin başlangıç niteliğinde ama tehlikeli bir ders verdiği "din dışı aydınlanmada," materyalist bir antropolojik ilhamda bulunur. Benjamin "gizemin gizemli tarafına sadece, her günü anlaşılmaz, anlaşılmazı her gün olarak algılayan diyalektik bir görüş sayesinde, onu her günde fark ettiğimiz ölçüde girdiğimiz" konusunda kararlıydı.[16] Din dışı aydınlanma, şöyle bir şeydi: Günlük mücadele ve uğraştan, bir parça duende, mistisizm gücüyle, insanın kalbinden ve aklından kaynaklanan kirli bir büyüyle sıradan işler masalıyla aşılanan ilahi değil, dünyevi bir aydınlanmaydı ve değişmez biçimde o kadar uzak olmayan bir cadde ya da ormanda patlak verirdi.

(14) Walter Benjamin, "Hashish in Marseilles," *Reflections Essays, Aphorisms, Autobiographical Writings*, Schocken Books, New York, 1978, s. 141, s. 144.
(15) Benjamin, "Hashish in Marseilles," s. 142.
(16) Walter Benjamin, "Surrealism: The Last Snapshot of the European Inteligenstia," *Reflections*, s. 190.

En sarhoş edici, kendinden geçirici radikal biçimiyle, kendiliğinden yıkıcı bir tehlikeli politikaya, belki de tamamen devrimci bir eyleme dönüşebilirdi.

Patlama ya da Kendiliğinden Yanma

Klasik Marksizm içinde, düşünce ile duygular ve kendiliğindenlik ile örgütlenme hakkındaki tartışmanın uzun ve değişik olaylarla dolu bir geçmişi vardı. Bu, 1904'te tıpkı Marx ile anarşist Mikhail Bakunin'i daha önce Birinci Uluslararası İşçi Birliği (1864-76) içinde bölmesi gibi, Rosa Luxemburg'u Lenin ile kavga ettirdi. Lenin tam gelişmiş "nesnel bir faktörde" yoğunlaşmayan "yıkıcı bir unsurda" ısrar ederek kendiliğindenliği küçümsedi. *Bir Adım İleri, İki Adım Geri* adlı yapıtında, "işçi hareketinin kendiliğinden gelişiminin, burjuva ideolojisine bağımlı kalmasına yol açtığını," yazıyordu.[17] "Sosyalist bir bilincin", sadece dışarıdan taşınabileceğini düşünüyordu. İşçi sınıfının kendisi, sadece kısıtlayıcı, "saf ve basit bir sendika bilinci" kapasitesine sahipti. Sonuç olarak, işçi sınıfının, devrimi kendi görevleri haline getirecek, hareketin kendiliğindenliğini yok edecek, özellikle "isyancı öğrencilere... hoşnutsuz mezhep üyelerine, öfkeli öğretmenlere sıkı bir taktik programı zorla kabul ettirecek seçkin bir öncü gruba, adanmış entelektüeller önderliğinde bir partiye ihtiyacı vardı." Özetle, Lenin mistisizm, daha sert, daha acımasız, daha duygusal bir hiddet politikası, kendiliğinden militanlık konusunda temkinliydi.

Kendiliğindenliğe karşı bilim adına, isyan adına yürütülen, teknik, örgütlenme olarak değerlendirilen Marksist-Leninist saldırı, öznel ile beraber nesneli de yok ederek, zayıf halkçı protestolar üstünde yıkıcı bir etki yaratmıştır. Doğrusu, Lenin'in kendiliğindenliğin değersiz, yani tarihsel gerekliliğin

(17) Vladimir Lenin, *One Step Forward, Two Steps Back (The Crisis in Our Party)*, Progress Publishers, Moscow, 1978.

ve devrimci kapasitenin akışı karşısında aslında akıldışı, bilim dışı olduğu bildirisini bazı Marksist gerilimler izledi. Kendiliğindenlik Lenin'in istediği askeri disiplinden, merkezi örgütlenme anlayışından yoksundu, kendiliğindenlik karşısında partiyi yöneten kitlelerin kuyruk sallayan köpek gibi, köle gibi el pençe divan durmasıyla "kuyrukçuluğa" geriledi.

Öte yandan, Roxa Luxemburg, Lenin'in bağlantısız işçi sınıfı eylemciliğini, parti nesnelliğini aşağılamasını reddederek, "aşırı -merkeziyetçi eğilimini" pek desteklemiyordu. Luxemburg *Leninizm ya da Marksizm?* adlı bildirgesinde farklı ilerici ve işçi sınıfı federasyonlarının bir "eylem özgürlüğünün" olması gerektiğini yazıyordu.[18] Bu şekilde "devrimci girişimlerini daha iyi geliştirebilir ve durumun tüm kaynaklarından daha iyi yararlanabilirlerdi." Lenin'in çizgisi gözetmenin kısır ruhuyla doluydu. Olumlu ve yaratıcı bir ruhtan yoksundu."[19] Luxemburg, bir örgütlenmenin öngörülmez biçimde paldır küldür yayılıp büyüdüğü süreçte mücadelenin iniş çıkışlarına karşı daha cömert, daha duyarlıydı. Sosyal demokrasinin sadece icat edilmediğini, aynı zamanda ilerlemeye çalışan kendiliğinden sınıf mücadelesinin bir büyük yaratıcı eylemler dizisi ürünü olduğunu söylüyordu."[20]

Bir hareket mücadelesinin, savaşının içinde, insanların adeta sadece mücadele sırasında daha geniş bir hareket içindeki eylemciler gibi çoğunlukla kendilerinin farkında olduğunu düşünürsek, hemen kendisini tarafsızca onaylamayabileceğini söylemeye gerek yok. Kendilerini değişmez bir biçimde karşıtlarıyla, "iktidardaki sınıfla" mücadele etme yoluyla, onlardan farklı olan, güç, zenginlik ve otoriteye sahip ve çıkarları onlarınkinden farklı bir şekilde karşıt olan kendi ötekileriyle, temsilci ve kurumlarla tanımlıyorlardı. Yakınlık ve bağlılık (resmi

(18) Rosa Luxemburg, *Russion Revolution and Lenin or Marxism?* içinde, "Leninism or Marxism," University of Michigan Press, Ann Arbor, 1961, s. 94.
(19) Luxemburg, "Leninism or Marxism?," s. 94.
(20) Luxemburg, "Leninism or Marxism?," s. 92.

olsun olmasın) deneyden önce değil, yolda kabul ediliyordu. Tam olarak reçete edilen bir devrimci taktik dizisi, taktik tarif kitabı yoktu. Partideki proletarya çekirdeğinin sınıf bilinci ile doğrudan halka özgü ortamı arasındaki hava-geçirmez bir bölünme, Luxemburg'a göre akılsızca biçimde partizancaydı. Bilinçten önce bilinçsizlik ortaya çıkar, o "Hareket kendiliğinden atılım ve sıçramalarla ilerliyor, girişime... engel olma, etrafını dikenli telle çevirme, zamanın büyük görevini gerçekleştirilemez hale getirmek demektir," diyordu.[21]

Luxemburg her yerdeki küreselleşme karşıtlığı okuma listelerinde yer almalıdır. Her Marksistin okuma listelerinde de. Kendiliğindenlik artışını anlamaya çalışmaksızın yok etmek, tutarlı bir pratiğe yönlendirmek, (Wordsworthvari anlamda) "kompozisyon" ile ve doğru zamanda –ne çok geç ne de çok erken– üstesinden gelebilecek bir taktik geliştirmek, aşırı bir dogmatizm göstergesidir. Henri Lefebvre 1968 Mayıs'ını derinlemesine düşünerek, kendiliğindenlik olmaksızın hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceğini, gelişmeyeceğini ve ömrü olmayacağını söylüyordu. "Tüm iktidar biçimlerine göre, sonuçta düşman kendiliğindenliktir."[22] Kendiliğindenlik her zaman ve her yerde kendisini nesnelliğe karşı bir öznellik, yetersiz bir sistemle bütünleşmenin reddi, egemenlik ve sömürüye, ötekileştirme ve baskıya karşı duygusal bir boşalma, canlı bir duygu durumu, bir rahatlama, bir gerçek –ya da belki hezeyan– anı olarak gösterir.

(21) Luxemburg, "Leninism or Marxism?," s. 94.

(22) Henri Lefebvre, *L'irruption, de Nanterre au somnet*, Édititions Anthropos, Paris, 1968, s. 79. Metin İngilizceye *The Explosion*, Monthly Review Press, New York, 1969, başlığı altında çevrilmiştir. 2005 Haziran'ında İngiliz İşçi Partisi hükümeti, Westminster çevresindeki yarım millik bir "göç alanında" tüm doğaçlama protestolara bir yasak getirdi. Bazı Parlemento üyeleri, protestocuların göz zevklerini bozduğunu; hoparlörlerin çalışırken dikkatlerini dağıttığını ve pankart yığınlarının sürekli olarak "güvenlik riski" oluşturduğunu söylüyordu. Bundan böyle, yeni göç yasası altında, polise herhangi bir gösteri, izinsiz bir spontan protesto düzenleyen kişiyi tutuklayabilme yetkisi verildi.

Weimar Almanya'sının kanıtladığı gibi, her kendiliğindenlik artışı ilerici değildir, keza İngiltere'nin "av yanlısı" mitingleri ve ABD'de Fox News ve eski dostumuz Glenn Beck tarafından desteklenen Obama karşıtı en son kurumsal lobici "çay partileri" de. Bu nedenle, kendiliğindeliğin en sadık savunucularından birisi bir serbest piyasa –Friedrich von Hayek, Margaret Thatcher'in başucu kitabıydı– yanlısıydı. Hayek'e göre, serbest fiyat sistemi, insanın tasarımından değil eyleminden kaynaklanan "kendiliğinden oluşan düzeni" yaratan bilinçsiz bir yatırımdır. Ancak, birçok şey Hayek'in radikal (tutucu) kendiliğindenliğini ilerici karşıtından ayırır. En başta, Hayek'in onayladığı kendiliğindenlik, özgür bireylerin "manevi haklarını ileri sürerek" oluşturduğu pazar çevresinde örgütlü sosyal kurumlardan kaynaklanıyordu. Buna rağmen, Marx'ın defalarca belirttiği gibi, bu, aslında çoğunluğun zararı pahasına göreceli azınlığın bir özgürlüğü olan "serbest ticaret", "serbest alım-satım", vs. – bir ticaret türüdür. Doğrusu, bir pazar ortamının sınırları içinde biçimlendirilmeyen, değiş tokuşa, paraya, değer ilişkilerine dayanmayan herhangi bir özerk eylemi engelleyen bir özgürlüktür. İş yerinde ve günlük yaşamda zorbalığa neden olan bir düzensiz pazarlar anarşisidir. Sadece rekabet otoritesinin egemen otorite olduğu sonuç için Hobbesvari bir yarışmadır, karşılıklı kapitalist çıkarlar tarafından uygulanan baskıdır. Bu arada, Hayek de dengeye eğilimli düzenli bir gerçekçi sistemi yaratan bu kendiliğinden, anarşik piyasaları koruyordu. Küresel kapitalizmde sürekli çöküntü ve krizlere neden olan bu kavram kendi terimleriyle bile, anlamsızdı. Öte yandan kendisini piyasa ekonomisinden kurtarmak istediği için ve gerçekten daha özerk ve komüniter özgürlükçü bir sol bakış açısından dolayı, kendiliğinden oluşan, devletçi olmayan faaliyet onaylanır. Bu tür kendiliğindenlik, çoğunlukla örneğin günlük yaşamın dış mahalleleri, yoksulların oturduğu mahalleler, varoşlar, dünyanın her yerindeki balta girmemiş ormanlar, gecekondu mahalleleri gibi unutulan ya da korkulan

alanlar gibi, toplumun kurumları tarafından işgal edilmeyen alanlarda patlak verir. Yakın geçmişte Mike Davis Küresel Güney'in büyük şehirlerinde kendiliğinden kargaşa olasılığı üzerinde düşünmüştü.

> Belki, günlük şehir hayatının [gelişen dünyada] kirliliği, trafik sıkışıklığı ve şiddetinin bardağı taşıran bir noktaya gelmesi, sonunda gecekondunun geçici kibarlıklarını ve hayatta kalma örgütlerini yok edecektir. Kesinlikle eski tarımsal dünyada, doğrudan sosyal patlamaya neden olan açlıkla ölçülen eşikler vardı. Ancak, hiç kimse yeni yoksulluk şehirlerinin kendiliğinden yandığı toplumsal sıcaklığı bilemez.[23]

2020'den itibaren, iki milyar insan dünyanın en büyük şehirlerinin kenarlarına yayılan *favela** ve gecekondularda oturacaktır. Topraksız köylülerin ve eski proleterlerin kırsal iç bölgeleri dışında küresel şehrin dış mahallelerini kapladığı, kırsal alanı kentleştirdiği kadar kenti kırsallaştıran büyük bir küresel gecekondu gelişim aşamasındadır. Bu arada, küresel egemen sınıf özünü her yerde kent yaşamında bir feodal bağımlılık yaratan "Haussmanlaştırıcı" refah ve bilgi, birikim ve güç düğümlerinin merkezinde biçimlendirmektedir. O mülksüzleştirilen iki milyar insanın, kendiliğinden oluşan dev bir sokak ayaklanmasında kendilerini eski çizgilerine döndürmek isteyip istemeyeceklerini kim bilir? İletişimin küreselleşmesi, öfke, örgütlenme olduğu kadar korku (fal taşı gibi olmuş gözleriyle) da yaratarak her şeyi –Baudelaire'nin şiirinden esinlenirsek– "küresel yoksulların gözlerine" açacak mıdır? On binlerce yoksul topraksız Latin, zaten Kaliforniya'daki kentsel işçi hareketinin yeniden oluşturulmasına yaramıştı; Güney Afrika ilçelerinde militanlık ırkçılığı dize getirmişti; 1997'de

(23) Mike Davis, "Planet of Slums: Urban Involution and the Informal Proletariat," *New Left Review*, 2004 Mart-Nisan, s. 29-30. Ayrıca bkz. Mike Davis, *Planet of Slums*, Verso, London, 2006.

(*) Favela: Brezilya'da büyük kentlerin çevresini saran gecekondulara verilen ad. (ç.n.)

Doğu Asya ve Latin Amerikan ekonomilerinin çöküntüye girdiği Jakarta, Seul, Bangkok, Sao Paulo ve Buenos Aires'te milyonlar sokaklara dökülmüştü; IMF'nin şok terapi programlarına karşı isyanlar, küresel neo-liberalizmle kendi yerel sokağı aracılığıyla en savunmasız şekilde ilişki kuran birçok gelişmekte olan dünya başkentini için için yanmaya bırakmıştı.

İktidar ve medyası, kendiliğinden isyanları, patlak verir vermez ve eğer yayılırlarsa, hemen "karışıklıklar", émeute* olarak gösterir, katılımcılar "toplumun yüz karası", tehlikeli anarşistler, huzuru ve ılımlı bir sosyal düzeni mantıksızca bozanlar olarak dağıtılır. Hepsinden önemlisi dizginlenemeyen sokağı korku saçarak, çevresini kuşatmaya çalışarak, kendiliğindenliğini bastırarak, sokakta protestocuları farklı gruplara ayırarak, hukuk adına görünüşteki kargaşayı gidermeye ve düzeni yeniden pekiştirmeye çalışırlar. Mücadele sokaktan, en alttan yukarıdaki kurumsal alanlara yayılabilir. Kendiliğinden oluşan mücadele, iktidarı aynalı camlı ofislerinden, siyah araç konvoylarından, özel golf kulüplerinden, konferans salonlarından ve seminer merkezlerinden dışarıya çıkarabilir. Özellikle, Seattle'dan beri kurumsal politikanın bıraktığı boşluğu dolduran, küreselleşmeden belli bir yerde, belli bir anda acısını çıkartan sokaklar, bariz bir biçimde siyasallaşmıştır. Bunun altında yatan, kendiliğinden oluşan çekişmenin gücü olduğu gibi aynı zamanda zayıflığıdır: yerelciliğin, "kısmi uygulamanın" ve dürtüsel nihilizmin zayıflığıdır.

Seattle'da, Washington'da, New York'ta, Davos'ta, (Dünya Ekonomik Forumunun her yıl toplandığı) İsviçre'de olduğu kadar (Amerika Serbest Ticaret Bölgeleri görüşmelerini protesto edenleri göz yaşartıcı gaz ve tazyikli su fışkırtma araçlarının karşıladığı 2001 Nisan) Quebec City'de ve sayısız G8 zirvesinde, Fransa'nın büyük şehirlerinin banliyölerinde (2005 Kasım),

(*) Émeute: İsyan. (ç.n.)

Yunanistan'da (2008 Aralık) sokak politikası ve kendiliğindenlik patlaması, radikalizm içinde şiddet olgusunun yeniden doğmasına yol açmıştır. Şiddet, kendiliğindenlik ve mücadele – Lefebvre "yönelim arayışı içinde olan ve sadece kendilerinden yararlanarak var olabilecek güçlerle"[24] diyordu– ile ilişkilidir. Şiddet radikal mücadelede büyük ölçüde kaçınılmazdır: Eşyaları kırmanın, amacı anlamsız hale getirmenin (anlamsızlıktan anlam çıkarmak), Starbucks camlarına tuğlalar atmanın, McDonald's dükkânlarının içine kamyonla girmenin, otomobilleri yakmanın, duvarlara graffiti çizmenin tümü, devlet baskısına, şirket adaletsizliklerine, iktidarın "gizli şiddetine" karşı haklı tepkilerdir. Bu nedenle, meşru "karşıt şiddet" biçimleridir. Bu anlamda, şiddet Lefebvre'nin deyimiyle "huzurlu bir arada yaşama" ile "durgunlaşan sosyal ilişkiler" arasında gizlendiği, belirsizleştirildiği, azaltıldığı halde asla çözümlenmeyen eski çelişkiler üstüne eklenen yeni çelişkileri ifade eder.[25]

Lefebvre, yıkıcı davranışta, anlamsız eylemler cazibesinde – yozlaştırılarak "koşulsuz kendiliğindenlik ontolojisine", "şiddettin metafiziğine" dönüştürülmediği sürece- belli bir politik etki görür. Sadece şiddete güvenmenin, oluş diyalektiğine aykırı "trajik bir bilincin yeniden doğmasına," yol açtığını söyler. Sonuç olarak, çekişme, kendiliğindenlik ve şiddetle olan ciddi ilişki, aynı zamanda "saf kendiliğindenliğin yok sayma eğiliminde olduğu" teorinin yardımıyla yapılan ciddi bir kendiliğindenlik ve şiddet tanımlamasını gerektirir.[26] Çoğunlukla kendiliğinden oluşan protesto, sadece muhafazakârlarca değil toplumun tüm kesimleri tarafından da özetle aptalca, çocuksu ve safça ilan edilir. Ama "olgunlaşmamış" genç insanlar, yetişkinlere olgun yaşam ve politika konusunda bir iki şey öğretebilir. Aksine, politikada "olgunluk" bir çözüm kadar engel de

(24) Lefebvre, *L'irruption*, s. 81.
(25) Lefebvre, *L'irruption*, s. 81-2.
(26) Lefebvre, *L'irruption*, s. 82-3.

olabilir. Çoğunlukla "olgunluk" kesinlik, dogmatizme ya da şüpheciliğe, sadece proleter mesihçi güçlerin onayına dönüşen solcu bir kesinlik anlayışı anlamına gelir. Böyle bir görüş, görecelikten kesinliğe, kurucuların otoritesine başvurmaya, aynı zamanda kirlenmeye tenezzül etmeyen bir saflığa ve *a posteriorizm*'e (önselcilik) yönelme eğiliminde olur. İşte şüpheci solcular kapitalist sistemin giderek artan iflasını irdeleyip eleştirmekten zevk alarak mutlu görünür; kapitalist sistem kötüleştikçe, krizlerin yoğunlaşması onların işine yarar. Şüpheci solcuların karamsarlığı, teori geliştirmeleri ve kıyamet tahminleriyle teşvik edilir. Bu sapkın bir kesinliktir. Öte yandan, şüphe ve boş beklentiler çok sayıda insanın nihilizme ve mutlak şiddete, özellikle gençlerin sokaklarda yaralandığı yararsız ve örgütsüz eylemciliğe doğru yalpaladığı sanrılı bir iyimserlik anlamına gelebilir.

Lefebvre gibi bir kimse, "*geliştirilmiş kendiliğindenlik*" olarak etiketlediği bir duruşun arasında bir yerinde olan ütopik bir konumu benimsemekte becerikliydi.[27] Geliştirilmiş kendiliğindenlik pratik ve teorik olan, çözümlenmelerinde hem ciddiyet hem de coşku, çılgınca ideallerin yanı sıra mistisizm ile de birleşmiş, özenli örgütlenme gerektiren sorunlar üzerinde yoğunlaşır. Aynı zamanda, ister solda ister sağda olsun kapsamlı politik aygıtlar tarafından özenle hazırlanan mutlak poli-

(27) Henri Lefebvre, *The Survival of Capitalism*, Allison and Busy, London, 1976, s. 100. Lefebvre, "Bir amaç, bir strateji olmalıdır. Hiçbir şey siyasi düşüncenin ya da geliştirilmiş bir kendiliğindenliğin yerini alamaz," diyordu. Lefebvre, merakla *La survive du capitalisme* adlı yapıtını 1973'te yayımladığında, zaten "Contestation, Spontaneity, Violence" içeren *The Explosion*'da [*L'irruption, de Nanterre au sommet*] yer alan birkaç makaleyi kapsamıştı. Ne yazık ki, İngilizce versiyonda, İngilizceden okuma yapan okurların bu tekrar üzerine kafa yorma hakkı yadsınarak, bunlar metinden çıkartılmıştır. *Survival of Capitalism* altbaşlığı, belki ipuçlarını sunar: "Üretim İlişkilerinin Yeniden Üretimi." 68'li yıllardan beş yıl geçtikten sonra, kapitalist sistem sadece "özne" bombardımanına dayanmakla kalmadı, "nesnel olarak" büyümeye de başladı. Bu büyümenin temel koşulu, üretim ilişkilerinin *yeniden üretilebilmesidir*. Lefebvre'nin metni Althusser'a selam verirken, devrimci umutlar açısından pek coşkulu değildir ve kurumsal analizler dünyasına girer; buna rağmen toplumsal yeniden üretim aygıtına çomak sokarak kendiliğindenlik ve çekişme düşüncesiyle dalga geçmeye dayanamaz.

tika ve ideolojiler hakkında sonu gelmeyen "eleştirel bir analiz" anlamına da gelir.[28] Bugün geliştirilmiş kendiliğindenlik ne dogmatizm ne de nihilizmdir, tamamen farklı bir şeydir: Stendhal döneminin romantik züppeleri kadar burjuva sistemine zarar veren, yine de abartılı nesnelliği ile daha fazla deneysel, büyülü imgelemesiyle daha savaş eğitimli bir mücadele biçimi olabilir. Bir şekilde aynı anda klasik ve postmodern, yeni bir retro-Marksizm olan bir eylemcilik olacaktı. Bu, bize sürrealizmi kazandıran kuşaktan daha öfkeli ve daha gerçekçi olsa da, Lefebvre'nin kravat takan ciddi komünistler kuşağı ve işçi hareketi üyeleri kuşağından daha esprili ve daha canlıdır.

Stendhal "kişi riskler almak zorunda olduğu için romantik olmak cesaret gerektirir," diyordu.[29] Ve kendiliğinden oluşan mücadelecilerin yeni milenyum çağı romantizmi, benzer şekilde geleceğe koşup riskler alacaktır. Oyunun önünde ilerleyecektir, uzak mesafedeki ufukları tarayarak bizden uzaklaşacaktır. Varlığı rüzgârla sürüklenerek yeni bir tavır gösterir ve yeterince dikkatlice bakarsak bu varlık görülüp hissedilebilir: Günümüzde aslında çevremizde olan başkaldırılarda, ayaklanmalarda, protestolarda, çekimserliklerde, kendiliğinden oluşan isyanlarda. Stendhal devrinde romantiklerin etraflarında gördüğü ve "yeni bir romantiğin" şimdi gördüğü, kısıtlama ve anlamsızlıkların egemen olduğu bir dünyadır ve bunlar şiddetle eleştirilmeli, bir kenara itilmeli ve bertaraf edilmelidir. Yeni

(28) Lefebvre, *L'irruption*, s. 172.

(29) Stendhal, *Racine and Shakespeare*, Henri Lefebvre'den alıntı, *Introduction to Modernity*, Verso, London 1995, s. 239. Romantik romanları özellikle Scarlet and Black (1830) ve *The Charterhouse of Parma* (1839)'in ona şöhret ve hayranlar kazandıran Stendhal (1783-1842) Henri Beyle takma adını kullanıyordu. Stendhal eserlerini "mutlu azınlığa" adamıştı ve mutluluk arayışının felsefi doktrini olarak "Beylizm" terimini yaratmıştı. Mutlu azınlığa adaması, Shakespeare'in *Henry V*'indeki: Biz birkaçımız, biz mutlu azınlık, kardeşler grubuyuz," deyimine gönderme olabilir. İlginç olan, Shakespeare'in deyimi, Guy Debord'un *The Society of Spectacle*'inin (1973) sinema uyarlamasında ön plana çıkacaktı. "Biz mutlu azınlık" başlığının ardından, yaklaşık 1960'ların sonlarında işgal edilen Sorbonne üniversitesinde duvar yazısı perdede yanıp söner. "Hızlı koş yoldaş, eski dünya peşinde!"

bir romantizm, toplumun farklı ve umutsuz unsurları tarafından onaylanacaktır, onaylanmaktadır. Bu unsurlar içinde, gençler, politik isyancılar, sürgündekiler, entelektüeller, vasıfsız, işsiz ve/veya işten çıkarılmış işçiler, kendi kendilerine gönüllü sadelik hareketini seçenler, makamını kaybetmiş sapkınlar, yarı çılgın çapkınlar, uyumsuzlar, birbirini izleyen başarısız dâhiler, züppeler, hatta birkaç ukala yer alır. Bu dağınık, karmakarışık insan dizilişi, ahlaki düzene karşı çıkarak, toplumu dışarıdan yeniden keşfetmeye çalışırken onu içeriden tüketerek, sembolizm ve imgelemenin, sayıların öfkelendiren güçlerinin tümünü kullanarak burjuva toplumunun günlük yıkımları içinde varlığını sürdürecektir, sürdürmektedir.

Kendiliğinden oluşan tüm sınır aşmalar, iktidar dilinin sınırlamalarından müthiş bir intikam alır. Konuşma (en geniş anlamıyla) kendisini aynı zamanda ilksel özgürlük olarak da adlandırabileceğimiz birincil bir özgürlük olarak sergiler. Protesto ve eleştiri, yasa dışı ilan edildiğinde, medyada susturulur ya da rezil edilir. Sokaklardan uzaklaştırıldığında, gerginlik ve infial, öfkeli mücadeleyi ateşleyecektir ve kısa süre içinde kontrolsüz konuşma ve eylem patlaması zincirlerinden boşalabilir.

Daha önce sokaklarımızda patlak veren, öfke ve gerginlik dile getiren, birçok farklı gündem çevresinde birleşen, birçok farklı grup tarafından ifade edilen, birçok farklı konuyla ilgili olarak gözler önüne serilen böyle kendiliğinden patlak veren çekişmelere göz atmıştık. Gözler önüne serilen bu farklı konular, Üçüncü Dünya ülkelerinin borçlarını iptal etmek, çocuk işçiliğini ve çalışma şartları kötü iş yerlerini yasaklamak, otomobilleri şehirlerimizin dışına çıkarmak, şehir yaşamının canlılığını korumak, Dünya Bankası ile IMF'yi kapatmak, kontrolsüz küreselleşmeyi yumuşatmak, dünyayı ve hayatı değiştirmektir. Katılım öfkesini göstermiştir ve kesinlikle göstermeye devam edecektir. Yeniden canlandırılmış bir militanlık ve kendiliğindenlik, katılımı ayağa kaldıracaktır. Bu çekişme cevaplar

için mücadele ederken, alternatifleri düşlerken, ortaya cesur sorular atmıştır. Eşit düzeyde, insanları, özellikle oy sandığı kibirliliğinden şikâyet eden ve kırılgan demokrasimiz ile yağmalanmış toplumumuzu önemseyen gençleri politize edecek şaşırtıcı bir kapasite göstermiştir.

San Francisco merkezli insan hakları örgütü olan Global Exchange gibi bazı öncüler, baştan aşağı Amerika'yı ve dünyanın her yerini başıboş dolaşan serserilerden, genç eylemcilerden oluşmaktadır. Şirket karşıtı mesajı, özenli planlamayı kendiliğinden militanlıkla, akıllı analizi samimi ütopyanizmle karıştırarak şimdiye kadar benzeri görülmemiş gürültülerle yayarlar. Doğrusu Global Exchange'in tüm ontolojik var olma nedeni, örgütlenmektir: Politika yapmak, başkalarını kendi düşüncelerine döndürmek, tartışma ve konuşmalar düzenlemek, her yerde gösteriler, boykotlar yapmak ve baskınlar planlamaktır. Fikirleri ve idealleri, kapitalist tüketimciliğinin günümüzün genç, zeki insanlarına miras bıraktığı büyük kara deliği ele alır. Global Exchange, aynı zamanda dünya görüşü şiddet içermeyen protestolar olan bütünü kapsayan Doğrudan Eylem Ağı (DAN) grubundaki itici güçtür. DAN, kendi radikal amaçları için çalışarak, internette eşgüdüm sağlayarak, gerilla eylemi başlatarak, son derece ciddileşirken, sokak tiyatrosu ve müzikaller, dans geceleri ve eğitim seminerleri düzenleyerek bir eğlence politikasını onaylayan Ruckus Derneği gibi yoldaşlık yakınlığı gruplarını radikalleştirerek, ileri teknoloji ürünü medyayı caydırır.

Dünya üstündeki birçok şehir başka bir kendiliğindenlik dinamiği tarafından altüst edilmiş ve yeniden sahiplenilmiştir: Sokakları Geri Alalım Hareketi (RTS). Son yıllarda, RTS gösterileri Manhattan'da (Astor Place'de, East Village'da ve Times Meydanı civarında), Sydney'de, Kuzey, Güney ve Orta Londra'da, Helsinki'de, Prag'da ve diğer Avrupa başkentlerinde, sokakları kapatmıştı. Büyük bir anayolun ortasında, kalabalıklar –devrimciler, işçiler, eylemciler ve hoşnutsuzlar– dans etmiş, bağırmış ve parti vermişti. "Sevgi ve Yaşam Festivallerinde",

trafiği felce uğratmış ve şehir yayalarının ve bisikletçilerin haklarını savunmuşlardı. RTS şimdiki toplumda geleceğin tohumlarını yetiştirmek için "asfalt alanları insanların arabalar olmadan, devletten izin almadan toplanabileceği," bir yere dönüştüren "yeni bir romantik canlılığı" tekrar keşfetti. Pek uzak olmayan bir geçmişte East Village'ta bir duvara asılan RTS sloganında yukarıdaki ifade yazılıydı. Böylesine muzip politika, hicvi canlandırır, konuşmaları cazip hale getirir ve parmakları kaldırtır, oldukça ciddi ve katı bir düşmana hicvi dile getirir. İnsanların ilgisini çekmek, onların koruyucu parti-politik perdelerini kaldırmak anlamına gelir. Katılımcılar devrimin asla televizyonda yayımlanmayacağını biliyor.

Akıllı Kendiliğindenlik

Ve bu katılımcılar, yine de onları düşmanlarına karşı çıkaran, *Yüzyıllık Yalnızlık*'ta uzun demokratik seferlerinde Albay Buendia'nın yaptığı gibi, onları kendiliğinden radikal silahlar olarak kullanan yeni şirket iletişim teknolojilerinden yararlanmıştır. Albay, Gerineldo Maquez'e "Çocukları hazırla. Savaşa gidiyoruz," dediğinde. Márquez sorar, "Hangi silahlarla?" Albay, "Onlarınkiyle" der (s. 89). Burada en önemlisi, cep telefonuydu; artık yerinde, anında iletişim kurmak için büyük bir silah. Gençler benim 40 yaş kuşağımın yaptığı ve hâlâ yapmakta olduğu gibi artık haftalar önceden randevu alınmayan, program yapılmayan cep telefonları kültüründe yetişiyordu. Birçok yere telefon ederek, mesaj ileterek, kendilerini sıcağı sıcağına anında örgütlüyor; burjuva ürünü gibi randevularını tam zamanında (just in time) veriyorlar. Politikada da öyle: Yeni teknoloji, mekâna olan ihtiyacı kaldırmış, örgütlenme, grupları toplama ya da onları başka yere dağıtma, gereken zaman ve yerde takviyeler sağlama, yoğun polis varlığından kurtulma zamanını azaltmıştır. Şimdi tüm bunlar eşi benzeri görülememiş şekilde cep telefonları ve metin mesajlarıyla desteklenmektedir. Artık kendiliğindenlik yönetilip düzenlenebiliyor –

medya yönlendirilebiliyor, cep telefonu görüşmeleri ve metin mesajları yoluyla protestocular adeta birbirlerine güzergâhlar, kapatılan sokaklar ve polis hareketleri hakkında sürekli ve neredeyse anında güncellemelerde bulunabiliyor.

Cep telefonları, 1999'da Seattle sokaklarında birçok eylemi ve "yığılma taktiğini" düzenledi ve polisin merkezi telsiz sistemini kurnazca alt etmenin önemli silahı oldu. Yakın zamanda, cep telefonları ve mobil teknolojiler "uyduruk güvenlik önlemlerini" atlatabilmiş ve dünyanın büyük şehirlerinde ortaya çıkan yasak bölgelerden kaçınabilmiştir. 2003'ün sonlarında, mobil mesajlaşma Londra'da "Bush'u Kov" kampanyasına öncülük yaptı. Metin mesajları, e-postalar ve resimler, Blairvari halkla ilişkileri ve devletin yönettiği eğlenceyi bozmaya çalışan tüm eylemcilere ve savaş karşıtı kampanyacılara gönderildi. Düzenli SMS güncellemelerinin yanı sıra Bush'un görüldüğü yerle ve hareketleri hakkında yerinde raporlar, çoğunlukla kendilerini ikinci kuşak "akıllı gangster" olarak gören katılımcılar arasında dağıtıldı.[30] Cep telefonlarından gönderilen metin mesajları benzer şekilde Dünya Ekonomik Forumunun (WEF) çeşitli zirve toplantılarında eylemcilerin iletişim kurmasını ve örgütlenmelerini sağladı. 2004 Temmuz'unda "TXTMob" adlı

(30) "Akıllı saldırı" fikri, etkileyici kitabı, *Smart Mobs: The Next Social Revolution* (Basic Books, New York, 2002), kendilerini hackerlara, Mobil IT eylemcilerine ve şimdi özerk yaşam tarzı toplulukları çevresinde bütünleşen ilgili yurttaşlara dönüştüren muhalif bilgisayar bağımlılarının kutsal kitabı olan sanal topluluklar gurusu Howard Rheingold'a aittir. Akıllı saldırının şifresi "mobil iletişim", "yaygın programlama," "kablosuz ağlar," ve "kolektif eylem"dir. Rheingold'un kitabının özetinde açıkladığı gibi: Akıllı saldırıları düzenleyen insanlar daha önce hiç mümkün olmayan yöntemlerle işbirliği yapar, çünkü hem iletişim hem de bilgi işlem kapasitesi olan cihazlar taşır. Mobil cihazları onları çevredeki diğer bilgi araçlarının yanı sıra diğer insanların telefonlarına da bağlar. Kutu üstlerinde ayakkabılara kadar her yere gizlenen ucuz mikroişlemciler, mobilyaların, binaların, mahallelerin, birbirleriyle haberleşen akıllı görünmez nesneleri olan ürünlere yayılmaya başlar. Günlük yaşamımızdaki somut nesneleri ve yerleri internete bağladıklarında, elle taşınır iletişim medyası, maddi dünyanın dayanıklı uzaktan kumanda cihazlarına dönüşür. (1973) sinema uyarlamasında ön plana çıkacaktı. "Biz mutlu azınlık" başlığının ardından, yaklaşık 1960'ların sonlarında işgal edilen Sorbonne üniversitesinde duvar yazısı perdede yanıp söner. "Hızlı koş yoldaş, eski dünya peşinde!"

bir internet sitesi, Boston ve New York'taki Demokratik ve Cumhuriyetçi Ulusal kongrelerin her ikisini de engelleyen, kendiliğinden oluşan mitinglerin merkezindeydi.

New York Times'a göre, "TXTMob cep telefonları için bir internet mesajlaşma işlevi görüyordu, John Henry takma adıyla çağrılan genç bir adamın parlak buluşuydu. O, görevlerinin toplumun ve insanın kendi kaderini belirleme hakkına hizmet eden teknolojiler geliştirmek olduğunu ileri süren sanatçı, programcı ve diğer meslek gruplarından oluşan bir grubun, Uygulamalı Özerklik Enstitüsü'nün bir üyesiydi." Tüm kayıtlı TXT ekibi tarafından kullanılan yazılım, günlük mobil sosyalleşme için tasarlanmamıştı: "Siyasi eylemcilerin, ekip toplantılarından sokak protestolarına kadar çalışmalarını düzenlemesi için kullanabilecekleri bir araç olarak yaratıldı. Bu sistemi kullanan insanların çoğu, sol görüşlüydü. TXTMob sitesinde listelenen 142 halk gurubu içinde en büyüğü, kendini Bush yönetimini, Cumhuriyetçi Parti'yi ya da genel olarak dünya devletini protesto etme görevine adamıştı." New York'taki Cumhuriyetçi Parti karşıtı "Critical Mass" mitinginde, TXTMob bisikletçileri kendilerini trafik kargaşasından kurtarmak amacıyla birbirilerini güzergâh değişiklikleri hakkında uyarmak için mesajlar göndererek organize oldular. TXTMob mesajlarını okuyan genç bir kadın katılımcı, bisiklet yolculuğu boyunca sistemin kendi güvenliğini sağladığını söyledi: "Sistem bana polislerin nerede olduğunu ve nerede mola verebileceğimi bildiriyordu."[31]

Bilişim teknolojisi ve mobil medyaya dayanan eylemcilik, yeni bir "Beşinci Enternasyonal"in, parti temelli sosyalistlerin ve sıradan sendikacıların öncülük yaptığı geçtiğimiz yılların enternasyonallerinden nitelik olarak farklı bir sol örgütlenme ve siyaset yapma biçiminin habercisi olabilir. "Beşinci Enternasyonal" tezinin yaratıcısı olan Peter Waterman şöyle

(31) "Protestors Powered by Cell-phone," *New York Times*, 9 Eylül 2004.

yazar: Mevcut bilgiyle silahlanmış ve küreselleşmiş kapitalizm "Uluslararası İşçi Birlikleri" çağında yayılan biçim ve içerikten çok farklı bir kapitalizmdi. Günümüzde, dayanışma biçimleri ve pratik tarzları başka yöntemler gerektirir, bağlantılı olmayan ve tarafsız önderleri kapsar.[32]

> Yeni enternasyonalizmler, birbiriyle ilgili birkaç anlamda iletişim enternasyonalizmidirler: a) iletişim onların ayrıcalıklı alanıdır; b) hem başka türlü bastırılan, mevcut olmayan bilgi ve hem de yeni özgürlükçü anlamlar ya da anlayışlar yoluyla yeni ortak küresel anlayışlar yaratmakla ilgilenirler; c) içsel tutarlılıkları ve dışsal etkileri, örgütlenmekten çok iletişimin konusudur.[33]

Tüm dünyaya yayılan ve birçok farklı dilde konuşan, akıllı ve ilgili vatandaşlardan oluşan yeni bir özgür grup, böylece SMS, PDA, GPL, XML vb. gibi gelişen bilgi teknolojileri kısaltmalarında, kolektif ortak iletişim dillerini bulurlar. Ve eylemciliği ve iletişimleri bazen baytlarda olduğu kadar parçalarda da soruna neden olan siyasi yönelimli "bilgisayar korsanlarının" ve gerçek radikallerin, anarşist-komünist bir alt kültürünü yaratmak için büyüleyici uzmanlıklarını kullanırlar.[34] Son kitaplarının birisi olan, *L'immaterial*'da Andre Gorz, bu hackerların ve "hacker etnik grubu üyeliklerini" potansiyel devrimci bir öncü olarak ön plana, devletçilik karşıtı bir "post-endüstriyel neo-proleter" ve "niceliksel kapitalizm muhalifleri" olmaya teşvik ediyordu.[35] Özdeksizliğin bilgi ekonomisinde,

---

(32) Peter Waterman, "International Labor Communication by Computer: The Fifth International," Working Paper Series No. 129, Institute of Social Studies (ISS), The Hague, The Netherlands, 1992 Temmuz.

(33) Waterman, "International Labor Communication by Computer" s. 3-4.

(34) Temel anlamıyla, "hackerlar" açık bilgisayar sistemlerinin şifresini "kırabilir" ve bazen gizlice güvenlik cihazlarını atlatarak onlara erişim sağlayabilir. Hackerlar, genellikle bilgisayar teknolojisinde ve dijital medyada şirket tekelleşmesine duydukları nefretle birleşir ve serbest yazılım geliştirme ve çoğaltma konusunda derin bir otorite karşıtı dürtü paylaşır.

(35) André Gorz, *L'immatériel: connaissance, valeur et capital*, Éditions Galilée, Paris, 2003. Bkz. özellikle, Bölüm 3, "Vers une société de l'intelligence?" 2007 Eylül'ünde 84 yaşındaki Gorz ve ölümcül hastalığı olan karısı Dorine ortak bir intihar antlaşmasıyla yaşamlarına son verdiler. Gorz'un dokunaklı anısı *Lettre à D* (2006), ölümsüz

Gorz işçi sınıfına elveda ve neyse kurtulduk diyenlere göz atıyordu, çünkü aynı zamanda bu kapitalist iş ve para ilişkilerine, kâr dürtüleri ve rekabet zorunluluğuna, ender bulunma ve tekele veda etmek demekti. Gorz, "İnternet ağının ve 'Özgür Yazılım hareketinin' gelişimiyle, bu neo-proletaryanın tüm küresel ve finansal kapitalizm çekişmesinin yayıldığı geometrik web sitesi haline geldiği"ni yazıyordu.[36]

Biz konuşurken bu yeni-proletarya safları, ya özgür irade ya da gıyaben, insan emeğinin önemini gittikçe kaybetmesiyle, kapitalist üretim sürecinde aralıksız makine ve yeni teknoloji uygulanmasıyla genişler. Ekonomimizin değer bazı, giderek aslında *özdeksizlik* olan özdekçilik temeline dayanır. Özdeksizlik işgücünden yararlanmak ile para kazanmak arasındaki bağlantıyı kesmiştir. Doğrusu, kendisini Marx'ın emek-değer teorisinin asıl temelinden, tam istihdam ekonomisine geri dönüş umuduyla birlikte ayırmıştır. Kapitalizmin inandırıcı olmayan herkes için refah, herkes için düzgün bir iş vaadi, ömrünü doldurmuştur – hem de uzun zaman önce. Tümü yeni fırsatların yanı sıra yeni tehditler de yaratır, tümü Marx'ın bildiği gibi kendi içinde karşıtını barındırır. Yine de, belki de çözümün anahtarını elinde tutan, bir tarihsel-anti-kapitalist dünya görevinin yeni temsilcileri olan bu tarafsız yeni proletarya ile gönüllü olarak birlik olanlar, bu insanlardır. Gorz, "onlar üretkenlik karşıtı, devletçilik karşıtı kültürel bir başkalaşımın gelecekteki asıl aktörleridir," der.[37]

Gorz merhum Alman Sosyal Demokrat ve teknoloji analisti, Peter Glotz'dan ayrıntılı olarak alıntı yapar. Glotz bu özdeksizlik ekonomisinin yeniliğinin, kendini görevlendirmiş neo-proletaryanın radikalliğine dayandığını düşünüyordu, çünkü

(ölümden sonra bile ölümsüz olan) beraberlikleriyle ilgili bir ince ve seçkin not Fransa'da en çok satanlar arasına girdi, bu metin Büyülü Marksizm'in nasıl olması gerektiğine ilişkin tüm özellikleri sergiliyordu: sosyal teori döneminde bir aşk hikâyesi.

(36) Gorz, *L'immatériel*, s. 93.

(37) Gorz, *L'immatériel*, s.92.

onlar "nano saniye kültürünü reddediyorlar". Bu gençler, Sarkozy'nin geçmişte düşündüğünü tersine çevirmeyi tercih ederek, daha çok para yerine daha çok boş zamanı seçerek, "sosyal merdiveni çıkmayı giderek daha çok reddediyorlar."[38]

Glotz'un daha ayrıntılı olarak açıkladığı gibi,

> zaman-hizmet iş ahlâkını ortadan kaldırmayı arzuladıkları için tam zamanlı çalışmayı yarı zamanlıya dönüştürmek istiyorlar... Nümerik (dijital) kapitalizm hayatlarımıza anlayışını yaydıkça, gönüllü sadeliği ve daha düşük bir konumu seçenlerin sayısı artacaktır. Onlar sayesinde, yeni bir dünya algısı yükselecektir. Sayısal proletaryayı iş dünyasının kapitalist seçkinleriyle karşı karşıya getiren mücadele, teknoloji ve ekonomiyle ilgili riskli sorulardan değil, birbirinden farklı olan iki temel ve tutkulu kavramlardan ibaret olacaktır. Modern kapitalizmin tüm sosyal ahlakı artık sorgulanıyor.[39]

İnternet eylemciliği ve planlı gönüllü sadelik hareketi aslında, şu anki kapitalizm içinde yeşeren bir anti-kapitalizmdir. Sistem dışından alternatif bir topluluk yarattığı için sistemi içinden etkisiz hale getiren kendiliğinden bir örgütlemedir. Araçlar, aktörler ve silahların hepsi şimdi geçmişten tümüyle farklıdır. Yine de, sanal eylemcilik içinde gelişen, hacker ve özgür yazılım ağı tarafından abartılıp şişirilen bu anarşist-komünizm, Gorz'un kabul ettiği gibi, "başka bir olası dünya taslağından" başka bir şey değildir. Kendini şu sözlerle ortaya koyar:

---

(38) Karş. Sarkozy'nin 2006 Mart başkanlık kampanyası sloganı : *"Travailler plus pour gagner plus!"* Yakın geçmişteki bir *Le Monde* "Dosya ve Belgesinin" gösterdiği gibi, Fransızların çoğunluğu artık Sarkozy denkleminin iflas ettiğinin farkındaydı: Günlük yaşamda ekonomik kriz derinleştiği için, dönemin düzeni işten çıkarmalar ve artan iş güvensizliğidir. Çoğu işçi çalışma saatlerini azaltmayı tercih eder ve birçoğu "sendikaların yaşattığı büyük hayal kırıklığı nedeniyle, zaten kınanan bir işi korumak yerine kıdem tazminatı çeki için mücadele etmeyi seçer." ("Travail: Le temps des révoltes," *Le Monde dossiers et documents*, No. 389, septembre 2009.) Karş. Bölüm 5.

(39) Peter Glotz, *Die beschleunigte Gesellschaft*, Gorz'dan alıntı, *L'immatériel*, s. 92.

toplumun sosyal gövdesi içinde yayılır ve bir şekilde o toplumun yeniden oluşumunu harekete geçirir. Sadece bu sosyal gövde içinde belli bir türde ittifak barındırırsa, küresel değişim mümkün olur. Devrimler –yapıldıkları zaman– kendilerinin ve başkalarının yabancılaşmalarının en çok bilincinde olanlar ile en çok ezilenlerin ittifakıyla gerçekleşir. Birçok "başka bir dünya" hareketinde ortaya çıkan bu ittifaktır. Bu ittifaka farklı bileşenler hayat verir: İlgili olan ve muhalif birlikler tarafından radikalleştirilen akademisyenler, ekonomistler, yazarlar, sanatçılar, bilim adamları, post-endüstriyel neo-proleterler, kültürel azınlıklar, topraksız köylüler, işsizler ve yarı zamanlı çalışanlar.[40]

Hayatın diğer biçimlerinde yapılan deneyler, bu yeni toplulukta üretim araçlarının tekelinin ve merkezileştirilmesinin, emeğin sosyalleşmesiyle bağdaşmayan bir düzeye ulaştığı bir toplumun boşluklarında incelenmektedir. Kapitalist deri hava sızdırmaktadır – içten içe sönmekte ancak parçalara ayrılmamaktadır. Yeni teknoloji daha karmaşık ve çeşitli emek bölümleri yaratmıştır ve sermaye tarihsel olarak buna göreceli bir artık değer kaynağı olarak el koymuştur. Marx, teknolojinin ustalığının, "bireyin üretim kapasitesini *işbirliği aracılığıyla*", "yapısı gereği kolektif olan" yeni bir üretim gücü yaratarak artırma becerisine dayandığını söyler.[41] Ancak bunun hem olumlu hem de olumsuz özellikleri vardır, çünkü bu kolektif ve işbirlikçi güç, küreselleşme ve bilişim yoluyla hızlandırılmıştır, aynı zamanda– Marx'ın bildiği- yeni isyan ve direniş olasılıklarını geliştirir. Marx, "işbirlikçi işçilerin sayısı artarken, sermaye egemenliğine karşı direnişlerinin de artmasının", "kaçınılmaz düşmanlık" yarattığını söyler.[42] Ve herhangi bir

(40) Gorz, *L'immatériel*, s. 98.

(41) Marx, *Capital I*, s. 443, vurgu bana ait. Marx'ın "İşbirliği" üzerine tartışması yakından incelenmeye değer, teknolojik ilerleme ve kolektif insan potansiyeli arasındaki ilişki hakkında söyleyeceği çok şey vardır ve bu sadece kapitalist görünümü yönünden değildir. Marx, "İşçi ötekilerle planlı bir biçimde işbirliği yaptığında, bireyselliğinin zincirlerini çıkarır ve türünün becerilerini geliştirir," diyordu. (s. 447)

(42) Marx, *Capital I*, s. 449.

neo-proletaryanın farklı bir tür işbirliği, yeni arzu ve imgeleme güçleri, radikal mistisizm, özel mülkiyet edinme yerine kolektif paylaşma, toplu yozlaşma yerine kendini geliştirme için daha genişletilmiş ve daha yoğun bir jeopolitik ağ yaratma alanını genişleten, bu kaçınılmaz düşmanlıktır.

"Kendi Kendine Genişleyen" İşbirliği

Oekonux projesinin temelinde, ücret-emek, para ve değiş tokuşun dar sınırların ardındaki bir toplum yatar. Bu proje, devrimci Özgür Yazılım ve bir Açık Kaynak Ekonomisi olasılığını ele alan bir ticari e-posta servisidir.[43] Projenin kurucusu Stefan Merten, Oekonux ve kardeş dergisi *Krisis*'in yeni bilgi ekonomisi ve iş ilişkilerinde dönüşümler ışığında, çağdaş Marx okumaları sunduğunu söylüyor.[44]

> *Oekonux* e-posta listesindeki birkaç kişi, Krisis'in terorilerini baz alıp onları yeni bir zemine taşımıştı. Bu arada listede, Marx'ı Özgür Bilişim bağlamında yorumlamaya çalışıyoruz. Marx'ın kapitalizmle ilgili söylediklerinin çoğunu, Özgür Bilişim'de görebilmek çok ilginç. Bir anlamda, işimizin parçası, Marx'ı çağdaş bir bakış açısına göre yeniden değerlendirmeye ve yeni toplumla ilgili bir mikrop türü içeren mevcut kapitalizmi yorumlamaya çalışmak.[45]

Kapitalist bir ekonominin, kâr dürtüsüne, değişim değerine ve para ilişkilerine dayanan bir toplumun asıl temeli, kıtlıktır – kıtlığın aktif yaratılması ve sürdürülmesidir. Microsoft benzerleri tarafından pazarlanan dijital ekonomi, tamamen ege-

(43) Oekonux "OEKOnomie" (Açık Kaynak Ekonomisi) ve 1990'lı yılların başında Finlandiyalı bilgisayar uzmanı Linus Torvalds tarafından tasarlanan serbest yazılım projesi Linux'un bir birleşimidir. Torvalds entelektüel kaynakları şirketlerin denetiminden kurtarmak ve herkesin erişebileceği devredilemez bir veri tabanı oluşturmak istedi. Linux işle, parayla ve değişim değeri ekonomisiyle ilgili yeni bir etik anlayışın öncülüğünü yapıyor. Bkz. www.oekonux.org

(44) Bkz www.krisis.org

(45) "Free Software and GPL Society: An Interview with Stefan Merten," 2001; http://subsol.c3.hu/subsol_2/contributors0/mertentext.html

menlik ve tekel, ödeme yapmayanların ürünlere erişmesini engellemek demektir. Bu, özellikle sermaye birikimi yaparken aynı zamana fikri mülkiyet haklarını şiddetle koruyan bir bilgi endüstrisidir. Özgür yazılım, ondan gerçek bir intikam alır. Her şeye rağmen, serbest bilişim, tüm dijital bilgi gibi özünde sonsuza kadar çoğaltılabilir ve son derece düşük maliyetlidir ve böylece herhangi bir anlamda kıt bir ürün olmaz. Fikri mülkiyet haklarının (IPR) aksine sıfır maliyetli yüklenebilir yazılım sunan Özgür Bilişim hareketi üyeleri, ticari tekelleşmeyi ve kıtlık oluşumunu önleme çabası gösterir. Ve iş karşıtı bir ahlak olarak, bu geniş kapsamlı olabilir. Merten'in söylediği gibi:

> Özgür Yazılım üreticilerinin çoğu için, bu yazılımı geliştirme arzularından başka bir neden yoktur. Bu nedenle, Özgür Yazılım gelişimi bireyin kendini-aşmasına (Almanca "Selbstenfaltung" sözcüğünden türemiştir, ama tam olarak "kendini geliştirme" ile aynı anlamda değildir) dayanır. Bu tür yabancılaşmamış üretim biçimi, ürünü geliştirenin amacı her şeyden önce ürünü kullanmak olduğu için, daha iyi yazılımla sonuçlanır. Üretim sürecinde bireyin kendini-aşması gerçekleşir ve çoğu insanın kendini aşması, yüksek kalitede Özgür Yazılım sonucu olur.[46]

Bilgi, ücret karşılığında satılmak yerine parasız açıklandığında, bu potansiyel olarak radikal bir eylemdir. Toplum daha açık hale gelir ve gizlilik azalır; iktidar faaliyetlerini, yönlendirmelerini; radikal örgütlerini kolayca gizleyemez ve sivil toplum örgütleri, şirket entrika ve dolaplarıyla ilgili veri ve skandalları elde edip paylaşabilirler. Yeni işbirliği biçimleri, kendi kendini örgütleyen ve kendi kendini yöneten alternatif dernek

(46) "Free Software and GPL Society: An Interview with Stefan Merten." Almanca *Selbstentfaltung* Fransızca *épanouisseement personelle'e*, bir tür kişisel gelişim ve büyüme türüne yakındır ve de İmgesel Parti'nin "Gelişme teorisine (Bkz. Bölüm 2) daha yakındır. Bu nedenden dolayı, Stefan Merten'in bir şekilde kullanışsız "kendini aşma" çevirisini korumak istiyorum, çünkü devinim halinde olan, dönüşüm sürecindeki, gelişen, çiçek veren bir şeyi işaret eder. Aynı zamanda, Marksvari yıpranmış "kişisel gelişim" kavramının yerini alan daha sanayi-sonrası dönüşümü ifade eden daha yeni izlenimi veren bir etikettir.

biçimlerini teşvik edebilir. Açık bilgi ve bilgiye erişim araçları, yeni "sosyalleşme" araçları geliştirilmesine katkı sağlayabilir ve belki insanları teknolojik değişimden dolayı gerçekten geliştirebileceği endüstriyel üretim modeli sınırını aşabilir.[47] Özgür Yazılım hareketi, kuralcı toplumlarını kapitalizmin ötesinde bir GPL toplumu olarak (bir Kamu Lisansı toplumu, Marx'ın "ortak akıl" kavramının baskın olduğu, ticari telif hakkının olmadığı, artık sosyal olarak üretilen kıtlığa ya da gizli devlete ve şirket işbirlikçiliğine hoşgörü göstermeyen; artık ne değer ve para değişimi ne de emek sömürüsüyle işlev lisansız bir kopya toplumunu) tanımlar.[48]

Marx yeni teknolojinin yapısı dönüştüren, kitlesel bolluk yaratan, yaşamı verimli hale getiren ve çalışmanın güçlüğünü azaltan büyük potansiyelini ilk fark eden modern filozofların en başında geliyordu. Ona göre, her emek tasarrufu makinesi içinde, her kapsamlı işbirliği örneğinde, bir gelecek ütopyasının parıltıları yatıyordu. Ancak, kapitalist sosyal ilişkiler altında, bu parıltılı düş sadece boş hayal, "kapitalist üretimin başka bir itici gücü ve belirleyici amacı, ek değer elde etmek için başka bir yöntem olarak kalır".[49] Daha çok işbölümü ve "işbir-

(47) Önde gelen bir sol eylemci ve medya analisti olan Robert McChesney, bununla birlikte tökezleyen "donanım" bloğunu vurgulamakta haklıydı. McChesney gerçek dijital özgürlüğü elde etmek için, "nihai hedefimizin devlet tarafından yaratılan ve denetiminden yoksun bırakılan telefon ve kablo tv şirketlerinde medya kapitalistlerinden kurtulmak" olduğunu iddia ediyordu. Benzer engeller, cep telefonu şirketleridir. McChesney, "Telefon ve kablo tv şirketlerinin iyi olduğu tek şey, politikacıları rüşvetle elde edip kontrol etmektir. Asıl telekomünikasyon hizmeti işinde iyi değillerdir."(Robert McChesney, "Media Capitalism, the State and twenty-first century Media Democracy Struggles," *The Bullet*, 2009 Ağustos www.socialistproject.ca/bullet/246.php)

(48) Hiç de şaşılmayacak biçimde, en kötüsünden – kârına saldırıdan- korkarak bu insan potansiyellerini kabul etmeyen çılgın ABD, Özgür Yazılım Hareketimi Amerika'yı yıkacak bir Marksist komplo olarak reddeder. Bu nedenle, "çevrenin korunmasına, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesine ve mülkiyet hakkı alanlarının kuralsızlaştırılmasına pazar temelli yaklaşımlar sunan" Heartland Enstitüsü şunu ileri sürer: "İnternet tarafsızlığı [Özgür Yazılım Hareketi] İnternet üzerindeki kontrolü özel sektörden alıp devlete bırakır. Ve tipik Marksist biçimde, zararsız sözcükler –tarafsızlık ve özgürlük dili– Amerikan özgürlüğünü mahvedecek bir gündemi gizler." (Bkz. www.webcitationorg/5kkEOKII)

(49) Marx, *Capital I*, s. 449.

liğine dayalı" çalışma biçimleriyle her zamankinden daha karmaşık makineleri harekete geçiren toplu emek hareketliliği, çapraşık bir bölünmeye, körelten bir yabancılaşmaya dönüşür. Hafif ve ilgi çekici iş, bir insanın yaşama gücünün yoğunluğunu ve akışını bozarak, "birdenbire ağırlaşır ve monotonlaşır."[50]

Genel Kamu Lisansı toplumu, aksine iş ve işçi kavramının köklü değişeme uğradığı, köklü biçimde yeniden değerlendirmeye tutulduğu bir toplumdur. Burada çalışma, hobide ya da sanatta olduğu gibi, kendini geliştirmeye izin verir. Günümüzün çalışma toplumu, üretim süreciyle ilgili olarak giderek daha fazla insanın işe yaramaz hale gelmesiyle gelişir. Stefan Merten şöyle der: Eğer, "kapitalizmin zincirlerinden kurtulursa, bu gelişim zorunluluklardan daha çok kurtulmak, daha çok kendini geliştirme süreçleri için alan yaratmak –Özgür Yazılım ya da birçok üretken olmayan küçük hobi gibi üretim süreçleri– anlamına gelir. Bu nedenle, otomasyon artışının her zaman insanların iş yerlerini ve böylece yaşam araçlarını yok ettiği kapitalizmin aksine, bir Genel Kamu Lisansı toplumunda, tüm toplumun önemli bir hedefi en yüksek otomasyona ulaşmak olur." Merten'e göre,

Özgür Yazılım, kendi kendine gelişen daha eski biçimleri birkaç yönde aşar ve onu sosyal değişim düzeyinde ilginç kılan budur:

a. Kendi kendine gelişen çoğu ürün, el sanatları gibi modası geçmiş üretim biçimlerinin sonucudur. Özgür Yazılım, insanlığın elinde bulunan en ileri üretim araçlarını kullanarak üretilmektedir.
b. Kendi kendine gelişmenin birçok biçimi, bazı insanlar için yararlı olabilir, ama bu yarar göreceli olarak sınırlıdır. Bununla birlikte, Özgür Yazılım, çok sayıda insan –aslında bilgisayarı olan herkes– için ürünler yapar.
c. Kendi kendine gelişen çoğu ürün, bir kişinin çabalarının meyvesidir. Özgür Yazılım –genellikle uluslararası ekipler ve ürün

(50) Marx, *Capital I*, s. 460.

kullanıcıları tarafından geliştirilen işbirliğine dayalı çalışmaya–dayanır.

d. Kendi kendini geliştiren ürünlerin çoğu, benzer ürün piyasada kullanıma hazır olur olmaz bir kenara atılır. Buna karşın, Özgür Yazılım zaten kâr arttırımı için yazılım geliştirmeyi reddetmiştir.[51]

Bir başka önder olan Pekka Himanen'e göre, Özgür Yazılım hareketi, "kapitalizmi çökertmek" demektir ve Max Weber'in Protestan iş ahlakının aksine, üstüne üstlük yeni bir sosyal etiği, hacker etiğini sunar. Bu etik, asıl motivasyonun zevk, eğlence ve tutku olduğu daha samimi bir iş ilişkisi sunar.[52] Weber'in *Protestan Ahlakı ve Kapitalizm Ruhu*'na göre (1905), çalışmanın kendisi bir amaçtır, bir kesinliktir, doğal bir çağrıdır, yaşamak için çalışmak yerine bize çalışmak için yaşamamızı dayatan Tanrı'nın bahşettiği bir şeydir. Basit bir eylemden çok sahip olmaktır. Bundan şu sonuç çıkar ki, "iş dışı" sayılan herhangi bir şey, (ücretsiz çalışılan iş anlamında) tembellik ya da başıboşluk, kişinin zaman kaybı, ahlaken ayıplanacak bir şey olarak kabul edilir. Günümüzde iş-saplantılı toplumumuzda devam eden, kültürümüze, özellikle Anglo-Sakson kültürüne derinden zarar veren ve en doğal iş ahlakı olarak sermaye tarafından sahiplenilen bir iş ahlakıdır. Aynı zamanda çalışmaya ya da çalışamayan herkesin kendilik değerinde ve öz saygısında sorunlara yol açar. Bu nedenle işsizlik potansiyel bir lütuftan

(51) "Free Software and GPL Society: An Interview with Stefan Merten."

(52) Pekka Himanen, *The Hacker Ethic and the Spirit of the Information Age*, Random House, New York, 2001. Himanen'in kitabında, onlarca dile çevrildiği için Berkeley öğretim üyesi sosyolog Manuel Castell'in yazdığı son söz vardır. Kendi kitabımda, *Metromarxism: A Marxist tale of the City* (Rotledge, New York, 2012), Castell'in üçlemede teknolojiyi somutlaştırmasını eleştirdim. Ancak, Himanen bilgi çağında teknolojinin ne sosyal ilişkilerden ayrılacağını ne de şirketlere koşulsuz itaat etmesi gerekeceğini gösterdi. Doğrusu, Himanen'in gösterdiği gibi teknoloji Castell'in dev metninde kınadığı tüm kuralcı özelliklere sahip olabilir. Castells "Teori ve araştırma, genel olarak hem de bu kitapta dünyamızı anlamanın bir aracı olarak kabul edilmeli ve özellikle doğruluk, kesinlik ve ilişkileri yönünden değerlendirilmelidir," diyordu. (Manuell Castells, *The End of Milennium*, Volume 3 of *The Informational Age: Economy, Society and Culture*, Basil Blackwell, Oxford, 1996, s. 359.)

çok bir bela olarak görülür; sosyal açıdan kişisel bir başarısızlık olarak kabul edilir, sadece sermayeyi değerlendirme açısının dışında, kendi açısından da verimsiz olarak değerlendirilir: verimsiz bir benliksiniz.[53]

Hacker etiği, Weber tarzı bu ideolojiye karşı çıkar; sadece asıl programlama faaliyeti ve Linux ya da OpenOffice gibi özgür yazılım tasarımlarıyla değil, ama farklı yaşam tarzı ve yaşam tarzı felsefesiyle de yapısal olarak hack tavrıyla yıkıcıdır. Himanen "hacker biçimi esnek zamanda, iş, aile, arkadaşlar ve hobiler vb. gibi farklı hayat kesitleri, işin asla önemli bir yer kaplamayacağı düzeyde bir esneklikle bağdaşır," der.[54] Linux çalışması, doğrudan işbirliğine ve gönüllülüğe dayalıdır. Dikey değil yatay bir organizasyon yapısına sahiptir ve odak noktası patent almak yerine bilgi paylaşımı ve yenilenmedir. Ortak malların bir elde toplanması ve çoğunlukla "kölelik ücreti" yoktur.[55] Himanen hackerlar arasındaki, hacker-gazeteciler ile hacker-el sanatkârlarından, hacker-sanatçılara, hacker senaristlere ve hacker-eylemcilere ("hacktivist") kadar yayılan büyük çeşitliliği vurguluyordu. Basit kablosuz antenle donanmış, "savaşla-güdülenen" bazı hackerlar, arabalarından ücretsiz geniş bant erişim noktalarını ve açık kablosuz internet ağları için sinyal arayarak semt aralarından geçer. Onları kaydederler ve sonra menzil içinde kalan herkesin ücretsiz kullanımı

(53) Gorz gibi teorisyenler aynı zamanda Avrupa'da "varlık geliri", "sosyal gelir" ya da "garantili gelir" üzerine tartışmaların merkezindeydi, bu gelir, ne devletin verdiği bir bağış ne de işsizlik geliri gibi maskeli bağımlılık biçimiydi. Bu, düşük ücret ekonomisine telafi katkısı olmadığı gibi, cimri işverenlere bir devlet desteğidir. Daha çok, sosyal gelir "sosyal varlık hakkının" ileri sürülmesidir, "kendini-aşmayı" garanti etmesinin yanında ücretli çalışan toplumun sonunda hem ekolojik hem de sosyal olarak yıkıma uğradığını onaylayan bir gelirdir. Gorz, sosyal gelir hareketinde hacker etiğinin bir uzantısını bulur: "İşsiz çoğunluk için artık, bu bir hayali tam istihdama dönüşün savunulması sorunu yerine, hayattan tam yararlanmanın keşfedilmesi ve denenmesidir." (Laurent Guilloteau, Gorz'un *L'immatériel*, s. 101.)

(54) Himanen ile söyleşi, *Libération*, 25 Mayıs 2001; www.freescape.eu.org/biblio/article.php3?id-artcile=129

(55) Yeni iş ilişkileri ve doğrudan işbirliği biçimleri açısında ilginç bir hacker etiği tartışması için, bkz. Pascal Jollivert, "L'éthique hacker de Pekka Himanen," *Multitudes*, mars-avril 2002, s. 161-70.

için çevrimiçi veri tabanlarında depolarlar. Tüm hackerlar insan-teknoloji ilişkilerinde yeni yönler araştırırlar; hepsi de kendi kendini geliştiren –özellikle çağdaş kapitalizm kendi kendini geliştirmeye devam ederken, sürekli alt üst olan- iş ilişkileri ve projeler çevresinde gelişen başkalaşım ve fırsat türlerini daha iyi anlayıp kabullenmemizi sağlarlar.

Özyönetim ve Genel Kamu Lisansı Toplumu

Klasik Marksizm tarafsız kendiliğindenliğin başıbozuk yapısının, hacker etiğinin, post-kapitalist *özyönetim* için mücadelesinin başıbozuk yapısını kabullenmekte zorlanır. Klasik Marksizm, bunlardan herhangi birini sınıf bilincine ulaşmış bir işgücü, böylece ilerici bir kitle olarak değerlendiremez. Toplumu değiştirebilecek tek güç olduğunu duyduğumuz işçi sınıfı, belirleyici olmaya devam eder. Bu tür düşünceyle ilişkileri koparmanın, Marksizmin Prometheusçu demirleme yerinin zincirini koparmanın, kendisini daha rahat biçimde yüzmeye bırakmasının, kendisini kapitalizmin "özgürleştirdiği" yüzen göreceli artık nüfus arasında yüzmeye bırakma zamanı gelmiştir. Yapısal ve verimlilik yanlısı temeliyle bağlarını koparmasının ve maddesiz olan bir materyalizm ve işten kaytaran bir emekçi egemenliği için yeni silahlar ve yeni teknikler ile mücadele etme zamanı gelmiştir. Marksizm bilişim teknolojisinin bir şekilde yarattığı küresel köyde, dünyayı çevreleyen yeni işbirliği ve dayanışma biçimleri tasarlamak için gereken yazılımın yanı sıra donanıma da sahiptir.

Daha küçük bir dünyayı kazanmak gerekmektedir. Geçici bir "proletarya diktatörlüğünde" devletin rolüyle ilgili eski tartışmalar, şimdi entelektüel açıdan alışılmadık ve örgütsel açıdan ilgisiz görünür. Üretim alanını savunan sendika tavrı almak yerine radikalizm aşılamaya devam ettiğine dair küçük bir işaret olduğundan ve Marx'ın devrimci olarak göklere çıkardığı sınıf eski haline getirilip partisiz bırakıldığından dolayı, geleneksel işçi sendikacılığı ve bir öncü birliği yoluyla

iktidarı ele geçirmek, hem teorik yönden anlamsız hem de pratik yönden etkisizdir. Herkesin erişebileceği şey, çok daha iddialı ve potansiyel olarak daha ödüllendirici bir şeydir, günlük hayatın, sivil toplumun içinde bir hayat özyönetimi, toplumsal yeniden üretim yönünden kendiliğinden oluşan bir öznelliktir. Duygusal ve sanal bağlar her nasılsa bir araya gelir; iki unsur canlı duygusal durumlar uyandırmakta birbirini dışlamaz. *Özyönetim* temasını incelerken epey yazı yazan Henri Lefebvre'ye göre, "*özyönetimin* sunup tetiklediği temel çelişki, devletle olan kendi çelişkisidir. Esas olarak, *özyönetim* bir bütün olarak sosyal ilişkilerin doğasında olan akılcılığı ele geçirip talep eden toplumun üstünde yükselen kısıtlayıcı bir güç olarak devletin doğruluğunu sorgular. Zemin seviyesinde bir çatlağı hedef aldığında, bu mütevazı fabrika büyük devlet yapısını tehdit eder düzeye gelir."[56]

Yine de, Lefebvre (1966'da) devletten "kısıtlayıcı bir güç" olarak bahsettiğinde, devleti idari aygıtı altın "Fordizm" çağlarında var olan, idari aygıtı günlük hayatın genel yönetimine karışan müdahaleci bir devlet olarak tanımlıyordu. Bu nedenle, devlet baba anlayışı sermayenin yeniden üretim ihtiyaçlarını karşılama işiyle ilgilenirken, sıradan insanları kısıtlıyordu. Bununla birlikte, bugünlerde bu devlet anlayışı, terimin Marksist anlamında olmasa da büyük ölçüde pörsümüştür. "Post-Fordist üretim biçimi" devlet babalığı, yüzsüzce yeniden sermaye yönüne yönlendiren bu devlet anlayışı, insanların sosyal ihtiyaçlarından dolayı pörsümüştür. Tarihsel olarak, yönetilenlerin geleneksel refleks tepkisi devletten işçi sınıfının çıkarlarını gözetmesini talep etmekti. Bu nedenle, işçi sınıfı kendisini devlet egemenliğinden kurtarmak, devleti yıkmak ya da yönetimini ele geçirmek yerine, edilgen bir biçimde ona bağımlı hale geliyordu. O derece ki, 1970'lerin sonlarında ve

(56) Henri Lefebvre, *"Theoretical Problems of Autogestion,"* s. 147.

1980'lerin başlarında, Margaret Thatcher ve Ronald Reagan kendilerini zorla ön plana çıkardıklarında, hem politik hem de teorik olarak başarısız olan, iki arada bir derede sıkışan sol Yeni Sağ devlete ilişkin düşünceleri nedeniyle tuhaf bir ikilemle yüz yüze geldi.[57]

Devletin "sosyal koruma" görevlerinden çekilmesi, toplumsal yaşamda bürokrasiyi azaltması, bir fırsat olduğu kadar, sağın ideolojik kişisel sorumluluk ve sahiplenmeci bireycilik tuzağına düşmeden bireyin kendisini işten yoksun bırakması, daha kendi kendine oluşan, daha özerk yeni faaliyetleri keşfetmesinin potansiyel bir işareti olarak, tehdit olarak kabul edilebilirdi. Ancak bu özgürleşme asla –zorunlu politik alan (ya da imgelem) yokluğundan gerçekleşemezdi– gerçekleşmedi. Özünde, Fordizm rejiminde ve günümüzün neo-liberal rejiminde *özyönetim* çığırtkanlığı yapmak, en iyi ve en kötü potansiyel gerçekleştirilme zamanlarını vurgulayan iki farklı *özyönetim* öyküsüdür. *Özyönetim* şirket-devlet iktidarına karşı mı koyar yoksa kendine güvenerek onu destekler mi? İktidara huzur mu verir yoksa onu yıkmaya mı çalışır? *Özyönetim* yeni bir sosyal dayanışma biçimine mi işaret eder, yoksa dayanışmanın bozulma belirtisi midir? Burada cevap ne olursa olsun, başlangıçtan beri *özyönetimin* ya hep ya hiç meselesi olamayacağı bellidir; herhangi bir yerde olmadan önce küresel ya da her yerde olması gerekmez. *Özyönetim* bir yerde, bir şekilde filizlenmelidir ve çoğunlukla tohum kendiliğinden yayılır. Kendini ifade ederek, kendi açıklayarak, büyüyüp gelişerek, kendi varlığını sürdürmesinin özel koşullarını tanımlayarak, *özyönetim* ona karşı çıkan toplumun sorunlarını abartıp büyütür. *Özyö-*

(57) Tabii ki neoliberal pazar, asıl gücü yaptıkları üründen (hâlâ ürün yapıyorlarsa) değil de, başarılı şekilde muhalefeti yok etmelerinden ve rekabeti bastırmasından kaynaklanan yenilikçi, dinamik olmayan devletin kurduğu tekellerin alanıdır. Ve politikacıları rüşvetle elde ettikleri ve serbest piyasa destekçileri oldukları efsanesini yayarken devletten koparabildikleri her sübvansiyon ve vergi muafiyetinden yararlandıkları için devlet tekelleri gibi hareket edebilirler.

netim kendini gösterdiği herhangi bir yer ve zamanda, kendi içinde radikalleşme ve genelleştirme olasılığını barındırır.

Alternatif komüncü biçimleri, sanal topluluklar ve kendi kendine örgütlenmiş dayanışmalar, kaçınılmaz biçimde olayların ortasında, ön planında (ve bazen mekânsal olan) bir politikayı kapsarken, zaten sosyal sistemimizin sınırlarında var olurlar. *Özyönetim* altında gruplar tek tek önceden var olan herhangi bir sosyal temel ya da homojen sınıf çıkarı olmaksızın serbestçe ilişki kurarlar. Çoğunlukla bu grupların politik etiği, anti-kapitalist/şirket karşıtı etiğinden – ilerici öz kimliklerini ve özerkliklerini tanımlayan şey budur- başka bir şey değildir. Gorz gibi yazarların "post-Marksist" olarak etiketlediği bir insanlık halini yansıtırlar. "Post-Marksist" insanlık hali, kesinlikle herhangi bir Büyülü Marksizm kavramına karşı çıkan koşuldur. Marksistlerin tarih etmenlerini yeniden keşfettiği, Marx'ın tarihsel gelişim tezine –çarpıtmayla böyle yapmamız gerekse bile– başka bir anlam verdiği koşuldur. Elbette, biz Marksistler şimdi bu büyük tarihsel dramı, onu anlayabilecek, tarihe damga vurabilecek ya da (Marx'ın söylemeyi alışkanlık hale getirdiği) "tarih öncesini" sona erdirebilecek bir sosyal sınıftan bağımsız olarak izlemek zorundayız. Politik gündemin kullanacağı hiçbir sınıf çıkarı, destek alacağı hiçbir dayanağı yoktur. Esin kaynağı kendisidir ve hedefi geleceğe anlam kazandırmak, ona zemin hazırlamak, bunun *günümüzün sosyal ilişkilerinde* gerçekleşmesi doğrultusunda yeni dar yollar bulmaktır. Bu politika geçmişten –geçmişin efsanelerinden, mücadelelerinden, kahramanlarından, şehitlerinden ve antik ritüellerden– yararlanırsa, bunu sadece mevcut konjonktürün geleceği ortaya koyan çelişkilerini daha iyi dile getirilmesine yarayan stratejik bir aracı olarak yapar. Eğer Zapatistalar, Zapata ile yirminci yüzyılın başındaki büyük Meksika devrimcilerinden yararlanırsa ve gündelik yaşam pratikleri "geleneksel" olursa, onların politikası ve ruhu yine de

yirmi birinci yüzyıla kök salar: Hem özerk hem de ileri teknoloji ürünü olmaya devam eder.

Tüm etkili *özyönetim* biçimleri bir aşkın ölçütü uygulamalı, bireyin yapısı ve sosyal aşkınlık hakkında sorular yöneltmelidir. Kişi, toplumun var olan koşullarını zayıflatma potansiyeli olan, bu koşullara bir alternatif öneren araçlar – fikri yazılım ve pratik donanım - kullanılmasına karşı çıkar; yoksa kişinin karşı çıkışı, değişmez biçimde faydacılıktan olduğu gibi konformizmden (ya da reformizmden) çok da uzak düşmez. Faydacılık her zaman sistem içine yeniden dâhil edilme ya da öğütülme tehlikesi altındadır. Bu anlamda, çekişme bir teknik değildir, ama dünyayı farklı biçimde hayalinde canlandıran, büyüsünü pratik bir gerçeklik haline getiren bir paradigmadır. Öyle bir gerçekliktir ki, kamu mallarının yeni sivil araçları haline gelir ve Genel Kamu Lisansı toplumu da küresel bir haz ülkesinin işareti olur. Sosyal baskının yanı sıra özgürlükçü bir topluma karşı ortaya çıkan, acı ve zevkin kendilerini sağlıksız bir şizofren yapıda sergilemediği bir paradigmadır.

4. BÖLÜM

MİLİTAN İYİMSERLİK VE KAPİTALİZMDEN BÜYÜK KAÇIŞ

Alice: Lütfen söyler misin, buradan ne yöne gitmeliyim?
Kedi: Bu nereye varmak istediğine bağlı.
Alice: Neresi olduğunun pek önemi yok.
Kedi: O zaman ne yöne gittiğinin de önemi yok.
Alice: ...yeter ki, bir yere varayım.
Kedi: Eh, yeterince uzun yürürsen, elbet bir yere varırsın.

Lewis Caroll

Sonuçta politikacıların koşullara göre sola ve sağa çarpıtabileceği soyut idealler yerine, kendi özgürlüğü için savaşma kararlılığı, içini ateşli bir coşkunun kaplamasına neden oldu.

Gabriel Garcia Márquez

Kale ve Büyük Kaçış

Bugün her gün karşılaştığımız dünya, belki Marksist araçlar kullanılarak hiç olmadığı kadar kolayca eleştirilebilir. Analiz düzeyinde, klasik bir Marksist görüşü benimsemenin asla daha basit ve *doğru* olmadığını öne sürmekte hiçbir radikallik yoktur. Ve pratik politika düzeyinde, bu analiz bizi *yapıcı* bir yere götürmeyecek kadar basit ve yararsız görünür. Bunda, pratik politika için bize sunacağı analizin içinde kalıcı bir Marksist ikilemi barındıran, içgörülere göre nasıl hareket edebileceği-

mize ilişkin rehber olacak pek bir şey yoktur. Buradaki güçlüklerden birisi, tasarladığımız, belirli bir ekonomik modele göre işleyen bir dünyanın, Marx'ın büyük metni açısından klasik anlamda Kapitalist olmasıdır; buna rağmen, eyleme geçip örgütlenmek zorunda olduğumuz dünya, etkileyici bir şekilde Kafkavaridir. Marksistler bu gerçekliği nasıl analiz edip eleştireceklerini bilirler; ancak bunun içinde nasıl hareket edeceğimiz, bu teorik bilgi yönünde nasıl bir pratik politika yapılandıracağımız konusunda bilgimiz azdır. İkisi arasında doğrudan bir karşılıklı ilişki yoktur. Analizimizin berraklığı, çoğunlukla bize ne yapmamız gerektiğini bildirecek pek fazla şey sunmaz. Düşüncemiz içgüdülerimizi zayıflatır; beyinlerimiz vücutlarımızı felce uğratır.

Mevcut konjonktür, her yerde üstümüzde kale ve surların görüneceği derecede Kafkavaridir. Bu kale ve surlar genellikle sade görünümlüdür, zihinlerimizde olsalar bile çoğunlukla duyularımız tarafından algılanabilirler, buna rağmen aynı zamanda uzak ve bir şekilde kesiktirler, menzil dışı ve erişilmezdirler. Doğru kapıyı bulabileceğimiz kabulüyle kapılarını çaldığımızda, kale sakinlerini saptamak her zamankinden daha zor olur. Kafka şu anda modern kapitalizm altında çevremizi saran tümüyle modern çatışmanın farkına varma konusunda muhtemelen Marx'tan daha iyiydi. Marx, kalelerin üretiminin genel dinamikleri ve bu sistemin bizi maruz bıraktığı denemeleri anlamıştı, ancak güç koridorları ve örgütsel bürokrasilerin nasıl işlediği hakkında pek bir şey anlamamıştı. Marx bir sürece karşı savaş yürütmenin zorluğunu gerçekten hiç bilmiyordu. Kafka kendi payına, çatışmanın sadece bize karşı-diğer insanlar dışında, bizim karşımızda kocaman ve değişmez biçimde soyut bir bütünsel yönetime dönüştürülen bir dünya sorunu olduğunu fark ediyordu. Kafka'nın iki büyük romanı, *Dava* (1917) ve bitmemiş olan *Kale* (1922) arasında yaptığı değişiklik, uluslarüstü yönetilen dünyamıza eşdeğer bir değişikliği yansıtır. *Dava*'da Joseph K. sanık kürsüsünde, her şeye

gücü yeten bir mahkemede, bir tür devlet tekeli kapitalist sistemi olan bir dünyada suçlanmaktadır. *Kale*'de baş karakter K., aniden tepedeki hâkim kalesi hiç olmadığı kadar güçlü ve anlaşılması zor görünen bir köye dönüşen bir dünyada yaşamaktadır. Belki bu köy, kalesi nedeniyle artık "küresel köyümüz" olarak görebileceğimiz bu köy, bir kaleye karşı koyan insanın psikolojik dramının, şimdi günümüzde hepimizle ilgili –senaryolaştırdığımız karanlık gotik gizemi çözümlemek için toplu bir kimlik düşünme zorunluluğumuzla ilgili– politik bir öykü olduğu, küreselleşme tarafında küçültülen bir dünyadır. K. "Yetkililerle doğrudan temas kurmak, kesinlikle zor değil," diye düşünür.

> K. dahası, saldırgan kendisi olduğu için en azından en başta, kendi inisiyatifiyle ona son derece yakın bir şey olan kendisi için savaşırken, tek yaptıkları olabildiğinde iyi örgütlenebildikleri için uzak ve görünmez efendilerin uzak ve görünmez çıkarlarını korumaktı... Ancak şimdi tüm önemsiz konularda –şimdiye dek sadece önemsiz konular ortaya çıkmıştı– K.'nın isteklerini fazlasıyla karşıladıkları gerçeğinden ötürü, onu önemsiz ve kolay zaferler elde etmesi olasılığından ve onlara eşlik eden memnuniyet nedeniyle, kendilerinden kaynaklanan daha fazla ve daha büyük mücadeleler için sağlam temellere dayanan güvenden yoksun bırakmışlardı. Bunun yerine, K.'nın – elbette köyün içindeki– istediği herhangi bir yere gitmesine izin verdiler ve böylece onu şımartıp güçten düşürdüler, tüm çatışma olasılığını ortadan kaldırdılar ve onu resmi olmayan, hiç bilinmeyen, sorunlu bir yabancı hayata gönderdiler... Böylece, bu, önemsiz ve anlamsız bir tavır, belirli bir kasıtlı dikkatsizlik, kişi yetkililerle doğrudan ilişki kurduğunda, diğer her şeyde en çok dikkate gerek duyduğunda ve bir adım atmadan önce her yönüyle enine boyuna düşünmesi gerektiğinde gerçekleşti.[1]

İlericiler elbette yaptığımız her şeyde neredeyse yüzyıldır en çok dikkate ihtiyaç duymaktadır; bir adım atmadan önce

(1) Franz Kafka, *The Castle*, Minerva, London, 1993, s. 59-60.

her yönüyle düşünmeliyiz. Durumun önemi, herhangi birimiz tarafından yok edilmez. Buna karşın, durum bizi aynı zamanda "şımartır" ve "güçten düşürür" ve "önemsiz ve boş tavrı" içinde eriterek, tüm çatışma olasılığını ortadan kaldırmaya çalışır. Bizi tüm önemsiz istek ve arzularımızı gideren gerçekliğiyle bütünleştirmiştir; görünürde yabancı olmayan bir güçle birleştirmiştir. Böylece, Kafkavari kale, Debord tarzı gerçek "bütünleşmiş gösteri," tüm gerçekliğin içine işleyen bir olgu haline gelmiştir. *Dava*'nın dinamikleri Debord'un *Gösteri Toplumu*'nda özetlediği "yoğun" ve "yaygın" gösterilerin özelliklerini (ve sızdırmasını) gösteriyorsa, o halde Debord sonrası *Kale*, 20 küsur yıl sonra yapılan *Gösteri Toplumu Üstüne* notlarıyla örtüşür. Debord, "Gösteri yoğunlaştığında, çevresindeki toplumun büyük bölümü ondan kaçıyordu; yaygınlaştığında küçük bir parçası uzaklaşıyordu: Günümüzde toplumun hiçbir parçası uzaklaşmaz," der.[2] Kale ile bütünleşmiş gösteri toplumu, girdaba benzer: Tekil ve birleşik bir sarmal her şeyi, etkili bir biçimde çöküp farklı katman ve sınırlarla birleşen hatasız bir ağ halinde emer. Bir tek-dünya hücre-biçimi yaratmıştır. Politik ve ekonomik, biçim ve içerik, çatışma ve onay, politika ve teknokrasi arasındaki farklılıklar, özgül ağırlığını, anlam açıklığını kaybetmiştir: Bütünleşme, oy birliği ile seçilme ve yozlaşma, yeniden el koyma ve yeniden-özümseme, bozulma yoluyla engellenmenin birleştirici süreciyle işlev görür.

K. kalenin sakinlerine erişme mücadelesi içinde yolunu kaybettiğinde ve arayışı aslında umutsuzluk sınırına geldiğinde, kalenin bürokratik formalitelerine ve ayrıcalıklı bir çıkar grubunun kusursuzluğuna sızmak ister. K. çıkış yolu yerine, giriş yolu için mücadele eder. Bir topoğrafın tüm Kartezyen araçlarını kullanarak, kaleyle kendi koşullarına göre, görünüşteki "gerçekçi" koordinat sistemi içinde mücadele eder. Sonuç olarak, K.'nın talepleri, aşırı kısıtlayıcı, aşırı önemsiz, aşırı

(2) Debord, *Comments on the Society of the Spectacle*, s. 9.

geleneksel ve aşırı mahcuptu. Geleceğin büyülü Marksisti olmaktan çok, geleceğin bilimsel Marksisti gibiydi. Kalenin dünyasını kabul edilemez hale getirmek yere anlaşılabilir yapmak istiyordu. K.'nın hiç şüphesiz haklı olduğu nokta, yaptığımız her şeyde çok fazla dikkate ihtiyaç duyduğumuz inancıdır: Biz Marksistler bir adım atmadan, kalıcı yıkıcılığın dar yollarını kazıp ortaya çıkarmadan önce her yönüyle değerlendirme yapmalıyız. Yine de, kalenin iç taraflarına girmeye çalışmak –çalacak kapı ve şikayet edecek insan bulmaya çalışmak– yerine, kalenin surları altına çukur kazmalıyız: Büyük kaçışımızı tasarlamalıyız. Tünellerimizi kazmalıyız ve çıkış yollarımızı yapmalıyız; çıkan toprağı tedbirli bir biçimde, gizlice dağıtmalıyız; büyük bir dikkatle görünmez bir komite, bir kaçış komitesi örgütlemeliyiz ve tünellerimizin ormana ulaşacak kadar uzun olmasını, başka tünellerle birleşecek kadar yaygın olmasını umut etmeliyiz. Ve yeterli sayıda insan kazarsa, yüzeyin üst yapısı bir gün umalım ki herkes uzaklaştıktan sonra, tamamen açığa çıkabilir. Geriye kalan, bu durumda çökerek bir büyük moloz yığını haline gelecektir – Berlin Duvarı gibi.

Başrolünü Yüzbaşı Hilts, The Cooler King karakteri olarak Steve McQueen'in oynadığı, John Sturges tarafından ölümsüzleştirilen 1963 yapımı "Büyük Kaçış" filminin konusu, Alman esir kampı Stalag Luft III'ten gerçekleştirilen toplu kaçıştı. Gerçek hayatta, 1942'de Zagan adlı Polonya kenti yakınında inşa edilen Stalag Luft III –kapitalist gerçeklik gibi– neredeyse kaçılması imkânsız olarak tasarlanmıştı. Esir kampı, uçakları Alman topraklarından düşürülen Amerikalı ve İngiliz havacıları barındırıyordu. Alman askerler, bu esirlere "Sizin savaşınız bitti," diyordu. Ancak, mahkûmların akıllarında başka fikirler vardı; hayatta kalarak, düşman hakkında bilgi ileterek ve hepsinden önemlisi firar ederek düşmanla savaşmayı sürdürme *görevi* üzerine ant içmişlerdi. Ant içme, güçlü bir idealdi. Binbaşı Roger Bushell, arkadaşlarının taktığı lakapla "Big X", "Tom, Dick ve Harry" kod adlı üç tünel yapımını koordine etti ve bir

kaçış komitesi kurdu. Bu üç potansiyel çıkış yolunun yanında, düşmanı aldatmak, hedef saptırmak amaçlı sığ "sahte tüneller" kazılmıştı. Sturges'un filmi ve filme esin kaynağı olan Paul Brickhill'in kitabı, yeraltında tünel kazmayı kapsayan kaçış planıyla ilgili sorunun iki kat büyük olduğunu vurguluyordu: Tünellerin çökmeyecek derecede nasıl desteklenceği ve kampın toprağından farklı bir renkte olan kazılan toprağın nereye saklanacağı? İlk açmazı çözmek için, mahkûmlar yatak altlıklarını tünel iskelesi olarak kullandı; ikincisi için dâhiyane bir biçimde sapı dikkatli bir biçimde cepteki iplerle açılan gizli pantolon çantası geliştirdiler, mahkûmların bacaklarının içine daha sonra üstünde yürüyecekleri toprak parçası düşüyordu. Planlanan 200 firardan, sadece 76'sı belirlenen gece kaçabilmişti, 104'ü hücrelerinde kaldı, üç tanesi sağ kurtuldu; aralarında Cooler'ın da bulunduğu 23 mahkûm yeniden yakalandı ve hücre cezasına çarptırıldı, diğer 50'si Hitler'in emriyle idam edildi.

Günümüzde Büyük Kaçışımız, daha da dikkatli biçimde planlanmalıdır; mahkûm sayısı daha fazla olduğu için tüneller her zamankinden daha uzun ve sayıca çok olmalıdır. Nerede ve nereye kadar tünel kazmamız gerektiği hakkında önceden bazı fikirlerimiz olabilir, ancak ne tünellerin birleşeceği ne de kaçakların aynı yolu kullanacağı kesidir. Kesinlikle sahte tüneller de kazmamız gerekecektir. En önemlisi, herkesin elinden gelen yerde kendi tünelini kazması, kaçış komitesi kurmasıdır, bu yolların sınırları yıkıcılığı kendileri için sürekli bir *görev* olarak kabul eden insanlar tarafından belirlenir. Büyük Kaçış, yeraltında, organize, ustaca planlanmış, pratik ve somut bir iş izlenimi verir. Yerin altında ve zemin seviyesinde başlar ve soyut bir biçimde yapay bir birlik arzusunu zorlayarak havada uçmaz, çünkü tüm tüneller aynı biçimde aynı insanlar tarafından aynı hedefler doğrultusunda kazılır.

Sürekli yıkıcılığın çeşitli yolları boyunca farklı kaçış komitelerinin bir araya gelmesi gerekirse, o zaman kişi aşağıda ciddi

bir kazı çalışmasına kalkışmadan yukarıdan soyut bir ideali dayatamaz. Kimse, tüm yolların birleşeceği ya da yollardan sadece işçi sınıfının çıkmasına izin verileceği yolunda soyut bir zorunluluğu önceden ileri süremez. Birçok geleneksel Marksist, toprak altını kazmak yerine hâlâ mücadelenin asıl hedefinin, tünellerden kaçmak değil, insanın tutsaklığını sağlamlaştıran, ayrıcalık ve yetkiyi destekleyen, tepedeki kaleyi tanımlayan sosyal yapılar ve kurumları yok etmek olduğuna inanmaktadır. Kişi proleter itaatin koşullarını kaldırmalı, öncelikle esir kamplarının mantığının yanı sıra kamp zihniyetine neden olan süreçleri de yok etmeli, der. Kişi özgürlüğe doğru geçit açmaya başlamadan önce tutuklu ve gardiyan arasındaki çelişkiyi ortadan kaldırmalıdır. Ancak sosyal bir yapıyı çürütmek ve ortadan kaldırmak, her zaman davalar ve engellemelere karşılaşmaya mahkûmdur. Kafka kalesine girmeye çalışırken, her zaman onun aklını karıştırdığı halde izlemesi gereken daha fazla ve daha büyük mücadeleler için güvenli bir zemin ararken, sosyal bir yapıyı etkisiz hale getirip yok etmek, hep onun acı çektiği davalar ile engellenmelere maruz kalacak bir projedir.

Olumsuzluk Hapishanesi

Burada söz konusu olan, başından beri sürekli bir Marksist geleneğin umacısı olan, Marksizmin kendi Stalag Luft III'nün yarattığı *olumsuzluk* sorunudur. Tarihsel olarak olumsuz düşünce, Marksizmin eylem alanı ve aktörlerini sınırlayan toplu bir hapishane ve deli gömleği olmuştur. Belli bir ölçüde, Marksizmin Hegelyan kaynakları, bunun neden böyle olduğunu fazlasıyla açıklar. Her şeye rağmen, Marx, Hegel'in, "diyalektik hareket"inden, kendisini kendisinden kurtarmaya çalışarak birlik için mücadele eden aklın büyük destanına dayanan tarihi gösteren idealist düşüncesinden çok şey almıştır. Hegel, *Tinin Fenomenolojisi* (1807) adlı eserinde nesnel dünyayı,

tamamen içsel bir zihin hareketi, kendi kendini alt eden, kendi içindeki her çelişkiyi çürüten, mutlak bir diyalektik huzursuzluk sürecinde iletişim kuran bir zihin, farklılıkların kesiştiği ve kimliğin yine çözüldüğü duygusal ve entelektüel bir karışım olarak yaratmıştır. Burada birlik, çelişkinin, olumsuz gücün ve olumsuzun yüzüne bakıp beraber yaşamanın birliğidir. Çelişkiler olmadan, her şey boş ve anlamsızdır. Çelişkiler, içten yanmalı gibidir, kendilerini aralıksız olarak tüketir, varlığı kendisinden uzaklaştırır, oluşu canlandırır, hayatı ve hayatın yok edilmesini destekler. Hegel'e göre, dünya tarihi kısaca, şeylerin karanlık yönüyle, şeylerin ne olmadığıyla, yadsımayla (krş. Latince *negare*), bir şey-olmayan yüklemle dramatize edilmekteydi.

Elbette, aslında biri ilerici, öbürü tutucu olmak üzere iki Hegel vardır. Marx'ı *Grundrisse* adlı eserinde de olduğu gibi en ince ayrıntısına kadar incelemeye çalıştığı iki Hegel. Biri çelişki ve çatışmayı benimser, diğeri kimlik, kapanma, teleoloji ve ölümü saplantı haline getirir.[3] Sorun, yine de ilerici Hegel'in bile "tini" olumlu bir şey, bir şeye hiçbir şey ya da yanlış dediğimizde ve sonra onunla işimizi bitirdiğimizdeki, başka tarafa yönelip başka bir işe geçtiğimizdeki gibi, "gözlerini olumsuza kapatan" olumlu bir şey olarak değil, büyülü bir şekilde olumsuzlukla canlandırılmış olarak görmesidir. Bunun yerine, Hegel, özgürlüğün, "olumsuzun suratına gözlerine kırpmadan bakıp onunla oyalanmak" olduğunu iddia eder.[4] Buna bağlı olarak, olumluluk bir başlangıç noktası değil, sonuçtur; bir şeyin yapıcı yaratıcı güçlerinin olumlamayla değil, sadece kendini reddederek öteki olmasıdır. Bu anlamda, Hegel'i "tersine çevirmek", bir şekilde idealizmin materyalizmi gölgede bırak-

(3) Karş. Vinay Gidwani'nin "Capitalism Anxious Whole: Fear, Capture and Escape in the *Grundrisse*," adlı ilginç tezi, *Antipode: A Radical Journal of Geographyi* Vol. 40. 2008, s. 857-78.

(4) G. W. F. Hegel, *Phenomenelogy of Spirit*, Oxford University Press, Oxford, 1977, s. 19.

ması değildir: Daha çok olumluyla oyalanmaktır; yaşam tinine olumsuzluğa, Hegel'in ölüm tinine sırtını dönme çağrısı yapmak ve insan özgürlüğünü olumlu bir *a priori* dürtü, olumlu bir "müdahale ve kaçış hattı" olarak görmektir.[5]

Bunların hiçbiri, isyanın olumsuzlama eylemlerine, direnme ve direnişe, reddetmeye, HAYIR demeye, kişinin aynı fikirde olmadığı bir kuvvete karşı mücadele etmesine, bazen hayatını riske atmasına dayanmadığını göstermez. İsyan, İşten çıkarmalara, neo-liberalizme, faşist devlete, hükümete, burjuva politikalarına, Dünya Ticaret Örgütü'ne karşı bir savunma, mücadele etme eylemidir. Olumsuzlama, kesinlikle radikal politikanın malzemesidir; ama düşler bu malzemeden yapılmaz. Ve olumsuzluklarında, Marksistlerin geçmişte girdiği ya tamamen kaybedilmiş ya da sadece Pirik zaferlerle* kazanılmış birçok savaşın saklı olduğu duygusu uyanır. Bu nedenle, belki de olumsuzu yeniden düşünmenin, ondan uzaklaşırken suratına gözlerine kırpmadan çok bakmamanın, gölgelerde korkudan sinmek yerine gün ışığını arayıp bulmanın zamanı gelmiştir. Kişinin süreç içinde kendisini yadsıyarak, hoşlanmadığı bir şeyi yok etmek yerine hoşlanacağı bir şey yapmasının zamanı gelmiştir.

Olumsuzla ilgili başka bir sorun da, Marksizmin başına dert olan ve olumsuz düşüncenin günlük yaşamda felsefi olmayan kullanımdan kaynaklanan bir sorundur: Yapısındaki sinizm ve kötümserlik, çelişki ve krizlerden, kapitalizmin karanlık, olumsuz yüzünden bariz zevk alması, bunların hepsi Marksist analistlerin son derece yararına olmuştur. Kişinin bunun canlı biçimde oynanmakta olan oyun olduğunu anlaması için –kendisini açıkça ilan etmiş olan birkaç Marksist derginin adını

(5) Örneğin, *Grundrisse*'nin olağanüstü pozitifliği, Marx hayal gücünün sıçramasını yaptığında, Hegel mantığının zincirlerini reddettiğinde gerçekleşir. On sayfanın biraz üzerinde, Marx Fourier ile iletişim kurar ve harcanabilir zamana, üretim dışı serbest zamana dayalı geleceğe ait bir komünist toplumun refahını yansıtır. (Bkz. Karl Marx *Gurndriss*, Penguin, Harmondsworth, 1973, s. 699-712).

(*) Pirik Zafer: Büyük kayıplarla kazanılan galibiyet. (ç.n.)

söylersek– *New Left Review, Historical Materialism ve International Socialism*'in sayfalarında göz gezdirmesi gerekir. Bu analizlerin hiçbirisi mutlaka yanlış değildir; aslında neredeyse her zaman doğrudur. Ancak doğrulukları onları bir şekilde şüpheli hale getirir, çünkü sıkıcıdırlar, *ortadadırlar*, sadece dönüştürülmüş kriz pazarlamacılarının, asla gerçekleşmeyen kıyamet ve çöküntü peygamberlerinin ilgi odağı olurlar. Tüm bunlar, birçok insanı heyecanlandırmak yerine canlarını sıkar. Krizler olmasaydı, Marksistler onları yaratırdı! Böylece, e-posta listelerinde ve konferanslarda, "değişen kriz koşullarını," "krizdeki neo-liberalizmi," "kriz eleştirisini", "mevcut krizin kaynaklarını" "şimdiki krizin boyutlarını," "kapitalizmin krizini," "mali krizi," konut krizini," vs. duyarız. Kişinin zamanı varsa, iğrenç ayrıntılar arasında sabırla ilerler, seminerlere devam eder ve e-postaları tarar. Okur, notlar alır ve kabul eder, ya sonra? Umberto Eco, bir seferinde sadece kapitalistleri kastetmeyerek, "Krizler iyi satar," demişti.

Multitude ve daha yeni *Commonwealth'ın* sonuçlarıyla birlikte *Empire* gibi bir eserin büyük güçlerinden birisi, yazarları Michael Hardt ile Toni Negri'nin *küreselleşme karşıtı politikada* olumluyu tekrar savunmaya çalışmasıdır. Onlara göre, olumsuzlamadan olumlamaya doğru yön değiştirme, Marx'a olduğu kadar Spinoza'ya da çok şey borçludur. Bundan dolayı, bazı Marksistler ikiliyi sertçe eleştirmiştir.[6] Böylece, John

(6) Spinoza, hâlâ Marx'ın en sevdiği filozoftu ve "olumlu" düşüncesinin Marx'ın kendisinde ve eserlerinde, özellikle "The Economic and Philosophical Manuscripts"de sık ve düzenli ortaya çıkması dikkate değerdir. O kitapta, Marx, özel mülkiyetin *"olumlu yer değiştirmesinin"* olduğu bir toplumda komünizmin (s. 345) *"olumlu bir ifadesi"* olan *"olumlu bir toplum"* (*Early Writings*, s. 347) yaratmaktan bahsediyordu. Bu nedenle, Marx'a göre insan yaşamının yeniden sahiplenilmesi, "tüm yabancılaşmanın olumlu yer değiştirmesidir." (s. 349) (vurgular bana ait.) Bu noktada, Marx, *"olumlu olarak* kendisinden kaynaklanan *olumlu* bir hümanizm, doğar," diyordu. (s. 395, vurgu bana ait) Dahası, aynı metinde Feurbach'ın çıkış noktası olarak duygusal olarak onaylanmış olumluyu alma savunmasını doğrulayan Marx, Feurbach'ı Hegelyen "olumsuzlamanın olumsuzlamasına" karşı çıktığı için destekliyordu. (s. 381-2, vurgu bana ait).

Holloway gibi açık Marksistler bile, umutsuzca olumsuzlama yöntemine bağlı kalır. Çünkü Halloway "[olumlu] konumu benimsersek, o zaman fetişizm ve eleştiriyle ilgili tartışmanın çoğu azalır" diyordu.[7] Topal adamın antika bastonu olduğu için, bunu göze alamayız, değil mi? Halloway'a göre,

> Özneyi olumlu olarak görmek etkileyici olsa da kaçınılmaz bir biçimde kurgudur. Bizi insanlıktan çıkaran bir dünyada, insan olarak var olabilmemizin tek yolu, insanlıktan çıkarılmamıza karşı mücadele ederek olumsuzlamadır. Özneyi (potansiyel olarak özerk yerine) olumlu olarak özerk anlamak, hücredeki bir tutuklunun zaten özgür olduğunu hayal etmesine benzer. Bu, cazip ve teşvik edici bir fikir olsa da, diğer kurgulara, bütün bir kurgusal dünyanın inşasına yol açan bir kurgudur.[8]

Holloway'in "çığlıkları" her yerde yankılanmak ister görünür, ama yazarın ağzında engellenmiş, gerçekçi dört duvarı arasında kapana kısılmış izlenimi verir; açıkça ses yalıtımını aşmakta sorun yaşar. (Hücrede özgürlüğe gelince, Holloway Dostoyevski, Soljenitsin ya da Sartre okuyarak bile aydınlanabilirdi.) Negri ile özellikle alay edilmiştir, çünkü artık klasikleşen Spinoza çalışması olan *Yaban Kuraldışılık* (1991)'da olumlu bir mücadele dayanağı geliştirilmiştir. Holloway, onaylamayarak Negri'den alıntı yapar: "sosyal biçimlerin soy ağacı... olumsuzlamayı sürecin bir itici gücü olarak değil bir düşman, bir yok etme nesnesi, işgal edilecek bir alan olarak gösterir." Negri, "Sürecin itici gücü, olumludur: Özgürlüğe ilerlemenin sürekli baskısıdır," der. Holloway'a göre, Negri'nin ilgi alanı, "Olumlu, diyalektik olmayan, ontolojik bir kavram olarak devrimci güç (*potansiyel* toplumsal güç) kavramını geliştirmektir. Özerklik, dolaylı olarak *potestaları* (iktidar) yepyeni alanlara iten kalabalığın gücünün olumlu dürtüsüdür."[9]

(7) Holloway, *Change the World Without Taking Power*, s. 169.
(8) Holloway, *Change the World Without Taking Power*, s.167.
(9) Holloway, *Change the World Without Taking Power*, s.167

Heterodoks bir Marksist olan Negri, ağırlığın yönünün politik eleştiriden toplumsal özgürlüğe (ya da Spinoza'nın terminolojisinde "yetkinlik"e) kaydırmak için Spinoza'dan yararlanmıştır. Negri'nin yazdığı gibi, "Spinozavari alternatifin burjuvazi tanımından çok devrimin özüyle –dünyanın özgürleşmesinin radikal yapısıyla– ilgisi vardır".[10] Burada, öznenin yapıcı gücü olarak sermayenin yapıcı gücüyle o kadar ilgilenilmez: "İnsan özünün asıl gelişimi, bu durumda, kendisini bir özne olarak tanımlamak için kendiliğindenlik geriliminde olan çelişki ve genişleme yasası olarak ortaya konur."[11]

Negri'nin şu görüşlerini onaylıyorum: Bir komünist öznelliğin yerleşmesi, kişinin benzer ruhlarla ideolojik özdeşleşme sürecinin biçimlenmesi, kendisini özgürleştirme, kendisini doğrulama –Hegelyan efendi-köle diyalektiğinin belirttiği gibi, mutlaka *onaylanması* gerekmeyen– mücadelesiyle gerçekleşir. Kişi kendisini, potansiyelini *olumlarken*, bu *olumlamaya* ister istemez karşı koyan bir güçle, devlet ya da sermayeyle çatışır. Herhangi bir olumlama eyleminde, kişi muhtemelen direnmek, bir karşıtı ya da karşıtlığı olumsuzlamak, kendini savunmak zorunda kalacaktır; ancak bu eylemi belirleyen rastgele bir şey değil, çoğunlukla kendini olumlamanın bir sonucudur. (Filistinliler İsrail devletine, sadece onlar kendi bölgesellikleri-ni iddia ettiği ölçüde direnir; Filistinlileri koşullandıran İsrail'dir.) Katılım eğer gerçekleşirse, bir tür kolektif kendini olumlama, kendini aşmayla gerçekleşir. Marx'ın *"Ekonomik ve Felsefi El Yazmaları"* desteklediği "olumlu hümanizme", yeni-

(10) Antonio Negri, *The Savage Anomaly*, Minnesota University Press, Minneapolis, 1991, s. 158.

(11) Antonio Negri, *The Savage Anomaly*, s. 156. Negri aynı zamanda Hegel'in düşüncesini Spiznoza'dan ayırarak açıklamaya yardım etti. Negri, Spinoza'nin felsefesinin olumsuzlama ya da arabuluculukla hiçbir ilgisi olmadığını söylüyordu. Spinoza'da kendiliğindenliğin rolü, çelişkili ifadenin kapalı mantık sistemiyle "engellenmez". Basitçe alçakça bir arabuluculuk oyunu değildir (s. 141), sadece her zaman daha önemli varlık düzeylerinde gittikçe artan yoğunlukta aslında kendiliğindenlik tarafından tanımlanan saf bir olumlamadır." (s.47)

komünizm projesine doğru itici güç olumsuzlama değil, olumlamadır.

Çizebildiğimiz bir öğretici benzerlik, *Kapital*'in ilk cildinde, Marx'ın sermaye birikimini rekabete göre teorileştirmesi ile halkın özgürleşmesinin kapitalistler için sermaye birikimine benzeyebilmesi arasındadır: Sermaye birikimi, kapitalistlerin diğer kapitalistlerle, benzer şekilde sermaye biriktirmeye kararlı olanlarla rekabete girmelerini gerektiren bir zorunluluktur. Bu nedenle, sermaye birikimi, değer birimi ne olursa olsun kapitalistler için olumlu bir dürtüdür ve bu biriktirme arayışları nedeniyle kardeş katletmeye benzer bir rekabetin içinde saplanıp kalırlar. Özgürlük, radikaller için benzer şekilde aynı anlamı ifade eder: Onların kaçınılmaz biçimde benzer şeyi yapan öteki radikallerle karşılaşmalarıyla sonuçlanan olumlu bir kendini olumlama dürtüsü, kendine değer biçme yoluyla sermaye birikimi olarak. Aynı zamanda, bu olumlama ile rekabet ederken muhtemelen karşı koymanın olumsuz gücüyle karşılaşacaklardır. Bu bakış açısından, sermaye birikimi, özgürlük gibi belirleyicidir ve rekabet (olumsuzlama) belirlenendir. Bunun tam tersi geçerli değildir. Bir olumsuzluğun, engelin, düşmanın üstesinden gelmenin, çoğunlukla insanları kolektif eyleme geçmeye teşvik ettiği doğru olduğu halde, dünyayı sarsacak duygusal güçlerinizin yanı sıra, hayal etmenin, arzulamanın, umut etmenin ve sevmenin beklenti bilincini ve olumlu kapasitesini zayıflattığı da aynı ölçüde doğrudur. Doğrusu, Marksizmin analitik ve kötümser "soğuk akıntısı" sıcak cephenin kuyruk rüzgârıyla, Ernst Bloch'un ilgi çekici biçimde adlandırdığı "olasılıkta var olma" ile karşılaştırıldığında serin bir esintiden başka bir şey değildir."[12]

(12) Bloch, *The Principle of Hope*, Volume One, s. 210.

Sıcak Akıntı Marksizmi ya da Militan İyimserlik

Bloch, iyimser bir Marksizmin, "dünyayı düzelten düşlerin" ve "duygular bekleyen" bir Marksizmin ana sağlayıcısıdır. Olumlu ile oyalanan garip bir Hegelyen-Spinozyan Marksizmin ustasıdır. Bloch, *Umut İlkesi* adlı eserinde belirli bir belirsizlikle, "İnsan katı değil ve bu belirsizlik, bir şekilde ütopik dürtülerimize güvence sağlar," diye iddia eder. Şöyle yazar: "Dış dünyada her gerçekliğe önemli bir doğruluk verirsek, bu durumda sabit bir şekilde var olan ve sabit bir biçimde kendiliğinden mutlak gerçekliğe dönüştürülen şeyi gerçekleştiririz."[13] Bunun üzerine Bloch, mevcut durumda pazarlamasını yaptığımız dar ve kemikleşmiş olandan farklı bir gerçeklik kavramı zamanının çoktan gelmiş geçmiş olduğunu söyler. Daha sıcak bir alternatife, Bloch'un deyimiyle "militan iyimserliğe" ihtiyacımız var. Militan iyimserlik, sahte ya da göstermelik bir iyimserlik yerine, yeni bir "umudun anlaşılması" felsefesidir.[14] Militan iyimserlik, Bloch'un bahsettiği yeniye giden yolda bize yardım edebilir, bu yol boyunca bazen yavaş yavaş, adım adım, tek tek tünellerden geçerek, diğer dönemlerde atlayıp sıçrayarak, hesaplanan riskleri alarak, içgüdülerimize, ihtiyatlı dürtülerimize güvenerek ilerlemeliyiz. Önemli biçimde, "hedefle ilgili iyimser bir militanlık güvencesi veren yolda yapılacak hızı ve oluşturulan beklentiyi belirleyen her iki önemli uyarı, karşılıklı olasılık ilişkisinin içyüzünü anlamakla saptanır."[15]

Bu "karşılıklı olasılık ilişkisi içinde", somut bir *soğukluk* ve *sıcaklık* beklentisi, ulaşılabilir olanı düşünmeyi, gerçek Olasının ve Gerçekleşme Olasılığının iyi yönünü işaret eden iki unsurdur. Bir tarafta, soğukkanlı bir analiz, doğru strateji, olumsuzluk ve uzaklık, asıl bilinen Marksist bir materyalizm varken, diğer taraftan ufukta ılık, daha sıcak bir Marksizm

(13) Bloch, *The Principle of Hope*, Volume One, s.197.
(14) Bloch, *The Principle of Hope*, Volume One, s. 200.
(15) Bloch, *The Principle of Hope*, Volume One, s. 206.

akıntısı, daha cesur bir kırmızılık, parıltılı bir sıcaklık belirir. Kesinlikle biri olmadan diğerine sahip olamadığınız halde, Bloch buna rağmen güneş ışığı isteğinde, gri gölgeli Minerva baykuşu yerine orijinal renginde Macar papağanı tercihinde samimidir. Militan iyimserlik bu sıcak akıntıyla sürüklenir ve bazen neşeli şarkısını şakır, küstahça esprilerini tekrarlar. Soğuk Marksizm akıntısı aşağılanmış, tutsak edilmiş, terk edilmiş ve sömürülmüş insana başvurduğu yerde, sıcak Marksizm akıntısı özgürleştirici arzularımıza, ütopik totemimize aittir. Düş kırıklığı ve depresyonu engellemeye çalışır. "Bir sıcaklık doktrini olarak Marksizm", diyor Bloch,

> bu nedenle, sadece Olumlu-Olasılıklı-Varoluşla ilgilidir, gerçekleşen unsurun giderek artan ölçüde gerçekleşmesini benimseyen herhangi bir düş kırıklığına maruz kalmaz... Sonra bunun içinde yol amacın işlevi olarak açılır ve amaç koşullarıyla keşfedilen, açıklığıyla zihinde canlandırılan yolda madde olarak geliştirilir... İleri materyalizm ya da sıcak Marksizm doktrini, bu nedenle eve varmanın teori-pratiği ya da uygunsuz nesnelleştirmeden uzaklaşmaktır."[16]

Zapatistaların Chiapas'da kendi geleceklerini belirlemelerine, "galaksiler arası Marksizmlerine" hayat veren, bu Bochiyan tarzı sıcak Marksizm akıntısıdır. Kendisi evlat edinilmiş bir Meksikalı olan John Halloway çoğunlukla Zapatista mücadelesine gönderme yapsa da, ironik olarak anlamayı beceremediği ya da belki de reddetmeyi tercih ettiği, bunun kışkırtıcı kitabının merkezi temasını nasıl çürüttüğüdür: Olumsuzluğun gücü. 1994 Aralık'ında Zapatistaların yerel ayaklanması, ne yapmadıklarıyla değil, ne istedikleriyle abartıldı. İlk başta, bu, devrimci bir kendi geleceğini belirleme, özerk kendini olumlama eylemiydi; 38 belediyenin artık onlara, isyancı çiftçilere bağlı olduğunun kesin açıklamasıydı. Zapatistalar, daha sonra

(16) Bloch, *The Principle of Hope*, Volume One, s. 209-10.

eğitim ve sağlığın kendi kendine yönetilmesini ve tarıma dayalı bir ekonomide kaynakların yeniden dağıtılmasını sağlamak için "İyi-Yönetim Konseylerinin" kurulduğunu ilan ettiler. Özerk yönetimin yerel kültürel politikası, hareketin başlangıçtaki radikal anlayıştı.

Bazıları, "kendi bildiklerini okuyan" Zapatistaların, sadece Meksika devletinin sosyal yeniden üretme yükümlülüklerinden vazgeçmek isteyen, bireysel sorumluluk ve özgüven (bu özgüven nadiren sermayeye erişse bile) çağrısında bulunan neo-liberal dogmasına uyduğunu belirtiyorlardı.

Buna rağmen, devletin gücü ve misillemesi karşısında yerel özerklik elde etmenin, herhangi bir sosyal hareket için iddialı ve riskli bir iş olduğunu söylemeye gerek yoktu. Ancak, başkalarının karşı çıktığı gibi, "Zapatista özerkliği, aynı zamanda, bu [neo-liberal] koşullar için bir eleştiriyi ve potansiyel bir istikrarsızlaştırıcı faktörü temsil eder."[17] Bir nedenden dolayı, Zapatistalar federal hükümeti son derece küçük düşürerek Güney Meksika'nın büyük bir toprak parçasına politik olarak el koymuş ve kontrolünü sağlamıştır. Başka bir nedenden dolayı, gündelik yaşamın kendi kendine yönetme konularını üstlenmiş, politik edilgenlik ve bağımlılığa karşı koymaya katılımı desteklemiş, kaynak oluşturma ve dağıtımla ilgili kendi ekonomik sistemlerini kumuş ve herhangi bir yerdeki neo-liberal şarlatanlığın sözünü esirgemeyen ideolojik ve sembolik eleştirmeni haline gelmiştir.

Mücadelenin olumlu yapısı, mücadelenin sonsuza kadar süreceği, kendisini kalıcı yıkıcılığın dönüştürücü bir sürecine uyarlayacağı anlamına gelir. Bir Zapatista militanının itiraf ettiği gibi:

(17) Mariana Mora, "Zapatista Anti-Capitalist Politics and the 'Other Campaign': Learning from the Struggles for Indigeneous Rights and Autonomy," *Latin American Perspectives*, Vol. 34, No. 2, 2007, s. 69.

> Başlangıçta toprak için mücadele ediyorduk, ama onu ele geçirir geçirmez, kendimizi nasıl örgütleyeceğimize, toprağı nasıl işleyeceğimize, kararları nasıl vereceğimize ve Meksika'daki diğer topluluklar ve halklar arasında nasıl eşgüdüm sağlayacağımızı belirlememiz gerektiğini anladık. Ayrıca, hükümetten dilenmeye devam etmemek için, kendi başımızın çaresine bakmamız gerektiğini de fark ettik. Yaptığımız şeyin özerklik olduğunu kabul ettiğimiz an buydu.

Başka bir katılımcı ekliyor: "Daha önce kararları hükümet veriyordu. Bize sormuyordu, sadece bilgilendiriyordu. Bununla birlikte, özerk hükümetimiz emirler yerine kendiliğindenlik ve teşvikleri tercih ediyor."[18]

Zapatista modelinin sınırlarının (örneğin, taktikleri ve özerkliği büyük kentlerde uygulanabilir miydi?) yanı sıra sakıncalarının da ("devamlı çalışıyoruz ama yine de ürünlerimizi satacak iyi pazarlar bulamıyoruz") olduğu belliyken, Zapatista politikaları her şeye rağmen işleyiş tarzı olarak eğiticiydi. Bu politikalar, özerkliği savunmak için cephe gerisini sağlama aldığından, hem *özerklik* mücadelesi (olumlu) eylem hem de bir *direniş* biçimi (olumsuzluk) gerektiren *eleştiriyle* (olumsuzlama) birleşen bir *eylem* (olumlu) kavramı üstünde yoğunlaştı. Hareket en azından ilk başta, olumludan olumsuza, savunma ve direnişten, saldırı ve kendi geleceğini belirlemeye yön değiştirmiştir. Eleştiri, teori eksikliğinden değil, eylemsizlikten doğuyordu. Onlarınki olumlu ve kalıcı yıkıcılık –tıpkı Albay Buendia'nınkiler gibi– açısından ifade edilen devrimci bir eylemdi. Ancak Zapatistalar, Albay Buendia'dan farklı olarak, kazanmıştı. Bu arada, soyut idealler –politikacıların koşullara göre sağa sola çarpıtabileceği sloganlar– uğruna değil, sonuçta kendi özgürlükleri için mücadele ettikleri gerçeği, içlerini ateşli bir tutkuyla kaplamaya devam ediyor.

---

(18) Her ikisi de Mora'dan alıntı, "Zapatista Anti-Capitalist Politics," s. 70.

Sürekli ve Olumlu Yıkıcılık

Tıpkı, *Yüzyıllık Yalnızlık*'ta Albay Aurelinao Buendia'nın, Macondo'daki hamağında sürekli kalıcı yıkıcılık biçimleri düşlemesi gibi, sıcak akıntı Marksistlerinin de bizimkilerin aynısını yapması gerekir. (Hatırlatma: Stalag Luft III'ün mahkûmları, yatak altlıkları kaçış tünellerini desteklerken hamaklarda uyuyordu). Sıcak akıntı Marksizmi, militanlığının sadece sürekli bir yıkıcılığın dışında, olumlu bir yıkıcılık güvencesi vereceğini garanti etmelidir. Olumlu yıkıcılık, diyalektik bir tanınma teorisi (Hegel) değil, bir *eylem ontolojisidir*, eleştiriyle birleşen eylemdir, direnişle birleşen özerkliktir –düzen sağlamak önemlidir. Yıkıcılık kendi başına, *bir eylemin kalıcı koşulu* haline gelir. Ne insanlardaki evrensel öz ne de insan doğasını yönlendiren özdür; yıkıcılık daha çok insanların özgürlük arayışlarının, kendini olumlama mücadelelerinin, kendini aşmanın *koşuludur*: Genelleştirilmiş bir teslimiyetle değil, uygun bir bağlam içine yerleştirilen eylemle tanımlanan bir koşuldur. Bir şekilde dolaylı olarak *iyimser* bir koşuldur; çünkü insanların her zaman hareket edebileceğini, hareket etmek zorunda olduğunu vurgular. Harekette hep umut olduğunu ve herhangi bir yıkıcılık eylemine her zaman umudun egemen olduğunu belirtir.

Yıkıcılık, hem eylem hem de çatışmanın, politik çatışmanın bir düsturudur. Her şeyden önce, isyandaki bir kadın ya da erkeğin bireysel öznelliğidir. Ancak yıkıcılık, eşdeğer ölçüde özneler-arasılık eylemidir: İnsanlar, yıkıcılık yoluyla eyleme geçerek, kendilerini dünyaya bırakarak, başkalarını keşfederken aynı anda kendilerini de anlar. Ve başka insanları bulurken, yıkıcı bir niyeti yıkıcı eylemlere ya da daha dikkat çekici bir şekilde faaliyetin sadece yıkıcı değil yaratıcı olduğu, kötü niyetin değil iyimser militanlığın yansıdığı yıkıcı durumlara dönüştürmek mümkün olur. Yıkıcı durumlarda, insanlar kolektif bir duyarlılığı paylaşabilir, paylaşma kavramının

ayrıntılarına inebilir, sahip oldukları ortak noktayı ve kendilerini büyülü bir yıkıcı güç haline getirebilmeyi öğrenebilir.

Büyülü Marksizmin yıkıcı eylemleri, elbette tepkisel değil ilerici eylemlerdir. Son zamanlarda, en son kitapları *Commonwealth* eserinde özetlendiği gibi David Harvey, Hardt ve Negri'nin *"jacquerie"* kavramını eleştirdiğinden dolayı ve eleştirisi daha fazla açıklama gerektirdiği için bunu söyledim. Hardt ile Negri'ye göre, *jackquerie'ler* on sekizinci yüzyıl ile on dokuzuncu yüzyıl arasında Avrupa'da gerçekleşen büyük infial ve yıkıcılık eylemleriydi: Kitlesel köylü ayaklanmaları ve kendiliğinden işçi isyanları, çeşitli kentsel başkaldırılar ve örgütlü yiyecek isyanları. Hardt ile Negri bu popüler politik tarihi, kendi post-modern imparatorluk ve *küreselleşme karşıtlığı* dünyalarına kadar uzatırlar.[19] Ancak, Harvey, bu jackuerie'leri neyin sol bir hareket haline getirdiğini merak eder. "ABD'de avaz avaz bağıran, sağlık hizmetleri reformcularına müdahale eden tüm sağcılar, benzersiz bir köylü isyanı örneği midir?" diye sorar. "Onlar kapitalist devletin yaşamlarına yeni bir biyolojik güç dayatma çabasına karşı muazzam bir öfkeyle dolular."[20] Harvey'nin sorusu yeterince makuldü ama cevap muhtemelen ayaklanan köylülerin aslında var olan politik sistemlere karşı sınırsız hiddetlerini dile getirerek avaz avaz bağıran sağcıların aslında *köylü ayaklanmaları*, sürekli yıkıcılık eylemleri olmasıydı. Ne yazık ki, ister sağda ister solda olsun politik isyan *biçimi* ve ayaklanma eylemleri yapısının ayırt edilmesi zordur. Elbette, *içerikleriyle*, belirtilen gündemleriyle, arzuladıkları hedefler ve amaçlarıyla farklılaşırlar.

Marksizmin yıkıcılık kavramı üstünde hiçbir anlamsal hakkı yoktur. Tıpkı Marx'ın *Kapital*'inde işçi ve kapitalistin birbiriyle rekabet etmesi gibi, sol yıkıcılık pratik ve örgütsel

(19) Michael Hardt and Toni Negri, *Commonwealth*, Harward University Press, Cambirdge, MA, 2009, s. 236-48.
(20) David Harvery, "Commonwealth: An Exchange," *Artforum*, November 2009, s. 258.

olarak sağ yıkıcılıkla boy ölçüşür ve ilgili hakları, ilgili yıkıcılık hedefleri arasında, güç belirleyici olur. Harvey, belki de eski tarz Marksistlerin bir zamanlar komünist bilimin bir şekilde burjuva bilimiyle aynı olmaması gerektiğini düşünmesine benzer biçimde, Marksist yıkıcılığın, resmi olarak sağcı yıkıcılıktan farklı olması gerektiğini düşünüyor gibi. Ancak, farklılık bilimin kendisinde değil, uygulamasında, amacında, kontrolünde ortaya çıkar. Yıkıcılıkta da aynı şey geçerlidir. Hatta tarih boyunca sağın yıkıcı öfkesi solunkine üstün gelmiştir: Sol çoğunlukla öfkesini açığa vuramayacak denli utangaç, birini sinirlendirme korkusuyla harekete geçmekte fazlasıyla utangaç görünür. Sol, bir şekilde teorisiyle uyuşmadığı için, çoğunlukla gerçekten hissettiklerini bastırmayı tercih etmiştir.

Varoluşsal bir sol kategori olarak, yıkıcılık yapısı gereği her zaman, burjuva hukukunun temelini tehdit edecektir. Bu nedenle, burjuva toplumunun korunması, yıkıcılığın devamlı olarak bastırılmasını gerektirir. Chiapas'ta Meksika devletinin, Limousin'de Fransız devletinin böyle davrandığını görmüştük. (Hackerlar da devlet destekli Fikri Mülkiyet Haklarının olumsuz sonuçlarına maruz kalmıştır.) Burjuva çevrelerinde, "yıkıcı faaliyetler", "devletin güvenliğini ya da esenliğini tehdit eden ve parlamenter demokrasiye, politik, endüstriyel ya da şiddet yöntemleriyle zarar verip yıkmak isteyen faaliyetler" olarak tanımlanıyordu. Bunlar, 1978'de İngiltere İçişleri Eski Bakanı Rees'in, R.J Spjut tarafından "Yıkıcılığın Tanımlanması" adlı dikkat çekici bir makalede aktarılan sözleridir.[21] Spjut'un söylediği gibi, İngiltere bağlamında Rees'in yıkıcılık tanımı iki unsurdan oluşuyordu. Birincisi, "Eğer egemenliği, kraliyeti ve hem Lordlar Kamarası'nı hem de Avam Kamarası'nı tehdit ediyor ve bunu amaçlıyorlarsa, politik ve endüstriyel faaliyetler yıkıcıdır. İkincisi eğer hükümet politikasının işleyişini –geçici

(21) R. J. Spjut, "Defining Subversion," *British Journal of Law and Society*, Vol. 6, No.2, 1979 Kış, s. 254-61, s. 254'ten alıntı.

olsa bile– gerekçesi uzun dönemde devleti yıkacak olan bir kişi ya da örgüt tarafından dolaylı niyetleri ile engelliyorsa, politik ve endüstriyel faaliyetler yıkıcıdır ."[22]

Spjut, sol yıkıcılığın artık neredeyse onu düşündüğünüz her açıdan, liberal demokrasinin seçmen grubunca aforoz edildiğini ve bunun sonucunda barışçıl olsun olmasın, her zaman yasa dışı gösterileceğini vurguluyor. Spjut, Rees'in ilk yıkıcılık tanımının, "egemen gücü yeniden biçimlendirecek ya da ortadan kaldıracak barışçıl, yasal eylemler yıkıcı olarak değerlendirildiği için anayasal liberal hükümetle bağdaşmadığını" söyler. İkinci tanım da,

> Hükümet politikasının yasal, şiddet içermeyen endüstriyel ve politik engellenmesi yıkıcı olarak değerlendirildiği için anayasal liberal hükümetle bağdaşmaz. İlk tanım, devlet güvenliğinin politik özgürlüğün egemen gücü yeniden biçimlendirmemesini, özgürlüğü sınırlandırmamasını gerektirdiğini onaylanmasına neden olur. İkinci tanım, bir sınırlandırma radikal bir özgürlük dönüşümünü işaret edecek kadar etkili olduğu halde, politik özgürlüğün hükümet politikasını sınırlandırmaması gerektiğini belirtir.[23]

Mevcut özgürlük kavramlarıyla ilgili radikal bir dönüşüm, olumlu bir yıkıcılık koşulundan kaynaklanan olumlu bir özgürlük biçimi arayışında sıcak Marksizm akıntısı, buna bağlı olarak sürekli devlet iktidarına karşı direnmek isteyecektir. Elbette, gücü elinde tutanlar her zaman hükümetçe, tutmayanlar tarafından tükenmekten korunacaktır. Bundan dolayı, devletten baskı altında tutma ya da uzlaştırma ya da her ikisini, cop darbeleri ya da rüşvet, bastırma ya da baştan çıkarma –her birinin çeşitli dizilimleri– dışında pek beklenecek bir şey yoktur. Böylece, devlet Nietszche'nin bir zamanlar dediği gibi, "Soğuk canavarların en soğuğudur. Kılı kıpırdamadan yalan

(22) Spjut, "Defining Subversion," s. 256.
(23) Spjut, "Defining Subversion," s. 261.

söyler ve şu yalan dökülür ağzından: 'Ben, devlet, halkın kendisiyim.'"[24] Son zamanlarda, neo-liberal devlet öyle bir sermaye kamulaştırılması aygıtı olmuştur ki, devlette reform yapma fikri demokratik açıdan onu ortadan kaldırmak kadar ütopiktir. Devletin bir halk diktatörlüğüne dönüştüğü geçici bir dönemi beklemek, kısacası şimdi geçerliliğini yitirdiği kadar anlamsızdır. Marksizm tarihi bize, Marx, Engels ve Lenin'in her üçünün de ortada devlet aygıtı olduğu sürece özgürlüğün olamayacağının farkında olduklarını gösterir. Onlara göre, demokrasilerde bile, devlet özgürlükle bağdaşmaz ve her zaman bir baskı faktörüdür, bir şekilde asalaktır. Devletin toplumun üstüne kâbus gibi çöken bir asalak fazlalığı olduğunda hemfikir oldukları halde, anarşistleri "geçici çağın", kötü şöhretli proletarya diktatörlüğü çağının üstünden bir çırpıda atlamak istedikleri için eleştirmişlerdi.

Günümüzde gerekli olan, ördekler gibi başını suya daldırıp, kolektif bir yeraltı hareketi olarak başka bir "geçiş çağı" için Marksizm tarafına "birdirbir" atlayışı değildir. Sürekli ve kesin yıkıcılık, araç ve belki de amaç olacaktır: Herhangi bir postkapitalist deneme, her zaman geçiş ve uyum sürecinde olacaktır; kendisini olumlamak için hep bir şeye direnecektir; kendisini güçlendirmek için kendi içsel gücünün iradesiyle uyum gösterme pazarlığı yapacaktır. Eylem nadiren tamamlanır. Gündelik yaşamda kalıcı ve kesin yıkıcılık, özerk kendini olumlama ve kendini örgütleme arayışında, neo-liberal devletin politik ve ekonomik yaşam bütünleşmesinin, politikacıların ekonomik önyargısının ve ekonomistlerin politik önyargısının iç tarafına sıkışmalı ve bir gedik açmalıdır. Göğüs göğüse çarpışma bu gediği açamayacağı gibi, devleti tek çekiç darbesiyle de parçalayamayacaktır.

---

(24) Friedrich Nietzsche, *Thus Spoke Zarathustra in The Portable Nietzsche*, Viking Press, New York, 1954, s. 160.

Parisli işçiler, 1870 sonbaharında Fransa'daki devlet iktidarını yıkmaya çalışırken, Marx'ın kendisi "devlet iktidarını yıkmanın", "devleti parçalamak" anlamına geldiğini belirtiyordu. Marx işçilerin bu isteklerini başarıp başaramayacakları konusunda oldukça kuşkuluydu; herhangi bir devleti yıkma girişiminin, "çaresizlikten kaynaklanan çılgınlık" olduğunu söylüyordu. Buna rağmen, ertesi ilkbahar, işçi ve yurttaş ayaklanması canlı bir gerçekliğe dönüştü ve sakıncalı belirtilerine rağmen bu kendiliğinden oluşan proletaryan ayaklanmayı yüce gönüllülükle karşılayarak, yaklaşımını değiştirdi. Lenin'in *Devlet ve Devrim* eserinde belirttiği gibi, Marx sadece "cennetin zaptına çıkan" komüncülerin kahramanlığına hayranlık duymakla yetinmedi. Olguyu devrimci harekette tarihsel bir dönüm noktası, dünya proleter devriminin ilerlemesinde önemli bir deneme olarak görüyordu. Bu, taktik derslerin çıkarılabileceği, çözümlenmesi gereken bir olguydu. Dahası, Paris Komünü sırasında

Marx, Kugelmann'a (12 Nisan 1871) şöyle yazıyordu:

> benim 18. Brumaire'in son bölümüne bakarsan göreceğin gibi, gelecek Fransa Devrimi girişiminin, şimdiye kadar olduğu gibi bürokratik-askeri makineyi başka ellere geçirmeye değil, onu yıkmaya dayanması gerekeceğini belirtiyorum. Kıta üzerinde gerçekten halkçı her devriminin ilk koşuludur bu. Kahraman Partili yoldaşlarımızın giriştikleri şey de, işte budur.[25]

Lenin benzer sonuca varıyordu: "Bürokratik makineyi yıkmak; Marksizmin, devrim sırasında proletaryanın devlet karşısındaki görevleri üzerine başlıca dersi bu birkaç sözcükte kısaca dile getirmiş bulunuyor," diyordu. Ve Lenin ile Marx'ın muhteşem çözümsel amaçlarına rağmen, bürokratik devlet makinesini *yıkmak*, hiçbir sosyal hareketin günümüzde başarabileceği bir şey değildir. Lenin'e göre, komüncüler devleti

(25) Saul Padover (editör), *The Letters of Karl Marx*, Practice- Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1979, özgün alıntı.

yıkma hedefine doğru ilerlediklerini en zor yoldan keşfetse de, o hedefe hiçbir zaman tam yaklaşamadı. Lenin proleter devriminden çok fazla –ya da çok az– şey istiyor olabilir miydi? Çünkü *yıkmak* artık çok doğru görünmüyor: Çok imkânsız bir pratik ve çok basit bir çözümleme. Zapatistaların, Chiapa'ta yaptıkları, kendisini başka bir olası yönetim paradigması olarak gösterir. Meksika devletinde gedik açarken, düzenini bozarken, devletin "resmi" alanıyla ilişkilerini koparırken ve bundan dolayı devletin sivil toplum üzerindeki kontrolünü çok zayıflatırken, üzerlerindeki politik ve bürokratik deli gömleğini gevşetirken, devleti yıkmadılar.

Buradaki yarar ve güçlüklerin her ikisi de yeterince açıktır. Bir yandan Zapatistalar, süreçte kendi kurtarıcı devletlerini yaratarak, neo-liberal devletten Büyük Kaçış'ı planlayıp başarıyla gerçekleştirdiler; öte yandan dışarıdan saldırıya açık olan kendi derebeylikleri her taraftan kuşatılmıştır. Bu, bir oyuktur ve tüm diğer oyuklar gibi *patinaj yapılan bir alandır,* sürekli yıkıcılığın dar bir yoludur. Burası, yeni komünlerin gelişebileceği, olası bölgenin –başka bir olası dünyanın– bir an için görülebileceği kurtarılmış bir özerk bölgedir. Ancak, özünde kendi kendini olumlamasıyla dört bir yandan daha güçlenip direnerek bir şekilde büyümesi, kendini genişletmesi gereklidir. Yeni bir hareket alanını *gerçekten yaşanan âlem*, Olasılıkta Var Olmamızın krallığı olarak yeniden adlandırabilir ya da yeterince uzun süre yolculuk yapsak, alanımızı dört bir yana yaysak, ona *herhangi bir yerin* büyülü harikalar diyarı adını verebiliriz.

Silolar ve Dönüşümler

Kendilerine derinden sadık kalırken, halka karşı dürüst olurken, toplumsal hareketlerin nasıl yayılabileceği ve başka yerdeki diğer hareketlerle nasıl birleşebileceği, modern zamanların sol siyasetinin en büyük sorunudur. Örneğin Brezilya'da konut adaleti için mücadele eden bir hareket neden

Avrupa'daki konut adaleti sorunlarıyla ya da ülkenin emlak piyasası krizi süresince boş apartmanları ele geçirmeye çalışan New York'taki "şehir hakkı" gruplarıyla ilgilenmelidir? İtalya'daki ya da Fransa'daki komünist belediyeler Meksika'daki Zapatista komünizminden neden rahatsız olsunlar? Bunun açık yanıtı, birbirlerinden haber alabilmeleri, yaygın ve evrensel olanın yanı sıra yaptıklarıyla bağlamsal ve özel olanı keşfedebilmeleridir. Diyalog kurabilir, fikirleri birleştirebilir, stratejileri paylaşabilir ve bir yerde neyin işe yarayıp başka bir yerde neyin başarısız olduğunu değerlendirebilirler. Bazen birlikte para toplayabilirler; diğer zamanlarda karşılıklı kaynakların yanında militan değiş tokuşu da yapabilirler. Yalnız olmadıklarına, başkalarının yaşadıkları şeyi yaşadıklarına ve onların yaptıklarından esinlendiklerine dair her zaman moral destek, cesaret ve güvence verebilirler. Gruplar arasındaki transferler, gerçek, duygusal ve maddi, hem ideolojik hem de pratik olabilir. Sözcükler gizemli biçimlerde, garip mekanizmalar aracılığıyla, işleri sessizce halleden ve sürükleyen belirsiz ve dolaylı dayanışma biçimleri yoluyla yayılır. Ne yazık ki başarı için hazır reçeteler, kolay formüller olmadığı halde, ittifaklar böyle kurulur.

Seattle'ın ardından, burjuva seçkinlerinin Davos'taki yıllık Dünya Ekonomik Forumu toplantısına radikal bir alternatif olarak, Dünya Sosyal Forumu (WSF) Brezilya'nın güneyindeki Porto Alegre'nin ev sahipliğinde 2001'de başladı, sonra ilerici İşçi Partisi (PT) tarafından kontrol edildi. Başlangıcından itibaren, WSF uzaklara yayılmış insanları, örgütleri ve hareketleri bir araya getirmek, diyalog, görüşme, tartışma, analiz, kutlama ve acıları paylaşma, eski yoldaşların düzeyine erişirken yeni dostlar edinmek için tasarlanmış, potansiyel olarak devrimci bir projedir. Yerel gruplar çağdaşlarıyla gerçekten uluslararası bir sahnede karşılaşabilir ve birlikte küresel hedefleri gerçekleştirebilir. Brezilya İşçi Partisi (Lula yönetiminde, 2002 Ekim'inde görkemli biçimde iktidar olmuştur), "Yurttaşlara

Yardım Amacıyla Mali İşlemlerin Vergilendirilmesi Derneği" (ATTAC) ve aylık *Le Monde diplomatique* gazetesinin editörlüğü öncülüğünde, ilk WSF 12.000 katılımcıyı topladı. Birbirini izleyen yıllarda bu rakam 150.000'e çıktı. 2004'te WSF Bombay'da toplandı ve 60.000 insanı bir araya getirdi. 2007'de benzer ölçekte organizasyonlar Nairobi'ye yöneldi ve 2009'da WSF Brezilya'ya, Amazon'un başkenti Belem'e geri döndü. 2010 Ocak'ta, forumun 10. yıldönümünü kutlayan Porto Alegre bir kere daha neo-liberal krizler içinde uluslararası taban toplantısı düzenledi; aynı hafta, dünyanın en ünlü 240 yatırımcısı mali sistemi kurtarmak için Davos'un dondurucu soğuğunda toplandı.

Hatırlayın, Marx her zaman kapitalist krizlerin kendisini "çarpıcı biçimde açığa çıkardığını" söylüyordu. Bunun bir nedeni kapitalizm savunucularının "felakette patlak veren çatışan öğelerin yapısını araştırmak yerine, düzenli ve periyodik tekrarlar karşısında üretim kitaplara göre yapılsaydı krizler asla çıkmazdı diyerek, felaketi reddetmekle yetinmesiydi."[26] Diğer nedeni, krizlerin kendilerini sadece engel anları değil aynı zamanda buluş fırsatı, tabandan bozulma anları olarak da göstermesiydi. Bu nedenle, Porto Alegre'nin on yılda bir ev sahipliği sırası, potansiyel olarak önemli bir tarihsel anda, olası bir dönüşümün doruğunda geldi.

Refah içindeki Rio Grande do Sul eyaletinin başkenti olan Porto Alegre, 1,2 milyonluk nüfusuyla, İngiliz militan Hilary Wainwright'ın kendi deyimiyle "devletin üstünde halk gücünün" ilginç bir örneğidir. Brezilya'nın askeri yönetimine (1964-85) karşı kısmen demokratik semt dernekleri kaynaklı halk direnişinin her zaman merkezi olan Porto Alegre bir süreliğine, serbest halk demokrasisinde "Katılımcı Bütçe" adında

(26) Marx, "Ricardo's Denial of General Over-Production. Possibilty of a Crisis Inherent in the Inner Contradictions of Commodity and Money," "Theories of Surplus Value",Bölüm 17, Tucker (editör), *The Marx-Engels Reader*, s. 443-4.

etkileyici bir deneyime öncülük yaptı. Burada, belediye yönetiminin atadığı yetkililer, sıradan kent sakinlerini şehirde hangi yatırımların nereye yapılması gerektiği hakkında kararlara katılmaya davet etti. Kent mali kayıtlarını gereken şekilde halkın denetimine açtı. İmar hizmetleri halk meclisleri ve toplantılarında tartışılacaktı. (Şehrin su işleri belediye tarafından üstlenildiğinden; ve otobüslerin çoğunu kent meclisinin sahip olduğu bir firma yaptığı için Brezilya'da, Porto Alegre'nin eşi benzeri yoktur.)

Wainwright'a göre, "İşçi Partisi'nin politik anlayışı her zaman, her ne seçim başarısı elde ettiyse etsin toplumla paylaşmak ve bilgi birikimlerine de açık olmaktı."[27] Katılımcı Bütçe toplantılarına katılımın 1990'da 1000 kent sakininden, 1997'de 20.000'e ve 2003'te yaklaşık 40.000 çıkarak bu kadar büyümesi yararlıydı. Ve yine de yerel düzeyde tüm bunlar devam ederken, Lula yönetiminde İşçi Partisi geleneksel bir siyasi parti gibi hareket etmeye başladı: Sürekli olarak verdikleri sözlerden dönmeye, kamu harcamalarını kısmaya, kamu harcamaları üstündeki denetimi merkezileştirmeye ve gerçekten kente kaynak yatırımını durdurmaya başladı. Kent ve merkezi hükümet aksi yönlerde hareket ediyordu ve Porto Alegre ana akımın tersine gidiyordu. Partinin yerel demokrasiye dönük politik rotası, yine şüphe uyandırmıştı. İşçi Partisi kurduğu sistemi işletemeyerek kenti 16 yıl yönettikten sonra 2004 belediye seçimlerini kaybedince, Porto Alegre imzalı katılımcı bütçede perde indi. Şehrin merkez sağdan yeni belediye başkanı José Fogaça, özel sektörle ortaklığı benimsediği halde, katılımcı bütçe kavramından vazgeçmeyeceğini açıkladı.

Dünya Sosyal Forumu onuncu kuruluş yıl dönümünde şenlik haline gelirken, küreselleşme karşıtlığının eski kalesinin

(27) Hilary Wainwright, "Porto Alegre: Public Power Beyond the State," Sue Branford and Bernard Kucinski, *Lula and Workers Party in Brazil*, New Press, New York, 2005, s. 113; ayrıca bkz. Hillary Wainwright, *Reclaim the State: Experiments in Popular Democracy*, Verso, London, 2003.

kent meclisleri yeni düşüncelere açık değildi. Yerel yayın organı *Jornal do Centro* (Ocak 2010) bu gerçekten yakınıp onu kınıyordu.

> Porto Alegre'ya karşı ayrımcılık yapılmıştır. Çıkarları karşılığında ona zarar veren temsilciler tarafından çökmüştür... Büyük medya rolü, 2010 Dünya Sosyal Forumunu umursamak değildir... Bilginin sadece forumun ilk gününden sonra yayımlanması nedeniyle, birçok insanın etkinlikten haberi olmadı. Katılımcılarını hor görerek, karşıtlarıyla yaşama, toplumun çeşitli yaygın kesimlerinin görüşlerine saygı duyma becerisini göstermezler. Küreselleşme açısından, basınımız sıfır puan almıştır. Kalitesi tartışmalı gazetelerde yazarak, forumun sponsorluğunda düzenlenen tartışmalarla ilgili bilgi sahibi olmadan konuşarak emekli maaşıyla geçinen gazetecilerden hiç bahsetmiyorum. Çok yazık.

Gerçekten çok yazık, çünkü Porto Alegre'de Dünya Sosyal Forumu etkinliklerinin odak noktası olan, 1928'de inşa edilip 1989'da bir kültür mekânı olarak onarılan eski dev elektrik işletmesi (11.300 metre kare) *Usina do Gasometro,* olası başka bir dünyanın, bir hareket alanının küçük evreniydi. Burada çok renkli ve çok kültürlü eylemciler, militanlar, sivil toplum kuruluşları, öğrenciler, mutsuz ve sömürülmüş herkes gerçekten bir araya gelebilir, neo-liberal yıkım karşısında birleşebilirdi. (Patrick Bond, Dünya Sosyal Forumu'nda buluşan yüzlerce örgütü sınıflandırdı, kabaca üç sınıfa ayrılabiliyorlardı: Sosyal demokrasi, sosyalizm, özerklik ve anarşizmin değerlerini / fikirlerini simgeleyen hareketler ve partiler gibi "Toplumsal Değişim için Siyasi Hareketler"; emek, ırkçılık karşıtı, savaş karşıtı, kadın hakları, vatandaşlık hakları, tüketici hakları, yerel haklar gibi "Geleneksel ve Bölgeler Arası Sivil Toplum Hareketleri"; ve finans, ticaret, konut, gıda bağımsızlığı, borç erteleme vb. gibi "Sorun Temelli Sivil Toplum Hareketleri.[28])

(28) Bkz. Patrick Bond, "The World Social Forum," Rupert Taylor (ed.), *Third Sector Reasearch*, Springer, New York, 2010, s. 372-36.

Bir araya gelebilen tüm bu gruplar, birbirlerini bulabilmişti, insanlara nerede neler olduğunu bildiren işaretler kullanmıştı. Ne yazık ki, olası bir alternatif, bir hareket alanı yerine, sahil boyundaki *Usina*, birçok sosyal hareketin yakınlaşması yerine *ayrılmasını* pekiştiren tepedeki bir başka kale, içine girilmez bir labirent haline gelmişti. Bu sol örgütle ilgili tüm gösterdiği –kısıtlamalara rağmen- geleceğin büyülü politika arayışı ve kendini örgütleme konusunda yetersizlikti. Şemsiye örgütler sadece insanların kendilerini örgütlemesine yardım ettiği ve örgütleri organize ettikleri sürece önemlidir. Bu ölçüde, Walden Bello'nun şüpheciliği onaylanmalıdır:

> Dünya Sosyal Forumu, hâlâ küresel adalet hareketi mücadelesinin yeni zemini için en uygun araç mıdır? Ya da, küresel kapitalizm tarafından yaratılan çeşitli karşı hareketleri tarihsel olarak toplayıp birleştirme görevini yerine getiren Dünya Sosyal Forumu için işini bitirip küresel direniş ve dönüşümün yeni biçimlerine boyun eğme zamanı mı gelmiştir?[29]

Kendi terimleriyle bile başka engeller vardı. Başka yere gidebilseniz, neler olduğunu öğrenebilseniz, olay yerinin izini sürüp bulabilseniz bile,[30] çok geçmeden her bir çalışma grubunun, olan biteni kendi türünü bildiğini, kendi destekçilerinin ve eylemcilerinin uygun dinleyiciler olarak, bir tartışma için yeterli olduğunu düşünerek mutlu olduğunu fark edersiniz. Önderlerin önceden din değiştirmiş cemaatlerine mutlu biçimde vaaz verdiği, bir düzine ya da son derece farklı sanayi işletmelerinde, hava sızdırmaz meclislerde gerçekleşen olayları düşünmek yanlış olmaz. Birleşik bir hareketi, birleşik bir göçü

(29) Walden Bello, "The Forum at Crossroads," *Foreign Policy in Focus*, 2007; www.fpif.org/fpiftxt/4196

(30) *Usina do Gasômetro*'deki olaylarla birlikte, diğer toplantılar şehrin çeşitli belediye binalarında düzenlendi. Bazen bu etkinlikler diğeriyle çakıştı; insanların çoğu kez hiçbirinden haberi olmuyordu. Bu arada, Portekiz'in Canoas ve Sao PT'de düzenlenen duyurusu yapılmayan toplantılar sadece ilişkilerin kopması ve bölünmüşlük duygusunu yoğunlaştırdı.

kim biçimlendirip yönlendirecektir? Bu yönlendirme nasıl yapılacak? Bilge entelektüeller ile kendi davaları için mücadele eden birçok sıradan katılımcı arasındaki ilişki nasıl olacak? Bunlar açıklığa kavuşturulması gereken büyük sorunlardır; iş dünyası ise her zamanki gibi bu soruları yanıtlamak yerine radikalizme hayali yanıtlar verdi. Büyük sanayi işletmesi politikası herhangi bir şeye önderlik edemez ya da herhangi bir şeyi bir yere ulaştıramaz. Hiçbiri eski hitabetin aynısı, herkesin zaten bildiği aynı korku masallarını sıralayan aynı konuşmalar olmayacaktır. Birçok konuşma çok abartılı, çok basmakalıp; öfke çok derin ve ikna edebilecek kadar yinelenmiş gibiydi. Bu, bir çifte sorundu; gerçek bir analiz eksikliği, gerçek hayal gücü eksikliğiyle birleşmişti. Konuşmacılar kendilerini gerçekçilik batağının, aslında var olan neo-liberalizmin harabelerin içine saplıyorlardı. Çok azı küllerinden yeniden doğma potansiyelinden bahsediyor, ya da politik olasılığını araştırıyordu. Durum sanki Bloch'un uyardığı gibiydi: "Gerçek dünyanın" olgusallığına çok fazla eleştirel hak tanınıyordu. Kişi basitçe olumsuzluk hapishanesine ateş püskürüyordu.

Birçok insan gereken şeyin anti-kapitalist bir devrimci hareket olduğu konusunda hemfikirdi. Antikapitalist dönüşümü düzenlememiz gerektiğinde ısrar ediyorlardı. Gereken şeyin tam olarak bu olduğu doğrudur – bir kriz, çoklu kriz zamanında yaşıyoruz ve "zaman" sözcüğünün belirttiği gibi, bu geçici ve değişim ile dönüşüme uğrayan bir şeydir. Ama neye dönüşüm? Kapitalizmin geçtiğimiz 500 yıl içinde gelişimi, dönüşüm, evrim, uyum, yıkım dışında bir şey olmasa da, farklı üretim, imalat ve makine dönemleri, üretici güçler, ticari sermaye, endüstriyel sermaye, finans sermayesi ve fiktif sermaye, Fordizm ve post-Fordizm, endüstrisizleşme, yersiz yurtsuzlaştırma, sınıf mücadelesi ve sınıf çözülmesi, internet sunucuları ağı ile kitle imha silahları gelişimi olmuştur. Katı olan her şey havaya karışmıştır. Her şey değişmiş, eskimiş olsa da, aynı kal-

mış gibi de gelir. Bundan dolayı, kapitalizm değişir ve sonsuza kadar kendisini yerken, kendisini yaratıcı biçimde yok ettiği (kişi artık nadiren bu yaratıcı tarafını görür) bellidir, kendi içinde erimesi olasılık dışıdır. Bir başka deyişle, ittirilmesi, düşmesi için ayaklarının altından halının çekilmesi gerekir.

İnsanlar, alternatifler olduğunda, ihtiyaç ve arzularına cevap veren farklı sosyal ilişkiler, farklı teknolojik kapasiteler, farklı bir günlük yaşamla yaşayabileceğimize ikna edilmelidir.[31] Kapitalizmin kendisi gibi, bu tür yaşam biçimlerinin, komünlerin ve farklı sosyal örgütlenme yöntemlerinin, sürekli artan arıtma ve uyarlamalarla, büyümeyle ve başarılarıyla, zorluklar ve engelleyici aksamalarla karşılaşarak, kendilerini değişime, dönüşüme ve böylece başarısızlık riskine açarak evrimsel bir hareket içinde gelişeceği açıktır. İçinde bulunduğumuz uğrakta, her zaman farklı bir anın mikropları, içte olduğu kadar dışta da devam eden yıkımlar vardır. Çoğumuzu başka türlü seçemeyeceğimiz bir biçimde davranmaya zorlayan bu sistemin içinde, muhalif dayanışmalar, insanlar kendilerini benzerlerine açtıklarında oluşturulabilir.

Ancak dayanışma ve ittifaklar artık dosdoğru ilişkiler değildir: Artık dayanışmanın aslında ne anlama geldiği, gerçekten neyi özetlediği, hatta nasıl uygulandığı belli değildir. İş yerinde, geleneksel dayanışma mesajları, yan yana çalıştığınız kişilerce belirlenmiştir; maddi ihtiyaçları genellikle sizinkiyle eşdeğer olan iş arkadaşlarının mekânsal olarak size yakınlığı vardır. İnsanlar iş gününü kısaltmak mücadelesi, uygun ücret ve koşullar ya da işten çıkarılmaktan kaçınmak için işbirliği yapıyordu. Aynı birahanede içki içiyor, aynı sendika binasında buluşuyordu. Mücadelenin kazançları ve alanı içinde işverenlerin de yer aldığı herkes tarafından her gün biliniyordu, bu,

(31) Karş. David Harvey, *The Enigma of Capital*, Profile Books, London, 2010.

somut ve fark edilebilirdi. Günümüzde, buna karşın mücadelenin kazancı ve alanı farklıdır ve olaylar özellikle günlük yaşamın penceresinden oldukça az fark edilebilir. İş yerinde dayanışma devam ediyor, ama işi kurtarma, ücret zamlarını güvence altına alma, önceden kaybedilmiş bir savaştır ya da artık kazanmaya değmez. İşçi devlete karşı mücadele etmeye devam eder; ama şimdi daha özel savaşlar sivil toplum alanında, basit, belirlenebilen şeyler karşısında hem politik hem de ekonomik, hem mali hem de açıklanamaz, karmaşık süreçler olan devlet-üstü-kurumlar içinde ve onlara karşı sürdürülüyordu.

İşçi sınıfı fikri sivil toplum içinde de çok daha fazla yaygın, bulanık ve bir ölçüde radikal bir kavram olarak çok daha anlamsız bir hale gelir. Marx'ın tanımladığı gibi bu dönüşümün temsilcisi olarak varsayılan bir işçi sınıfı olmadan kapitalist bir dönüşüm yaşayabilir miyiz? Tabi ki yaşayamayız. Kapitalizmden, neo-liberalizmden mutsuz oldukları için tümü bir araya gelen insanların farklı grupları varsa, bu anti-kapitalist ittifakın işçi sınıfı olup olmamasının bir nebze önemi var mıdır? Onlara "kalabalıklar", "sınıfsız bir kitle", "ortak akıl," ya da her neyse diyebilmemiz fark eder mi? Etiketlerin gerçekten önemi var mı? Onları istediğimiz gibi adlandırabiliriz, çünkü ortak yönleri –az ya da çok ölçüde, ister yabancılaşmış ister hoşnutsuz, ister sömürülmüş ya da yoksun bırakılmış olsun– hepsinin sermaye birikimi ve dolaşımının alıcı tarafında olduklarını, küresel kapitalizmin normal işletmeleri, yerel taşkınlıklardan bir şekilde zarara uğradıklarını fark etmeleridir. İçlerinden bazıları bu sıradan taşkınlıklarda suç ortaklığı yapabilir. İşçi sınıfı "kategorisine" uyan ve uymayanlar arasından neden ayrımcılık yapılır? Düşünen insanlar ile entelektüel işlevi görebilen insanlar arasında neden bir çizgi çekilir? Herkes aynı gemidedir, herkes birbirinden bir şey öğrenip birbirine bir şey öğretebilir.

Herkesin –çok az kişinin yadsıyabileceği– ortak bir düşmanı vardır.

İnsanların çoğu dünya nüfusunun küçük bir azınlığının küresel finansı, küresel askeri gücü ve küresel yönetimi kontrol altında tuttuğunu bilir. Ve herkes çalışan ya da çalışmayı reddeden, işleri güzel ya da berbat olan başkalarının, içimizden geri kalan milyonlarca insanın safları genişlerken, bu azınlığın her geçen gün azaldığının farkındadır. Herkesin bu azınlığın daha fazla güç, daha çok para, daha çok iktidar biriktirdiğinden haberi vardır. Birçok insan, özel bir sınıfla tanımlanalım tanımlanmayalım biz kitlelerin, kalabalıkların kültürümüzün yaşamasını garanti etmek konusunda çok fazla ortak yönü olduğunu, birçok benzer davanın tehlikede olduğunu, birçok karşılıklı çıkarın, birçok ortak ikilemin olduğunu, bunların bize son derece uyan olası ittifakları yok edeceğini bilir. İnsanların bir davası olduğunda, bu küresel devrim bile olsa, çoğunlukla amaç tektir. Zaman, bilgi, pratiklik ve uygulanabilirliğin getirdiği kısıtlamalar, çoğunlukla başka türlü olamayacağı anlamına gelir. Kişi, neyi, nerede, nasıl yapabileceğini bilir. Ama tek konulu dava politik bir benzersizlik biçimi, bir büyük sanayi işletmesi politikası olmaz ve olmamalıdır. Bir geçiş politikası krizleri değerlendirmemizi, yeni bir aşamaya geçmemizi, daha yüksek, daha ileri, doğal bir sona değil, farklı son bir ana, birlikte değişimin olumlu temsilcileri, olumlu gelişimin birleşmiş temsilcileri olabileceğimiz bir mücadele alanına ilerlememizi sağlayacaktır.

Geçiş politikaları içinde mücadele ve yıkıcılık, çeşitli ve sorun temelli olacaktır ve her kampanya kendi mücadelesinin özel anı olarak yayılacaktır. Buna rağmen, bu farklı mücadele anları "birlik içinde anlar" olarak dolaşımda olacaktır; (Marx'ın *Grundrisse* önsözünde söylediği gibi); bundan da anlaşıldığı gibi somut bir mücadele bütünlüğü, birçok mücadele kararları yoğunlaştığında, "çeşitliliklerin birliği" olduğun-

da gerçekleşir. O aşamada, her mücadele anı, her sosyal hareket öyle bir biçimde bir araya gelir ki, güçlerinin derecesi farklı kuvvetlerden değil, başka gruplarla kurdukları ilişkilerden kaynaklanır; birbirleriyle anlam kazanırlar ve diğer sosyal hareketlerle olan dinamik ilişkileri dışında hiçbir gerçek politik güçleri yoktur. Böyle bir genel "çeşitliliklerin birliği" içinde, parçaların toplamı, herhangi bir tek parçanın gücünden çok daha büyük hale gelir. Bu arada, küresel devrim sürecinde yayılırlarken, her bir mücadele anı politikalarının etkililiğinde bir nicelik-nitelik değişimine uğrayacaktır.

Başarılı bir geçiş politikası için, silolarda çalışanların yoldaşlarıyla savunucu tavırlarından vazgeçmeleri ve kendilerini açıp, açıkta kalma riskini üstlenmeleri, dayanışmanın Giorgio Agamben'in deyimiyle "gereksiz komünalite" yoluyla olduğu düşüncesini kabul etmeleri gerekir.[32] Gereksiz bir komünaliteyle, bir geçiş başka bir politik, daha büyülü ayırt edilemezlik alanına (yine Agamben'in deyimiyle), özgürlük ve küresel dostluğun yine-gerçekleşmemiş belirsiz alanına girmemizi sağlar. (*Yaklaşan İsyan*'ın bize bildirdiği, Guy Debord katı acımasızlığına rağmen onayladığı dostluğun gücünü hafife almayın.[33]) Ancak özgürlük bir disiplin biçimidir ve dostluk edinmek aynı ölçüde azim ve sabır, birbirini tanımaya zaman ayırma, samimi bir diyaloğa girme, konuşmak kadar dinlemeyi de gerektirir. Bu amaç için, her türlü ilericilerin başka bir dünyanın olası olduğuna dair umutlarımızı yenileyecek, başka bir az yıpranmış Dünya Sosyal Forumu, başka bir küresel proje geliştirme zamanı gelmiş olabilir. Bu her zaman mümkün olacaktır. Başka bir ayırt edilmezlik, başka bir hareket alanına, kendiliğinden oluşan bir enerjinin yanı sıra nereye gidileceğini ve ne

(32) Giorgio Agamben, *Homo Sacer; Sovereign Power and Bare Life*, Standford University Press, Standford, CA, 1998, s. 8.

(32) Krş. Bossompierre, *L'amitié de Guy Debod, rapide comme une charge de cavalrie légère*, Les fondeurs de briques, Saint-Sulpice-La-Pointe, 2010.

zaman eylemin başlayacağını gösteren birkaç işaretin de olduğu bir alana ihtiyaç duyarız. Örgütlenebileceğimiz ve strateji geliştirebileceğimiz, bilinçli olarak rol yapmadan hareket edebileceğimiz, başkalarıyla duvarlar olmadan karşılaşabileceğimiz, kapitalizmden toplu Büyük Kaçışı cesaretle planlayabileceğimiz yeni bir hareket alanına ihtiyacımız var.

5. BÖLÜM

ZİHNİN MACONDO'SU: HAYAL GÜCÜ YÖNETİME EL KOYAR

Gel bir yudumda iç güneşi, bir kadeh beyaz şarap gibi. Gel, gel ki yarının dilini öğretelim sana. Biz bugünün insanlarıyız, bugünü sırtımızda taşıyoruz, yine de yetmiyor. Yaşasın var olan her şey. Durmadan büyüyoruz. Akşamın ışığı sabaha gebe.

Paul Éluard

Onlara dünyanın büyülü harikalarını, sadece bilgilerinin sınırına yaklaşmakla kalmayan, hayal güçlerinin sınırını da olağanüstü aşırılıkla zorlayan bir biçimde anlattı.

Gabriel Garcia Márguez

Kim ve ne olduğumuzun sorumluluğu bize aittir.

Jean-Paul Sartre

Ormanda Ağaçları Keserek İlerlemek

Macondo'nun kurucusu José Arcadio Buendia'nın kişiliğinin sol eylemci için vazgeçilmez olan iki yönü vardı: Orijinal bir biçimde pratik bir insandı; ama aynı zamanda *ölçüsüz bir hayal gücüne sahipti.* Bu ikiz güç, neredeyse tükenmez bir büyülü kaynak ve büyülü güç yaratmıştı. Doğrusu, *pratiklik* ile *hayal gücü,* José Arcadio'nun kişiliğinin sosyal girişim ruhunu canlandıran iki yönüydü. Sürekli geleceğe bakar, hiçbir zaman

geçmişin üstünde durmazdı. Doyumsuz macera merakı ve arzusu, onu, uzak dağları aşmak, deniz kenarından yeni bir toplum kurmaya çalışma amacıyla arkadaşlarını ikna etmeye yöneltti. Onlar, tam irade ve daha iyi bir hayata kavuşma umuduyla, ormanda ağaçları keserek yollarına devam ettiler. İki yıl süren zorlu araziyi aşma yolculuğundan sonra, bir sabah sonunda sıradağların bulutlu zirvesine ulaştılar, dağların altında gördükleri bir deniz değil, uçsuz bucaksız dev bir bataklıktı. O akşam, bir nehrin yakınında kamp kuran ve hamağına uzanan José Arcadio Buendia bir rüya gördü. Rüyasında gördüğü gürültülü bir şehir ve gemi kazası geçirmiş insanlardı. Onlara burasının hangi şehir olduğunu sordu ve insanlar ona daha önce hiç duymadığı ve aslında hiçbir anlamı olmayan bir isim söyledi: Macondo (*Yüzyıllık Yalnızlık*, s. 9) Ama Macondo adı, rüyasında doğaüstü bir yankı yapmıştı. Ertesi gün, José Arcadio adamlarına ağaçları kesmelerini, nehir kıyısının en güzel yerini temizlemelerini önerdi; burada yeni şehir kuracaklardı.

José Arcadio, şehrin kuruluşunu organize edecek hayali dürtüsü ve pratik kaynaklarıyla başından beri bir tür "genç baba" olmuştu. Ağaçların dikilmesine yardım ederek, çocukların büyütülmesinde ve hayvanların yetiştirilmesinde önerilerde bulunarak, toplumun refahı için her şeyi yaparak, beden gücüyle çalışmada bile herkesle işbirliği yapıyordu. Kendi kerpiç evi, köyün ilk ve en iyi eviydi. Evin, "küçük iyi aydınlatılmış bir salonu, canlı renkli çiçeklerle bezenmiş teras şeklinde yemek odası, iki yatak odası, kocaman bir kestane ağacının olduğu bir avlusu, bakımlı bir bahçesi ve keçilerin, domuzların ve tavukların huzur dolu ve uyum içinde yaşadığı bir ahırı vardı." (s. 15) Diğer evler, çok geçmeden şeklini model alıp onun evine benzeyecekti. Dahası, her bir evin yerleşimi öyle yapılmıştı ki, herhangi bir kişi tüm evlerden nehre erişip aynı çabayla su çekebilirdi; benzer şekilde Macondo'nun sokaklarını o kadar planlı düzenlemiştiler ki, günün en sıcak anında

hiçbir ev diğerinden daha fazla güneş görmüyordu. Birkaç yıl içinde Macondo bölgedeki en düzenli ve en çalışkan köy haline geldi ve 300 sakiniyle kendi demokratik sosyalizm tarzını başlattı. Mutluluk içinde büyüyen bir köydü ve kısa sürede bir kasaba haline geldi; burada kâğıt parçalarıyla emirler verilmiyordu, köy polis ya da din adamlarına, müdahaleci yetkililere ya da kurumlara, avukatlara ya da yargıçlara ihtiyaç duymuyordu; çünkü insanlar tarafından yargılanabilecek hiçbir şey yoktu. Macondo'da belediye işlerini kasaba sakinleri düzenliyordu. İnsanlar toprağı kendi aralarında paylaştı; yollar açtı ve hükümetin başını ağrıtmadan ve kendilerini de kimsenin rahatsız etmesine izin vermeden zorunluluğun gerektirdiği gelişmeleri başlattı: "Hiç kimse hükümet yardım etmediği için üzülmemişti. Tam tersine, huzur içinde gelişmelerine izin verdiğinden dolayı mutluydular. Hükümetin onlara bu şekilde karışmamaya devam edeceğini umuyorlardı, çünkü onlar kasabayı, ortaya çıkan ilk sonradan görme onlara ne yapacaklarını söylesin diye kurmamıştı." (s. 53)

Elbette Macondo, insanların yeni bir öznelliği gerçekleştirebilmesi, kısmen uyum içinde, birlikte hareket edip yaşayabilecekleri bir yeni örgütlenme ve mekân için kötü bir ideal değildi. Başlangıçtaki fikri nedeniyle, birkaç baskıcı geleneği ve değeriyle ütopik bir kasabaydı ve kendisini arabulucu imgelerden kurtarmıştı. Bu –işçiler ile ürettikleri ürünler arasında kendilerini dayatan, doğuştan vatandaşları arasında sorunlar yaratan– hiçbir aracı kurumun olmadığı bir toplumdu. Kasabanın en ilginç özelliklerinden birisi, para ekonomisinin olmaması, bir değer belirleyicisi olarak paranın yokluğuydu. Elbette kasabanın gelişen refahı, sakinlerinin doymak bilmez varlık ve sermaye biriktirme arzusundan çok, yenilikçi ruhundan kaynaklanıyordu. Kişi Macondo'nun günlük yaşamında, en azından sömürgeleştirme-öncesi aşamasında, parasal değerlerin bu kadar az yer almasından etkilenir; pazar olsaydı, o zaman insanlar birbirleriyle adil bir takas sisteminde değiş

tokuş yaparlardı ve değer yasası geçerli olsaydı, bu durumda zaman ölçütü olarak soyut emek değil gerekli emek egemen olurdu. Söz konusu durumun tipik bir örneği, sanki kendileri ve Macondo sakinlerinin arasında başlangıç aşamasında yerel parayla dış ticaret (LETS) varmışçasına yeni garip ve büyülü nesnelerin karşılıklı güven esasına göre alım satımını yapan José Arcadio Buendia ile bilge Çingene Melquiades arasındaki ilişkidir.

Bizim dönemimizdeki yerel parayla dış ticaret sistemi, çeşitli mal ve hizmetlerin paraya başvurulmadan el değiştirebileceği, insanların kendi kendilerine yönetildiği bir yöntemle alternatif bir yaşam sürebilecekleri, geleceğe geri dönebilecekleri yeni ve gelişen bir deneyimdir. Yerel ölçekte hâlâ kısıtlı olmasına rağmen, Kuzey Amerika, Avustralya, İngiltere ve Avrupa'da birçok şehrin şimdi bir "açık para" ağı ve mal ve hizmetleri, faizsiz kredi ve her üyenin erişebileceği tam bilgi değiş tokuşu sisteminin olduğu gerçeği, formülün gerçekten radikal olduğu anlamına gelir. Eğer genişletilebilirse – en azından bölgesel bir temelde geliştirilememesinin bir nedeni yoktur- en üstün sosyal güç olarak, para kavramının üstünde alternatif bir değişiklik yaratan dinamik bir ekonomi, "işbirliği grupları" kurmak için devrimci bir potansiyele sahip olur.[1]

LETS'in radikalliği, ekonomideki para –kapitalizm yönetiminde kültürümüzün tüm sorununun büyük parçası, bir şekilde kendi başımıza yarattığımız anlamsız toplumun dayanağı olan para– sorununun çözülmesine katkı sağladığı gerçeğinde yatar. Şu anda bildiğimiz gibi, para merkez bankaları tarafından basılır ve ulusal sınırlar boyunca kıtlığı besleyen ve rekabeti teşvik eden zararlı biçimlerde dolaşıma sunulur. Bazı insanların çok parası vardır, başkaları parasızdır. Hepimiz yaşamı sürdürmek amacıyla para için mücadele etmek ve para

(1) Bkz. Peter Lang, *LETS Work: Rebuilding the Local Economy*, Grover Books, Swanley, Kent, 1994.

peşinde koşmak zorundayız; gerçekten nihai varoluşsal savaşı hiç kimsenin kazanamayacağı sıfır toplamlı bir oyunda para için rekabet eder, pazarlık eder, yalvarır ve arzularız. Ancak, yerel insanların kendi paralarını basabileceği, işlerini finanse eden yerel para biriminin ihtiyaçlarına yetebileceği bir durumu hayal edin. Tekel gücüne dayanmayan, hiç kimsenin üstünde mülkiyet iddia edemeyeceği ya da kullanamayacağı, kâr sağlamanın, işletilecek komisyonun, faizin olmadığı bir para sistemi hayal edin. Paranın sistemin dışına çıkmadığı ve zorba güçten çok kişisel değer ölçüsünü simgelediği bir para sistemini düşünün. LETS sisteminin vaat ettiği, yerine getirmeye çalıştığı ölçüt budur.

1920'lerde Almanya'da yaratılan ve Büyük Bunalım döneminde ABD'de çeşitli biçimlerde geliştirilen LETS, 1980'ler boyunca çok hızlı yayıldı, 1983'te Michael Linton, Kanada'da British Columbia'daki Comox Vadisi'nde, Yerel Parayla Dış Ticaret (LETS) terimini buldu.[2] Bundan sonra, bu fikir kendi aralarında ticaret yapmak için örgütler kurmaya başlayan birçok insanın hayal gücüne egemen oldu. Tüm üyeler tarafından kayıtlar tutulur; mal ve hizmetlerin ödemeleri, belirlenmiş bir birim LETS miktarına karşılık bir LETS çeki ya da bir alacak notu yazılması ya da LETS banknotlarının değiş tokuşuyla yapılabilir. Üyeler de, çocuk bakım gibi ayni hizmetler yaparak kredi kazanabilir ve krediyi daha sonra, örneğin aynı zamanda belli bir LETS ağı üyesi olan su tesisatçısına harcayabilir. Hizmetler listesine, çocuk bakımı, ulaşım, kendin-yap işleri, yiyecek, araç gereç ve büyük donanım kiralamak eklenebilir: Listenin potansiyel olarak sonu yoktur ve mekânsal erişimi geniştir. LETS değiş tokuşu yerel ve bölgesel olabilir; "yerel" katılımcılar ağı kent mahallesinden sadece birkaç blokla sınırlanmış olabilir; ancak "yerel" bir ağ aynı ölçüde büyük bir coğ-

(2) Bkz. Michael Linton, "TheLETSSystem Design Manual" (1994, Ağustos); www.gmlets.u-net.com/design/dml^3.html

rafi alana genişletebilir ve birbirleriyle eşit oranlarda mal ve hizmet değiş tokuşu yapmak amacıyla işbirliği yapan çok sayıda bağımsız LEST kayıt defterinden oluşur. Grup eşgüdümünün sürdürülebilmesi için iyi örgütlenme gereklidir ve bu nedenle bir şebekenin göreceli başarıları (ve başarısızlıkları) komşularının büyümesini ve gelişmesini aşırı etkilemez.

Bölgesel bir ağ içinde mevcut, birbirine bağlı olsa da özerk olan kurumlar, hizmet ve faaliyetlerinin her yörenin ihtiyaçlarını karşılamasını sağlar; örgütler kolektif olarak geniş ölçekte etkili olacak kadar büyük olsalar da, bu, merkezileşme ve tekel kontrolü tehlikesinden kaçınmak anlamına gelir. LETS parası bu ağlar içinde dolaşır ve para tamamen ve sadece bir değişim aracı, bir mal ya da hizmeti birbirine eşitleyen bir simge olarak var olur. Para, kelimenin tam anlamıyla bir borç senedidir ve ona bir meta gibi işlem yaparak biriktirmenin, yatırım yapmanın, kâr sağlamanın yolu yoktur. Para her şeye ve herkese bulaşan korkunç bir değiş tokuş değeri olarak değil, bir kullanım değeri sağlayarak piyasada dolaşır. Küçük işletmeler doğası gereği, büyük sermaye girdileri olmaksızın büyüyebilir; tecrit edilmiş toplumlar az parayla şaşırtıcı işler yapmak için karşılıklı mal ve hizmet değiş tokuşu yapabilir. LETS insanların sonuçta öz saygılarını kazanmaları için, emek piyasasını değersiz görmelerini sağlayarak işsizleri yeniden sisteme dâhil eder. Her zamanki gibi, burjuvanın kendine yeniden mal etmesinin tehlikeleri içinde ve neo-liberal devlet için çok yararlı olan sosyal yatıştırmanın tehlikelerini ve özgüvenin teşvikini saklar; ama sistem iyi örgütlenir ve katılımcılar kalplerini ve enerjilerini projenin başarılı olmasına, bunun toplumun güvenlik ağı yerine ana ekonomisine dönüştürmeye adarsa, durumun mutlaka böyle olması gerekmez.

LETS sistemiyle ilgili birçok güzel şeyden birisi, toplumu güçlendirmesi ve insanları gönüllü olarak bir araya getiren toplumsallık duygusunu geliştirmesidir. (Sistem katılımcıların topluma adanma düzeyine göre ya ayakta kalır ya da çöker.) LETS'le ilgili başka bir yenilik, ekonomik yaşamı *ekonomisiz-*

leştirmesi, bir yöreyi gönüllü olarak *kurumlardan* arındırılmış bir yere dönüştürmesidir. Böylece hayatı birçok insana yabancılaştıran, hizmet sağlayıcılar olarak başarısız olan ve sonuçta sadece net kâra, hissedar hırsına ya da örgütteki insanların sapkın "gerçekçi" mantığına cevap veren ağır merkezi denetimin, hantal bürokrasilerin yükünden kurtulur. Belli bir anlamda, LETS aynı zamanda sosyal yaşamı yeniden *siyasallaştırır*, çünkü gerçek insanları gündelik yaşamlarında yeniden güçlendirir; bu durumda insanlar güçlerinin, güçlendirildiklerinin yeniden farkına varır. Bu, bir şeye egemen olan güç değil, bir ekonomiyi sosyalleştirmenin, hiçbir sonradan görmenin size ne yapacağımızı söylemeyeceği farklı bir politik kavramı, alternatif bir politika ve ekonomiyi bulmanın hayali gücüdür.

Varlık ve Hayal Gücü

José Arcadio Buendia, düşlerinde Bloch'un deyimiyle "dış dünyanın gerçekliğiyle" kısıtlanmamıştı, çünkü hayal gücü "doğanın kapasitesi ve hatta mucizeleri ile sihrini aşmıştı" (s. 9) José Arcadio Buendia, istediği herhangi bir şeyi –neredeyse her şeyi– yapmanın mümkün olduğunu düşünüyordu ve oğullarına küçük yaştan itibaren aynı şekilde düşünmeyi öğretmişti. Onlara bilgisinin yetmediği yerde, hayal gücünün sınırlarını aşırı zorlayarak dünyanın harikalarını anlattı. Hayal gücünü gerçekçiliğin gerçekliğini aşmaya zorladı; gerçekliği hayal gücüne, maceracı isteğine bağımlı hale getirdi; böylece istediğini elde edebiliyordu. Gerçekliğin *farkına varmadığı*, üstünde spekülasyon yaptığı, tıpkı burjuvazinin borsada yaptığı gibi gerçekliği riske atarak, gelecek üzerine kumar oynayarak, zar atıp en iyiyi bekleyerek doğrudan "spekülatif bir gerçekçilik" üzerine bahse girerek, bir şekilde, Macondo düşünü gerçekleştirebilirdi.[3]

(3) "Spekülatif Gerçekçilik" şu anda genç filozların hayal gücünü ele geçiren yeni, gelişmekte olan bir radikal felsefedir. Quentin Meillassoux (Paris's École Normale

Ya da José Arcadio Buendia, Marksistlerin hâlâ uğraşması gereken, Sartre'ın 1940'ların karma başarısı boyunca pençeleştiği varoluş ve özgürlükle ilgili derin ontolojik sorunlarla ve politik kolektif eylem sorunuyla boğuşan, belki de gerçekten büyülü bir varoluşçuydu. Bir ölçüde, Sartre büyük başyapıtı, *Varlık ve Hiçlik*'te, (1943) üstlendiği analizin Büyülü Marksizm ruhuna, kendisi için var olmayı arzulayan, bilinç ile dünyadaki nesneleri barındıran şeyler âlemi arasında hüküm süren hiçliği doldurmak isteyen varlığa hâlâ söyleyeceği çok şey vardı. Sartre'ın epistemolojik çıkış noktası, *cogito** düzeyinde *bilinçtir;* yine de Descartes'den farklı olarak Sartre'ın ileri sürdüğü her zaman bir nesnesi olan, sadece durağan inorganik dünyaya, nesnelere gönderme yapan bir bilinçtir. Bilincin bir özü olmasa da, fenomenolojinin kurucusu Husserl'ın ardından niyetli bir bilinç yerine, bir şeye yöneltilmiş bir bilinç haline gelmiştir. Bilinç kendi içinde boştur; herhangi bir içerikten yoksundur; hiçliktir. Ancak şu andan itibaren herhangi bir Büyülü Marksisti kapsayarak ortaya çıkan sorun, varlık ile bilincin nasıl ilişkilendirileceğidir.

Supérieure'de yerleşik bir Fransız filozofu) ve Ray Brassier (Beirut'taki bir Amerikan Üniversitesi'nde yerleşik bir İngiliz) tarafından savunulan Spekülatif Gerçekçilik, felsefenin başından beri filozofları meşgul eden "bağlılaşımcılığı" sorgular. Özne ile nesne, düşünen akıl ile dış dünya arasındaki ilişki (ya da bağlılaşım) nedir? Spekülatif gerçekçilik, Graham Harman'ın deyimiyle "akıl yürütmenin" robotik zincirleri ile çağdaş Avrupa felsefesinin yersiz sözü, anlaşılırlıktan yoksunluğu ve şiirsel vurdumduymazlığı arasında bir yol tutturmaya çalışır (bkz. Harman'ın *Prince of Networks: Bruno Lattour and Metaphysics*, re.Press, Melbourne, 2009; ayrıca bkz. Meillassoux'un *After Finitude: An Essay on the Necessity of Contingency*, Continuum Books, London, 2008 ve Brassier's *Nihil Unbound: Enlightment and Extinction*, Plagrave Macmillan, Bassingstoke, 2008). Hobson'un Kant'a karşı Hume, Hegelyen idealizm karşısında Marksist materyalizm ya da katı gerçekçilik karşısında dilimler halinde postmodern yapılandırmacılık seçimlerinin yanı sıra başka seçenekler olduğunu belirten spekülatif gerçekçiliğin heyecanı ve vaadi, çoğu farklı bilgi ve eylem türlerini deneysel biçimler ve aşkın kuralların dışında inceleme biçiminden kaynaklanır. Spekülatif gerçekçilik hâlâ José Arcadio Buendia'nın fantastik zevkleri için kuşkusuz biraz fazla gerçekçi olan farklı bir demirleme yerine (örn. insan olmayan) bağlı olsa da, ontolojik bölge şimdiye kadar güvenilenden çok daha açık, çok daha serbesttir.

(*) Cogito: Latincede düşünce. (ç.n)

Sartre, iki farklı tür Varlık ya da "iki Varlık bölgesi" olduğunu açıklar. Bunları "Kendinde-Varlık" (*l'être en soi*), "Kendisi-için-Varlık" (*l'être pour soi*) olarak adlandırır. Birincisi, cansız nesnelerde mevcut, kendinde-bir nesne olan edilgen bir Varlık türüdür, Sartre "bir Varlık, işte böyledir," der.[4] İkincisi, çok daha dinamik ve ilerici bir varlıktır; hem kendisinin bilincindedir –yani, özbilinçli– ve diğer nesnelerin bilincinde olarak kendisinin bilincindedir. Bir nesneyle yüzleştirilen, bir nesneyle karşılaşan, nesnenin farkında olsa da buna rağmen o nesne olmayan bir varlıktır. Bu nedenle, kendinde-Varlık basitçe ne olasılıklardan ne de olanaksızlıklardan oluşan böyle bir varlıksa, o zaman Kendisi-için-Varlık daha karmaşık bir güçtür; çünkü kendi bilinci ile bilincinde olduğu nesneler arasında var olan boşluğun farkında olan bir varlıktır. Bir şekilde kendi düşüncesi ile dünyadaki nesneler arasındaki, başka bir deyişle *olmayan* uzaklığın farkındadır.

Önemli ölçüde, Sartre'ın adlandırdığı "hiçliği" yaratan kesinlikle –bilincimiz ile düşündüğümüz nesneler arasındaki boşluk ya da uçurum– bu ayrılıktır: Hiçlik dünyaya Varlığın bilincine varılmasıyla, Kendinde-Varlığın bilincine varılmasıyla girer. Varlık bilinci, neyin eksik olduğu, ne olabileceği, olasılıklarının ne olduğu, gelecekte ne olabileceği bilinci olduğu için, hiçlik *olumlu kapasitelerin* bulunduğu olumsuz bir durumdur. Bir şekilde herkes tarafından elde edilebilir. Sartre, insanların kendi varoluş seçimlerinde usta olduklarına inanıyordu. Kendisi –için– Varlığın olan şeyi arzulamadığını; olmayan şey olmaya çalıştığını söylüyordu. Sadece bilinçli bir varlığın kendisini dünyadan uzaklaştırıp üstünde derin düşünme, bu boşluğu ortaya çıkarma, bu hiçliği olumlama, anlama, kendi uygulama, kendi bilinç gücü, hayal gücünün büyüleyici gücü yardımıyla üzerinden atlamaya çalışma kapasitesi vardır.

(4) Jean-Paul Sartre, *L'être et le néant*, Gallimard, Paris, 1943, s. 33.

Nesne dünyası ile düşünce dünyası, nesneler dünyası ile bilinçli zihin dünyası arasındaki bu "boşluk", gösteri toplumumuzda giderek çökmeye maruz kalır. Debord'un (krş. 1. Bölüm) belirttiği gibi, nesnelerin gösteri dünyası, beynimizi nesne-imgeleriyle sömürgeleştirir ve bu ayrılığın dışında birlik yaratır. Bu nedenle, Jacques Ranciere'in, Debord'la ilgili karşı-iddiası, karşı gösteri politikası uyguladığı dünyayı ayrılık olmadan romantikleştirme mücadelesi değil, bu ayrılığı canlı tutma mücadelesi verdiğidir. Sartre hiçliğin içinde, bu ayrılıkta bize hiçbir şeyin egemen olmadığını, kendisini nesneler dünyasından ayrı olarak anlayan bilinçli zihnin gücü içinde eksiklikleri ele alan, hayatın boş alanlarını yaratıcı biçimde dolduran olasılıklar bulunduğunu söylüyordu. Bu –patinaj alanı olarak adlandırdığım– ayrılıkta, yeni bir maddi dünya, yeni bir fiziksel ve sosyal yapı yaratırken kendimizi nesnel olarak yeniden keşfedebiliriz. Ve böylece Sartre'ın bize dünyamızda var olduğunu söylediği, dünyamıza getirdiğimiz bu boşlukta, hiçlikte, özgürlük ve büyü âleminin yerini bulabiliriz.

Bu nedenle Varlık, Kendisi-için-Varlık bilinci, kendi özgürlüğünün bilincinde olmaktır. Hiçliğin ezici boşluğu, aslında bizim için bir sorgulama, şüphelenme, eleştirme, savaşma ve kaçma, alternatifler düşünme, eyleme geçip kararlar verme fırsatıdır. Bu özgürlük, herhangi bir belirlenimin, biyolojik, psikolojik, sosyal belirlenimin, herhangi bir bilimsel Marksizmin ya da Freudyanizmin, yukarından dayatılan herhangi bir şeyin, bir tür çaresizliğe indirgeyen ya da çaresizlik uyandıran herhangi bir şeyin üstünde bulunur. Kendisini geçmişten kurtaran bu özgürlük de, geçmişin yükü altında kalmaz; kendi Macondo'sunu, Kendisi-için Varlığın özgür istencinden yeniden yaratabilir. Bu özgür istençten, yeni bir durum oluşturma, kendi dünyalarına anlam veren, bu durumda ne yaptıklarının ve nasıl yaşadıklarının bağlam ve içeriğini yaratan özgür bir

bireyin bakış açısından anlamlı bir bütünlüğün oluşturulma olasılığı doğacaktır.[5]

Herhangi bir Büyülü Marksist projeden çıkan sonuç gibi, burada neo-komünizmin bireylere soyut, önceden belirlenmiş yasa ya da mantıkla –tarih mantığı, bilim mantığı, içsel diyalektik yasası, vb.– erişemeyeceği ama sadece bir grup birliği ve bireysel uygulamaların sonucu olan kolektif bir uygulamayla, öznel yabancılaşmalarını (maddi sömürü) paylaşan bireylerden doğabileceği sonucu çıkar. Ya da, Sartre'ın daha sonra *Diyalektik Aklın Eleştirisi*'nde (1960) belirttiği gibi: "Grup, özgür bireyin eylem modeline göre yapılandırılır."[6] Bu (Sartre her zaman en sevdiği olarak sınıflandırdığı ve yazılışının ellinci yıldönümünü kutlayan) metinde, başka bir yerde Sartre'ın tipik muğlaklığıyla dikkat çeker: "Her birinin bireysel bir uygulama olduğu *sentez* çokluğunun doğasında grup birliği vardır, bu birliğin yaratılmış bir *bütünlük* olmaktansa, *kendini yaratan bir bütünlük* olduğu gerçeğinde ısrar etmeliyiz."[7] Komünizm vaadi herhangi bir *dışsal* nesne mantığı ile değil, birbirlerini ortak bir dava yoluyla bulan, kendilerini mücadele ederken bireyler olarak tanımlayan, düşünen ve eyleme geçen bireylerin, Kendileri-için-Varlıkların, gerçek, sıradan ve somut bireylerin içsel iradesiyle doğar. Buna rağmen, aynı zamanda, bu bireyler gönüllü işbirliğine, kolektif irade ve hayal gücüne dayalı kolektif bir uygulamayla bir grup içinde harekete geçer.

---

(5) Sartre'a göre "durumlar" her türlü derin varoluşsal anlamlar ile yüklüdür: Bir durumda tamamen özgür değilsinizdir, ama durumu değiştirebilirsiniz; içinde seçim yapabilirsiniz; başka durumları hayal edebilir ve diğer durumları oluşturabilirsiniz diyordu. Durumlar ile ilgili düşünce, Debord'u da Durumcu (ve daha önceki Lettrist) yıllarında heyecanlandırmıştı. Bu grupların her ikisi de bazı kentsel durumları ele geçirmeye, onları infilak ettirmeye, değiştirmeye, durumları yeni içsel mantıkla yaratmak için içsel mantıklarının sınırlarını zorlamaya çalışır. Debord 1954'te "DURUM yeni Güzel olacaktır; yani geçici ve süreli," diyordu (Bkz. Guy Debord, "Réponse à une enquête du groupe surréaliste Belge," *Guy Debord présente POTLACH* (1954-1957), Gallimard, Paris, 1996, s. 42).

(6) Jean-Paul Sartre, *Critique de la raison dialectique*, Tome 1, Gallimar, Paris, 1960, s. 544, özgün vurgu.

(7) Sartre, *Critique de la raison dialectique*, Tome 1, s. 432, vurgu bana ait.

Sartre özgürlüklerinden yan çizmeye çalışan, sonuçlarından korkan ve özgür olmanın sorumluluğundan kaçan, kendilerini köle yaparak kurtulmaya çalışanların, "kötü kader" (*mauvaise foi*) rahatsızlığının pençesinde kıvrandığını söyler. Kendimize yalan söyleriz; düşlerimizi satar, reddederiz; en kolayı seçeriz ve kendi potansiyelimize, potansiyel özgürlüğümüze ulaşma kaygısından kaçarız. Sartre, bir Paris kafesinde, tüm doğru hareketleri, tüm doğru jestleri yaparak ve müşterilerin siparişlerinden dolayı yapay olarak endişelenerek; rol canlandırdığının, oyun oynadığının bilincinde olan bir garson gibi rol yaparak, kötü kadere göre davrandığımızı söyler.[8] Bu kesinlikle, kendini aldattığının, Kendisi-için-Varlık, özgür bir benlik olmanın ne olduğunu reddettiğinin bilincinde olması yüzündendir. Buna karşın, iyi kadere göre hareket etmek, muhtemelen Macondo'daki Güzel Remedios gibi, tamamen özgür, tamamen doğal, belirlenmemiş ve bu nedenle berrak olan bir bilinçle davranmak demektir. Güzel Remedios, basitleştirme içgüdüsünden dolayı "bir yıkıcılık simgesiydi" (s. 165); kendiliğindenlik yasasından başka bir yasaya uymadığı için onun bilinci şekilcilikten uzaktı. Biz Büyülü Marksistlerin yapmak zorunda olduğu bilinçli seçimler, tamamen bu kontrolsüz hayal gücü –Güzel Remedios tarafından yaratılan hayal gücü; bir sanat eseri yaratan, özgürlüğümüzü tekrar ele geçiren ve bir sanat eserine dönüştüren hayal gücü– tarafından yönlendirilmelidir. Ama bu büyülü hayal gücü, idealizmi aşan, yalın hayalcilik ve naif iyimserliğin ötesinde bir şey olacaktır.

Sartre hayal edemeyen, umutsuzca "gerçeğe" saplanan bir bilincin, gerçekleşmemiş olasılıkları algılayamadığını söyler. Sartre'a göre, "hayal etme eylemi, bir büyü eylemidir." Hayali biçimleri, sanal imgeleri akla getirdiği için, özgür bilinç her zaman bir imgenin gerçek oluşumunu tasarlayabildiği için

(8) Sartre, L'être et le néant, s. 98-9.

büyülüdür ve bu nedenle gerçekleştirebilir olasılıklar olan hayali imgeleri varsayabilir.[9] Bu imgelerin var olduğunu bilmemize rağmen, aslında yokturlar. Gerçekten gerçek olanla henüz gerçek olmayan arasındaki bu boşluk, bir şeyin eksik olduğunun ve bu bir şeyin, aynı zamanda elde edilebilir olduğunun onaylanmasıdır. Sartre sorunsalı, hiçliğin ikili yönü, iki gelecek, *gerçek bir gelecek* ile *hayal edilen bir gelecek*, arasından bir kayma olarak tasarlar. Gerçek gelecek, gerçek geçmiş gibi bilinebilir; çünkü fark edilebilir; sadece geçmişten miras kalanı sürdüren bir gelecektir. Gelişini haber vermek çok fazla hayal gücü gerektirmediği için, bu gelecek beklenen, zaten gerçek olan gelecektir. Gerçek gelecek alışılmış geçmişin işi olan, tutucu bir gelecektir. Zaten burada olduğunu ya da kısa sürede olmak üzere olduğunu bildiğimiz için bunu hayal etmemiz gerekmez. Bu nedenle, gerçek geleceği bir tür kötü kader, kişinin olasılıklarını budayan, özgürlükten bir kaçış olarak kabul edin. Sartre özgür olmak için kişinin *gerçek dışılık* hakkında bir tez ileri sürmesi gerektiğini belirtir. Ancak, bu, her zaman olduğu gibi bir şeyin bilincinde olan, sahip olmasa da uzak bir gerçek dışılıkta var olduğunu bildiği nesnenin bilincinde olmaktan hiç vazgeçmeyen bir bilinçlilikle yapılmalıdır.

Genç Marx'tan gelen yankılar, belki de, insanın "yaşamsal güçleri", "tutkuları" ve "dürtüleri", "doğal bir güç" olarak hayal gücü ve bilinçli yaşam etkinliğimizin, kavramsal ve hayali dürtülerimizin bizi hayvanlardan nasıl ayırdığı hakkında yazan 1844'teki Marx'ta çınlamıştır. Bu dürtüleri, etkin bir nesnel dünya dönüşümünün yanı sıra kendimizi Marx'ın dediği gibi diğer hayvanlar türünden tek taraflı olmayan biçimde evrenselleştirebileceğimiz anlamına gelen, kendi kendini yaratmaya dönüştürebiliriz. Genç Marx tıpkı Sartre'ın yaptığı

(8) Sartre, L'être et le néant, s. 98-9.
(9) Jean-Paul Sartre, *L'imaginaire*, Gallimard, Paris, 1940, s. 239, s. 343.

gibi bu dürtülerin, bu temel güçlerin, bu bilincin kendimizin dışında kalan ve "var güçle erişmeye çalıştığımız" bir nesneyle, arzulanan bir nesneyle her zaman ilişkili olduğunu iddia ediyordu.[10] Buna rağmen yabancılaşma, yani yabancılaştıran etkinlikler, iş bölümünün yok olması, çalışmanın küçük düşürülmesi, yapan kişi için hiçbir anlam ifade etmeyen ama hayal gücünü bozan ve yaratıcı güçlerimizi uyuşturan sonu gelmeyen angarya ve mekanik işler hayaleti sürekli bize musallat olur. Bilinçli etkinlik "özgür" değilse, artık hiçbir şeyi dönüştüremez. Marx bu, nesnesiz, "sadece varoluşumuzun bir aracı" olan bir bilinçtir, der.[11]

O zaman, bilincin hayal edebildiği ölçüde, gerçek dünyanın dar sınırlarından ve yoğun gerçekliğinden kaçınması; kendisini yabancılaşma dünyasından, kötü kaderden, Kendinde-Varlıktan öznel olarak kurtarması gerekir. Sartre, kendisi için bilinç ilk önce "duygusallık", sonra "eylem", bilinçli pratik, boşluğu doldurma, gerçek gelecek ile hayal edilen gerçek arasındaki uçurumu kapatma yoluyla gerçeğin üstesinden gelebilir, der.[12] Sartre, hayal gücünün ne deneysel, ölçülebilir ya da elle tutulabilir bir güç, ne de bilince doğaçlama bir biçimde "eklenmesi" gereken bir şey olduğunu açıklar. Bunun yerine, hayal gücü kendisini tüm özgürlüğüyle ifade eden bir kendisi-için-bilinçlilikten daha az bir şey değildir. Hayal gücü kendi *gerçek* imgesini, *hayal ürününü* böyle yaratır. Hayal ürünü var olanda başka bir olasılıktır, var olmayan bir gerçek olasılıktır. Sartre, "Hayal ürünü, her olguda var olanın üstesinden gelen şeye yönelik somut bir şeydir," der.[13]

(10) Karl Marx, "The Economic and Philosophical Manuscripts," *Early Writings*, s. 389-90.
(11) Marx, "The Economic and Philosophical Manuscripts,", *Early Writings*, s. 328.
(12) Sartre, *L'imaginaire*, s. 355.
(13) Sartre, *L'imaginaire*, s. 359.

Mimarlar ve Arılar:
İnsanın Yaşamsal Güçlerinin Serbest Kalması

Son yıllarda, sol bilinçten ne kadar çok hayal gücünün silindiği, bilinçliliğinin gerçek içinde umutsuzca yuvarlandığı, kötü kader tarafından bastırıldığı inanılmazdır. Küçülmüş görünen devlet değil, solun hayal gücüdür. Hayal gücünden yoksun olduğu için solun arka arkaya yenilip yenilmediğini, ya da hayal gücünü engelleyen, fikirlerin çatışmasından, olası bir hayali gelecekten ayıran bir yenilgi olup olmadığını merak edebiliriz. Marksizm olgusunda, her ikisinin de etkisi olduğundan, Marksizmin kendi gelişimsel yaşam ruhunu, tarihsel bir gerçeklik olarak kendi evrimini tekrar olumsuzlama tepkisini göstererek zihinlerimize bir tür olumsuz diyalektiğin yerleştiğinden kuşkulanıyorum. Ancak, aynı zamanda en yenilikçi ve en hayali Marksizmin, karanlık ve bunalım dönemlerden, faşizm ile savaştan (Frankfurt okulu), esir kamplarından ve sürgüne gönderilenlerden (Gramsci, Walter Benjamin ile Ernst Bloch) doğduğu da gerçektir. O zaman fikirlerin tükenmesi nasıl açıklanır? Her devirde üst üste gelen çöküşleriyle kendisini sürekli olarak yeniden yazan, aniden duran Marksizmin şimdiye kadarki uzun yürüyüşü nasıl açıklanır? Yaklaşık 1979-80'de Margaret Thatcher ile Ronald Reagan'ın ortaya çıkmasıyla ve 1989'dan itibaren aniden anıtların ve büyük duvarların yıkılmasıyla tümüyle devrilen hayal gücünden yoksun bu durağan akımın aniden felce uğradığı anlaşılıyordu.

En önemli sözcülerinden birisi olan, son günlerde 50. yılını kutlayan (ya da kederini paylaşan) *New Left Review* tarafından Marksizmin kötü kadere, gerçekçi güncelliğe ve hatta örnek oluşturan düşler ülkesine ulaşma konusundaki belirgin isteksizliğe teslim olması etkileyici bir şekilde sergilendi. Derginin hayal gücü yoksunluğu, dünyada sessiz sedasız üretilen yeni imkânların az miktardaki kaynağına gösterdiği küçümseme, küresel muhalif güçler için siyasi ortamı temizle-

me saplantısı, pazarlamakla yetindiği seçkinci şüpheciliği açığa çıkarır. "Gerçekte var olan kapitalizmin gelişimine katılmanın *NLR* gibi bir yayın için birinci görev olduğunu" iddia eder.[14] Çevrede "oluşturulmuş hiçbir bütünlük" olmadığı için, kendilerini yaratma sürecinde olan bazı bütünleştirmeleri unutalım. En başta gelen görev, sadece deneysel araştırmadır, bu aksayan bir küresel sistemi incelemek, kapitalist entrikaları ciddi ve soğukkanlı bir biçimde irdelemek, objektif eleştirel olumsuzluğun tadını çıkarmak anlamına gelir.[15] Bunların tümü Marksizmin en kötü yüzünü, geleceği ve umut aşılayan umudu, herhangi bir kimseye geçecek ayırt edilebilir bir özelliği olmayan zayıf ve değersiz bir türünü ortaya koyar. Tek mücadelesi kendini yeniden üretme, kendi seçkin içsel çevresini koruma uğraşıdır.

Marksizm kaybetmeye mahkûm bir oyunu sürdürmek istiyorsa, işleri aynı şekilde yapmaya devam etmelidir; Marksizmin geleceğini değil sadece ölü geçmişini belgeleyen *New Left Rewiev* gibi yapmalıdır. Marksizmin geleceği "resmi yetkililerin" değil, dışarıdan gelen, gerek hizipçilik gerekse en saf katının katısı teoriyi aramakla zehirlenmemiş insanların ellerindedir. Marksizmin geleceği, şimdi uzun süredir kaybedilmiş olan, artık üzerinde durmaya değmeyen geçmiş çatışmaların kalıbını kıran muhalif sosyal hareketlerin ve fırsatçı eylemlerin elindedir. Marksizmin geleceği, zaten geleceği hayal ettiği –her zaman geleceğe yönelik çalışır– için geçmişi unutup şimdiki zamanı çok fazla irdelemeyen Marksizmde yatar. Bu Marksizm çıkışı olmayan bir durumda tek yapabileceği şeyi yapar:

(14) Susan Watkins, "Editorial: Shifting Sands," *New Left Review*, Ocak-Şubat 2010, s. 5-27.

(15) Bu konuda André Gorz'un *D*'ye yazdığı mektupta (Polity Press, London, 2009, s. 72-3) Gorz'un solun tüm yaşam tarzına egemen olan kişisel bir kabulü belirten bir cümlesi akla gelir: "Başarı ve olumluyu olumlama sanatından değil, başarısızlık ve yok olma sanatından memnunum." Elbette, Gorz, karısı Dorine yardımıyla, sonunda sevmeyi ve olumluyu olumlamayı öğrenecekti; kişisel özgürlüğünün yanı sıra politik özgürlüğü ile ilgili dersleri, hepimizin öğreneceği çok şey olan derslerdir.

Başlangıç yapar, hayal eder ve yeniden hayal eder; şimdi ve burada dener; riske girip yeni yarattığı bir dille konuşur. Yandaşlar ve isyancılar, kendilerini ne Marksist ne de komünist olarak adlandırabilirler; ancak eylemcilik ve çatışmaları, yasadışı yıkıcılıkları ve açık köktencilikleri, *özyönetim* ve grup uygulaması, bir şekilde post-kapitalist biçimde yaşayan bir *topluluk* olma istekleri, onları gelmiş geçmiş en iyi Marksistler olmak zorunda bırakır. Onları "mimarların en kötüsü ve arıların en iyisi" olmaya zorlar.

Bu, elbette *Kapital*'in 1. cildinin başından, "Emek Süreci" bölümden, Marx'ın kendi deyimidir. Burada Marx'ın tartışması, iş yerindeki emek gücünü, doğayı dönüştüren, bedenlerimize ait "doğal güçleri" harekete geçiren, doğanın malzemelerini ele geçirip onları insanın ihtiyaçlarına uygun hale getiren üretim eylemiyle ilişkilendirir. Ancak, Marx'ın dediği gibi, "burada hayvansal düzeyde kalan ilk içgüdüsel emek biçimlerini ele almıyoruz."[16] Karmaşık ve ileri işgücünü, asıl iş sürecini ve bu işin gerçekleştireceği üretimi önceden *hayal edebilen* bir üretim biçimini inceliyoruz. Marx'ın belirttiği gibi: "Her emek sürecinin sonunda, işçinin başta aklına gelen, bu nedenle zaten ideal olarak var olan bir sonuç ortaya çıkar."[17]

Marx, insanların sadece malzemelerin yapısında bir değişiklik yaratmadığını; aynı zamanda bu malzemelerde kendi amaçlarını da anladıklarını söyler. Ve bu, farkında olduğumuz, etkinliğimizin biçimini belirleyen bir amaçtır. Aslında, bir canlı türü olarak kendi kaderimizin, kendi fiziksel ve zihinsel biçimlerimizin mimarı haline geliyoruz, çevremizde olan şeyi önce hayalimizde, bir plan ya da tasarıda yaratarak, sonra onu deneysel hale getirerek gerçekleştiriyoruz. Marx, "Bir örümcek herhangi bir dokumacıyı rezil eder, bir arı bir inşaat mühendisi ya da mimar için peteğiyle aynı şeyi yapar, ancak en kötü

(16) Marx, *Capital I*, s. 283.
(17) Marx, *Capital I*, s. 284.

mimarı en iyi arıdan ayıran şey, mimarın petekleri balmumunda yapmadan önce zihninde inşa etmesidir," der.[18] Bu nedenle, en zayıf insan hayal gücü bile diğer hayvanların bir gömlek üstündedir; en zayıf kavramlarımız bile gerçekleştirilebilir. En kötü mimarlar bile –kentlerimize baktığımızda onların eserlerini çok görüyoruz!– hiçbir arının yapamayacağı bir şeyi yapabilir. Marx, kısacası insanın zihinsel yaratıcılık kapasitesinin, insanın soyutlamaları formülleştirme, geleceğin senaryolarını yaratma, onları gerçeklikte oluşturmadan önce yaratıcı hayal gücümüzde tasarlama kapasitesinin hem farkındadır hem de bunu yüceltmeye alışkındır. Bunu, kapitalist emek sürecinde her zaman yaparız, o halde neden politik yaşamda yapmayalım? Solun en kötü mimarlarının başına ne gelmiştir?

Başka bir tür komünal yapı, başka bir tür kâr getirmeyen para biçimi, başka bir köy yaşamı biçimi, dolu bir binada başka bir kentsel varlık yaratmayı kendilerine görev edinenler, kendi konutlarını başkalarının yanında inşa edenler, belki de tüm bir mahalleyi kuranlar, İvan İlyiç'in deyimiyle "şenlikli toplumu" geliştirenler ya da onlara miras kalan, beklemeleri söylenen kaderden uzakta başka bir kaderi hayal etmeye çalışanların hepsi yeni bir toplumun, geleceğin yeni bir Marksizmin mimarlarıdır. Bu insanlar için, onların teorik çekişmeleri pratik deneye, baskın toplum içinde filizlenen alternatif sosyalliklere, hayal gücünü pratik iradeyle birleştiren, bir şekilde devrime reform yapan ya da en azından şimdi devrimi yaşayan devrimci reformların genişletilmesine indirgenir. Koşullar ve çelişkiler olgunlaştığında ya da tam geliştiğinde oturup doğru anı beklemezler; bir şey yapmadan Büyük Patlama devriminin olmasını beklemezler; bunu sürekli bir deney ve uyum sağlama sürecinde yaratırlar. Bu insanlar çok sık genel bir isyana katılmadıkları gibi, mutlaka bunun için bir iyilik de yapmazlar, bunun yerine kendi yaşam kavramlarıyla ilgili bir tür ilerici

(18) Marx, *Capital I*, s. 284.

politik radikalleşmeye katılırlar. Bu, çok popüler olur, sözcükler yayılır ve diğerleri aynı şekilde deney yapar, bunu yapmayı dener; dışında kalır ve odaklanır. Yerleşen özgürlükçü bir bilinç, temelde anti-kapitalisttir. Günümüz dünyasına bakarsak, bu aydınlık boşluklar ve olasılık adaları, büyük bir gezegen içinde küçük bir gezegen, neredeyse her yerde türer. Yapmaya çalıştıkları şey, yaşama yeni bir amaç kazandırmak, olabilecek ve gerekli olan özerk yaşamsal güçlerin aktif uygulamasına dayanan yeni bir kavram yaratmaktır.

Marx, hayal gücünün *yaşamsal bir güç* olduğunu açıklar; hayal etme gücü ve zihnin kavrama ve irdeleme rolü, biz insanların yaradılışından gelen tek yaşamsal güçtür. Eylem, bedensel güç, bilinçli fiziksel güç, benzer şekilde yaşamsal bir güçtür. İşbirliği –önceden düşünülmüş bir kolektif plana göre, tüm zihinsel ve fiziksel enerjilerini kullanarak, bilinçli bir şekilde birlikte çalışan insanlar– Marx'a göre yine yaşamsal bir güçtür. Yaşamsal güçler, somut, dünyevi büyü kaynaklarıdır. Marx dönüştürücü bir politikanın büyülü gücünün geleceği yerden emindi: *Bu serbest kalan toplu yaşamsal güçlerden gelecekti.* Marx, yeni bir gücün çok sayıda gücün tek bir güçte birleşmesinden doğduğunu söyler; birçok işçi aynı bölünmemiş işte işbirliği yaptığı zaman, yeni bir sosyal güç gelişir.[19]

Hem "hayvan ruhlarımızı" serbest bırakan hem de uyaran, bilinçli olarak tasarlanmış insan projesini Marx'ın aslında nasıl gördüğü ilginçtir. Gerçekten, Marx'ın görüşünde, önyargı ve hayal gücünün, bilinçli amacın –ve bilinçliliğin amacı– rolü, biz insanları diğer hayvanlarla ve aslında dünya gezegeniyle birleştiren daha içgüdüsel, kendiliğinden oluşan dürtülerin, tutkuların "doğal" bir tamamlayıcısıdır. (Bu görüş neredeyse, insan, hayvan ve bitki yaşamlarının göz kamaştırıcı olarak bir bütün halinde birleştiği Wifredo Lam resmine benzer.). Öte yandan, Marx insanın hayal gücünün rolünü, kendi kaderimi-

(19) Karş. Marx, *Capital I*, Bölüm 13: "Cooperation", s. 443.

zin mimarları, değişimin önsel temsilcileri, özgürlüğe sıçrayan üstün zekâlılar olarak bizim rolümüzü vurgular. Öte yandan, aynı ölçüde ima edilen içgüdülerimizden, gerek arı benzeri davranışlardan, gerekse kendiliğinden kendine mal etme ve yeniden kendine mal etmelerden ve duygusal varlığımızdan vazgeçmemiz gerektiğidir. Geleceğin komünist toplumunda, her ne ölçek ve kapasitede olursa olsun, mimar ve arı, birliği bulmalı, bir arada var olmalı, petekler arasında karşılıklı bir toplum hayal etmelidir.

Önce hayal gücünde tasarlanan, bilinçli planlamayla, kolektif müdahaleyle yaratılması ve düzenlenmesi gereken demokratik bir toplum büyük önem taşır. Buna rağmen, aynı zamanda Marx "gerçek yaşam" olarak adlandırdığı şeyin –ve bununla bireyselliğin tamamen geliştiği bir toplumu kastediyordu– aynı zamanda yenilik ve olasılık, kendiliğindenlik ve organik büyüme, soğuk rutin yerine samimi açıklıkla da tanımlandığını bilir. Marx, bu nedenle insanların nesnel dünyada kendilerini sadece zihinsel olarak olumlamakla kalmadıklarını; bizim de *tüm duyularımızla* böyle yaptığımızı –ve bunu yapmamız gerektiğini– söyler.[20] Ona göre, kaba pratik gereksinmenin tutsağı olan ya da düşüncesizce tekrarlanan faaliyetle körelen duyunun, "sınırlı bir anlamı" vardır. Kendimizle ve yaşamımızdaki başkalarıyla olan ilişkilerimizi "bütünleyici bir biçimde" kendimize mal etmeliyiz.[21] Duyular "bireyselliğimizin organlarına" ve "doğrudan uygulamalarında teorisyenlere" dönüşmelidir. *Tam gelişmiş* bir toplum, der Marx,

> varlığının tüm zenginliğiyle, sürekli gerçekliği olarak, yoğun ve olağanüstü biçimde *tüm duyularla* donatılmış zengin insanı yaratır. Öznellik ve nesnelliğin, tinselcilik ve materyalizmin, aktiflik

(20) Marx, "The Economic and Philosophical Manuscripts," *Early Writings*, s. 353, özgün vurgu.

(21) Marx, "The Economic and Philosophical Manuscripts," *Early Writings*, s. 351, özgün vurgular.

ve pasifliğin karşıt karakterlerini ve bu nedenle özünde antitezler olan varlıklarını sadece sosyal koşulda nasıl kaybettikleri anlaşılabilir. *Teorik* antitezlerin çözümlemeleri sadece *pratik bir yolla*, sadece insanın pratik enerjisiyle gerçekleşebilir.[22]

Yaşamsal güçlerin açığa çıkmasının önündeki en büyük engellerden birisi, amaçsız iş yaratmakla kalmayıp, bu işi son derece ayrıntılı ve bölümlere ayrılmış işbölümüyle düzenleyen bir toplumdur. Son yıllarda kendisini tamamen uluslararası bir ölçeğe yansıtan kapitalist işbölümü, teknolojik olarak son derece ilerlemiş ve karmaşıklaşmıştır ki, çalışan insanların çoğu artık çeşitli ebat ve büyüklükteki makinelerin, üretim bantlarının, yazar kasaların ve bilgisayar terminallerinin uzantıları olarak işlev görür. Bu makineler ya insanları daha uzun ve hızlı çalıştırır ya da onları tamamen işten çıkartır. Marx, bu işbölümü "her işçiyi gerekenden daha fazla zaman harcamamak zorunda bırakır. Bu, bir süreklilik, homojenlik, düzgünlülük, düzen yaratır," der.[23] İnsanlar, böylece güçlü bir idari ve üretken makinede küçük dişliler; tek amacı genellikle sermayeye değer biçmek, mal akışlarına yardım etmek, kârlılığı artırmak olan belirli ve farklı aracılar haline gelir. Farklı sermaye hiziplerinin sürekli bilimsel bilgiyi kendilerine mal etmeleri, insanları "canlı" sabit sermayeye, organik ölü emeğe dönüştürmekte başarılı olmuştur ve her gün, iş yerlerinde bu bağımlılığı pekiştirir; günlük iş hızı, yavaş ölüm, geri dönüştürülemez bedensel tükenme ve yıkım zamanı haline gelir. Ve seçkin çalışanlar için yüksek ücretli işler bile, neredeyse elle yapılan iş bölümü kadar donuklaştıran, anlamsız olan ayrıntılı bir zihinsel işbölümü gerektirir. Bu boşluğu, sadece ay sonundaki dolgun maaş çeki hafifletir.

(22) Marx, "The Economic and Philosophical Manuscripts," *Early Writings*, s.354, özgün vurgular.
(23) Marx, *Capital I*, s. 464-5.

Marx kapitalist işbölümünün neden insanlara son derece zarar verip onları güçten düşürdüğünü bilir: "Sürekli bir tür monoton emek biçimi sadece bir faaliyet değişikliğiyle dinlenen ve eğlenen insanın hayvan ruhunun yoğunluğunu ve akışını bozar."[24] Ancak sorun onun gördüğü gibi, *kendi başına* iş bölümüyle ilgili bir sorun değildir; işi daha büyük eşgüdümle etkili organize etmek için görevleri hem mekânsal hem de geçici olarak bölmek, aslında kötü bir fikir değildir. Zararlı olan, şu anda gerçekleştirilen şeyle ilgili kabalık ve özellikle gerektirdiği zorlamadır: Çok daha küçük başka bir grup, bilgi ve uzmanlığa egemen olurken ve bu egemenlik ile tekelleşme nedeniyle zenginleşirken, büyük bir insan kitlesi ya elle yapılan işkenceye ya da ruhsal sıkıntıya mahkûmdur. Bu iş bölümü, iş yükünü hafifleten, yükü yayan gerçek olasılık yönünden zararlıdır; diyalektik diğerine, bir baskı ve tekrar sistemine, saplantıya ve nefret uyandıran işe dönüştürülür. İnsanın aracı olarak çalışma, sadece insanın araç haline geldiğini gösterir.

İdeal bir hayali durumda, yeni teknoloji ve iş bölümünün bizi işin monotonluğundan kurtarma kapasitesine sahip olacaktır; bunlar gerçekte, emeği çılgınca harekete geçiren, doğru öznelliği bastıran, hayatın sermayenin etki alanı altındaki "asıl kapsamını" işaret eden "yabancı güçlere" dönüşmüşlerdir. Burada teknoloji yardımıyla yükün hafifletilmesi bile, "bir işkence aracı haline gelir, çünkü makineler işçiyi çalışmaktan kurtarmak yerine, işin kendisini tüm içeriğinden yoksun bırakır."[25] İş en azından halk yığını açısından verimsiz ve anlamsız bir hal alır. Bundan da anlaşıldığı gibi, herhangi bir özgürlüğün gerçekleşebilmesi için alternatif bir toplum işbölümünü etkisiz hale getirirken, sosyalleştirirken, insanların faaliyetlerini değiştirmesini sağlayarak, bu faaliyetlerle özdeşleşmelerine

(24) Marx, *Capital I*, s. 460.
(25) Marx, *Capital I*, s. 548.

izin vererek görevleri dönemsel olarak değiş tokuş ederken, onu çok fazla ortadan kaldırmayacaktır. Belki de hepsinin en can alıcı noktası, tekdüze faaliyetin yoğunluğunu ve akışını, teknoloji ve iş bölümünden sağlanan verimli kazançları *boş zamana* ya da *daha az çalışmaya* aktararak serbest bırakmaktır. Aslında, Marx'tan derlenebilecek bir şey varsa, en değerli varlığımız, potansiyel sosyal zenginlikler kaynağı, boşa geçmesine izin vermeyecek kadar önemli bir şey olarak zamanı kabul etmesiydi. Bu nedenle, boş zaman tam bireysellik gelişimi, kendini aşma ve daha iyi bir toplum yaratma ve sürdürme için çok önemli bir şeydir. Komünist bir toplum, zamanın serbest bırakıldığı, yurttaşların elinde harcanabilecek zaman olduğu ve kişinin işyeri dışındaki "ikinci yaşamının", "gerçek yaşamı" haline geldiği bir toplumdur.[26]

"Son Derece Ciddi" Hayal Gücü

Örneğin Marx'ın taslağını 1858 Ocak'ının ortası ile Şubat başı arasında yazdığı *Kapital*'in en uzun bölümü olan *Grundrisse*'de, böylesine ütopik arzular, en ciddi analitik somutluğu üstlenir. Orada, Marx, belli bir tarihselliğin oynadığını ileri sürer: Bir ütopyaya olan "inancı", ne olacağının *dayanakları olabilir*. Komünizm, kapitalizmin "tam gelişmesi", üretici güçlerinin tarihsel gelişmesi yoluyla büyüyecektir. Marx, kendimizi işten çıkarma olasılığının, canlı emeğin kendisini makinelerde somutlaştırdığında ve tüm üretken sermaye yapısını, "bilimin teknolojik uygulaması" belirlediğinde gerçekleşeceğini söyler. Tamamen yeni teknolojinin uzantısı olduğumuzda, bu teknoloji insanları çalışmanın "doğrudan biçiminden" uzaklaştırdığında, iş dünyası makinelerin egemenliği altına girer, böylece

(26) Bu nedenle Lenin, Frederick Taylor'un "bilimsel yönetim ilkelerinden" etkilenme anlamsızlığı ile çılgınca Sovyet çalışma gününün "gözeneklerini doldurmayı" istiyordu.

ölü emek canlı emeğin değerini belirler (aksi doğru değildir), işte tam o zaman Marx yeni bir çağın başlayabileceğini söyler:[27]

> Büyük endüstri geliştiği ölçüde, gerçek refahın yaratılması emek zamanı boyunca harekete geçirilen, güçlü etkinliği sırayla üretimlerine harcanan doğrudan emek zamanıyla orantısız aracıların gücüne göre emek zamanına ve kullanılan emek miktarına daha az bağlı olur, bunun yerine bilimin ve gelişen teknolojinin genel durumuna ya da bilimin üretime uygulanmasına dayanır.[28]

Bu öngörü zaten gerçekleşmiş gibidir. Üretici güçlerin "tam gelişimi", gelecekte değil şimdi olacaktır. Marx'ın şubat kışının uzun soğuk gecelerinde tanımladığı dünya, günümüzdeki dünyamız olabilir. İnsanın yaratıcılığını, hayal gücünü, bilimsel teknik bilgisini, insan beyni ve elinin yaşamsal güçlerini bize açıkça egemen olan sabit sermayede nesneleştiren toplum, bugünlerde içinde bulunduğumuz toplumdur. Artık bizi tutsak eden bir toplum yarattık: Kelimenin tam anlamıyla en kötü mimarlar haline geldik. Parlak hayal gücümüz yabancı bir güçte somutlaşır; "ortak aklımız" –zihinsel emeğin, parlak doktorlar, bilim adamları ve düşünürlerimizin birikmiş kolektif güçleri– bizi sonsuza kadar krizler, sefalet, yorgunluk, sömürü ve depresyonun kuşattığı bir dünyaya mahkûm eder. Marx, komünalite ve geniş bilgimizin doruğa çıkmasının bizi çaresizlik içinde bıraktığını söyler.[29] Ve tüm bunlara ve görünüşteki karşıt gerçekliğe rağmen, Marx, gizlenen bir gelecek, büyülü bir *belki* görür. Bir şekilde, korkunç bir maddi gerçeklikten neredeyse Sartrevari bir *gerçek dışılığa*, hayali varoluşsal sıçrama yapar. *Grundrisse*'de on sayfadan biraz fazla olan bir bölümde, Marx geniş bir sabit sermaye biçimi haline dönüştürülen bir dünyanın doğasında var olan olasılıkları yansıtır. Bu dünyada, şu anda tek emek olarak gerçekten dayanıklı ürün

(27) Marx, *Grundrisse*, özellikle s. 699-700.
(28) Marx, *Grundrisse*, s. 704-5.
(29) Marx, *Grundrisse*, s. 700.

değil, düşünce ürünü emeği, maddi olmayan emek, mavi yakalı *bedensel* kapitalizm yerine *bilişsel* yakasız kapitalizm kabul edilir.[30]

Marx'ın buradaki gerçekçiliği, gerçekten var olanı irdelememesi açısından büyülüdür; görülmeyeni hayal eder, zaten gerçekte değişime uğramış biçimlerde var olan potansiyel dönüşümleri öngörüp başlatır. Onun hayal gücü zaten kendi görüntüsünü, *hayali* bir komünist geleceği, muhtemelen artık çalışmayan, işten "uzaklaştırılan," "doğrudan biçimi" büyük zenginlik kaynağı olmaktan çıkan, işten çıkarılan işçilerden oluşan kendi hayali partisini tasarlıyor. Bu noktada, Marx, "emek gücü durur, bir değer ölçütü olmaktan çıkmak için durmalıdır ve bu nedenle değişim değeri kullanım değeri olmaktan çıkmalıdır. Kitlenin artık emeğinin, genel refah gelişimi olmasına son verilmelidir," der.[31] Marx bundan çeşitli sonuçlar –karmaşık sonuçlar– çıkarıp gerisi için, hayal kırıklığına uğratıcı biçimde, bizi bir başımıza bırakır.

En başta, "değişim değerine dayanan üretim çöker ve doğrudan maddi ürerim süreci yetersizlik ve antitezden yoksun kalır," der.[32] Bilişsel kapitalizmle ilgili tartışma, ileri teknoloji

(30) "Maddi olmayan emek" ve "bilişsel kapitalizmin" riskleri ve olasılıkları, Marksistler ve post-Marksistler arasında canlı tartışma başlatmıştı. En ünlü savunucuları ve belki en bariz iyimserleri, *Empire* (2000) ile başlayan, devrimci dönüşümün sanal öncü birliği olarak çoğunluğun "genel anlayışını" destekleyen, Hardt ile Negri'dir. "Artık değer üretimindeki kitlesel fabrika işçilerinin emek gücü tarafından ele geçirilen önceki merkezi rol, günümüzde giderek artan biçimde, entelektüel, maddi olmayan ve iletişimsel emek gücü tarafından doldurulur. Bundan dolayı, sömürü mekanizmasının merkezindeki (ve bu nedenle belki de potansiyel devrimin merkezinde) yeni kapitalist değer biriktirmenin oluşturabileceği sorun için yeni bir politik değer geliştirmek gereklidir. (Hardt ve Negri, *Empire*, s. 29.) Ayrıca, bkz., *Grundrisse* üzerine, özellikle Marx'taki öznelliğin ve aracılığın rolü üzerine bazı yaratıcı dersler veren Negri'nin daha eski çalışması *Marx Beyond Marx* (Autonomedia, New York, 1989). Bu tartışmada diğer temel kaynaklar, Gorz'un *L'immatériel*'i (2003) ve Yvan Moulier Boutang'ın mükemmel koleksiyonu, *Le capitalisme cognitive: La nouvelle grande transformation* (Éditions Amsterdam, Paris, 2007). Bilişsel kapitalizm çevresindeki çoğu eylem "hacker etiğine" ve "garantili sosyal gelire" karşılık gelir.

(31) Marx, *Grundrisse*, s. 705, vurgu bana aittir.

(32) Marx, *Grundrisse*, s. 705-6.

ürünü, kâr yüklü, bilimsel, bilgiye dayalı faaliyetler, genel ekonomi içinde pek azının depolanabildiği, ölçülebildiği, biçimlendirilebildiği ya da somutlaştırılabildiği yüzergezer kendi değer dinamiklerini üstlenirken, bu klasik Marksvari değer ilkesinin, Marx'ın *Kapital*'de formüle ettiği değer teorisinin, açıkça maddi olmayan emeğin büyümesiyle dengesizleşmesini sorun haline getirir. Bu nedenle, Gorz'un sözlerinde kuşku duyulacak bir şey yoktur:

> Hizmetleri sağlarken maddi olmayan emek, baskın çalışma biçimi olmuştur; maddi olmayan emek üretim sürecinin sınırına gelir ya da özetle dışsallaştırılır. Kaçınılmaz ve hatta nitelik bakış açısı noktasından egemen olsa bile, maddi emek sürecin "ikincil bir anı" haline gelmiştir. Artık değer yaratmanın özünde maddi olmayan emek vardır.[33]

David Harvey gibi başka yazarlar, birkaç on yıllık geçmiş boyunca genişleyen ve devam eden sermaye birikiminin, belirgin bir kamulaştırma, varlıkların ve ortak arazilerin yağmalanması, özelleştirme, şirket yolsuzluğu, borsada vurgun vurma yoluyla halkın parasını çalma eğilimi olduğunu; canlı emeğe gerçek üretim yatırımı hiç yapmadığını inandırıcı biçimde göstermiştir.[34] Bu teorisyenlerin tümünün gösterdiği, ya da en azından kolektif olarak ima ettiği, canlı emeğin yok olma sürecinde olan bir canlı türü olabileceğidir. Marx bunu şöyle açıklar:

> Emeğin artık üretim sürecine çok fazla dâhil edilmediği görülür, insan üretim süreciyle gözcü ve düzenleyici olarak daha fazla ilişki kurmaya başlar...Üretim sürecinin başaktörü olmak yerine yanına adım atar. Bu dönüşümde, kendisinin gerçekleştirdiği [önemli olan] ne doğrudan emektir ne de çalıştığı zamandır, bunun yerine, kendi genel üretim gücüne el koymasıdır.[35]

(33) Gorz, *L'immatériel*, s. 17.
(34) Bkz. Özellikle, Harvey, *The New Imperialism*, bölüm 4.
(35) Marx, *Grundrisse*, s. 705. Alman Daimler-Benz otomobil fabrikasında İnsan Kaynakları Müdürü olan Norbert Bensel'e göre, işçiler artık iş ortaklarıyla eşit tutulur. "En yaratıcı işler, çok sayıda yakın ilişkilerden ortaya çıkanlardır... İş ortakları iş

Marx'ın *Grundrisse*'de "bu kaynağı göğe uçuracak" maddi koşullar beklentisiyle ellerini neşeyle ovuşturarak, iyimser bir yol izler.[36] O, "ölü emeğin", toplumsal yaşamın "ortak aklın" denetimindeki üretimi etrafında dönerek emeğe son veren, "kendi zıddıyla yüklü", kendisi hareket halinde bir çelişki olan bir dünya görür. "Gereken emeği" azalttığından dolayı ve burada "sosyal harcanabilir zamanı" yaratacak, "tüm toplum için emek zamanını minimuma indirgeyebilecek kaynak ve içeriklerine sahip olduğumuz için, herkes kendi gelişimine zaman ayırabilir," der.[37] Marx, her şeye rağmen okuyucularına gerçek refahın artık emeğin üstündeki emir değil, doğrudan üretimde her birey ve tüm toplum için gereken dışarıda "*harcanabilir zaman*" olduğunu hatırlatır.[38] Ona göre, gerçek zenginliğin ölçüsü, emek zamanı değil, bireyin sanatsal, bilimsel gelişimine, hobilere zaman ayırdığı, yozlaşmaya değil gelişmeye harcanabilir zamandır. Boş zaman, "hem boş zamandır hem de yüksek etkinlik zamanıdır," tümü "bireyi farklı bir özneye" dönüştürecektir; Marx'ın dediği gibi "varoluş sürecinde olan insanı" hayal edin.[39] Ve yine "gerçekten serbest çalışma" –örn. beste yapmanın, sanatsal uğraşın, kitap yazmanın ve "bireysel kendini gerçekleştirmenin" diğer biçimleri– "Fransız işçi kızı saflığında olan Fourier'in anladığı gibi hiçbir şekilde sadece

---

sermayesinin önemli bir parçasıdır...Onların motivasyonları, teknik bilgileri, yenilik yapma kapasiteleri, sosyal ve duygusal rekabetleri, işlerinin değerlendirilmesinde giderek artan bir faktör olur... Bu, artık çalışma saatleri açısından değil, elde edilen hedefler ve sonuçların kalitesi temelinde değerlendirilecektir. Onlar girişimcidir." Alıntı, The Coming Insurrection s. 47 aittir. İlginç olan, *L'immatériel*'de (s. 14), bunu ilk fark edenin "Görünmez Komite" olduğundan kuşkulandığım yerde, Gorz'un da aynı alıntıyı sunmasıdır.

(36) Marx, *Grundrisse*, s. 706.

(37) Marx, *Grundrisse*, s. 708.

(38) Marx, *Grundrisse*, s. 706, özgün vurgular. Marx burada 1821'de Londra'da yayımlanan *The Source and Remedy of the National Difficulties* adlı *Lord John Russel'a yazılan bir mektuptaki politik ekonominin ilkelerinden çıkarılan* anonim kitapçık alıntı yapar. İsimsiz yazarın, büyük ölçüde David Ricardo'nun takipçisi olduğuna inanılır.

(39) Marx, *Grundrisse*, s. 712.

zevk, eğlence demek değildir. Gerçekten serbest çalışma... aynı zamanda kesinlikle en ciddi, en yoğun çaba göstermektir."[40]

Günümüzde herhangi bir alternatif projeye dâhil olan herhangi birisi –Tarnac'tan Rio'ya kadar, *banliyöden gecekondu mahallesine kadar,* topraksız işgalden hukuksuz yeniden bölüştürmeye kadar– "serbest çalışmaktan" vazgeçmenin, kaçınılmaz şekilde son derece ciddiyet gerektirdiğini de çok iyi bilir. Katılım adanmaya (çok sayıda geceye) yol açar; güvensizlik kuşku demektir, kaynak eksikliği en yoğun gayreti gerektirir. Görünmez Komite, "serbest kalan zamanın" tatil demek olmadığını söylüyordu. Çalışma zamanı, boş zaman, ölü zaman, boşluğun yarattığı zaman ve boşluk korkusundan oluşur. Tam tersine boş zamanla birlikte, "hiç 'zaman' içermeyen enerjinin serbest kalması dışında, doldurulacak daha fazla zaman yoktur."[41] Boş zamanda, özgürlüğe Sartrevari sıçrama, kişinin özgürlük iddiasında bulunması için almak zorunda olduğu sorumlulukla çatışır. Biz tek başımıza, yaşadığımız durumun anlamından sorumluyuz, dünyaya biz anlam veririz. Sorumluluk zordur: Kendimizi özgürleştirmek, kendimize güvenmek amacıyla *bilinçli bir seçim* yaparız. Yine de, bu sorumluluk, başka birisinin üstümüzde uyguladığı sömürünün kişisel sorumluluğu, burjuvazinin/neo-liberalizmin anladığı anlamda kişisel sorumluluk olmaktan *çok uzaktır ve uzak da olmalıdır*. Bunun aksine, komünist sorumluluk kendini suçlama değil, kendini ortaya koyma demektir.

Olası Bir Dünyanın Güncesi

Bir rüyada, zaman tuhaf dönüşümlere uğrar; artık doğrusal olmaz, ezilir, sıkıştırılır ve ayrılır. Olaylar eşzamanlı ya da zamanında önce, tüm gerçekçi sırası ya da bilinçli fark edilebilir geçici düzenlemesi dışında gerçekleşir. Her şey, sondan başa

(40) Marx, *Grundrisse*, s. 611.
(41) *The Coming Insurrection*, s. 104, özgün vurgu.

doğru giden, hikâyesini önceden tahmin edilen garip bir günce olarak anlatan büyülü bir romana benzer. Marksist ütopik düşünce artık bu garip özellikleri benimsemeli, önceden tahmin edilen bir dünya güncesine dönüşmelidir. Bu, boş zamanın çalışma zamanı gibi boşa harcanmadığı ancak son derece ciddiyetle, en yoğun çabayla, hayal gücümüzün en büyük eylemiyle ele alındığı bir dünyadır. Önceden öngörülen olası bir dünyanın bu paradigmasıyla ilgili olarak iki seçenek vardır. Ya ölümün güncesi ya da yaşamın güncesi: Bir yandan *gerçek bir gelecek,* öte yandan *hayal edilen gelecek.* Aksi takdirde; içinde yaşayan insanların emeğinin artık refah yaratımına eşit olmadığı bir "çalışma sonrası" toplum, hem tehlikelerle dolu, bilinebilir bir geleceği hem de büyük olanaklarla dolu gerçekolmayan geleceği içerir. Bunlardan hiçbiri, Marx'ın *Grundrisse*'de zihninde canlandırdıklarına benzemez.

Bir kapitalist "çalışma-sonrası" toplum, gerçek geleceğimiz, ideolojik ve politik bir zorunluluk olan işe göre, ekonomik bir gereklilik olan işe daha az benzer, bir çalışma sisteminin işçiler olmaksızın istikrarını ve meşruiyetini koruma sorunu, işçilerin (ve eski işçilerin) tüketiciler olmasını ve bir şekilde maddi olmayan emek dünyasını benimsemelerini sağlar. Bu, kendi içinde tehditler taşır: Boş zaman, daha az çalışma arzusu (şimdi paylaşılıyor görünen birçok etkin işgücünü arzulama) reddedilecektir; bunlar, neo-liberal devlet tarafından, bir sosyal kontrol aracı olarak, kendini yeniden üretme ve kendini sömürme biçimleri olarak, bahane edile gelmiştir; "hepimiz girişimcileriz!" Başka bir tehdit, işletmelerin iş döngülerinin yarattığı ani istekle yararlanabildiği ya da vazgeçebildiği bitmek gelmeyen, son derece esnek işçi havuzuna dönüştürülen işsizliktir; işle ilgili güvensizliktir; gündelik olarak ve düşük maaşla yapılan yarı zamanlı işler, düşük maaşlı kötü işler, geçici sözleşmeler ve parça başına ücret verilen işlerdir. Burada, Marx'ın "endüstriyel yedek ordu" tehlikesi belirir: Bu tehlikeli durum, günümüzün "göreli artık nüfusunun," değer biçilen

sermaye tarafından aşamalı olarak yaratılan Kıta Avrupa'sı işçisinin parolası haline gelir.[42]

Bu göreli artık nüfus, resmi işsizlik rakamlarını gerçekte olduklarından daha az kötü göstermekte tümü başarılı olan geçici sözleşmeler ve istihdam programlarına göre muhtemelen yarı zamanlı, talep üzerine çalışan, serbest çalışan, yetersiz ve düşük istihdam edilen dev işçi kitlesinden oluşur. Bu insanlar, geçici yardım kurumları ve yüklenici firmaların gelişmesiyle ve arz ve talebin dış kaynak kullanımına, şirketlerin maliyet azaltmasına boyun eğdiği bağımlı emek gücünün dağıtımının düzenlenmesiyle daha da fazla acımasız ve rekabetçi hale dönüştürülerek sürekli genişleyen bir "kişisel hizmetler sanayisi" içinde öğütülür. İnsan kaynakları kurumları, yerleri değiştirilen işçilerin işler arasında dolaşan yeni kariyerleri üstlenmesini sağlar. Sadece geçtiğimiz onlu yıllarda geçici işçi olarak çalışanlarının sayısı büyümekle kalmamış, insan kaynakları firmaları gelişen bir sanayi olmuştur. (Örneğin, Manpower Inc şu anda milyar dolarlık çok uluslu bir firmadır ve dünyanın en geniş iş bulma kurumudur. Her yıl 800.000'den fazla geçici işçiye iş bulan teknik olarak ABD'nin en büyük işverenidir. Dahası, 82 ülkede 4100 ofisiyle, Manpower firması, dünya çapındaki 250.000'den fazla şirketle yılda 1,6 milyon insana iş bulmaktadır.)

2010 Şubat'ında, ABD'nin 10 milyon iş derinliğinde dev bir kara deliği vardır. Bu, ekonomiyi düzgün bir yüzde beşlik işsizlik oranına, mevcut gerileme döneminden önceki yaygın orana geri döndürmek için gereken iş sayısıdır. Nüfus artışıyla, giderek daha çok insanın emek piyasasına girmesi nedeniyle, ABD'nin kara deliğe daha çok batmaktan kurtulması için her yıl yaklaşık olarak 1,5 milyon yeni iş üretmesi –ayda yaklaşık 125.000– gereklidir.[43] Ancak ayda 600.000 iş –1990'ların tem-

(42) Karş. Marx, *Capital I*, s. 794-802.
(43) Bkz. Don Peck, "How a New Jobless Era Will Transform America," *The Atlantic*, 2010 Mart, s. 44.

posunun iki katından fazla– yaratılsa bile, açılan boşluğu doldurmak için iki yıl gerekecekti. En hevesli neo-liberal ekonomistin bile anlatacağı gibi, bu 1960'lardan beri sürdürülemeyen bir büyümedir: Bir başka deyişle öngörülebilir gelecekte sıfır büyümeye sahip olacağı tahmin edilen bir ekonomide pratik olarak imkânsızdır. Ekonomide sıfır büyüme Avrupa'nın da karşısına dikilmiş durmaktadır; kıta geçmişe bakmaktan korkar görünüyor. Fransa'da nüfusun yüzde 10'u şu anda resmi olarak işsizdir, yaklaşık 2,8 milyon insan (Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2009 Aralık'ındaki rakamı) ve ayda 100.000 kişi işsizlik listesine eklenir. İngiltere'de 2,4 milyon insan (nüfusun neredeyse yüzde 8'i) resmi olarak işsizdir ve ayrıca 1,4 milyon kişi geçici sözleşmeli olarak çalışmaktadır.

Yine de, bu tehditler arasında bazı olasılıkların, gerçekten devrimci potansiyeli de bulunur. Ve *hayal edilen gelecekle,* tasarlanan bir yaşama ilişkin olası düş durumumuzla karşılaştığımız yer burasıdır. İngiltere'de yarı zamanlı çalışanların yaklaşık yüzde 85'i tam zamanlı bir iş istemez, geçici olarak işten çıkarılmayı tercih ederek ek saatlerde çalışmayı, daha düşük ücretle daha az çalışmayı ve aynı zamanda daha iyi bir yaşam sürmeyi reddeden birçok insan vardır. "*Travailler plus pour gagner plus*"* artık başka bir çağa ait garip bir kalıntı olarak yorumlanır; "*travailler moins, vivre mieux*"** zamanın ruhuyla daha uyumlu görünür. (Bu, her şeye rağmen Marx tarafından hep "temel zorunluluk" olarak görüldü.) Kriz zamanında işletmelerin yaptığı ilk şey işleri iyi dönemlere göre daha da fazla azaltmaktır. Kişinin işçi olarak ilk tepkisi, "kahretsin, işten çıkarılma, ücret kesintisi, çalışma saatlerinde azalma..." olur. Senaryo, Fransız kolektif "Adret" –güneşli bir manzarası olan dağlık bir arazi– tarafınfan, krizlerle dolu 1970'lerde yaratılan hâlâ değerli bir kitap olan *Travailler deux heures par jour*'de anlatılmaktadır. Bir bölümünde, Roma'da bir ayakkabı fabrika-

(*) Travailler plus gagner plus: Fransızca, daha çok çalışın, daha çok para kazanın. (ç.n.)
(**) Travailler moins, vivre mieux: Fransızca, daha az çalışın, daha iyi yaşayın. (ç.n)

sında işçi olan Charly Boyadjian, petrol krizinin rahatsız etmeye başladığı 1974'in sonlarında fabrikasında olanları anlatır. Her şeyden önce, maliyetleri azaltmak için, 48 saat, 3x8 –sabah, öğleden sonra ve gece arasında her hafta değiştirilen 8 saatlik bir vardiya– acımasız haftalık çalışma süresi 40 saate, sonra 32 saate ve en son 24 saate düşürülür. Boyadijan, ilk endişenin kaçınılmaz para kaybıyla ilgili olduğunu söyler. Ne yapılacaktı? Nasıl başa çıkılacaktı? Felaket patlak veriyor! Ancak Boyadijan daha sonra, "yavaş yavaş birkaç haftalık süre boyunca, tüm işçilerin bir değişikliği fark ettiğini, daha önce yorgunluktan tükenenlerin, kendilerini eskisinden daha iyi hissetmeye, birbirleriyle daha yakın ilişki kurmaya ve daha çok canlanmaya başladığını, saldırganlığın azalıp dostluğun geliştiğini" anlatıyor. Boyadijan, çekişmenin bu dönemde doğduğunu söylüyor. Çünkü herkes daha çok konuşmaya başlamıştı ... "işle daha az ilgileniyordunuz, işi tartışıyordunuz... herhangi birinin başlattığı, gerçekten çok önemli bir konuda politik bir tartışmaya giriyordunuz", der.[44] Kısa bir süre sonra, ikinci işte çalışarak azalan kazançlarını telafi etmeye çalışan bu işçiler, gündelik etkinliklerinden vazgeçer, aileleriyle birlikte olmayı, "yaşamayı, rahatlamayı yeniden öğrenmeyi" ister. Ekonomik durgunluktan sonra, fabrikadaki birçok işçi eski mesai saatlerine geri dönmek istemez. Ve iş çevresinde politize olmuşlardır, sendika militanlarının henüz keşfedilmediğini, birleştirilmediğini saptamışlardır. Boyadijian, "iş saatini azaltmanın yarattığı etkiye bakın. Tamamen gidişatı düşünün. Günde iki saat çalışmayı hayal edin. Elbette gerçekleşemeyecek olmasına rağmen, şimdi bunu düşünmek önemlidir," diyor.[45]

Bu durumda, krizler felaket yerine nimet olabilir mi? Emekten ve tüketmekten vazgeçerek onları benimsememiz ve

(44) Charly Boyadijan, "Le temps en '3X8'," *Travailler deux heures par jour*, Éditions du Seuil, Paris, 1977, s. 25-6.

(45) Boyadijian, *Travailler deux heures par jour*, s. 29. Ancak, bu iki saat, insanların hâlâ işte güçsüz kılındıkları, yabancılaştırıldıkları ve şaşkına çevrildikleri saatler değildir.

durumun daha da içe doğru patlamasını sağlamamız mı gerekir? Belki de, kriz anlarında, şimdi sürekli belirgin görünen krizler gibi, Boyadijan ve arkadaşları gibi işsiz yaşamasını yeniden öğrenebiliriz. ABD'de üniversite diploması olan yirmi küsur yaşlarındaki kişiler, şu anda bariz biçimde "kaygısız" olmayı, kendi tercihlerine göre isteyerek iş değiştirmeyi öğreniyor. Artık "bir kariyer" olarak kabul edilmeye değecek bir şeyi istemeyebileceklerini bileçek kadar zeki oldukları için, kariyer seçimlerinin yanı sıra, tüm kariyer kavramını da yeniden değerlendirmişlerdir.[46] Çok sayıda işsiz insan olduğu, çalışmamanın artık kişisel bir başarısızlık olarak görülmediği dikkate alındığında, işsizlik Amerika'da utanılacak bir durum olmaktan çıkmıştır. Gerçekten neredeyse her yerde, belirli semtlerde yaşayan, asla maaşlı bir işte çalışamayacağını bilen yirmi küsur yaşlarında, çoğunluğu siyahlardan oluşan bir genç nesil vardır. Gerek emekli maaşına gerekse "çalışma hakkına" güvenemezler, çünkü bunun onlar için bir masal, herhangi bir büyüden yoksun bir gerçekçilik olduğunu bilirler. Kendilerini işe, yaptıkları şeye göre asla tanımlamadıkları için "güvencesiz" ya da herhangi bir "sosyal güvenceden yoksun-prekarya" ya ait olduklarını kabul etmezler.

Belki de, krizler boyunca, hayatta kalmak için alternatif programlar, başka yöntemler tasarlayabiliriz, bunlar bir yaşam sürerken geçimimizi pek sağlamayabilir. Belki kendimizi işten çıkartabilir ya da hatta çalışmaktan kaçınabiliriz ve aynı zamanda en azından geçmişi Max Weber'e kadar uzanan bir paradoksu ele alabiliriz. Çalışmaya kültürümüzde saygı gösterildiği halde, aynı zamanda işçiler gereksiz hale gelir; işinizden ve işvereninizden, yaptığınız dalkavukluktan ve bunu yapma biçiminizden, gereken görevlerin önemsizliğinden nefret eder-

---

Simone Weil, kinayeli bir biçimde, "Hiç kimse günde iki saatliğine köle olmayı kabul etmez; kabul edilmesi için, kölelik her gün bir insanı tamamen mahvedecek kadar uzun sürmelidir." (Simone Weil, *La condition ouvrière*, Gallimard folios essais, Paris, 2002 [1934].)

(46) Peck, "How a New Jobless Era Will Transform America", s. 46.

siniz, buna rağmen işinizi ne pahasına olursa olsun korumak istersiniz. Kendinizi işle, geçinmek için yaptığınız şeyle, çalışmanın verdiği "onurla" tanımlamaktan başka yol göremezsiniz. Marx'ın dediği gibi kendi farklı yönlerimizi, boşluğu doldurmanın farklı yollarını keşfetmek, az para kazanmak, onur ve gururumuzu korumak ve Gorz'un deyimiyle "tutumlu bolluğa" dayanmak için aşama yapan, belki hepimizi çılgınlığa, özgürleşmeye sürükleyebilecek bir nokta vardır. Belki çalışmama çevresinde politize olmanın zamanı gelmiştir. Vazgeçerken belki çalışmayı reddederek, işe devamsızlığı olumlu bir araca, kullanım değerinin değişim değerini daha fazla artırdığı başka bir tür iş için mücadele etme isteğine dönüştürerek, biraz karmaşa yaratabiliriz. Kapitalistler işçiler olmadan üretim yapabiliyorsa, o zaman işçilerin kapitalistler olmadan üretim yapabileceklerini, kapitalistler olmadan iş tasarlayabileceklerini, devlet bile olmadan çalışabileceklerini anlamalarının zamanı gelmiştir. Dünyada çalışmadan ne yapacaklar? Bir sendika üyesi olmayan ya da kendisini herhangi bir sınıfla özdeşleştirmeyen, düşük istihdam edilen, kısmen istihdam edilen büyük bir işsiz kitlesi ne yapacaktır? Onlar ölçüsüz hayal gücü ve epey pratik iradeden yaratılan bir dayanışma ekonomisine nasıl geliştirilip dâhil edilir?

Hâlâ soldan tam istihdam, uygun ücretli ve uygun kazançlı tatmin edici işlere geri dönmek için savaşma çağrısı sesleri duyarız. Artık solun bu şekilde çalışacağından emin değilim. Günümüzde, tatmin edici işler nadir bir istisnadır, o kadar nadirdir ki aslında artık var olmadıklarına dair bahse girmek daha güvenlidir. Sol başka türlü düşünürse, bu durumda enerjisini yanlış yöne aktararak, boş zaman toplumu görüşünden muhtemelen daha ütopik bir yönde ileri değil geri giderek yanlış ata oynar. Artık yörüngeyi değiştirmenin, olayların akışını tersine çevirmenin, bireyleri küçülten kapitalist bir iş ahlakını, kapitalizmi alt üst eden cesurca bir sosyal ahlaka dönüştürmenin zamanı gelmiştir.

6. BÖLÜM

KELEBEKLER, BAYKUŞLAR VE KÜÇÜK JAPON BALIKLARI: DEVRİMCİ BÜYÜYÜ CANLANDIRMAK

Ama siz kaç kişisiniz? Yani ...biz, grup. Hiçbir fikrim yok. Bir gün iki, başka bir gün on kişi oluyoruz. Ve bazen 10.000 kişiye ulaşıyoruz.

Cesare Battisti

Eylemin şiirsel koşullarından esinlenmeyen insan davranışıyla ilgili herhangi bir sistem, zihnin zararsız bir oyunu olarak acınacak bir kadere sevk edilir.

René Ménil

Yumuşak Hayalperestler, Entelektüel Anarşistler

Toplumumuzdaki en güçlü ve temelde en yıkıcı duyarlılıklardan birisi, şiirsel duyarlılıktır. Bunu, *Büyülü Marksizm*'in neredeyse sonuna doğru yazıyorum, çünkü faydacı olmamayı kültürümüzün ikinci el pazarında satışını, tek ilhamı "gerçeklerin" kaba uygulaması olan bir dünyanın uzak iç bölgesine indirgeyen böylesine şiirsel *olmayan* bir çağda belki de hiç yaşamamıştık. Şiirsel duyarlılığa bu şekilde indirgemenin ve sosyal yaşamda göreceli marjinalleştirmenin bir nedeni, şiirsel düşüncenin, şiirsel davranışların rahatsız edici, büyüleyici enerjileriyle bir şekilde cesareti kırılan iktidarın içten içe şiirden korkmasıdır. Şiirle yüksek sesle alay eder. İktidar, gizlice fısıldayarak, şiirden sakınır, çünkü şiir neredeyse hiç anlaya-

mayacağı bir dil konuşur ve derinine inemeyeceği bir biçimde eylem yapar. Başka bir yerde, iktidar için erişilmez bir yerde bulunur; duyguları uyandırır; insanı duygulandırır ve yabancı bir dille hitap eder. Ve bazen, özel sesiyle, hayalete benzer sesiyle –iktidar ne kadar çabalarsa çabalasın– asla bastırılamayan, asla tamamen susturulamayan bir ruhla iktidara karşılık verir. Düş ve eylem birliği şiirsel eylemde, şiirsel anda bağdaşır ve bu aydınlanmanın verdiği berraklıkla etkisini yaratır...

* * *

1926'da bir yaz sabahının erken saatlerinde, Marksist şair Henri Lefebvre, sıcak temmuz havasında Fransa'nın kırsal kesiminde askerlik yaparken, bir hafif piyade taburunda askerlerin söylediği marşlar eşliğinde yürüyordu. Lefebvre, bu nakaratlara kendi içinde söylediği şarkıyla karşı koydu: "Yazın şafağını...kucakladım." Lefebvre aniden, "on adım önümde, yolun yanında ıslak gül kanatlarından dolayı uçamayan şahane bir kelebek gözüme çarptı. Acele ettim, sıraları bozdum ve onu olabildiğince özenle alıp bir tümseğin üzerine koydum," der. Üç saniye geçmeden, bir onbaşı Henri'nin sırtına tüfeğin dipçiğiyle vurur. Sonra, "dırdırcı bir adam" olan yüzbaşı haykırır: "*Er* Lefebvre! 8 gün hapisle cezalandırıldın." "Bu delikanlı, kendisini yıkıcı bir unsur...yumuşak bir hayalperest, bir kelebek kurtarıcısı...entelektüel bir anarşist... ilan ediyor."[1] Kısa bir süre sonra, genç Henri, tek kişilik hücre cezasının şiddetine maruz kalır. Orada çürürken tuğla kalınlığında iki ciltlik otobiyografisi, *La somme et le reste*'de etkili bir romantik metafora dönüşecek olay hakkında derinlemesine düşünmüştür. Hiçbir şeyden pişman olmadığını, "şiirin elle tutulabilir işaretinden, sembolik kurtarma hareketinden" pişman olmadığını açıklıyordu.[2] Ancak zayıf, yumuşak –daha da kötüsü hayalpe-

(1) Henri Lefebvre, *Le somme et le reste*, Tome II, Éditions La nef de Paris, Paris, 1959, s. 428.
(2) Lefebvre, *Le somme et le reste*, Tome II, s. 428-9.

rest– görünmesine fırsat verdiği için yine de küplere binmişti hemen oracıkta daha sert, "daha pratik" bir savaşçı olmak için daha çok çalışacağına ant içti. "Yeni bilimin yıkıcı kullanımıydı" sanki. "Kesin, gerçekçi ve devrimci...oldum," diyordu. Bu nedenle, daha sonra Clausewitz'i okuduysa, kısa sürede "Erkek ve Asker" adlı bir kitap yazmayı göze aldıysa, tüm bunları bir kelebekle zalim bir yüzbaşıya borçluydu.[3]

Ancak çok geçmeden, Lefebvre böylesine sertleşen bir tutumun herhangi bir sol devrim için avantaj olduğunu bilmesine rağmen, soğuk, gerçekçi bilim adamlığının aslında kendi tarzı olmadığını da anladı. Dik başlı bir genç olarak askere gitmeden yıllarca önce, genç Lefebvre doğup büyüdüğü Navvarenx kasabası yakınlarındaki Pirene'yi andıran çayırlarda kelebek toplamıştı; radikal bir vasıfsız işçi, her zaman onları kurtarmaya gelen bir hayalperest olarak kalacağının farkındaydı. Kelebekler, özetle, Lefebvre gibi uçarı ve havaiydi; güneşte, yazın ortasında uçacak, polen yayacak ve canlanacak kadar hafif ve hareketliydi. Aslında, kelebekler boş bir hayalden ibaret, özgür olan, sıcakta ve gün ışığında büyüyen büyülü bir Marksist tarzı simgeliyordu.

Kelebekler, kokuları, ılık meltemleri, meyve özlerini gökyüzünü araştırmak için gündüz uçan canlılardır. Bazı türleri göçebedir ve süzülüp kanatlarını çırparak, güneş ışıkları ve ısısına (bulut örtüsü altında, kelebekler polarize edilmiş ışık algılar) doğru yönelerek bazen binlerce milden fazla (Kaliforniya ile Meksika arasındaki rotayı izleyen Monark kelebekleri gibi) mesafeler uçarlar. Kelebekler de, bilimin kurallarını alt üst eder. Kanat vuruşları, geleneksel durağan aerodinamik içinde açıklanamaz. Farklı bir tür tempo, farklı bir tür alçalma ve iniş sistemiyle, açıkça Newton yanlısı bilim adamlarının aklını karıştıran farklı bir şiir tekniğiyle dans ederler. Kelebekler,

(3) Lefebvre, *Le somme et le reste*, Tome II, s. 429.

kanat çırpışları ve dolaşmaları değişken görünse bile, kesinlikle kuşlar ve yarasalar gibi yolculuk yapamazlar. Sadece sürekli ileri uçmaktan, doğrusal ilerlemekten kaçınırlar.

Kelebeklerin bir insanın ruhunu simgelediği söylenir; sizin etrafınızda dolaşan bir kelebek, sevgilinizin hayatınıza girmek üzere olduğu anlamına gelir. Garcia Márquez'in acemi hayalperesti, Meme'nin *Yüzyıllık Yalnızlık*'tan trajik arkadaşı olan Mauricio Babilonia yaşamı boyunca küçük sarı kelebekler tarafından izlendi; kur yapmak için ortaya çıkmasından önce kelebekler geliyordu. "Meme onları sanki aniden ışıktan doğmuş gibi gördü ve kalbi şok oldu." (s. 235)[4] Bu arada, kelebekler kozada geçen bir evreden sonra, özgür kalarak "hayata yeniden gelmeyi" simgeliyordu. Bu düşünce, 1956'da Sovyetlerin (onu rahatsız eden) Macaristan işgalinden ve Stalinist yandaşlarla yaşadığı anlaşmazlıklardan ve sonunda Fransız Komünist Partisi'nden (PCF) sürgün edilmesinden ("j'ai quitte le Parti par la gauche," övünmek hoşuna gidiyordu) sonra *La Somme et le reste*'yi yazan Lefebvre'yi çok etkilemişti. 1973'te *La somme et le reste*'deki güncellenmiş bir önsöz yazdı. "Bu kitap"

> yeniden kazanılan özgürlük ve mutluluktan bahseder. Boğucu bir yerden kaynaklanan politik baskıdan kurtulan bir insan, yeniden yaşamaya ve düşünmeye başlar. Uzun süre saklanan bir nefes alamama, sanrı ve hayal kırıklıklarından sonra...ona bakın: Uçurumdan sürünerek çıkar...Derinlerden ve ağır baskılarla biraz düzleşen yüzeylerden tırmanır. Güneşin altından nefes alır, kendisini açar, kendisini gösterir ve yeniden canlanır.[5]

(4) Bir gece batıl inançları gereği Meme'nin "çıplak ve tutkuyla titrer halde" onu beklediği banyoya girmeye çalışan, bir muhafız Mauricio'yu vurdu. Omurgasına saplanan bir kurşun onu hayatı boyunca yatağa mahkûm hale getirdi. Yalnızlık içinde, "ona rahat yüzü göstermeyen anılardan ve sarı kelebeklerden dolayı ızdırap duyarak yaşlılıktan öldü." (s. 238).

(5) Henri Lefebvre, *Le somme et le rest*, Belibaste, Geneve, 1973, s.11.

Yıkıcılık Belirtileri, Ruhsal Huzur

32 silahlı ayaklanma boyunca bile, Albay Aureliano Buendia'nın gerçekten tek düşlediği atölyesinde küçük Japon balıkları yapmak ve Macondo'ya huzurlu bir köy havası vermekti. Kasabaya huzur getirmeyi başardığında, albay küçük dağınık Japon balıkları toplayarak saatlerce babasının ona öğrettiği simyayla ilgilenmişti. Yaratıcısı, "Sadeliğin üstünlüğünü, ayrıcalığını anlayabilmesi için otuz iki savaş çıkarması, ölümle bütün anlaşmalarını bozması, ün denilen pisliğe bir domuz gibi bulanması ve tam kırk yıl yitirmesi gerekmişti," (s. 142) der. Albay, atölyesinde artık politikadan konuşmak istemiyordu: Bundan böyle işi, eline geçirebildiği herhangi bir hurda altın zerresi, bozuk para ya da cezve ve tavayı eriterek yarattığı Japon balıklarını sattığı küçük ölçekli işletmesiydi. İnsanların ilk başta kafası karışıyordu, korkulan bir savaşçının özverili küçük el sanatları dünyasına, küçük ölçekli imalata nasıl döndüğünü anlamıyorlardı. Birçoğuna göre, onun işi sadece zamanı boşa harcama, madeni altın paraları hassas balıklara dönüştürmek için eritmek biçiminde, "sinir bozucu bir kısır döngü," gibi görünüyordu. Aslında, albayı ilgilendiren iş yapmak değildi. Balıklar gençliğe özgü şiir tercihinin doğal bir sonucu, doğuştan gelen sanatsal yapısını geçekleştiren unsurlar haline geldi. Pulları birbirine bağlamak, gözlerine küçük yakutlar koymak, solungaçları kat kat yapmak, her bibloya yüzgeç ve çengel takmak için çok fazla yoğunlaşmaya ihtiyacı vardı, gün içinde "başını kaşıyacak zaman" kalmıyordu. "Sanatının gerektirdiği dikkatle" tükenen albay kısa sürede, savaşta geçirdiği tüm yıllara göre daha çok yaşlanmıştı. Ve buna rağmen, amansız yoğunlaşma, uğruna mücadele ettiği "ruhsal huzuru" ona bahşetmişti. (s. 166)

Ulusal kahraman olmadığı konusunda ısrarlıydı; kendisini sanatına adamış, anıları olmayan, kendi halinde bir sanatçı olduğunu söylüyordu. Bir gün, albayın annesi Ursula, birbirlerinden ayrı yapıda olan on yedi oğlunu babalarının atölyesin-

de bir araya getirdi; sahilin en ücra köşelerinden geldiler ve hepsi de Aureliano adını taşımaktan gurur duyuyordu. Albay oğullarının taşkınlıklarından çok hoşlandı ve gitmeden önce hepsine küçük bir süs balığı verdi, bu balıklar o farkına varmadan dünyadaki etkisinin ve devrim hareketinin bir simgesi olmuş, her yerdeki komplocu ve anarşistlerin sloganı haline gelmişti. Ancak, kısa süre sonra her bir oğlu hâlâ çok sayıda olan, kin güden, radikal liberalizmin Buendia mirasının tümünü yok etmek için komplo kuran gizli muhafazakâr güçler tarafından birer birer vahşice idam edildi.

Albay, insanların balıklarını süs eşyası olarak değil de tarihsel değeri olan bir nesne, geçmişin büyük bir önderinden, büyük idealinde kalan yadigâr diye aldıklarını duyunca, rahatsız olup balıkları satmaktan vazgeçmişti. (*Yüzyıllık Yalnızlık*'ın sonuna doğru, albayın ölümünden sonra, bir subay onun eski atölyesine José Arcadio Segundo ile girdi; subay odanın kokusundan, garip bir doğaüstü ışık tarafından uzun süre korunmuş bir ortamdan büyülenmişti. Eski bir tenekede, on sekiz tane tozlu ama bozulmamış balık buldular. Subay, José Arcadio Segundo'ya "İzin verirseniz, bir tane almak istiyorum," dedi. "Bir zamanlar bunlar ölüm işareti gibiydi, ama şimdi antika sayılırlar." Segundo balıklardan birini ona verdi. Gözleri bir çocuk gibi parlayan subay, balığı gömleğinin cebine koydu). Albay, gerçekten her gün iki tane olmak üzere Japon balıkları yapmaya devam etmişti ve onlardan yirmi beş tanesini bitirdiğinde, tekrar eritip tüm dikkatini vererek, herhangi bir şeyi ya da bir kişiyi, hatta kendisini düşünmeden gece gündüz çalışarak sil baştan başlayacaktı. Geri kazanabileceği her balığı eninde sonunda eritmeye çalışacaktı. Somutlaştırmakta, onların efsane ve politik yanılsamanın kırılma sembolleri olmalarını engellemekte kararlıydı. Cansız nesneler açgözlü koleksiyoncuların imrendiği antikaya dönüşürken, insan yapımı eserler, nefes almaya devam eden nesneler, yaşam sembolleri, somut emek –işin değil çalışmanın eserleri– olarak bütünlüklerini yitiriyorlardı.

Kelebeklerin Dolaştığı Yerler: Mekânın Politikası

Albaya göre, küçük Japon balıkları yapmak başka bir kavram olan, *zaman* ayırma, değişim değerinin tersine kullanma değeri yaratma anlamına gelseydi, o zaman kelebeğin şiir sanatı egemen olduğu *mekânın*, bir yerden başka bir yere arada bir dinlenerek uçuşarak, polen yayarak istediğiniz herhangi bir mekânın üstünde uçmanın gerçek bir şiir sanatı olurdu. Kelebek, tarihsel materyalizmin yönünü sanayi üretimindeki temelinden mekân üreten faaliyete, kent hakkına, bir şekilde hem kentsel hem de coğrafi olacak bir devrime çeviren Henri Lefebvre gibi bir Marksiste uyan bir semboldür. Elbette insan için kültürümüzde mekândan mekâna uçmak kelebeğe göre çok daha zordur. Çoğunlukla karşımıza duvarlar çıkar, bir yere girmemizi engellerler, içeri almazlar, bizi başka bir yere eylemden uzakta, nektar ya da polenin pek olmadığı yer ve mekânlara gitmek zorunda bırakırlar. Gerçekten, mekânın kendisinin metalaştırıldığı, spekülasyon yapılacak, alınıp satılacak, kiralanacak, tekel kurulup sömürülecek, parçalara ayrılıp yeniden şekil verilecek bir ticari ürün haline geldiği bir kültürde yaşıyoruz. Günümüzde, kelebeğin özgürce hareketi mevcut gerçek değil, insanın idealidir.

Geçtiğimiz birkaç yılda, mekânlarımızın, özellikle kentsel mekânlarımızın başına garip şeyler geldi. İnsanların eskiden halkın içinde birlikte dolaşıp vakit geçirdikleri mekânlar, sürekli olarak müşterilerin özellikle varlıklı olduğu özelleştirilmiş yepyeni alanlara dönüştürüldü. Bir zamanların dökülse de düzgün karışık mahalleleri homojen ve nezih hale getirilmiş, tümü aynı görünen, aynı giyinen, aynı şeyleri tüketen süper zenginlerden uzak eski sakinleri ve çoğu insan için maddi güçlerinin yetmeyeceği yerlere dönüştürülmüştü. Şehirlerimiz, gayrimenkul firmalarının ve finans kuruluşlarının, genç yönetici ve turistlerin, lüks hizmetlerin ve ihalede en yüksek teklifi verenlerin oyun alanları haline geliyor. Eskinin köhne endüstrileri iflas etmiş ya da deniz aşırı ülkelere, maliyetleri

daha düşük bir yere, daha kolay sömürülebilir bir yere gitti. Sanayi-sonrası bölgeler, insanları geçici olarak yeniden şekillendirirken, faturalarını ödeyebilmek için tümü birkaç işte çalışması gereken –komi, vale, garson, barmen, temizlikçi ve güvenlik görevlileri– güvencesi olmayan ve düşük ücret alan işçileri teşvik ederken, şimdi insanların mekânsal olarak yerini değiştiriyor. Burada bir mekândan kaçınmak, zaman çalmakla, insanların yaşadıkları ya da yaşamaya maddi güçlerinin yettiği yer ile tıkalı trafikte yolculuk yapmak ya da çoğunlukla yayan çok uzun yürüyüşler yapmak biçiminde saatler harcayarak hâlâ iş bulabilecekleri yer arasında giderek büyüyen ayrılıkla eşit sayılır. İnsanlar bu kadar az bulunur bir şey yapmak için asla bu kadar çok yol kat etmemişti.

1960'ların sonunda Lefebvre, yirmi birinci yüzyılda Marksistlerin analiz ve mücadelesinin asıl bağlantı noktası olarak fabrikaların yerini şehirlerin aldığı konusunda oldukça kararlıydı. Şehirler, bir yandan sermaye birikiminin, öte yandan örgütlü isyanın önemli merkezleri haline gelecekti. Lefebvre, "Nasıl ki sıradan insanlar sömürülüp işten çıkartılıyorlar, yaşadıkları yerde de sömürülüp işten çıkarılacak," diyordu. Düzgün sözleşmeli ve kazançlı, düzgün ücretli işlerden fiziksel uzaklaştırılma, düzgün mahallelerden, düzgün kira ve hizmetlerden fiziksel uzaklaştırılmalarıyla "tamamlayıcı" olacaktır. Liberalizm eskiden artık değeri insanları işyerinde sömürerek elde ediyordu; neo-liberalizm şimdi payını insanları yaşam alanlarında mülklerini elinden alarak, ortak alanlara el koyarak, şehir merkezlerimizi yeniden kendilerine mal ederek kazanmaktadır. Lefebvre'ye göre, bu nedenle yeni bir Marksist hümanizm, onun deyimiyle militanca bir silâhaltına alınma "çağrısı ve isteği" gibi ortaya çıkacak yeni bir hakka, ortak alanlar hakkına, şehir hakkına dayandırılmalıdır.[6]

(6) Karş. Henri Lefebvre, *Le droit à la ville*, Éditions Anthropos, Paris, 1968, s. 120.

Lefebvre bize bunun sözde kalmayacağının güvencesini verir – hiçbir şekilde 1948'te Birlemiş Milletlerin Evrensel İnsan Hakları Beyannamesine dayanan yaptırımı olmayan haklara benzemez; ne de basit bir seyahat etme, ne anılar hattında bir turist gibi dolaşma, yerinizden edildiğiniz şehirde günün tadını çıkararak seçkin hale getirilmiş eski kent merkezinde boş boş bakınma hakkıdır. Lefebvre, bu hakkın, sadece dönüştürülen ve yenilenen kent yaşamı hakkı, yenilenen bir merkeziyet hakkı olarak formüle edilebileceğini söylüyordu. Merkeziliği, medeniyeti, dinamik bir özü ve yaşanan anlarla, büyüleyici tartışmalarla dolu, canlı, halka açık bir forumu olmayan bir şehrin değişim değerinin mantığından kopamayacağına inanıyordu.

Şehir hakkı, büyülü bir şekilde mekân hakkını, toprak hakkını desteklemelidir, çünkü bunların hepsi insanlara kendilerini olumlama ve kendini aşma hakkı sağlar. Dahası, bu mekân hakkı, yaşam alanı ve geçim hakkına eşdeğerdir. Dünya genelinde kırsal alandaki milyonlarca küçük arazi sahibi, her yıl büyük tarımsal işletmelerin, tarımsal ihracat firmalarının gelişmesiyle topraklarından çıkarılmaktadır. Bu insanlar kendilerini doyuracak olanakların yanı sıra biraz para da kazandıracak araçlardan yoksun kalır; iş aramak için iş imkânlarının giderek yok olduğu kente, maddi güçlerini yetmediği ya da anlamadıkları bir yerleşim alanına göç eder. Bu nedenle, insanları neredeyse bir nefeste yutup atan, eskiler ile onların benzeri yeni gelenleri birbirlerini kent dışında, toplumsal marjinalleşme alanında, dünya üzerindeki çeşitli duyarlı kentsel bölgelerde benimsemeye zorlayan acımasız bir mülksüzleştirme diyalektiği gerçekleşir.[7] Daha az alana ve daha az hakka sahip ola-

(7) ZUS, *"Hassas Kentsel Bölgeleri"* sorunlu mahalleler, nüfusun hassas olduğu "hassas" bölgeler için Fransızca daha az incitici bir terimdir. Bu terim genellikle, 4,5 milyon Fransız'ın yoksulluk, işsizlik ve güvencesiz işle karşı karşıya olduğu çevre banliyölerle eşanlamlıdır. Fransa'da ZUS bölgelerinde 15 ile 24 yaş arasındaki insanların resmi işsizlik rakamı yüzde 41,7'ye dayanmaktadır; ZUS'ta yaşayan genç insanların çoğu hiçbir zaman sürekli iş bulamama gerçeğiyle karşı karşıya kalır.

rak karşılıklı iki arada bir derede saplanıp kalırlar. Tıpkı kapitalizmin iş yerindeki *soyut emek* sayesinde gelişmesi gibi, bu da *soyut mekân* üretimiyle, ofis blokları, lüks apartmanlar, alışveriş merkezleri, butikler, müzeler, küresel piyasaların oluşturduğu bir beton manzarayla büyür. Ve soyut mekânın egemen olduğu yerde, az sayıda kelebek dolaşır.

Japon Balıkları Yapmak: Zamanın Politikası

Albay Aureliano Buendia'nın boş zaman hakkı, ücretli emek olmadan çalışma hakkı için harcadığı uzun yılları hatırlamalıyız. Zamanını istediği gibi geçirme, bir şey yaratmakla uğraşma, kendisini sanatsal yönden olumlama, kendini ifade edeceği bir çıkış noktası bulma, yaptığı şeye, çalışma biçimine *ontolojik* olarak bağlı hissetme hakkı için mücadele etmiştir. İnsanların çoğuna göre, her gün işe gitmek, yaşamlarına düzen verir, geçirdikleri haftaları istikrara sokar, toplumla yakın ilişki kurmalarını, dış dünyaya karışmalarını ve kamusal varlıklar haline gelmelerini sağlar. Kültürümüzde "gelir getirmeyen iş" ya da özellikle ücretsiz iş alanı, küçümsenir. Bu, geleneksel olarak "ev-işi emeği", alanıdır, yani çocuklu birçok ev kadınının çok iyi bildiği, sadece sonu gelmeyen günlük ev işleri (ücretsiz) değil, özellikle banliyölerde ya da büyük şehirlerimiz çevresinde yaşayan kadınlar için eşit ölçüde tecrit, yalnızlık, sıkıntı ve ilişkileri koparma demek olan kadının yeridir. Bu nedenle, Marx'ın *Grundrisse*'deki mutluluk saçan çalışma zamanını azaltma düşü, sosyalliği yaratan, destekleyici yapıları olan ve özerk işbirliğinin yanı sıra özerk etkinliği de teşvik eden bir mekândan, sosyal ve fiziksel ortamdan tasarruf edilen bir boş zamanla sonuçlanmak zorunda değildir.

Albayın bir şekilde tatmin olmaya ihtiyacı vardı, eski günlerinde yaptığı savaşçılığın yerine iş olarak başka bir şey koyması gerekiyordu. Düzenli yaptığınız işten ayrılırsanız, her gün yaptığınız işten vazgeçersiniz, yerine ne koyarsınız? Boş bir günü nasıl doldurursunuz? Burada, biraz farklı bir biçimde

yine olumsuzluk sorunuyla, yani barış yerine savaşı daha iyi yapabilen, yeniden yaratmak yerine daha iyi tepki verebilen, savaş kazanılır kazanılmaz zamanı doldurmak için yeni etkinlikler önermek yerine reddetmekte daha becerikli, *hâlâ savaşırken huzurlu faaliyetlerde bulunmanın mümkün olduğunu* anlayamayan Marksistlerle karşılaşırız. Avrupa solunun bazı fraksiyonlarının son on yılda sürdürdüğü bir taşla iki kuş vurmaya çalışma savaşı, ücretli emeği , "sosyal gelir" ya da "geçimlik gelir" ile değiştirme savaşıdır. Gorz, Hardt ve Negri gibi savunucuları, sosyal gelirin *işçiler* yerine *vatandaşların* gereksinimlerini karşılayan bir gelir olduğunu iddia ediyorlardı. Bu, mesleki durumlarından bağımsız olarak elverişliliğine ve çalışma istekliliğine bakılmaksızın her kişiye, çok isterse herhangi bir yerdeki huzurlu atölyesinde küçük Japon balıkları yapmasını sağlayacak bir geliri taahhüt eden basit, koşulsuz bir gelirdir. Sosyal gelir, basitçe şu anda, sizi işyerinde gereksiz hale getiren, neredeyse hiç çalışmayan az sayıdaki insan için büyük kârlar yaratarak üretimde sizin üstünüzden kazançlar sağlayan, otomasyon ile sabit sermayenin canlı emeğinizin yerini aldığı dünya gezegeninde yaşayan bir insan olarak sizden kaynaklanan bir ödenektir. Bundan dolayı, gereken üretim sadece sınırlı miktarda bir emeği ve çok az gerçek çalışma zamanı kapsadığı zaman size ödünç verilen zamanı *geri ödeme* biçimidir.

Sosyal geliri savunanlar, bunun işsizlik tazminatının ikamesi olmadığına dikkat çeker: Sosyal gelire ihtiyacı olduklarını gösteren bazı kişilere devlet tarafından azar azar verilen telafi bedeli değildir. Ödenen tutar ne bağımlılık yaratmak ne de sosyal dışlanmayı ele alan bir güvenlik ağı oluşturmak için tasarlanacaktır. Bunun yerine, boğaz tokluğuna geçinmek amacıyla ücretli iş bulmanın yarattığı sıkıcı zorunluluk ve psikolojik stresi gidermesi için özerkliği desteklemeli, büyük miktarda yeni, yaratıcı etkinliğin yanı sıra bireyin kendini aşmasının tetiklenmesine de yardım etmelidir. Onlara bağış olarak değil hak olarak tanınan asgari geçim ücretleri garanti

edildiği için insanlar riskler almayı, yaşamlarında denemeler yapmayı göze alabilir. Elbette, bu geliri yarı zamanlı çalışmayla artırmak isteyenler, canı gönülden böyle yaparlar; buna rağmen, genellikle sosyal gelir, insanların yaratıcı eğilimlerini açığa çıkarmak, insanları önceden bildiğimiz gibi iş yükünden kurtarmak için tasarlanmış sosyal kâr payıdır. İnsanları eski ücretli işçi alışkanlıklarından, eski çalışma saplantıları ve korkularından bunların yerine yeni bir boş zaman kuralı, son derece ciddi küçük Japon balıklar yapma uğraşısı yaratarak uzaklaştıracaktır.

Bazı solcular, üretkenlik yanlısı –kapitalist ya da eskinin komünist olsun– mantığın etkileyici biçimde çöktüğü bir dünyada zaten *gerçekçi* bir seçenek olan sosyal gelirin günümüzde pratik politika etkililiğini kanıtlayarak uygulanabilirliğini göstermeye çalışmıştır. Sosyal gelir savunucuları, kademeli gelir vergileriyle, Katma Değer Vergisinde düzenlemelerle, üstelik içinde yüzde 1'den daha az bir para cezasının her yıl dört milyar dolardan daha fazla vergi toplayabildiği finansal işlemlere uygulanan Tobin verigisi gibi çeşitli mali tedbirlerle yeterli miktarda paranın elde edilebileceğini söylüyorlardı. Bu tür stratejiler hükümetleri çok geç olmadan, toplumumuz tamamen dibe vurmadan devleti hazır hale getirmek, hemen eyleme geçme baskısı yapmak için gerekli adımları atacak kaynaklarla donatabilir.

Öyle bile olsa, insan, sosyal gelir düşüncesinin burada sosyal reformu ya da sosyal onarımı temsil edip etmediğini haklı olarak sorabilir. Bu, başarısız bir kapitalist sistemi dönüştürmek mi yoksa kurtarmak anlamına mı gelir? Kapitalizm bünyesindeki bir sosyal ücret, işsizlik tazminatının ikamesi sınıfına yükseltilmeyecek midir? Dahası sol, sosyal gelirin etkililiğini kanıtlayarak, şu anda nasıl elde edilebileceğini göstererek, önemli deneyimlerini hesap tablolarının ve maliyet-kazanç analizlerinin diline dönüştüren kendi rakam oyunlarında kapitalistlere görev vermek ister. Bu solun saldırı halinde olduğu-

nu mu yoksa aslına sakınan bir savunma stratejisi kullandığını mı gösterir? Sol neden devletlere ve şirketlere net kârlarını kaybetmeden, riske atmadan, oyları kaybetmeden borçlarının tamamını ödeyecek gücü olduğunu kanıtlama ihtiyacı hisseder?[8]

Her duyarlı insanın, devlet ile sermayenin zoraki ödeme yapacak mali gücü olduğunu bildiğini söylemek gereksiz. Herkes sosyal bir gelirin mümkün olduğunun, mevcut iş mantığımızda ve verimlilik paradigmamızda değişimin gerekli ve kaçınılmaz olduğunun farkındadır. Burada sorun savunucu ekonomi değil, bir düzen kurma, bireysel ve kolektif mücadele, *şimdi* boş zaman yaratma, *şimdiyi* deneyimleme konusu olan saldırgan ekonomidir. Sadece böyle bir etkin, yaratıcı rota sayesinde, insanlar artık kim olduklarını, aslında değerlerinin ne olduğunu ve ne kadarını geri alabileceklerini keşfedecektir: İşletmeler herhangi bir şeyden zorlanmadıkça asla vazgeçmeyecektir. Ama işte yine başka bir sorun, belki *en büyük* sorun olan sosyal gelir tartışmasıyla karşı karşıyayız. Devletle ilgili tüm korku ve nefretlerini (haklı olarak) dile getiren ve komünizm idealleri devletten (göreceli değil) *mutlak* bir özerklik talep eden özerk solcuların, her nedense devletin günlük yaşama sadece gizli bile olsa dönmesine izin vermek istemesi çoğu insana garip gelecektir. Bir yandan devleti parçalamayı, bunaltıcı denetimini, baskıcı aygıtını bozmayı dilerler, buna rağmen öte yandan devlette reform yapmak, devletin herkesin yardımına koşmasını, sosyal bir gelir planlayıp sağlamasını isterler. Devletin sömürücü olduğunu duyarız (ve biliriz), neo-liberal

(8) Gorz bu tür oyalanmanın tehlikesini de sezinler. Belçikalı politik filozof Philippe Van Parjis'in "Why Surfers Sould be Fed?" (*Philosophy and Pulibc Affairs*, No, 20, 1991, s. 101-31) makalesine cevap olarak, ona hitaben yazdığı liberal koşulsuz bir temel gelir olgusunu özetleyen bir mektupta, Gorz şöyle yazıyordu: "Neden bu düşünce çizgisi bende belli bir rahatsızlık uyandırıyor? Çünkü buradaki tartışma cebirimsi mantık düzeyine dayanır ve adalet sorunları buna indirgenemez. Adalet olası her rasyonelleştirmeden önce gelen normatif bir idealden başlar. Normatiften mantıklı ve adil bir biçimselleştirmeye yön değiştirebilirsiniz, ancak mantık rasyonelleştirmesinden başlayıp sonra ters yönde ilerleyemezsiniz." (Phillippe van Parjis, "De la sphère autonome à l'allocation universelle," Cristopher Fourel (editör), André Gorz: *un penseur pour le XXIe siècle*, La découverte, Paris, 2009, s. 173.)

sermayenin temsilcisidir, çağdaş kapitalizmin "serbest" piyasa hareketlerini kolaylaştırır, buna rağmen devlet aniden ve bir şekilde tam zamanında yetişir, tüm sıradan insanların bakımını üstlenerek, sosyal yönden sorumlu hale gelir. Bu, pek anlam ifade etmez. Bu devlet nasıl gerçekleşecektir? Kimin devleti olacaktır? Bu, sosyal geliriyle toplumsal dönüşümün başlangıcı, özgürleştirici bir devlet midir yoksa sosyal ücret özünde geleceğe ait bir komünist devletin ilk eyleminin başlangıcı mıdır? Hangisi olursa olsun, özerklik yanlılarının birbirine zıt iki şeyi aynı anda nasıl isteyebileceklerini, devletten kendi geleceklerini belirleme hakkı için gerekli olanakları sağlamasını talep ederken aynı anda kendi sınırsız geleceklerini belirleme hakkına nasıl başvurabileceklerini anlamak zordur. Bu sosyal gelir politikasının, devrimi ya da reformculuğa fırsat verecek bir devrimi sağlayacak bir reformculuk biçimi olup olmadığını bilmek zordur.

Sosyal gelir üzerinde süren tartışma, özellikle sürdürülecek diğer birçok anlamlı, ciddi mücadele ve kampanyalar olduğundan muhtemelen kusurlu ve oldukça boştur. Günümüzde dünyayı değiştirmek isteyen zeki, ilerici ve politik yönden bilgili insanlar, az sayıda Marksist bile olsa, hepsi de, gerçekten sosyal değişiklik sağlamak için, işlerin yaptırılması konusunda kapitalist devletin, yardımdan çok engel oluşturduğunu bilir. İnsanlar devletin herhangi bir şeyle eksikliklerini giderecekle-rine güvenemez: Politikacılar ya rüşvetle elde edilir ya da kariyerlerine zarar vermekten korkar; içlerinde zihinleri parlak reformlar ve yeni görüşlerle dolu olan iyi niyetliler bile, "demokratik" siyasi süreçte nadiren bir yere varır. (Guy Debord'un 1988'deki bildirisi hâlâ geçerliliğini korumakla kalmaz, belki kulağa daha da mantıklı gelir: "Çağdaş Avrupa'da ilk kez, hiçbir parti ya da fraksiyon önemli herhangi bir şeyi değiştirmek istiyormuş gibi davranmaya bile çalışmıyor.")[9]

(9) Debord, *Comments on the Society of Spectacle*, s. 21.

Özerk olmak, Büyülü Marksizm tezi sunmak, bu nedenle yaşamda bazı yeni denemelerin, bazı yeni kolektif ilişki ve bağlılıkların, yeni dayanışma ve vatandaşlık biçimlerinin, devlet yardımları olmadan gerçekleşmesi ve devletin müdahalesine kapalı olması gerekeceği anlamına gelir. Neo-liberal devlet bize gün boyunca boş zaman şöyle dursun, günün belli bir saatini asla bırakmayacaktır. Son analizde, hâlâ endişe eden bizlerin, bu boş zamanı yaratmak için kendimizden, kolektif hayal gücümüzden ve işbirliği kapasitesinden, yaşamsal güçlerimizden başka güveneceğimiz hiç kimse ve hiçbir şey yoktur. Zaten devrimin hiçbir zaman televizyonda yayınlanamayacağını, asla finanse edilmeyeceğini de biliyoruz.

Bir Kelebek gibi Süzülmek: Toprağı Geri Almak

Kelebekler, kentlerimizde ve kırsal alanlarımızda yaşayan, güvencesi olmadan çalışan ve toplumdaki konumları sürekli belirsiz ve marjinal olan erkek ve kadın kitlelerine, başka bir kavram olan *gezgin* göreli artık nüfus anlamı verir. Bunlar, bir Büyülü Marksizm politikasının sıradan üyelerinin yanı sıra yeni öncü birliği de olacak uçan kelebeklerdir. Ve diyalektik dövüş ve kaç tepkilerinin önemli mekânları çok fazla fabrika ve sanayi işletmesi değil, dev şehirlerimizin sokakları, caddeleri ve gecekondu semtleri, kırsal bölgelerimizin köyleri, büyük çiftlikleri ve ormanları olacaktır. Bu çeşitli insanların yolları alanlar içinde bir yerde kesişip birbirlerine karışacaktır; katı bir belirleyici temel ya da bariz bir önderlik olmadan hâlâ kurulma aşamasında olan İmgesel Partiye ait olacaklardır, farklı yöntemler ve dillerle bir kent hakkı, içinde kendilerini buldukları, ayrıldıkları, kendilerine ait olan toprağı kontrol etme hakkı ileri süreceklerdir. Çalışma yöntemleri, iyi yapılandırılmış bir örgütlenmeyi gerektirmeyeceği gibi, bazı resmi kurumlar aracılığıyla (en azından başta) görüşme anlamına da gelmeyecektir. Bunun yerine, onların eylemciliği *doğrudan* olacaktır ve hem doğru hem de etkili sözlerle aktarılan iletişim

araçları sanal olduğu kadar gerçek de olacaktır. Kelebeğin kanat çırpışları önlenemeyecektir ve taşıdığı polen neredeyse taze bir esintinin olduğu, ılık bir rüzgârın estiği her yere yayılacaktır.

Bu artan kelebek nüfusu, her yerde bulunmakta ve sayıları artmaktadır, safları genişlemektedir; olabilecek, beklenen kaygı verici işaretleri yaymaktadır. İnsanlar çok fazla baskıdan sonra kozalarından dışarı çıkar, kalıcı krizin harabe ve enkazında yeni beklentilerle yeni hayatın içinde nefes alır. Eskiden yaptıkları gibi daha fazla ücret istemezler ya da işe devam etme isteğini bile dile getirmezler; yeni eylem çağrıları repertuarına sahiptirler: "TOPRAĞI GERİ ALALIM"..."KENT HAKKI"... "ÖZYÖNETİM HAKKI"... "ÖZERKLİK HAKKI." Katılımcılar, gelişmiş kapitalist ve üçüncü dünya ülkelerindeki (çoğunlukla açıkça coğrafi olmak yerine sosyal olan ve aynı bölgede birbirleriyle bir arada var olan dünyalar) yetersiz ve aşırı kullanılmış toprağa, boş binalara, açık işlere, terk edilmiş köylere ve yağmalanmış mülklere kitlesel işgaller düzenler. Sermaye tarafından yeniden elde edilip bozulan ve devlet tarafından kamulaştırılan, ellerine geçirdikleri herhangi bir yer ya da mekân için mücadele edip uğraşır.

Alt tabaka üyeleri, bir işçi sınıfının sınırlarının, seviyesiz proletarya artıklarının, sabit herhangi bir şeyin dışında, toplumun çeşitli katmanlarından, alt orta sınıftan, yoksul katmanlarından ortaya çıkar, çünkü bu insanlar tepki verip kendilerini yeniden yarattıkça kimlikleri sürekli değişir. Safları, öznellikleri her nasılsa mekânda nesnel bir biçimde var olan, kişinin kendi yerinde sahip olduğu kolektif bir arzuyu aktaran çalışan ve çalışmayan insanları kapsar. ABD'de "Toprağı Geri Alma" hareketi küllerinden doğan bir Anka kuşudur. Şimdi ulusal bir kampanya olan, Toprağı Geri Alma ilkeleri ve tutkuları oldukça evrensel ve uluslar ötesidir: Boş kamu arazisini, ipotekli olduğu için sahibinden geri alınmış evleri ve henüz terk edilmemiş sağlam evleri belirleyen, evsiz insanların yanında müte-

vazı ücretlerle çalışan insanları da buralara yerleştiren, en çok ihtiyacı olan, mülksüzleştirilmiş insanlar için toprağı özgürleştiren ve konut güvencesi veren tabana dayalı örgütlerdir.[10]

Emlak piyasası çıkış yaptığında, kentsel değer kazandırma eğilimi Amerika'nın bir ucundan diğerine aynı şekilde arttı; kiraları ve emlak değerlerini birdenbire yükseltti. Kriz çıkıp spekülasyon balonu patlayınca, bankalar aşırı şişmiş borçların ödenmesini istedi ve müteahhitler inşaatları durdurdu; lüks binalar tamamlanmadı ya da boş kaldı ve evlere el kondu. İpotek fiyaskosu kısa sürede Amerika'da bulaşıcı bir etki gösterdi. Aynı zamanda insanlar işlerinden kovulurken, bankalar mali destek verilerek kolaylıkla kurtarıldı. Bu nedenle, Toprağı Geri Almanın amacı, ne eskinin basit reformculuğu ne de sadece hükümete daha çok kamu binası, daha düşük maliyetli evler inşa etmesi baskısıdır, daha çok yeni bir toprak ilişkisi, yeni bir reform hareketi, yeni bir radikal ve olumlu insan hakkı yaratmaktır. Bu yüzden, "geri alma" aynı zamanda çekilmek demektir; insanlara eski biriktirme ve kaybetme yöntemlerinden bıkkınlık gelir, kendi yeni yöntemlerini keşfetmek isterler. Ve kampanyaya katılanlar, hükümetin üstesinden gelinmesi gereken sorunun ayrılmaz bir parçası olduğu konusunda oybirliğiyle hemfikirdir.

Bu arada, "Kent Hakkı", tıpkı Lefebvre'nin beklediği, uzun süre önce düşlediği gibi küresel bir ses ve talep haline gelmiş-

(10) "Toprağı Geri Alma" hareketi, bir avuç eylemci ve evsizsin Umoja (Birlik) adlı kendi kendini yöneten bir gecekondu mahallesi kurarak kamuya ait boş bir arazinin kontrolünü ele geçirdiği Miami'de, 2006'da başladı. Köy, atılan kontrplaklardan, ambalajlarda kullanılan paletlerden, metal çatı parçalarından ve mukavva kutulardan inşa edildi ve 53 yerinden edilmiş sakin için ev yapıldı. Gizemli bir yangın çıkıp kül etmeden önce, köy altı ay dayandı. Buna rağmen, bu eylemler, bir yandan kentsel değer kazandırma, yağmacı krediler yoluyla sermaye yatırımına, öte yandan ipotekli evlere haciz konulması, terk etme ve yeniden sahip olma yoluyla sermayeden yoksun kalmaya karşı karşı daha büyük bir kampanya başlatarak ve mali paketlerin açılmasını ikna ederek ülke çapında izleyicilerin sempatisini topladı. Toprağı Geri Alma, eylemci Max Rameu'nun rol aldığı ve Miami işgallerinin ve tahliye savunmalarının başarılarını vurgulayan Michael Moore'un son filmi *Capitalism: A Love Story*'den ek destek aldı.

ti. Artık, gezegenin resmi olmayan bir tüzüğü olarak, küresel kent hakkı, vatandaşları için herhangi bir şehir hakkı hızla yerleştirilen radikal "RTTC" kısaltmasına sahiptir. RTTC, aynı zamanda Here Comes Everybody (İşte Herkes Geliyor) (HCE) anlamına da gelen –James Joyes'un romanında dediği gibi– potansiyel olarak yeniden canlandırılan bir solun kısaltmasıdır,[11] çünkü bu dünyanın her yerinde kaldırılan bir pankarttır; işlerin bozulması ve yaşam mekânı hamlesinin her yerdeki etkileridir. RTTC, herkesin aslında gelip bir şekilde biçimlendirildiği sosyal ortam olan kentsel gezegenimizin baş harfleridir. Yine ABD'de, RTTC ittifakı neo-liberal ekonomik politikaların "zayıf" işletmelerin yanı sıra zayıf "kentler" yarattığının da farkında olarak, "rasyonelleştirme" ve "özelleştirmenin" sadece işi etkilemekle kalmadığını, günlük yaşamın tüm yönlerini de bozduğunu bilerek, üretim ile yeniden üretim, konut eylemcileri ile güvencesiz hizmet işçileri arasında köprüler kurar.

Sonuçta, sabit sermaye ve canlı emeğin işten çıkarılarak azaltılması yoluyla zayıf üretim, "zayıf kentleşme" olarak etiketleyebileceğimiz kısmen yeni bir kent sürecine mali destek sağlar. Zayıf kentleşmede bir şehir aktif biçimde küçülür, başarıları genellikle rekabetle, bütçeyi dengeleme, verimli çalışma, minimum maliyetle hizmet sunumunu en yükseğe çıkarma kapasitesiyle bir ticari şirket konumunu üstlenir. Kamu hizmetlerinin, işgücünün sürekli düşük ücret aldığı, aşırı ve geçici çalıştırılan üçüncü kişilere gördürülmesi, ücretleri kırılan hizmet işçilerine teklif edilen sözleşmeler yoluyla maliyet kesintileri, kent yönetimleri ile ulusal hükümetlerin paraları, insan eliyle oluşturulmuş ortamda hepimizin çevresinde bulu-

(11) Karş. James Joyce, *Finnegans Wake*, Faber and Faber, London, 1966, s. 42: "Büyük gerçek tarihi tarihten sonra el yazmalarının mezardan çıkması, bugüne kadar H.C.E kısaltmasını taşıyan Haromphrey ve dostları tarafından paraf edilmişti. O örnek niteliğindeki mektuplara İşte Herkes Burada takma adı olarak anlam veren halkın keyifli bir dönüşüne eşitti. Herkesi her zaman kendisine eş gördü; onun için herkes kendisiyle aynı değerde, her evrenselleştirmeye layıktı.

nan ücretli çalışanlardan işverenlere, işçilerden finansçılara, canlı emekten ölü emeğe aktarmasını sağlar. Kamu hazinesinden yapılan tasarruflar, sübvansiyonlarla ve tatilde ev kiralamakla özel sektörün kentsel alan, yani çok iyi bilinen ofis binaları, alışveriş merkezleri, marinalar, sahil şeridi düzenlemeleri, lüks konut ve stadyumlar, Olimpiyat köyleri ve gösterişli mimariden oluşan beton yığını inşa etmesine aktarılır. Bu yüzden, güvencesiz canlı emek sömürüsünden, kelimenin tam anlamıyla mekânda her zaman katı değilse sabit biçimde yararlanılır.[12]

RTTC birliği, bu kadarın yeterli olduğunu, *geri almanın*, eskiden insanlara ait olanı geri isteme sürecinin işlediğini belirtir. "RTTC" kent caddeleri gibi burjuvazinin belli kesimleri için finansal bir cevher olan –mekân, temiz hava ve temiz su hakkı gibi– kamu varlıklarının, ortak malların, yağmalanma üstüne yağmalanma akıntısını tersine çevirmeye çalışır. Şimdi, kente dönmeyi, daha yüksek bir hakkı, mülksüzleştirmenin kaldırılması hakkını, ortak alanlara yeniden sahip olma, Hardt ile Negri'nin deyimiyle *milletler topluluğunun* yeniden halka duyurulma hakkını ileri sürer.[13] RTTC birliği, haklarla ilgili tartışma alanının yönünü tamamen farklı bir düzleme, daha normatif bir düzleme, belki daha Marksist bir düzleme çevirir. RTTC hareketinin haklar diyerek Birleşmiş Milletlerin Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nden farklı bir şey kastettiği oldukça açıktır. Bildirgenin 25. Maddesi "Herkesin gerek kendisi, gerek ailesi için yiyecek, giyecek, konut, sağlıksal bakım,

(12) Bkz. Andy Merrifield, *Diaelectical Urbanism*, Monthly Review Press, New York, 2002, özellikle Bölüm 4.

(13) Hardt ile Negri, metropolün halk yığınlarının geçmişine "bağımlılıklarına, acılarına ve mücadelerine" işlediği halde, geleceği için "olumlu ve olumsuz koşullar yarattığını," söylüyorlardı. "Biyopolitik üretim" çağında, "metropolün giderek artan ölçüde halk yığınlarının inorganik kurumları rolünü yerine getirdiğini" belirtiyorlardı. (Hardt and Negri, Commonwealth, s. 249.) Metropol, bu durumda haklı olarak yeni bir kentsel kamuya açık alanlar üretimi yerinin yanı sıra kentsel sosyal hareketlerin ve iş bazlı özerk politikanın verimli biçimde birleşebileceği yer olarak da anlaşılır.

gerekli toplumsal hizmetler de içinde olmak üzere sağlığına ve esenliğine uygun bir yaşam düzeyine hakkı vardır," der. Ancak bu arada iki koşuluyla 17. Madde "(1) Herkesin, tek başına ya da başkalarıyla birlikte mal ve mülk edinme hakkı vardır ve (2) Hiç kimse keyfi olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılamaz," der. Her iki madde de, kent hakkıyla ilgili bir tartışma için dikkat çekicidir. Yine de, bir Marksiste göre, bu iki hak doğrudan çelişkilidir. Burjuva anlamda çelişkilidir. Mal mülk hakkı yoksulu şehrin merkezindeki yerinden etse de, görünüşte hiç kimse mülk hakkından, böylece kent hakkından yoksun kalmamıştır. Herkesin yeterli barınma ve refah içinde yaşama hakkı vardır; ama mal mülk sahipleri hiç kimse onları mallarından mülklerinden yoksun bırakamayacağı için kendilerinde böyle bir evrensel hakkı reddetme hakkını bulurlar.

Bu çelişkinin Marx'ın *Kapital*'inin birinci cildindeki "İş Günü" bölümünde oluşturduğu çelişkiye bu kadar çok benzemesi çarpıcıdır. Kent Hakkı hareketinin Marx'ın bir "uzlaşmanın" olabileceği, kent hakkının sahnelenebileceğine ilişkin mantığına bu kadar çok uyması aynı şekilde etkileyicidir. Onun iş günü uzunluğu hakkında kapitalist ile emekçi arasında kurduğu yaklaşık dört sayfa uzunluğundaki diyalog, Marksvari politik düşüncenin çekirdeğini oluşturur ve "haklar" ile ilgili sorunların evrensel anlamının kurumlarda temel dayanağının olmadığını gösterir. Hatta herhangi bir ahlaki ya da yasal teze, kent hakları da dâhil, en başta *sosyal güç ve kimin kazanacağı* hakkında soru ve sorunlara duyarlı değildir. Marx, "Kapitalist, meta değişimi ilkesiyle ilgili tavrını takınır," diyordu.

> "Diğer alıcılar gibi, metasının kullanım değerinden olası en yüksek kazancı sağlamaya çalışır. Ancak, bunlar eskiden üretim sürecinin gürültüsü ve hiddeti içinde bastırılan işçinin sesini ortaya çıkarır. Size sattığım kullanım değerinden dolayı, maliyet değerinden daha büyük bir değer yaratan meta sıradan metalar yığınından farklılık gösterir. Bu yüzden satın alırsınız. Sizin açınız-

dan sermaye değerlenmesi olarak görülen şey, benim açımdan bir emek gücü harcama aşırılığı olarak kabul edilir."[14]

Marx sermayenin işçileri olabildiğince uzun ve sıkı, en fazla iş günü zamanında çalıştırarak emekten elde ettiği şeyin, işçilerin sağlıklarına ve iyilik hallerine zarar vererek "dayanıklılıklarını" azalttığını belirtiyordu. BM Haklar Bildirgesine göre, "Herkesin mal mülk edinme hakkı vardır" ve hiç kimse bu vazgeçilemez haktan yoksun bırakılamaz. Marx, BM doktrinine sıkı sıkıya bağlı kalarak, "Kapitalist hizmet alıcısı olarak iş gününü olabildiğince uzatma, iki işgününü bir iş günü yapma hakkını korur. Öte yandan, satılan metanın kendine özgü yapısının alıcı tarafından tüketimine bir sınır getirir," diyordu. Bu nedenle, işçi aynı şekilde karşılık verir ve de BM Bildirgesine bağlı kalan, "işçi işgününü belli bir normal süreye indirgemek istediğinde bir hizmet satıcı olarak hakkını korur."[15] Dolayısıyla, Marx, burada "hem eşit ölçüde değişim ilkesi mührünü" hem de eşit ölçüde BM'nin İnsan Hakları Bildirgesi mührünü taşıyan hakka karşı hak çelişkisi olduğu sonucuna vardı.

Ve buna rağmen, Marx'a göre "eşit haklar arasında *karar verici olan güçtür.*" Bu nedenle, haklar mücadelesi havadan bağışlanmış, mahkemeler aracılığıyla onaylanmış ya da ahlaken doğru olduğu için tanınan bir şey değildir, bunun yerine hakka sahip olmayanlar için alınan, mücadele ve baskı gerektiren bir şeydir. Böyle olunca, hiç kimse yerinden edilmiş ve sürgüne gönderilmiş kişiye, Kent Hakkı hareketi hakkını vermeyeceğinden dolayı kişi hakkı için mücadele etmelidir. Kent hakkı, pratik eylem, organize militanlık, kalıcı boyun eğme ve militan iyimserlik yoluyla zorla alınmalıdır. Eylemle, İşte Herkes Geliyor'un baskısıyla ve İmgesel Parti'nin gelişmesiyle Marksvari gerçeği yaratan, Marksvari bir hakkı elde eden tek araç budur.

(14) Marx, *Capital I*, s. 342.
(15) Marx, *Capital I*, s.344.

Zaman, Mekân ve Yurttaşlar Hakkında

Geri Alma ve Kent Hakkı, birlikte yeni patinaj alanları belirler: Çöken sözde katı sosyal biçimlerin ortasında patlarlar. Bu hareketler, sanayi-sonrası rahatsızlığın oluşturduğu küresel banliyölerdeki yaratıcı kurum ve yeni öznelliklerin köprübaşlarını sahiplenir. Bunda, yeni örgütlenme ve özerklik biçimleri, sadece mekânı geri almak değil, aynı zamanda zamanı kurtarmaya, zamanı geri almaya, siyasi olarak yaratmanın yanı sıra yeni sosyal hareketlerin oluşturulmasında boş zamanı politik olarak kullanmak yönlerinde de tasarlanır. İkili yön karşılıklı olarak pekiştirilir. Boş zaman politikası aynı zamanda politika ve politika yapmak için zaman sağlayabilir. Gösterdikleri yollar belirsizleşen ufuklarla sönük kalsalar bile, bu eylemler ileri giden yolun yerini belirler. (Kelebekler kesinlikle kutuplanmış ışık kullanarak uçar). 1995'den beri, yeni bir kaçış rotasına öncülük yapmış Fransa'dan ortaya çıkan bir program *Réseau de Citoyenneté Sociale* (Sosyal Vatandaşlık Ağı) adını alır, faaliyetlerini çeşitli "*Maisons de Citoyenneté Sociale*" ya da Sosyal Yurttaşlık Merkezleriyle yürütür. Başlangıçta sakıncalı mahallelerde kurulan bu merkezler, aslında ya emek piyasasından çıkarılan ya da emek piyasasına girme umudu bile olmayan genç insanların işsizliğini ele alan gençlik merkezleridir. Ancak, bu merkezler, normal devlet kurumları olmadıkları gibi, genç insanlara iş bulmayı, onları ücret emek öğütücüsüne sokmayı ya da geri döndürmeyi hedeflemez. Bunun yerine, genç insanların kendi etkinliklerini bağımsız bir şekilde geliştirebilmeleri için programlar, eğitim ve mütevazı mali destek sunarak işsizlerin kendi kapasite ve potansiyellerine olan güvenlerini yeniden kazanmalarına yardım edecek hayali projelerdir.

İlginç olan, "*Maisons des chômages,*" "İşsizlik Merkezleri" olarak başlayan şeyin, kısa sürede sayıları giderek artan riskli çalıştırılan *işsiz insanlar,* öğrenciler, emekliler ve hatta yasadışı göçmenlerle birlikte kısmen çalıştırılan genç kadın ve erkek-

lere yardım elini uzatıp bünyesine dâhil etmesidir. Kalitesini artıran, haklarından yoksun bırakmanın sadece ekonomik olmadığını iş yaşamının dışında sosyal ve politik yaşamı, toplumsal yaşamın tüm yönlerini de etkilediğini onaylayan proje, "Sosyal Yurttaşlık Merkezi" olarak yeniden adlandırılır. En yenilikçi merkezlerden birisi olan Tulouse Sosyal Yurttaşlık Merkezinde, politik yeniden güçlendirme ve özgürleştirilmiş iş konuları, özyönetim ve özerk kendini yönetmekten oluşan bir dayanışma ekonomisiyle ilgili tartışmayı beslemek ve fikirleri geliştirmek için tasarlanmış eğitici bir mekân, *L'académie du temps libéré* (Özgürleştirilmiş Zaman Akademisi), kurulmasına neden oldu.

Genç insanlarla toplantılar düzenleme, onlarla konuşma, pedagojik diyaloglar kurma, onların örgütlenmesine ve eşgüdüm sağlamalarına yardım etme, doğrudan politize olma ve vicdanileştirme eylemleri haline gelir: İnsanların vazgeçilebilir ve feda edilebilir emek gücü değil, boş zaman ekonomisinde yer alan sağlıklı yurttaşlar haline gelebileceklerini anlamalarını sağlarlar. Bu program, katılımcıları kendi başına farklı bir değer teorisi olan kendi emek piyasalarını yaratmak amacıyla emek piyasasına yeniden girmeleri için donatmaz. Program müdürlerinden birisi olan Anne Dreuille, "Sosyal yurttaşlık tüm şirket, sendika ve siyasi parti temsilcilik biçimlerini sarsar. Önemsiz, gücü az olan ya da vazgeçecek gücü olmayan insanları sömüren düşük ücretli işlerin doğruluğundan şüphe ederek ücretli istihdama dayalı tüm iş modellerini sorgularız. [Ancak] önemsiz işleri reddetmek de direnmektir. Başka bir şey yaratmak istemek, farklı biçimde çalışmak istediğimizin kanıtıdır" diyor. Dreuille'ye göre, projenin amacı her şeyden önce hem ideolojik hem de pratik olarak, bir sorunun "onaylanmasından" ona "direnmeye" yönelmektir; bu, işsiz insanların "işsizlik yaratıcıları" olarak gelişebilecekleri bir arayıştır.[16]

(16) Bkz. Anne Dreuille tarafından düzeltmesi yapılan çok ilginç koleksiyon, *Les aventuries de l'économie solidaire: entre reconnaissance et résistance: la quête de chômeurs-*

Asla sonu gelmeyen bir soru, "Neden çalışıyoruz?"dur. Bu soruyu kolektif olarak ele almak, ücretli emek, zaman harcayan soyut emek, boş zaman için pratik alternatifler bulmak, değiş tokuşu azaltmak, zaman sağlamak, yeni bir sosyal düzen içermek ve mekânı geri almak, kapitalist sistemi *topyekûn tasfiye* tehdidi altında bırakır. Bu durum şimdiye kadar gerçekleşseydi, uygarlığa herhangi bir bireyin hayal edebileceğinden çok daha hızlı boyun eğdirilirdi. Ya da bunu gerçekten hayal edebilseydik, gerçekten işe girişebilseydik. Böylesine bir dramatik saldırı bir zaman politikasının yanı sıra bir mekân politikasını da, eylemcilerin yeni bir Marksist kuantum yerçekiminde çift taraflı ajanlar, zaman yolcularının yanı sıra uzay yolculuğu adayları ve kahramanları haline geldiği iki çatallı bir radikal saldırıyı da kapsayacaktır. Bir kurtarılmış komünden diğerine, bir geri alınan zaman-mekân bölgesinden diğerine geçiş törenlerinde pasaport gerekmeyecektir. Ancak, İmgesel Parti kendi neo-komünist manifestosunda belirttiği gibi, "Bizim için önemli olan bölgeye sahip olmak değil, komünlerin yoğunluğunu, dolaşımını, dayanışmasını, yetkililerin tümü için anlaşılmaz, belirsiz hale gelinceye kadar artırmaktır. Bölgeyi işgal etmek değil, bölgenin kendisi olmak isteriz."[17]

Büyülü eylem, büyülü pratik, kendi zaman-mekân ilişkilerini oluşturmalı, kendi zaman-mekân sürecinin, kendi zaman ekonomisinin yanı sıra kendi mekân özyönetimini de yaratmalıdır. İmgesel Parti, "Her pratiğin bir bölgeyi...oyuncağın, sevgililerin, kargaşanın, çiftçilerin, kuşbilimcilerin ya da *avarelerin* bölgesine dönüştürür. Kural basittir: Belirli bir alana bölgeler eklendikçe, aralarında daha çok dolaşım olur ve iktidarın

---

créateurs, L'Harmattan, Paris, 2001. Alıntı sayfa 187'den yapılmıştır. Kitap projeye katılan genç insanların dokunaklı tanıklıklarına yer verir. Aynı zamanda, "Serbest Bırakılmış Zaman Akademisini" yeni bir potansiyel çalışma ilişkisi ve bir şekilde atık değer açısından "ekonomik harcanmayan" bir hayat biçiminin "embriyonik şekli" olarak değerlendiren André Gorz'un kısa bir önerisini de kapsar.

(17) *The Coming Insurrection*, s. 108, özgün vurgular.

onlarla başa çıkması zorlaşır," der.[18] Kısacası kendinden örgütlenme, kendi zaman-mekân ilişkilerini, onları karıştırıp bulanıklaştırarak, zayıflatıp ezerek, kendi bölünmesini, kendi tarlalarını, fabrikalarını, atölyelerinin yanı sıra elbette kendi kelebeklerini ve küçük Japon balıklarını da yaratırken onları atlayarak devletin haritacılığının, devletin çalışma saatlerinin üstüne ekler...

Minerva'nın Baykuşu ve Kara Büyü

Büyülü Marksizm herhangi bir tür rüya kitabıysa, geceyi tamamen silemeyeceğimiz; karanlığı yaşamadan, alacakaranlık çökmeden bir rüya göremeyeceğimiz bellidir. Kelebekler gündüz uçarılığımızı, uçan talihimizi, dilek imgelerimizi ve hayal kurma tutkularımızı dile getiriyorsa, Minerva'nın baykuşu karanlık arzularımızı, gecenin karanlığının verdiği güvence tarafından sarmalanmış bir gerçeği sembolize eder. Joycevari İşte Herkes Burada, her şeye rağmen kolektif gücünü, hortlakların, bilginin yattığı, ünlü Hegelvari bilge kuşun sessiz saldırısını yaptığı, sosyal teorinin griliğindeki grinin kendisini tekrar boyamaya başladığı yerde gece hayatının psişik köşe bucaklarında bulur.

Eğer Henri Lefebvre Marksizmin rengârenk kelebeğiyse, baykuşu ve Grand Dükü, eleştirel ve yaratıcı güçleri sadece alacakaranlık çökerken yerine gelen karanlıklar prensi Guy Debord'dur. Debord'un, rue du Bac apartmanı yakınında *Gösteri Toplumu Üzerine Yorumları*'nda taslağını yazdığı gibi, "1988 kara kış gecelerinde, Paris'in des Mission Étrangères meydanında bir baykuş durmadan öterdi...Ve Minerva'nın kuşuyla bu alışılmadık karşılaşmalar dizisi, şaşkınlık ve kızgınlık havası, en azından hayatımdaki tedbirsiz davranışlara ya da çeşitli anormalliklere gönderme yapmadı."[19] Debord baykuş-

(18) *The Coming Insurrection*, s. 108.
(19) Debord, *Panegyric*, s. 51.

lardan hoşlanıyordu ve onlarla, hepsi de ona bir şekilde ilham veren gizemlilikleri ve bilgelikleriyle, geceye ilişkin özellikleri ve melankolileriyle, Hegel tarafından kutsanmalarıyla özdeşlik kurduğu anlaşılıyordu. Yedi büyük cilde kadar ulaşan *Correspondence* adlı eserinde, Debord çoğunlukla baykuşların ötüşlerine gönderme yapıyordu. Auvergne'deki Champot kırsal alanında çekildiği inzivada, Gerard Lebovici'ye (8 Mart 1978) "her gece ormanda etrafımızı kuşatan Minerva'nın kuşunun ötüşünü duyan bir insan" diye yazıyordu. "Bilginin asla gelmeyeceğini düşünürsek, en azından çok uzakta bulunmadığını bilmek rahatlatıcı olur."[20]

Gece baykuşunun ve uçuşan kelebeğin birlikte olumsuzlayan ve yaratan yapısı, hem kötümser hem de iyimserdir, hem aydır hem de güneştir. Diyalektik antitezlerinde ve tartışmalı sentezlerinde, Büyülü Marksizmin eleştirel ve yapıcı güçlerini, olumsuzlayıp yaratan, küllerinden doğan Anka kuşunu, distopyadan doğan ütopyayı ifade ederler. Genç Debord, "Böylesi bir enkazdan, içine düşmeden, hangi kabul edilebilir cenneti çıkarabiliriz?" diye soruyordu.[21] Büyülü Marksistler bir toplumun resmini Matisse gibi göz kamaştırıcı ana renklerle ya da, Wilfredo Lam gibi, karanlığın her şeyi kapladığı Goya'nın karamsar tablolarındaki gibi çocuklarını yok etmeden zevk düşkünü tropikal yeraltı dünyasıyla nasıl yapabilir? Debord Goya'da, ışık değil, yalnızca yıldırım olduğunu biliyordu. Gecenin güvenlik anlamına gelmesi gerektiğini ve kişinin korkması gerekenin şafakla, gün ışığıyla aynı anda yaklaşan düşman olduğunun farkındaydı. Mefisto, Goethe'nin *Faust* eserinin birinci bölümünün sonlarında doğru şeytanla anlaşma yapan Faust'u uyarır. "Haydi, yoksa yok olacaksınız. Yeise kapılmaktan, kararsızlıktan ve boş konuşmalardan fayda yok. /

(20) Guy Debord, *Correspondance volume 5: janvier 1973 – éecembre 1978*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 2005, s. 452.
(21) Guy Debord, *Marquis de Sade a des yeux de fille*, Éditions Fayard, Paris, 2004, s.57.

Atlarım titreşiyor. Şafak gökyüzünde ilerler..." "Karanlık ne doğurdu? / Onu! Onu! Onu buradan uzaklaştır!"[22]

Ve gece *Büyülü Marksizm'in* üstüne çökerken, grinin içinde grinin kendi gölgeleri toplanırken, karanlığı uzaklaştırmanın, Marksizmin kendisini yadsımak, kara büyüsünü, şeytana gösterdiği yakınlığı her zaman daha belirgin olan sadece yıkıcı güçlerini değil temel yaratıcı güçlerini yok etmek demek olduğunu unutmayalım. Egemen sınıflar sürekli uzaklaştırmak, sürgüne göndermek, şeytan olarak suçlamak, yapay ışık ve iklimlendirilmiş havaya, yalanlardan oluşan sahte parlaklığa, yapay sterilliğe boğmak ister. Buna rağmen, kara büyülü Marksizmden bahsetmek, bizim içimizdeki belli bir "ilkel ruhu", herkesin içinde uykuda yatan belirli bir "doğal" kendiliğinden enerjiyi, terimin en geniş anlamında bir vahşilik ve bütünlüğü, *yaşamsal bir gücü* canlandırmak ve kullanmaya çalışmak demektir. "İlkel olanı" uyandırmak, ileri kültürümüzde, alevlenen tutkusunun yaygın refah ve maddi araç gereçler ortasında söndürüldüğü bir ruhta leke sürülen bir şeyi canlandırmaktır.

Bununla birlikte, bunu söylemek "ilkel kültürleri", Karayiplerin, Latin Amerika'nın ya da bu sözcükleri kaleme aldığım Brezilya'nın egzotikliğini somutlaştırmak değildir; aksine "ilkel düşüncenin" geleneksel yaşam biçimleri olan uzaklardaki insanlara özgü özel alan olmasının dışında hepimize uygun, şiirsel dürtülerinizi, birincil arzularımızı, radikal ruhumuzu tanımlayan bir duygu yapısı olduğunu belirtmek demektir. Andre Breton'un sömürge sonrası dehasının bir parçası, ilkelliğin karanlığının her insanda "içsel ses" olarak var olduğunu göstererek bunu onaylamaktı. 1943'te Haiti'de muhtemelen şimdi harabeye dönen yerde yaptığı konuşmada,

(22) Goethe, Faust, Anchor Books, New York, 1963, s. 421, Gretchen "O!O! Onu kov!" diye çığlık atar ve söz konusu "O" Mephisto'dur.

"Büyük sosyal ve manevi kriz dönemlerinde, ilkel düşünceyi sorgulamamızın, temel beklentileri, insanlığın tartışılmaz özgün beklentilerini yeniden keşfetmemizin kaçınılmaz olduğuna inanıyorum," diyordu.[23]

Hepimizin içinde ilkellik bulunduğu ve insanlar, hayvanlar, bitkiler arasında bir tür kozmik ilişki ve bazen şeytani bir ilişkiyi ima ettiği halde, aynı zamanda sevginin, dostluk ve yoldaşlığın duyusal, erotik, canlı ve neşeli uyumu içinde gündelik bir hediyedir. Örneğin, Haiti büyüsünün yaşayan ölünün, ölüme değil yaşamaya mahkûm, gözlerinde hayal gücü ya da kültürden yoksun belirsiz, donuk, neredeyse cam gibi, yirmi birinci yüzyılın bakışları olan bir varlığın göstergesi olduğu sürekli zombilerin, o mitolojik arketiplerin dolaştığı zenginlik ve bolluk toplumlarında buna nadiren rastlanır. Zombilerin en lezzetsiz gıdalar, unutkanlık ve duyarsızlık sisiyle beslenmesi, onların koşullarını, diğer zombilerin bize sona erdiğini söylediği bir tarihten sonra, 2010 civarında günümüzdeki yaşamımızı değerlendiğimiz genelleştirilmiş koşulu fark etmemelerini sağlamıştır, politik, ekonomik ve kültürel hayatını düzenlemek amacıyla başka bir şey keşfetmesi için tüm yaratıcı kapasitelerini genişletmiştir. Haiti büyüsünde bir zombinin onu tarlalarda çok çalışmaya zorlayan, işle ezen, en küçük bir bahaneyle kırbaçlayan efendisi tarafından acımasızca sömürülen bir yük hayvanı olduğu da gerçektir.[24] Haitili sürrealist şair ve romancı olan René Depestre, sömürgecilik ve kölelik tarihinin "insanlığın yaygın zombileştirilmesi süreci olduğunu," düşünüyordu.[25] Burada benim belirttiğim şey farklıdır: Şu veya bu şekilde bir rol değişiminin gerçekleşmesi, zombiye dönüşenlerin kendilerinin efendileri, şimdi donuk, yirmi birinci yüzyıl gözlerine sahip egemen sınıflar olması.

(23) Richardson'ın Breton alıntısı, *Refusal of the Shadow*, s. 23-4.
(24) Alfred Métraux, *Le Vaudou ha"tien*, Richardson'dan alıntı, *Refusal of the Shadow*, s. 26.
(25) Richardson, *Refusal of the Shadow*, s. 27.

Zombi döneminden, uykusuzluk salgınımızdan, büyülü arzu ve rüya imgelerine, yaşayan, sorun yaratan büyülü politikalar ve konumlar dünyasına sıçrama yapmak, tek kelimeyle *Büyülü Marksizm'in* asıl amacıdır. Bu, sinsice yıkıcı biçimde dolaşma, büyücüyü çağırma, başka bir gerçeklik alanına, bir Garcia Márquez romanındaki ya da bir Lam tablosundaki gibi ham, canlı ve olağanüstü bir gerçeklik alanına girme talebidir. Bu tablo, hezeyanlı sembolizmiyle, büyü motifleriyle, Kübist çok boyutluluğuyla, 2 metreye 2 metrelik dev imgesiyle New York Modern Sanatlar Müzesi'nin vestiyeri yakınında, ana sahnedeki yerini almayı beklemektedir.[26] Bambu filizleri ya da şeker pancarını anımsatan kıvrılmış kolları ve bacakları olan dört ya da belki beş şekil sizi içinizden çeker. Totemlere, görülen yarım aylara, Afrika masklarına benzeyen kıvrımlı vücut parçaları, kalçalar ve göğüsler, yüzler gözdağı verir. Palmiye yaprakları ve begonvil ağaçları ardında makasla saklanan eller, insan, hayvan, bitki ve çiçek âlemleri ile sokakları geri almak isteyen davulcu gibi uzaktaki bir davul ritmini birden değiştirmenin tüm egzotik ve erotik renkleri ve biçimleri manzarasında birlikte yaşar. Sarılar ile yeşiller, mavi ve mavi yeşiller, mavi siyahlar ve sarımsı turuncular, aynı çılgınca tutkuyla, aynı sıradan çılgınlıkla Marksistlerin şimdi büyülü politikalarını oluşturmak için ihtiyaç duyduğu çok büyük bir çiçek dürbünü yarattı. İstediğim şey, bu sıçramayı birlikte yapmak, bir ormandan, şimdiki hayatımızdan, daha ilkel, daha hayali ve *Grundrisse*'deki zenginlikler anlamında daha zengin başka bir

(26) Çin kökenli Amerikalı şair John Yau, Lam'ın "etnik" ressamlığının konumunun, açıklayıcı olduğunu; onu görmek için "vestiyerde beklememiz gerektiğini"; "ressamın, müzenin lobişsine kabul edildiğini" düşünür. Yau, "Ama ressam bir kurye gibi, ön kapı yakınında talihsiz bir koridorda bekletilmiştir," der. (Bkz. John Yau, "Please Wait in the Cloakroom", *Arts Magazine*, No: 63, 1988 Atalık). Geçtiğimiz Temmuz ayında (2010) Modern Sanatlar Müzesinde kapsamlı restorasyon gerçekleştikten sonra, kent merkezindeki galeriye geri döndüm. Artık, Lam'ın tablosu en sonunda ana sahnede, dördüncü kattaki en önemli yerde, Amerikan modern sanatlarının ortasındaki yerini almıştı.

ormana sıçramaktır. Belki de *Büyülü Marksizm*'in gerçekten söylediği şey, *Ormanın* bir şekilde içimizde sıçramasına, sonsuza kadar içimize, bedenimize ve ruhumuza girmesine, ilkel anarşik canlılığını sonuna kadar yaşamasına izin vermemiz gerektiğidir.

Büyülü Marksizm'in "Hayaletleri"

Stratejik olarak, örgütsel olarak kara büyünün başka bir sonucu, *dadanma kapasitesi, tehdit edici* canlılığı, büyü yapma, kaybolma ve yeniden ortaya çıkma becerisidir. Kara büyünün ürkütücülüğü belli bir hortlak benzerliğine, İmgesel Parti'nin içinde kendisini sakladığı gizem maskesi gibi, bir isimsizlik yaratma kapasitesine, yönetimdekilerin sinirlerini bozan, bir yerde, bir şekilde, bir kimsenin bir şey planladığını ve iktidarın kim ya da nerede olduğunu tam bilmediği bir yokluğa dayanır. Büyülü Marksistler bu ilkel hayalete benzerlik yapısından, kara büyüsünün hayaletlerinden zevk almalı, onları bir şekilde geliştirmeli, karışıklık çıkaracak cephanemizin parçası olarak kullanmalı, toplumun yöneticilerini korkutmalıdır. Görünmezliği ve yokluğu kullanalım, yöneticilerimizi meraktan çatlatmak, onlara dadanmak için kara büyü yapalım, Minerva baykuşları gibi toplanıp alacakaranlık çökerken örgütlenelim; Marx'ın devrim hayaletlerini canlandırmaya devam edelim. Bırakalım, Tanrı korkusu olan burjuvazinin içine Tanrı korkusu yerleştirsinler.

Jacques Derrida, Marx'ın *Manifestosu* ve *On Sekizinci Brumaire*'le ilgili zekice yorumunda, Marx'ın hayaletlerinin burjuva düzenine karşı tehdit oluşturduğunu ve bu hortlakların birden çok olduğunu ve asla tehdit yaratmaktan vazgeçmeyeceğini düşünmekte hiç kuşkusuz haklıydı. Onları tehdit edelim... Derrida'nın *Marx'ın Hayaletleri*'nin İngilizce yayımının üzerinden çok geçmeden ilk kez okuduğumda, kitabın bilerek cehalet yanlısı, hatta anlamsız olduğunu düşündüm ve sonra daha klasik fikirlerle Marksist akademisyenler tarafından savu-

nulan *Ghostly Demarcations*'da dile getirilen eleştirileri yürekten onayladım.[27] Ancak *Marx'ın Hayaletleri'ni* yakınlarda yeniden okuduktan sonra, Derrida'nın müdahalesi bana dâhice geldi. Onun hayaletlerinin kitap sayfasında hâlâ günlük yaşama göre daha çok kontrolden çıktığını düşündüğüm halde, politik yaşamın parçalara ayrılmış alanları arasında sıçramayı pek başaramayan Derrida'nın "Yeni bir Enternasyonal" kavramı bu kitapta genel hatlarıyla açıkladığım İmgesel Partiyle ve sınıfsız, geniş tabanlı birlikleriyle birçok benzerliği paylaşıyordu. Derrida, "Yeni Enternasyonal" der,

> bir yakınlık, acı çekme ve umut ilişkisidir, 1848 civarında olduğu gibi hâlâ tedbirli neredeyse gizli bir ilişki olsa da giderek daha fark edilebilir hala gelmiştir, elimizde böyle olduğuna dair birden fazla gösterge var. Bunuçta prestiji, unvanı ve bir ismi olmayan, neredeyse halka açık...sözleşmesiz, uygunsuz, partisi, ülkesi, ulusal toplumu, ortak yurttaşlığı ve bir sınıfa ortak aidiyeti olmayan bir bağlantıdır. Burada Yeni Enternasyonal adı, Marx ya da Marksizmin ruhlarından en az birisinin esin kaynağı olmaya devam ettiği sosyalist-Marksist Enternasyonal'e, proletarya diktatörlüğüne, tüm ülkelerin evrensel proletarya birliğinin mesihsel-eskatolojik rolüne artık inanmadıkları ya da hiç inanmadıkları halde, kurum olmaksızın bir ittifak dostluğu çağrısında bulunanlara verilir. Bu ittifak, uluslararası hukuka göre devleti, devlet ve ulus kavramlarını vb. eleştiren, bir parti ya da işçi enternasyonali biçimini almasa bile, onlara yeni, somut ve gerçek bir biçimde eleştiriyi yenilemeleri ve özellikle radikalleştirmeleri amacıyla kendileriyle ittifak çağrısı yapar."[28]

Tek başına bu temele, bu muhteşem paragrafa dayanan Derrida'nın metni iyice gelişir, günümüzde yine yakından incelenmeyi hak eder. Bu arada, tutucu Marksist materyalistle-

(27) Bkz. Jackques Derrida, *Specters of Marx: The State of Debt, The Work of Mourning, and the New International*, Routledge, New York, 1994; and Michael Sprinker (editörler), *Ghostly Demarcations: Symposium on Jacques Derrida's Specters of Marx*, Verso, London, 1999.

(28) Derrida, *Specters of Marx*, s. 85-6.

re, hayalet gibi olmayan sınırları çizenlere gelince, gürültülü, büyük uyanış için nasıl parti (küçük "p") verileceğini asla anlamamış olmaları artık benim için çok açıktır.

Günümüzde artık tek ya da kurumsallaşmış hayaletler, devlet gözetiminde, devlet tarafından sahnelenen proletarya diktatörlüğü olmadığı için canlının beyninde bir kâbus gibi, büyü gibi, kara büyü gibi ağır basan, eskisinden daha canlı dönüştürülmüş biçimlere geri dönen Marx'ın hayaletleri, çok gerçekçi bir anlamda burjuva düzenine her zamankinden daha çok dadanmıştır. Artık eskinin aslında hiç kimseyi asla korkutmayan, kendi halklarını kurtarmayan hayaletleri gibi belirgin ya da görünür değildirler. Şimdi, bu hayaletler bağımsız ve bağlantısız hale gelmiştir. Antikapitalist ruhların olduğu, insanların küresel sermayeye direnmek için ittifaklar kurduğu, devleti, sınıfı ve işi aşan ilerici yurttaşlıklardan ve yeni birleşmelerden yeni bir şey yarattığı her yerde vardırlar. Günümüzde burjuvanın kutsal düzenine dadanan kara büyülü Marksizm, örgütsel zincirlerinden, dogma çarkından, partileri ve hücrelerinden, sendikaları ve resmi propagandacılarından kurtulmuş daha özgür bir Marksizmdir. İşte sonunda ölü olmayan, ölümü aşan ve sürekli duvarların içinden yürüyen hayaletler görürüz.

Hayaletlere inanarak, onları görerek ve birden çok hayalet haline gelerek, artık maddesizleştirilmiş Büyülü bir Marksizme daha kolay inanabiliriz; bu kitabın başında belirlediğimiz türde gündeme inanmaya başlayabiliriz, inandığımız, şimdi hayal ettiğimiz, zihinlerimizde canlandırdığımız ve gerçekleştirdiğimiz için başka bir gerçekliği görebiliriz. Sadece eleştirel analiz olarak kalmayıp sınıf, devletin rolü ve proletarya diktatörlüğü hakkında tartışmalardan kurtulan bir Marksizme inanabiliriz. Artık kendisini "bilimsel" olarak adlandırmayan, biçim ile içerik, görünüm ve öz arasında ayrım yapmaktan vazgeçen bir Marksizme inanabiliriz. Yeni bir düş gibi gerçeklik, materyalist bir fantezi ve fantastik bir materyalizmin sınırlarının dışına

çıkan, şimdiki zamanla ilgili düş kırıklığından dolayı iç çekse de geleceğin düşlerine duyulan en katı nostaljiyi olumlayan bir Marksizme inanabiliriz. Şimdi, belki, daha serbest ve manevi bir politik görüşe, daha hayali bir radikalizme, olumlu ufuklar açan ve eleştirel olumsuzluğun katı gerçekçiliğini aşan bir Marksizme inanabiliriz.

Başıboş bir Marksizm, elbette, püristleri kuşkusuz alt üst edecek, belletmenlerine ve aralarındaki –burada olup bitenlere bile sınırlı dikkat eden– seçkin zümreye çok öfkelenecek bir Marksizmdir. Ancak, bu, Marksizmi engelleyen, yabancılara, potansiyel müttefiklere, farkında olmadan destekleyen sempatizanlara karşı tecrit eden birkaç tane daha duvarı yıkmak, sandığa koyup katılaştıran ve bu nedenle kırılmaz hale getirenlerden geri almak isteyen bir inanan tarafından içeriden dilenen bir özürdür. Onu büyülü hale getirmek, bir kelebek ya da baykuş gibi süzülüp uçmasını sağlamak, maddesizleştirilmiş esnekliği içinde daha açık hale getirmek, Marksizmi daha esnek ve gerilebilir, hafif ama asla önemsiz olmayan, uçarı olsa da asla kararsız olmayan bir hale dönüştürmek; hepsinden önemlisi kırılmaz hale getirmektir. Çünkü asla taşa ya da betona gömülmüş bir şey, insanların üstünde yükselen dev anıtlar ya da benlik yapıları olmayacaktır.

Böylece, belirlenmiş standart temsilcilerini ya da mesihsel tarih yapıcılarını dayatmayan gelişmiş bir Marksizm, son derece sakınarak, aşırı bir biçimde savunması gereken kimlik karmaşası, kırılgan bir kimliği olmayan bir Marksizmdir. Saldırıya devam ettiğinden dolayı ve gizli büyülü halimize erişmekte esrarengiz bir yeteneği olduğu için böylesine savunuculuktan vazgeçebilecek bir Marksizmdir. Enerjisi içerisinden, öznel dünyadan, insanların kolektif enerjilerini herhangi bir soyutlamalar türüne, kutsal ya da kutsanmış bir şeye bırakmadığı bir iç dünyadan geldiği için, dış dünyanın gerçekleri tarafından bastırılmamış bir Marksizmdir. Biz zaten tarihi sonuna kadar

yaşadığımız, şimdiki zamanda eylem yaptığımız, şimdiki zamanda gerçekleştirdiğimiz eylemin sonsuza kadar sarsıcı olduğu bir kalıcı devrime başladığımız için Büyülü Marksistler tarih öncesinden çıkar. Karanlık, düşlerimizin vadisi üstüne yığıldığı için, tüm Büyülü Marksistler, en azından Marksizmin SARSICI olması gerektiğini yoksa yok olacağını bilir.

Büyülü Marksizm

yıkıcı siyaset ve hayal gücü

Elinizdeki kitabın yazarı Andy Merrifield, 1980'lerde, yani 20'li yaşlarında Marx'ın *Kapital*'ini okuyarak ve Starbucks'ın camlarına tuğla atarak yaşama atıldığını yazıyor. Kitap, bu ikili ruh halini, teoriyle eylemi bugünün somutluğunda birleştirmeye çalışan bir aktivistin arayış ve önerilerini yansıtıyor.

Merrifield, Marksist ve materyalist kalmaya devam ederek, Marksizmin, daha doğrusu Marksizm adına yapılan söylem ve pratiklerin dünyayı değiştirmek isteyenlere de çekici gelmeyen bir katılaşmaya, kurumaya uğradığını yazıyor. Buna karşı, daha canlı, yaşamın daha içinden bir tarz, kurtuluşçu bir dil ve eylem öneriyor.

Merrifield, *Büyülü Marksizm*'de, Marksistlerle ütopik sosyalistler arasındaki tartışmaya, güncel, canlı örnekler üzerinden yeni sözler söyleyerek katılıyor. "Büyü", Sartre'ın tanımıyla, "hayal etme eylemi" dir. Marksizm, devrimci özgörevini yerine getirmek istiyorsa hayal gücüne daha çok başvurmalı, ütopyayı bugünün maddi gerçek dünyasındaki devrimci gizil olanaklara dayanarak yeniden kurmalıdır.

Merrifield, Marksizmin bilişim teknolojisinin yarattığı günümüz dünyasında, yeni işbirliği ve dayanışma biçimleri tasarlamak için gereken program ve donanıma sahip olduğunu savunurken, "özgür yazılım", "hacker etiği", "özyönetim" hareket ve kavramlarına gönderme yapıyor. "Sosyal gelir", "kent hakkı" türünden yeni mücadele hedeflerini açıyor.

Büyülü Marksizm, tüm insanlar için zamanın serbest bırakıldığı, kişinin işyeri dışındaki "ikinci yaşamının", "gerçek yaşamı" haline geldiği komünist bir toplum yolunda mücadele etmek isteyenlere yaratıcı bir bakış kazandırıyor

ISBN 975-553-589-0

doruk

